

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
FACULTATEA DE DREPT
DEPARTAMENTUL DREPT PRIVAT

Cu titlu de manuscris

C.Z.U.: 347.41/.43(043.3)

PALAMARCIUC VLADIMIR

REGIMUL JURIDIC AL OBLIGAȚIILOR PECUNIARE ÎN
DREPTUL CIVIL AL REPUBLICII MOLDOVA

Specialitatea 553.01 – Drept civil

Teză de doctor în drept

Conducător științific: *Semnătura* *Sergiu Băieșu*, profesor universitar,
doctor în drept

Autor: *Semnătura*

Chișinău 2021

© Palamarciuc Vladimir, 2021

Cuprins:

Adnotare	6
Introducere.....	15
ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL REGIMULUI JURIDIC AL BANILOR	21
ȘI OBLIGAȚIILOR PECUNIARE.....	21
1. TEORIA JURIDICĂ A BANILOR	42
1.1. Introducere	42
1.2. Teoria statală a banilor	46
1.3. Teoria socială a banilor.....	54
1.4. Teoria ficțiunii juridice a banilor în dreptul privat.....	56
1.5. Alte considerații juridice cu privire la bani	66
2. CARACTERISTICA GENERALĂ A OBLIGAȚIILOR PECUNIARE.....	70
2.1. Noțiunea și clasificarea obligațiilor pecuniare	70
2.1.1. Noțiunea obligațiilor pecuniare	70
2.1.2. Clasificarea obligațiilor pecuniare	75
2.2. Executarea obligațiilor pecuniare	78
2.2.1. Reguli generale de executare a obligațiilor pecuniare	78
2.2.1.1. Dreptul de a pretinde executarea obligației pecuniare	79
2.2.1.2. Plata obligației monetare – act juridic sau fapt juridic?	82
2.2.2. Metoda de executare a obligației pecuniare	84
2.2.2.1. Plata obligației pecuniare în numerar	86
2.2.2.2. Plata obligației pecuniare fără numerar	88
2.2.2.3. Executarea obligației pecuniare prin consemnare	92
3. PARTICULARITĂȚILE EXECUTĂRII OBLIGAȚIILOR PECUNIARE	94
3.1. Mijloacele de plată	94
3.1.1. Moneda fiduciară.....	96
3.1.2. Moneda scripturală.....	98

3.1.3. Moneda electronică și moneda virtuală	100
3.2. Instrumentele de plată a obligațiilor pecuniare	105
3.3. Moneda de executare a obligațiilor pecuniare	110
3.3.1. Moneda de cont și moneda de plată	110
3.3.2. Valuta străină între conceptul de bani și bun	114
3.3.3. Restricții de plată în utilizarea monedei	118
3.3.4. Prestația în cazul schimbării cursului valutar	125
3.4. Locul executării obligației pecuniare	128
3.5. Termenul de executare a obligației pecuniare	131
3.5.1. Dreptul creditorului de a cere executarea obligației pecuniare înainte de termen	135
3.6. Imputația executării plății obligației pecuniare	136
3.6.1. Aspecte introductive privind analiza comparativă	137
3.6.2. Imputația plăților în lumina reformelor codurilor civile în Republica Moldova, România și Federația Rusă	142
3.6.3. Analiza comparativă cu privire la criteriile de aplicare a imputației plății.	146
3.7. Nominalismul monetar	155
3.8. Măsuri de excludere a efectelor nominalismului monetar	161
3.8.1. Datoria de valoare	161
3.8.2. Clauza de aur și clauzele valutare	167
3.8.3. Ajustarea contractului în caz de schimbare excepțională a circumstanțelor	171
4. EFECTELE SPECIFICE ALE OBLIGAȚIILOR PECUNIARE	173
4.1. Introducere cu privire la efectele obligațiilor pecuniare	173
4.2. Dobânda ca efect al obligației pecuniare	174
4.2.1. Generalități despre dobândă	174
4.2.2. Clasificarea dobânzilor	178
4.2.3. Dobânda de întârziere ca efect al neexecutării obligației pecuniare	182
4.2.4. Anatocismul și capitalizarea	187
4.2.5. Coraportul dintre dobândă și obligația principală	188

4.3. Alte efecte specifice ale obligațiilor pecuniare	190
4.3.1. Cheltuieli de recuperare a creanțelor pecuniare ale profesionistului	190
4.3.2. Exercițarea dreptului de gaj asupra mijloacelor bănești	191
4.3.3. Particularitățile cesiunii obligațiilor pecuniare	195
4.3.4. Corelația dintre obligațiile pecuniare și procesul de insolvabilitate	196
CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI PRINCIPALE.....	201
BIBLIOGRAFIE	204
CURRICULUM VITAE	226

Adnotare

Date de identificare: Vladimir Palamarciuc, autorul tezei cu denumirea „Regimul juridic al obligațiilor pecuniare în dreptul civil al Republicii Moldova”, solicită acordarea titlului de doctor în științe juridice. Chișinău, 2021.

Structura tezei: este formată din introducere, patru capitole, concluzii și recomandări, bibliografie din 252 de titluri și 198 de pagini de text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 3 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: banii, obligație pecuniară, ficțiune juridică, monedă, valută străină, executarea obligației, metodă de executare, plata în numerar, plata prin transfer, locul executării obligației, termenul executării obligației, nominalism, dobândă, insolabilitate.

Scopul general al tezei: să determine științific caracterul sistemic și particularitățile regimului juridic civil al banilor și obligațiilor pecuniare în sistemul reglementării obligațiilor juridice civile.

Obiectivele principale ale cercetării: identificarea unei teorii juridice civile a banilor și analiza sistemului juridic al obligațiilor pecuniare și a efectelor obligațiilor pecuniare. Un alt obiectiv al cercetării este identificarea cunoștințelor științifice cu privire la regimul juridic al banilor și obligațiilor pecuniare și analiza lor în contextul cadrului normativ național.

Noutatea științifică a tezei: constă, în primul rând, în domeniul de cercetare ales, cel al banilor și obligațiilor pecuniare în dreptul civil, subiect care nu a fost supus cercetării sistemice la nivel național. Noutatea științifică este susținută de literatura de specialitate străină analizată și integrată în sistemul cunoștințelor științifice al Republicii Moldova.

Originalitatea științifică a tezei: este demonstrată prin analiza complexă, inter- și intradisciplinară a instituției banilor aferentă viziunii dreptului civil, precum și prin analiza obligațiilor civile pecuniare. Cercetarea juridică asupra banilor demonstrează că banii nu sunt o instituție juridică clasică pentru știința dreptului, în general, și a dreptului civil, în special. Astfel, originalitatea științifică constă în abordarea și prezentarea integrată a cunoștințelor cu privire la regimul juridic al banilor. De asemenea, originalitatea cercetării rezidă în configurarea științifică a regimului obligațiilor civile pecuniare, care au constituit obiectul evoluțiilor legislative și practice la nivel național în ultimele decenii, și, în mod remarcabil, al reformei de modificare a Codului civil al Republicii Moldova, intrată în vigoare la 1 martie 2019.

Rezultatele lucrării: se constituie din câteva dimensiuni atât teoretice, cât și practice. La nivel teoretic, teza propune o teorie juridică a banilor – teoria ficțiunii juridice a banilor în dreptul privat, care este susceptibilă de a oferi direcții noi de cercetare a banilor în dreptul civil, precum și a instituțiilor juridice civile asociate cu fenomenul banilor. Teza înlesnește configurarea cunoștințelor științifice despre sistemul obligațiilor civile pecuniare, impactul normativ al acestora asupra sistemului de reglementare a obligațiilor civile, precum și despre calificarea unor instituții juridice civile pe care le determină. La nivel practic, cercetarea asupra tezei de doctorat a contribuit la redactarea mai multor articole din Codul civil al Republicii Moldova intrate în vigoare la 1 martie 2019. Lucrarea contribuie la interpretarea reglementărilor privind obligațiile pecuniare, atât din optica regimului nou, cât și a dreptului tranzitoriu, pentru aplicabilitatea acestora mult mai uniformă în practica juridică.

Semnificația teoretică a tezei: se demonstrează prin analiza comparativă, istorică și integrată a diverselor discipline racordabile la cunoașterea în știința dreptului civil. Totodată, autorul expune o viziune critică în raport cu diverse demersuri științifice și cu aplicarea lor în practica judiciară națională.

Valoarea aplicativă a tezei: se manifestă prin oferirea unei viziuni critice asupra interpretării și aplicării în practică a diverselor instituții cercetate. Procesul de cercetare asupra tezei de doctorat a contribuit la adoptarea unor reglementări noi, incluse în redacția articolelor din Codul civil al Republicii Moldova revizuit. Noile reglementări civile, atât cele propuse de autor, cât și alte prevederi adoptate cu privire la regimul obligațiilor pecuniare, necesită o ghidare pentru a fi aplicate în practică. Astfel, practicienii din domeniul dreptului vor identifica în conținutul tezei informație și analiză critică, care vor constitui obiectul de argumentare, soluționare și motivare a diverselor situații și decizii în practica juridică legată de obligațiile pecuniare.

Implementarea rezultatelor științifice: este realizată prin transferul cunoștințelor către mediul academic și științific, precum și către practicienii din domeniul dreptului, care vor fi utilizate la studierea instituțiilor de drept civil și la aplicarea lor în practică, bazându-se pe o viziune originală și descifrată metodic cu privire la bani și obligații pecuniare în dreptul civil. Rezultatele cercetării, incluse în publicații științifice și propuneri de *lege ferenda*, au servit la modificarea legislației civile naționale, materializate în Legea nr. 133/2018 privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative, astfel fiind direct implementate în sistemul normativ național. Totodată, cercetarea din teză conține abordarea și problematizarea juridică a diverselor situații practice identificate la nivel național și internațional, ceea ce constituie sursă importantă de analiză și inspirație pentru știința și practica din Republica Moldova. Unele propuneri ale autorului, incluse

deja în Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107/2002 modificat, pot deveni sursă de inspirație pentru modificarea regulilor-model în domeniul dreptului privat, cum ar fi Principiile Contractelor Comerciale Internaționale (denumite în continuare „Principii UNIDROIT” sau ”PICC”) elaborate de Institutul Internațional de Unificare a Dreptului Privat (UNIDROIT), Proiectul Cadrului Comun de Referințe (DCFR), precum și pentru legiuitorii altor state. Prezenta teză poate servi în calitate de bază științifică pentru Curtea Supremă de Justiție la elaborarea unei hotărâri explicative noi, la actualizarea hotărârilor explicative deja existente sau la elaborarea unor recomandări cu privire la aplicarea legislației civile privind regimul obligațiilor pecuniare în practică.

Аннотация

Идентификационные данные: Владимир Паламарчук, автор диссертации на тему «Правовой режим денежных обязательств в гражданском праве Республики Молдова», просит о присуждении степени доктора юридических наук. Кишинёв, 2021.

Структура диссертации: состоит из введения, четырех глав, выводов и рекомендаций, библиографии из 252 наименований и 198 страниц основного текста. Результаты опубликованы в 3 научных статьях.

Ключевые слова: деньги, денежное обязательство, юридическая фикция, валюта, иностранная валюта, исполнение обязательства, способ исполнения, наличный расчет, перечисление, место исполнения обязательства, срок исполнения обязательства, номинализм, проценты, несостоятельность.

Общая цель диссертации: научное определение системного характера и особенностей гражданско-правового режима денег и денежных обязательств в системе регулирования гражданско-правовых обязательств.

Основные цели исследования: выявить гражданско-правовую теорию денег и проанализировать правовую систему денежных обязательств и последствия денежных обязательств. Очередная цель исследования является также выявить научные знания о правовом режиме денег и денежных обязательств и их анализ в контексте национальной нормативно-правовой базы.

Научная новизна диссертации: состоит, прежде всего, в области целенаправленного исследования денег и денежных обязательств в гражданском праве, предмет, который не подвергался системным исследованиям на национальном уровне. Научная новизна подтверждена, также, исследуемой зарубежной литературой, проанализированной и интегрированной в систему научных знаний Республики Молдова.

Научная оригинальность диссертации: демонстрируется комплексным, междисциплинарным анализом института денег, привязанным к видению гражданского права, а также анализом денежных гражданских обязательств. Правовые исследования денег показывают, что деньги не являются классическим правовым институтом для юридической науки в целом и для гражданского права в частности. Таким образом, научная оригинальность проявляется в комплексном подходе и представлении знаний о правовом режиме денег. Дополнительно, оригинальность исследования заключается в научной конфигурации режима денежных гражданских обязательств, который был предметом

законодательных поправок и изменений в практики на национальном уровне в последние десятилетия, и, в частности, при реформе Гражданского кодекса Республики Молдова, вступившая в силу 1-го марта 2019 г.

Результаты работы: состоят из нескольких измерений, как теоретических, так и практических. На теоретическом уровне диссертация предлагает правовую теорию денег в частном праве, а именно теорию юридической фикции денег в частном праве, теория которая может способствовать определению нового направления для исследования денег в гражданском праве, а также гражданско-правовых институтов связанных с феноменом денег. Диссертация способствует конфигурации научных знаний о системе денежных гражданских обязательств, их нормативному влиянию на систему регулирования гражданских обязательств, а также квалификации некоторых гражданско-правовых институтов, которые определяются наличием денег. На практическом уровне исследование докторской диссертации по способствовало разработке нескольких статей Гражданского кодекса Республики Молдова, вступившие в силу 1-го марта 2019 года. Далее, диссертация вносит вклад в интерпретацию положений о денежных обязательствах, с точки зрения нового режима, а также переходного права, для их более единообразного применения в юридической практике.

Теоретическая значимость диссертации: проявляется сравнительным, историческим и комплексным анализом различных дисциплин, адаптированных к знаниям в области гражданского права. В то же время автор представляет критическое видение различных научных подходов и их применения в национальной судебной практике.

Прикладная ценность диссертации: проявляется через критический взгляд касательно интерпретации и применения на практике различных исследованных институтов. Процесс исследования над докторской диссертации способствовал принятию новых законодательных положений, включённых в редакцию статей реформированного Гражданского кодекса Республики Молдова. Новые гражданские правила, как предложенные автором, так и другие положения, принятые в отношении режима денежных обязательств, требуют, на практике, руководства по применению. Таким образом, практикующие юристы найдут в содержании диссертации информацию и анализ, которые могут проявиться в аргументации, разрешении и мотивировании различных ситуациях и решений в судебной практике касательно денежных обязательств.

Внедрение научных результатов: достигается за счет передачи знаний академической и научной среде, а также среди практикующих юристов, которые будут

использоваться для изучения институтов гражданского права и их применения на практике, основываясь на оригинально и методично разработанный взгляд касательно денег и денежных обязательств в гражданском праве. Результаты исследования, представленные в научных публикациях и предложения по изменению законодательства, послужили внесению поправок в гражданское законодательство, воплощенные в Законе №. 133 от 15.11.2018 г. о модернизации Гражданского кодекса и внесении изменений в некоторые законодательные акты, таким образом, непосредственно внедряны в национальную нормативную систему. В то же время исследование в диссертации содержат подход и правовую проблематизацию различных практических ситуаций, выявленных на национальном и международном уровне, что является важным источником для анализа и вдохновения для науки и практики в Республике Молдова. Некоторые из предложений автора, уже внедрённые в Гражданский кодекс Республики Молдова №. 1107/2002 с поправками, могут служить источником вдохновения для внесения поправок в типовые правила в области частного права, такие как Принципы по международным коммерческим контрактам (далее Принципы УНИДРУА или PICC) разработанные Международным институтом по унификации частного права (УНИДРУА), Принципы, определения и модельные правила европейского частного права: Проект общей справочной системы (DCFR), а также для законодателей других государств. Данная диссертация может служить научной основой для Верховной Судебной Палаты при разработке нового объяснительного постановления, обновления существующих объяснительных постановлений или при вынесении рекомендаций по применению гражданского законодательства в отношении режима денежных обязательств на практике.

Adnotation

Identification data: Vladimir Palamarciuc, the author of the work „The legal regime of the monetary obligations in civil law of the Republic of Moldova”, requests granting of the degree of doctorate (PhD) in legal science. Chisinau, 2021

Structure of the thesis: is formed from introduction, four chapters, conclusions and recommendations, bibliography from 252 titles and 198 pages of the main text. The obtained results are published in 3 scientific works.

Key-words: money, monetary obligation, legal fiction, currency, foreign currency, performance of the obligation, method of performance, payment in cash, payment by transfer, place of performance of the obligation, period of performance of the obligation, nominalism, interest, insolvency.

General scope of the thesis: to determine scientifically the systemic feature and particularities of the legal civil regime of the money and monetary obligations in the system of regulating the civil obligations.

Main objectives of the research: identification of a civil law theory of the money and review of the legal system of monetary obligations and the effects generated by monetary obligations. Another objective of the research is to identify the knowledges from legal science on the legal regime of money and monetary obligations and their analysis in the national normative context.

Scientific novelty of the thesis: consists, first of all, in the field of the research selected, the money and monetary obligations in civil law, the subject that was not reviewed systemically at national level. The scientific novelty is supported by the foreign literature reviewed and integrated in the system of scientific knowledges of the Republic of Moldova.

Scientific originality of the thesis: is demonstrated through a complex, inter and intradisciplinary analysis of the institution of money in view of the civil law, as well as through analysis of the monetary obligations. The legal research over money demonstrates that money is not a classic institution for the legal science in general and for the civil law in particular. Therefore, the scientific originality of the research resides in scientific configuration of the legal regime of the civil monetary obligations, that constituted the object of the legal evolution and practice at national level in past decades and, notably, of the reform on amending the Civil Code of the Republic of Moldova, entered into force on 1 March 2019.

Results of the work: are formed from several dimensions, theoretical and practical. At the theoretical level the thesis proposes a legal theory of money, the theory of legal fiction of

money in private law, which is susceptible to offer new directions of research in civil law, as well as of the institutions associated with the phenomenon of money. The thesis facilitates configuration of the scientific knowledges about the system of civil monetary obligations, as well as about the qualification of the civil legal institutions determined by money. At the practical level the research on the thesis contributed for drafting of several articles from the Civil Code of the Republic of Moldova entered into force on 1 March 2019. The work contributes to the interpretation of the rules on monetary obligations, both from perspective of the new legal regime as well as from perspective of the transitional law, for their more uniform applicability in practice.

Theoretical importance of the thesis: is demonstrated through the comparative, historic and integrated review of various disciplines inter-connected to the knowledge in civil law science. At the same time the author expresses critical view in relation to various scientific approaches and with their applicability in national case-law.

Value of applying in practice of the thesis: is manifested through offering a critical view on interpretation and applying in practice of various institutions researched herein. The process of research on the thesis contributed to the approval of new rules included in the text of articles of the reviewed Civil Code of the Republic of Moldova. New civil regulations, both those proposed by the author as well as other provisions adopted related to the monetary regime of the monetary obligations, needs a guidance to be applied in practice. Thus, legal practitioners will find out in the content of the thesis the information and critical analysis, that would create fields of argumentation, resolution and reasoning of various situations and decisions in judicial practice related to monetary obligations.

Implementation of the scientific results: is performed by the transfer of the knowledge to the academia and scientists, as well as to the practitioners in law, knowledge that will be used for the studying of institutions of civil law and their applicability in practice, based on original and methodically elaborated view related to the money and monetary obligations in civil law. The scientific results included in scientific publications and proposals on amendment of the law, served the amendments of the national civil legislation materialized in the Law No. 133/2018 on modernization of the Civil Code and amending certain legal acts, thus, being directly implemented in the national normative system. At the same time, the research from this thesis contains the approach and legal problematization of various legal situations identified at national and international levels, which represents an important source of analysis and inspiration for the science and practice from the Republic of Moldova. Some proposals of the author, already included in the Civil Code of the Republic of Moldova No. 1107/2002 as amended, could serve a

source of inspiration for the amendments of the model rules in field of private law, such as Principle of the International Commercial Contracts (hereinafter UNIDROIT Principles or PICC) elaborated by the International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT), Draft Common Frame of Reference (DCFR), as well as for the legislators of other states. This thesis may serve as scientific basis for the Supreme Court of Justice in elaborating of the new explanatory decision, for the update of the existent explanatory decisions or for the elaboration of recommendations related to applying of the civil legislation on legal regime of the monetary obligations in practice.

Introducere

Actualitatea și importanța temei rezidă în faptul că instituția banilor este o constantă a relațiilor juridice civile, a căror implicație este oglindită în evoluția și dezvoltarea societății. Deși foarte prezenți în realitatea cotidiană, cunoașterea juridică civilă a banilor se limitează la aspectul lor aparent economic, fără aprofundare asupra naturii și esenței lor ca instituție juridică. Mecanismul de funcționare și creare a banilor a evoluat pe parcursul istoriei, însă literatura de specialitate juridică nu a reușit întotdeauna să facă față acestui fenomen. La etapa contemporană, sistemul financiar și al tehnologiilor informaționale sunt semnificativ interconectate cu fenomenul banilor, ceea ce determină necesitatea unei abordări științifice fundamentale în domeniul dreptului civil și a oferirii suportului științific pentru calificarea juridică a banilor în sistemul relațiilor civile. Totodată, obligațiilor civile pecuniare, având caracter sistemic în regimul obligațiilor civile, li se asigură permanentă aplicabilitate în practica națională și internațională. Evoluțiile legislative din ultimele decenii, precum și cele din ultimii ani din Republica Moldova plasează regimul obligațiilor pecuniare într-o actualitate deosebită pentru știința națională și practica juridică.

Scopul general al tezei este determinat de caracterul sistemic și de particularitățile regimului juridic civil al banilor și obligațiilor pecuniare în sistemul reglementării obligațiilor juridice civile.

Obiectivele principale ale cercetării sunt identificarea unei teorii juridice civile a banilor și analiza sistemului juridic al obligațiilor pecuniare și a efectelor obligațiilor pecuniare. Obligațiile pecuniare reprezintă o categorie foarte largă de obligații în cadrul circuitului civil și manifestă anumite particularități care disting această categorie de alte obligații juridice civile. Particularitățile obligațiilor pecuniare se manifestă prin unele reglementări speciale și efecte juridice specifice, care apar la diferite etape ale manifestării lor. Unul dintre obiectivele tezei este să accentueze cunoștințele juridice în jurul obligațiilor pecuniare, acestea fiind implicit particularizate față de obligațiile nepecuniare. În prezenta teză sunt oferite contextul, analiza și scopul reglementărilor pentru o aplicabilitate în practică cât mai uniformă. Ipoteza de cercetare a domeniului tezei pornește de la premisa că, în dreptul civil, banii și obligațiile pecuniare constituie un exponent sistemic al regimului obligațiilor civile. Totodată, caracterul sistemic necesită sistematizare pentru a identifica locul și aplicabilitatea diverselor instituții din reglementările de drept civil.

Pentru cercetare au fost utilizate mai multe tehnici și metode, dintre care enumerăm analiza și cercetarea istorică a fenomenului banilor și a literaturii juridice de specialitate în domeniul

banilor, scrise în limbile română, rusă, engleză, franceză, italiană și germană, astfel fiind asigurat un nivel înalt de cercetare comparativă a diverselor instituții abordate în teză. Accesul la literatura străină a fost posibilă, în special, datorită stagiilor de cercetare efectuate în cadrul bibliotecilor UNIDROIT și al Institutului de Drept Est-European a Universității „Christian-Albrechts” din Kiel, Germania, precum și surselor disponibile on-line. Deoarece instituția banilor și obligațiilor pecuniare are implicații de natură juridică, economică, financiar-bancară, istorică, psihologică, internațională, în teză, ca metodă de cercetare, a fost utilizată literatură inter- și intradisciplinară corespunzător implicațiilor evidențiate.

O modalitate pragmatică a cercetării a constat în participarea autorului la lucrările Grupului de lucru pentru reforma Codului civil al Republicii Moldova nr.1107/2002, creat în cadrul Ministerului Justiției al Republicii Moldova și, respectiv, în înaintarea propunerilor de modificare și redactare a reglementărilor acestuia. O atenție deosebită a fost acordată cercetării practicii judiciare (atât naționale, cât și internaționale) cu privire la aspectele abordate în teză. De asemenea, autorul tezei a participat și continuă să participe la diverse discuții de specialitate cu profesioniști în domeniul juridic din mediul academic și practic, inclusiv judecători, avocați, notari, juriști din instituții financiare, și din alte sfere de activitate conexe domeniului de cercetare al prezentei teze.

Teza este structurată în patru capitole principale, iar fiecare capitol are câteva subcapitole.

Capitolul I „Teoria juridică a banilor” începe cu o introducere, care conține informații generale despre conceptul banilor și accepțiunea economică a acestora prin filiera funcțiilor lor. Aici sunt reliefate opiniile cu privire la subiect din literatura de specialitate juridică, precum și este caracterizată importanța banilor și a obligațiilor pecuniare pentru sistemul normativ și al relațiilor juridice civile. Introducerea face referință la principalele teorii juridice identificate în literatura de specialitate și evocă necesitatea dezvoltării unei teorii a banilor în dreptul privat, evidențiind teoria propusă și elaborată de către autor.

După introducere este descrisă teoria statală a banilor. Descrierea se bazează preponderent pe lucrarea lui Georg Friedrich Knapp, tradusă în limba engleză, de al cărui nume este legată această teorie. În continuare este descrisă teoria socială a banilor, cu referire specială la opera autorului Arthur Nussbaum. Analiza acestor două teorii este succedată de teoria ficțiunii juridice a banilor în dreptul privat. Apoi este expusă teoria juridică a banilor, care aparține lui Remy Libchaber, referitoare la regimul banilor în dreptul privat. Suplimentar, este relatat un alt concept identificat în literatura de specialitate – cel privind banii mondiali.

Capitolul II „Caracteristica generală a obligațiilor pecuniare” debutează cu noțiunea „obligații pecuniare”. După care se purcede la analiza prevederilor legale, a literaturii și practicii relevante, la analiza clasificării obligațiilor pecuniare și se propun câteva criterii de clasificare a acestora, pornind de la cadrul normativ existent. Clasificarea este urmată de analiza regimului general de executare a obligațiilor pecuniare. În mod special sunt analizate instituții precum dreptul de a pretinde executarea obligației pecuniare, noile prevederi ale Codului civil al Republicii Moldova aplicabile, regimul juridic al plății în calitate de fapt sau act juridic și încadrarea plății în normele legale existente, metoda de plată (plata în numerar și fără numerar) și contextul noilor reglementări privind metoda de plată. De asemenea, este analizată executarea obligației pecuniare prin consemnare.

În cadrul **capitolului III „Particularitățile executării obligațiilor pecuniare”** sunt examinate aspectele privind mijloacele de plată și instrumentele de plată. Conceperea banilor este legată de mijloacele de plată și instrumentele de plată utilizate, ceea ce permite înțelegerea aspectelor privind mecanismul de funcționare a banilor și obligațiilor pecuniare. Din perspectiva mijloacelor de plată sunt examinate moneda fiduciară, moneda scripturală și moneda electronică. Republica Moldova transpune gradual legislația Uniunii Europene și, în acest sens, este analizată evoluția legislativă privind serviciile de plată și moneda electronică.

Ținând cont de evoluțiile și implicațiile tehnologiilor informaționale asociate cu fenomenul banilor, în cadrul acestui capitol este examinată și natura juridică a monedei virtuale, cu referire la explicațiile oferite de către autoritățile bancare la nivelul Uniunii Europene. La fel, sunt clarificate unele aspecte privind utilizarea noțiunilor „bunuri digitale”, „bunuri cryptate” și „moneda virtuală”, precum și privind corelația dintre aceste concepte.

În plus, sunt examinate conceptul „instrument de plată”, noțiunile utilizate în legi speciale și caracteristicile principale ale acestora. Cardul bancar este utilizat tot mai mult în relațiile de plată și, din acest considerent, în lucrare sunt investigate contextul apariției cardurilor bancare și evoluția mecanismului raporturilor juridice de utilizare a cardurilor bancare. Totodată, este propusă analiza evolutivă a cadrului juridic al Uniunii Europene, transpus gradual în legislația Republicii Moldova.

Capitolul conține analiza regulilor privind moneda de executare a obligațiilor pecuniare. Sunt examinate regulile privind reglementarea valutară, cu un accent special asupra noilor reglementări operate în Codul civil al Republicii Moldova nr.1107/2002. Un aspect teoretic și practic important este dedicat analizei valutei străine ca obiect material al obligației civile, plasat

între conceptul „bani” și conceptul „bun”. În acest sens, a fost realizată o analiză comparativă cu regulile din Principiile UNIDROIT și DCFR.

Restricțiile de plată în utilizarea monedei, de ordin cantitativ și calitativ, au existat și continuă să existe în legislația și practica națională și internațională. Așadar, sunt examinate aspectele teoretice și oferite exemple practice cu privire la această problemă. Analiza comparativă și istorică a acestui subiect este accentuată prin analiza Principiilor UNIDROIT, a regulilor-model din DCFR și a practicii altor state.

În acest capitol este examinată și prestația în cazul schimbării cursului valutar, cu evidențierea evoluțiilor legislative naționale operate prin reforma Codului civil, locul de executare a obligației pecuniare, cu evidențierea particularităților și cu analiza comparativă în diverse sisteme juridice, inclusiv a instrumentelor identificate la nivelul Consiliului Europei.

Termenul de executare al obligațiilor pecuniare are particularități deosebite în raport cu alte obligații, în special în lumina noilor reglementări din art. 861-863 din Codul civil al Republicii Moldova nr.1107/2002, intrate în vigoare la 1 martie 2019, care transpun prevederi relevante din cadrul juridic al Uniunii Europene. Reglementările privind termenul de executare al obligațiilor pecuniare se intersectează și cu unele instituții asociate, cum ar fi clauzele abuzive, care sunt examinate în acest context. La fel, este examinat regimul de executare anticipată a obligației pecuniare și particularitățile acestui regim al obligațiilor pecuniare.

În acest capitol se acordă o atenție deosebită imputației executării obligației pecuniare. Demersul științific conține o analiză comparativă importantă cu referire la Principiile UNIDROIT, DCFR, legislația Republicii Moldova, a României și a Federației Ruse, care a fost publicată în revista de drept uniform a UNIDROIT. În acest context, sunt descrise aspectele introductive și de evoluție a reglementărilor, evidențiate particularitățile de regim dintre regulile din Principiile UNIDROIT și DCFR, precum și lucrul pregătitor din cadrul UNIDROIT. Ulterior, analiza comparativă este orientată spre jurisdicțiile menționate și compatibilitatea reglementărilor privind imputația plății cu regulile-model evidențiate.

În cadrul imputației plăților se evidențiază regula specială legată de cheltuieli, dobânzi și capital, examinată ca exponent specific al regimului obligațiilor pecuniare.

Principiul nominalismului monetar constituie o altă componentă importantă a analizei particularităților de executare a obligațiilor pecuniare. În teză sunt cercetate nominalismul monetar, precum și conceptele și instituțiile asociate acestuia, cum ar fi „datoria de valoare”, „clauzele valutare”, „impreviziunea” etc. Principiul nominalismului este unul specific obligațiilor pecuniare și a avut un impact deosebit asupra modului de soluționare a diverselor situații pe

parcursul istoriei. În literatura germană acest principiu este cunoscut ca „Nennwertprinzip”. Principiul nominalismului a constituit obiectul de argumentare în diverse spețe judiciare, în acest sens fiind evidențiate hotărâri și decizii judecătorești din practica străină și internațională în care implicațiile principiului nominalismului se află în centrul soluțiilor juridice.

În Republica Moldova, principiul nominalismului este consacrat în prevederile art. 479 alin. (1) din Codul civil al Republicii Moldova nr.1107/2002, dar și în alte prevederi asociate acestui principiu.

Datoria de valoare, fiind o instituție asociată, sau, mai bine-zis, contrabalanța teoretică a principiului nominalismului, este definită și analizată în prezenta teză. Cu titlu de referință sunt evidențiate conceptele și abordările din literatura engleză, franceză, română și sunt prezentate exemple de datorie de valoare în legislația națională.

Clauza de aur și clauzele valutare sunt examinate în contextul evoluțiilor istorice, în special al evenimentelor care au avut loc după cel de-al Doilea Război Mondial. În același timp, se prezintă analiza dintr-un studiu al UNIDROIT, elaborat în contextul crizei monetare de la sfârșitul anilor '60 și începutul anilor '70. Contextul analizei pune în evidență condițiile Acordului de la Bretton Woods și de paritate a valutei naționale cu aurul stabilite în acord, precum și de abrogare a regulilor respective în practică. Referirea la Acordul de la Bretton Woods poate fi observată și în alte părți ale tezei, deoarece circumstanțele legate de acesta au influențat semnificativ evoluția mecanismului banilor.

În paralel cu clauza de aur sunt examinate alte clauze valutare ca instituție legată de clauza de aur, dar legată de acest standard. Clauzele valutare evidențiază aspectul teoretic și practic al monedei de cont și al monedei de plată, precum și corelarea acestora cu principiul nominalismului.

În teză mai este examinat aspectul de intersectare a principiului nominalismului cu instituția impreviziunii sau hardshipului. Întrucât principiul nominalismului este un principiu special aplicabil obligațiilor pecuniare, se cercetează în ce măsură regulile privind impreviziunea, hardshipul, schimbarea excepțională a circumstanțelor sau alte concepte similare sunt compatibile și aplicabile obligațiilor pecuniare. Acest aspect este abordat în context comparativ cu analiza cadrului juridic național.

Ultimul capitol „Efectele specifice ale obligațiilor pecuniare” prezintă o analiză a efectelor obligațiilor pecuniare din sistemul obligațiilor civile. În particular, este cercetată instituția dobânzii, atât a celei remuneratorii, cât și a celei de întârziere. Este definit conceptul dobânzii, făcându-se referire atât la literatura de specialitate, cât și la anumite completări ale conceptului

propușe de către autor. De asemenea, sunt prezentate clasificările dobânzilor, plasându-se accentul pe prevederile art. 874 și 942 din Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107/2002.

Prin prisma modificărilor operate în Codul civil, intrate în vigoare la 1 martie 2019, este descifrat regimul juridic tranzitoriu al regulilor cu privire la dobândă, dar și cu privire la penalitate. Ultima, în urma modificărilor, are scopul implicit de a privi dobânda de întârziere ca o formă a penalității. Problema privind cumularea dobânzii de întârziere și a penalității continuă să fie un domeniu aplicat intens în practică. În acest sens, în prezenta teză este analizată compatibilitatea cumulării acestor instituții în contextul noilor reglementări ale Codului civil al Republicii Moldova.

Evoluția practicii judiciare cu privire la aplicarea normelor referitoare la dobândă în contractul de împrumut a demonstrat un caracter neuniform și a determinat discuții intense în domeniul de specialitate în ultimele decenii. În acest context, capitolul descrie problematica acestui regim juridic și interpretează noile reglementări în contextul practicii moldovenești, precum și include analiza comparativă în special cu legislația din Federația Rusă și România.

Ca urmare a modificărilor operate la Codul civil, prevederile privind dobânda de întârziere sunt corelate cu reglementarea clauzelor abuzive. În mod special, cadrul național transpune prevederile relevante din sistemul juridic al Uniunii Europene, iar în prezenta teză este analizată această corelație dintre instituții.

Anatocismul și capitalizarea sunt instituții legate de aplicabilitatea dobânzii, acestea fiind examinate în contextul noilor modificări operate în Codul civil, inclusiv în plan comparativ cu legislația României.

De asemenea, se efectuează o analiză a problematicii privind coraportul dobânzii cu capitalul, prin prisma calificativelor de obligație accesorie și obligație principală, inclusiv privind regimul juridic ce rezultă din executarea acestora.

În subsidiar, capitolul include analiza altor efecte specifice ale obligațiilor pecuniare. Printre acestea pot fi evidențiate reglementările privind cheltuielile de recuperare a creanțelor pecuniare ale profesionistului introduse prin reformă în art. 945 din Codul civil al Republicii Moldova nr.1107/2002, exercitarea dreptului de gaj asupra mijloacelor bănești, particularități identificate la cesiunea creanței bănești, precum și corelația dintre obligațiile pecuniare, starea de insolvabilitate și procesul de insolvabilitate.

ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL REGIMULUI JURIDIC AL BANILOR ȘI OBLIGAȚIILOR PECUNIARE

Domeniul de cercetare a obligațiilor pecuniare implică analiza atât a obiectului obligațiilor pecuniare, adică a banilor, precum și a mecanismului de funcționare a obligațiilor pecuniare de la naștere, executare și până la stingere. Datorită specificului banilor ca instituție inter- și intradisciplinară, care implică elemente din perspectivă istorică, juridică, economică, financiară, psihologică, internațională, domeniul de cercetare este poziționat sub auspiciile unui demers complex pentru știința juridică de drept privat.

Observațiile referitoare la evoluția științifică privind analiza în domeniul tezei de doctorat poate fi divizată în două componente principale. Prima componentă se referă la evoluția științifică a cercetării instituției banilor în știința juridică, în general, și în știința privind banii în dreptul privat, în particular. A doua componentă privește nemijlocit regimul obligațiilor pecuniare, adică particularitățile care disting obligațiile pecuniare de cele nepecuniare, precum și efectele specifice la nivel normativ și sistemic al reglementării obligațiilor pecuniare.

Cercetarea evidențiază că instituția banilor nu este o instituție juridică clasică pentru știința dreptului civil, cum ar fi actul juridic, condițiile de valabilitate ale actului juridic, nulitatea, contractul, rezoluțiunea, dreptul de proprietate și alte drepturi reale, moștenirea etc. Subliniem această caracteristică deoarece literatura de specialitate juridică nu s-a preocupat de instituția banilor decât prin dezvoltarea primelor teorii abia la începutul secolului XX.

Deși pe parcursul elaborării tezei de doctorat au fost efectuate stagii de cercetare, care au permis accesul la multe resurse bibliografice străine, precum la cele din biblioteca UNIDROIT și biblioteca Institutului de Drept Est-European al Universității „Christian-Albrechts” din Kiel, Germania, cercetarea efectuată se limitează la resursele analizate și citate în teza de doctorat. Autorul a depus un efort deosebit în dezvoltarea cu acuratețe a sensului textelor din diverse surse străine, astfel că teza urmează a fi privită critic, ținând cont de nivelul diferit de cunoaștere a limbilor în care au fost scrise sursele citate.

Drept surse științifice fundamentale în domeniul aspectului juridic al banilor, în special privind abordarea teoriilor juridice a banilor, pentru prezenta teză de doctorat au servit, cu precădere, cele din literatura de specialitate germană, engleză, franceză și italiană. Cercetarea asupra tezei demonstrează că există puține demersuri științifice cu privire la bani în dreptul privat în literatura de specialitate rusă, precum și în cea română. În literatura națională demersuri asupra teoriei banilor în dreptul privat nu au fost identificate. Însă, pe parcursul elaborării tezei, au fost

făcute prezentări științifice și scrise articole de către autorul tezei, care sunt reflectate și referite în conținutul tezei.

Pentru a doua componentă principală, cea referitoare la obligațiile pecuniare, în teză au fost examinate lucrări de specialitate atât naționale, cât și străine. În literatura națională există doar demersuri științifice generale privind diferite instituții, însă cu titlu de lucrări științifice fundamentale, inclusiv teze de doctorat, nu au fost identificate până la etapa actuală. Totodată, a fost examinată literatura de specialitate străină, cum ar fi cea în limba engleză, franceză, italiană, germană, română și rusă. Evident că cercetarea surselor străine a fost limitată la unele lucrări selective, însă reprezentative, care au permis elaborarea unei analize comparative aprofundate.

O atenție deosebită s-a acordat studiilor și lucrărilor de secretariat elaborate în cadrul Institutului Internațional de Unificare a Dreptului Privat (UNIDROIT), care constituie o sursă primară a dezbaterilor asupra regulilor-model a Principiilor UNIDROIT. Astfel, în viziunea autorului, resursele lucrărilor UNIDROIT constituie o analiză istorică și comparativă deosebită, care este referită în textul tezei pentru a fundamenta concluziile științifice și recomandările tezei.

Pe parcursul cercetării, în mod surprinzător, am constatat că, deși banii sunt un obiect economic utilizat încă de la originea societății, analiza asupra naturii și esenței banilor din perspectivă juridică nu a preocupat în mod fundamental știința de specialitate o perioadă foarte lungă. Emeritul scriitor german Savigny, în lucrarea sa consacrată obligațiilor, susține că banii poartă un caracter misterios. E un calificativ neîntâlnit sau rar întâlnit în literatura de specialitate față de alte instituții de drept privat și merită o analiză dintr-o perspectivă deosebită.

Observăm că legislația națională, similar legislației din alte state, nu definește banii. Perceperea banilor prin prisma teoriilor juridice permite explicarea dificultății definirii noțiunii legale a banilor. Chiar și teoriile juridice descrise în teză (nu toate) oferă doar noțiuni juridice aproximative pentru bani. Acest fapt se datorează, probabil, istoriei foarte scurte de cercetare juridică asupra banilor în dreptul civil. Totuși, considerăm că, în cazul teoriei ficțiunii juridice a banilor, noțiunea este pe cât posibil de cuprinzătoare.

La prima vedere este straniu că instituția banilor, atât de prezentă în relațiile civile, care configurează o clasificare importantă a obligațiilor civile – pecuniare și nepecuniare – a fost neglijată de către juriști. Autorul englez Frederick Alexander Mann explică fenomenul prin faptul că până la începutul secolului XX banii nu au suferit o devalorizare semnificativă, devalorizare care să ridice întrebări din perspectiva conținutului și valorii obligațiilor pecuniare.

Direcțiile de analiză determinate prin valoarea banilor distinge diverse instituții de drept civil, cum ar fi principiul nominalismului pecuniar, datoria de valoare, forța majoră,

impreviziunea, dobânda și altele. Însă analiza acestor instituții, față de obligațiile pecuniare, rămâne incompletă dacă nu propunem o incursiune în instituția banilor, pentru a reliefa calificarea juridică a acestora în raporturile de drept privat. Incursiunea este necesară pentru o privire științifică fundamentală asupra a tot ce este legat de instituția banilor și, respectiv, de obligațiile pecuniare.

În acest context, am observat că în secolul XX au fost statuate două teorii juridice de bază cu privire la instituția banilor – teoria statală a banilor și teoria socială a banilor. Teoria statală este prezentată în lucrarea lui Georg Friedrich Knapp „*Staatliche Theorie des Geldes*” (*State Theory of Money*), scrisă în limba germană, ulterior actualizată și tradusă în limba engleză. Anume lucrarea tradusă în limba engleză constituie lucrarea de referință în majoritatea demersurilor autorilor, inclusiv în prezenta teză de doctorat.

În lucrarea sa Knapp analizează instituția banilor pornind de la analiza mijlocului de plată, clasificarea mijloacelor de plată și de la oferirea unei definiții a banilor, atașate mijlocului de plată *Chartal*. Knapp creează o terminologie distinctă și elaborează diverse clasificări proprii, în special cu privire la mijloacele de plată, ceea ce oferă teoriei sale un caracter sistemic și subliniază o manieră originală de analiză. O concluzie importantă a lui Knapp este că valoarea banilor poate fi definită doar istoric, prin raportare la moneda pe care moneda actuală o înlocuiește. În așa fel, definirea valorii banilor poate avea loc doar prin coraportul dintre moneda nouă și moneda veche. În viziunea lui Knapp, banii sunt lege, adică sunt o normă juridică care reglementează relațiile sociale. O calificare similară poate fi observată în lucrarea italianului Giuliano Lemme, care descrie banii ca o totalitate de norme juridice (*moneta e un insieme di norme*). Însă autorul italian nu face referință la teoria statală a banilor. Demersuri științifice referitoare la teoria statală a banilor pot fi observate în lucrările de specialitate scrise de Frederick Alexander Mann, Lazari A. Lunt, J. von Staudingers, Karsten Schmidt, Sebastian Omlor, Tullio Ascarelli, David Fox, Remy Libhaber ș.a.

Teoria statală, ca și teoria socială, plasează accentul pe originea banilor. Teoria socială, înființată de Arthur Nussbaum, evidențiază ideea că banii vin din societate, dar nu din voința statului. Aparent, din conținutul lucrărilor examinate, ambele teorii nu se asociază cu o ramură de drept concretă. Chiar denumirea lucrărilor nu permite oferirea unui calificativ precis referitor la o ramură de drept. De exemplu, Arthur Nussbaum își intitulează lucrarea sa „*Money in the Law National and International. A Comparative Study in the Borderline of Law and Economics*” (Banii în drept național și internațional. Studiu comparativ la limita dreptului și economiei). În principiu, lucrările respective se referă mai mult la aspectul juridic al banilor. Datorită caracterului inter- și

intradisciplinar, ambii autori se referă la fenomene istorice și economice care au marcat evoluția și știința asupra banilor. Totodată, aceste teorii constituie o bază importantă pentru știința dreptului, inclusiv a dreptului privat. Acest fapt poate fi observat din literatura de specialitate, care a evoluat în dreptul privat, unde discuțiile științifice sunt marcate de argumentele teoriei statale a banilor și ale teoriei sociale a banilor. Exemple de analiză și referință la teoria statală a banilor și teoria socială a banilor le găsim la autori precum Remy Libchaber, David Fox, Wolfgang Ernst, Larry Randall Wray, Julius von Staudinger, Sebastian Omlor, Tullio Ascareli, Bruno Inzitari, Nicolas Mathey etc.

Din literatura de specialitate am observat că până la sfârșitul secolului XX nu au existat lucrări fundamentale care să creeze teorii juridice noi cu privire la bani. Însă în ultimul deceniu al secolului trecut, autorul francez Remy Libchaber publică lucrarea „Recherche sur la monnaie en droit prive”, bazată pe teza sa de doctorat, în care teoria banilor este pusă în centrul analizei prin optica dreptului privat. Teoria profesorului reflectă banii prin prisma a două componente: „unitatea de plată” și „unitatea de valoare”. Unitatea de plată este materializată și permite efectuarea plății, iar unitatea de valoare exprimă conținutul valoric al banilor, valoare raportată la aprecierea individuală, care este fluctuantă.

Totuși, teoriile anunțate mai sus și alte demersuri teoretice descrise în teză nu au permis autorului să ofere un răspuns satisfăcător la întrebarea ce sunt banii în dreptul privat. În acest context, teza de doctorat vine cu o abordare nouă, prin dezvoltarea unei teorii juridice distincte privind banii în dreptul privat. Prezenta teză introduce **teoria ficțiunii juridice a banilor** în dreptul privat, care se bazează pe interpretarea inter- și intradisciplinară a cunoștințelor din literatura de specialitate citată în teză din domeniile istorie, economie, psihologie, finanțe, drept bancar, internațional, drept privat și drepturile omului, adaptate la obiectul de reglementare a dreptului civil, ceea ce denotă un demers științific complex și integrator. Elementele de bază ale acestei teorii se bazează pe faptul că, deși aceștia, evident, stau la baza determinării raporturilor patrimoniale în dreptul civil, banii nu au o valoare proprie decât raportați la bunurile și serviciile existente în societate. Mai mult decât atât, datorită reglementărilor în domeniul monetar și financiar-bancar, banii și valoarea monetară pot și sunt create de către băncile comerciale prin intermediul emiterii creditului și formării banilor prin simpla înscriere în cont. De fapt, banii reprezintă o formă de încredere socială, iar în sens juridic sunt o creație pur legislativă, deci o **ficțiune juridică**. În contextul relațiilor sociale, în special al relațiilor civile, această ficțiune este **înzestrată cu interes economic** prin mecanismul statal. În prezenta teză de doctorat calificativul de interes economic este utilizat științific ca element de validare a banilor în legislația civilă și în

circuitul juridic civil al raporturilor patrimoniale. Or, datorită faptului că banii stau la baza definirii raporturilor patrimoniale, ar fi, probabil, inefficient să concluzionăm că banii nu constituie bun și nu fac parte din raporturile patrimoniale prin calificativul lor de ficțiune juridică. La rândul său, definirea interesului economic nu are o abordare precisă, însă prezenta teză de doctorat pornește de la premisa indiscutabilă că banii constituie un interes economic. Cu titlu de suport juridic, conceptul interesului economic este bazat pe prevederile Articolului 1 Protocolul 1 al Convenției Europene a Drepturilor Omului, după cum este dezvoltat prin jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului.

Prin prisma teoriei ficțiunii juridice a banilor pot fi explicate diverse fenomene economice, cum ar fi motivele crizelor financiare, precum și instituțiile juridice pe care le învederează banii și obligațiile pecuniare în dreptul civil inclusiv, dar fără a se limita la regula nominalismului monetar, datoria de valoare, mecanismul de funcționare a dobânzilor, evoluția banilor și apariția monedei scripturale și a monedei electronice, dar și a fenomenului de monedă virtuală. Acestea sunt doar câteva dintre cele mai importante fenomene. Aportul tezei de doctorat la dezvoltarea teoriei ficțiunii juridice a banilor în dreptul privat poate fi considerat încă embrionar, însă acceptarea sau critica acesteia poate constitui o premisă pentru dezvoltarea de noi demersuri științifice în domeniul banilor și obligațiilor pecuniare în dreptul privat.

Următoarele capitole din teză sunt destinate aspectelor generale, particularităților și efectelor specifice ale obligațiilor pecuniare. Mecanismul obligațiilor pecuniare implică diverse componente, începând de la nașterea, executarea și până la stingerea obligației pecuniare.

În literatura de specialitate s-a pus problema științifică dacă obligație pecuniară urmează a fi considerată doar obligația care, de la originea sa, a fost stabilită în bani sau și obligația care pe parcurs s-a transformat în una pecuniară, de exemplu din repararea în natură a prejudiciului în plata contraechivalentului în bani. Deși științific această dilemă poate oferi ambele răspunsuri, cadrul normativ al Republicii Moldova asociază obligația pecuniară cu orice obligație care este exprimată și urmează a fi executată în bani, indiferent dacă obligația a fost de la origine stabilită în bani sau transformată ulterior în obligație de plată a banilor.

Obligațiile pecuniare au devenit atât de prezente, încât au creat o formă distinctă a clasificării obligațiilor civile în obligații pecuniare și obligații nepecuniare. Acest fapt poate fi observat la nivel normativ național. De exemplu, reglementările recente introduse în Codul civil al Republicii Moldova nr.1107/2002 accentuează diferența de regim juridic dintre obligațiile pecuniare și nepecuniare, precum și dintre instrumentele și regulile-model internaționale și academice, cum ar fi Principiile UNIDROIT privind Contractele Comerciale Internaționale și

DCFR. Importanța acestei clasificări denotă caracterul sistemic și creator al dreptului, iar literatura de specialitate poate fi rezumată, probabil, la opinia autorului francez Jean-Pierre Tosi precum că distincția dintre obligațiile pecuniare și nepecuniare este aptă prin ea însăși să fondeze un sistem de clasificare a obligațiilor în loc de cea tradițională, plasată între obligații de a da, a face și a nu face (*La distinction des obligations en nature et des obligations de somme d'argent est apte à fonder à elle seule le système des obligations, à la place de celle habituellement retenue entre obligations de donner, faire et ne pas faire.*). Louis-Frédéric Pignarre consacră lucrarea sa „Les obligations en nature et de somme d'argent en droit privé” analizei regimului dintre obligațiile pecuniare și nepecuniare. Autorul constată că cele mai vechi texte de drept roman care instaurează primele forme de organizare juridică au apărut în aceeași perioadă cu banii. Iar distincția obligațiilor în natură și de plată a sumei de bani a constituit o distincție originară, pe care se fundamentează întreg dreptul roman al obligațiilor, în pofida lipsei unei consacărări exprese în textele juridice (*Les plus anciens textes de droit romain qui instaurent, pour la première fois, une forme (rudimentaire) d'organisation juridique, sont apparus à la même période que la monnaie. (...) Partant, la distinction des obligations en nature et de somme d'argent, pourrait bien être la distinction originare sur laquelle tout le droit romain des obligations s'est construit et ce, malgré l'absence de consécration textuelle.*).

În teză este examinată dilema privind calificarea plății obligației pecuniare în calitate de „act juridic” sau „fapt juridic”. Prin analiza unor lucrări din literatura de specialitate franceză poate fi observată o controversă teoretică și practică în acest sens, unde elementul de probare apare în centrul argumentelor. Însă autorul Laurent Siguoirt, ca urmare a analizei efectuate în lucrarea sa privind proba obligațiilor de plată a unei sume de bani „La preuve de paiement d'obligation monétaire”, subliniază că nu există o legătură automată între calificarea juridică a plății unei obligații pecuniare și regulile de probare a acesteia. O concluzie la care subscriem. În prezenta teză de doctorat susținem că plata urmează a fi privită ca varietate a unui fapt juridic și nu ca un act juridic, această concluzie fiind susținută de mai multe prevederi legale. Delimitarea acestui regim legal al plății va permite punerea în aplicare binemeritată a unor prevederi din Codul civil al Republicii Moldova nr.1107/2002 aparent „uitate”, al căror obiect de reglementare este stingerea obligațiilor, cu referire specială la art. 967 din Codul civil, precum și reconsiderarea argumentelor juridice plasate la baza soluțiilor practice legate de probarea plății, problemă apărută constant în fața instanțelor naționale și a practicienilor în drept.

Executarea obligațiilor pecuniare impune incursiunea atât către o caracteristică generală, cât și către particularitățile legate de obligațiile pecuniare. Unele reglementări cu privire la metoda de plată, moneda de plată, imputația plății au fost modificate în cadrul reformării cadrului juridic civil intrat în vigoare la 1 martie 2019, iar demersurile științifice anterioare și propunerile autorului au contribuit la redacția finală a acestora, dar și a altor prevederi ale reformei referitoare la obligațiile pecuniare. În mod particular, conținutul articolelor relevante a fost restructurat și completat. Reglementările privind metoda de plată sunt prevederi noi, care nu au existat în legislația anterioară. Sursele principale de inspirație pentru modelarea noilor prevederi au fost Principiile Contractelor Comerciale Internaționale UNIDROIT și regulile model din DCFR. În lucrările științifice naționale nu se identifică lucrări fundamentale de abordare a problematicei privind metoda de plată, unul dintre motive, probabil, fiind lipsa în Codul civil a reglementărilor generale privind această instituție.

Plățile în numerar și fără numerar constituie două metode de executare a obligațiilor pecuniare. Tradițional, plata în numerar se consideră metoda de bază, însă tendințele privind dematerializarea monedei atribuie plăților fără numerar deja același regim de executare a obligației ca plata în numerar. Astfel, ambele metode au valoare juridică egală, dar alegerea uneia din metode se va determina în funcție de modalitatea obișnuită aplicabilă în relația dintre părți. Tendința plăților fără numerar este impulsionată prin diverse politici ale Băncii Naționale a Moldovei, inspirate din practicile europene și internaționale. Așadar, noile reglementări oferă un cadru juridic civil necesar pentru evoluția relațiilor sociale.

Cercetările cu privire la moneda de plată efectuate la nivel național sunt reflectate preponderent în comentariul la Codul civil, fiind superficial dezvoltate în literatura de specialitate națională. Tradițional, este necesară efectuarea distincției dintre moneda de cont și moneda de plată. Totodată, de observat că reglementările privind moneda de plată au fost completate cu unele precizări, efectuate la inițiativa autorului tezei de doctorat, incluse în prevederile art. 873 din Codul civil al Republicii Moldova 1107/20002.

Astfel, este relevant de subliniat că plata în monedă străină pe teritoriul Republicii Moldova este limitată strict la cazurile expres prevăzute în lege. Iar atunci când părțile doresc să stabilească plata în valută străină, ele urmează să determine expres această condiție a executării obligației în contract. Ultima idee nu se menționa expres în normele Codului civil, omisiune care, la propunerea autorului, a fost remediată prin completarea prevederilor legale. O atenție specială a fost acordată prestațiilor în schimbul cursului valutar. În acest context, autorul a înaintat unele propuneri de modificare a prevederilor Codului civil, care au fost integrate în conținutul legislativ al art. 873

alin. (4) din Codul civil al Republicii Moldova nr.1107/2002. În acest context, după modelul moldovenesc, se propune modificarea regulilor-model, a instrumentelor internaționale, cum ar fi Principiile UNIDROIT și DCFR.

Instituția imputației plăților nu a fost supusă demersurilor științifice desfășurate la nivel național. Totodată, în cadrul elaborării tezei, autorul a publicat în revista de specialitate a UNIDROIT un articol ce conține un studiu comparativ cu privire la imputația plății în Republica Moldova, România, Federația Rusă și alinierea prevederilor din codurile civile ale acestor state la regulile-model din Principiile UNIDROIT și DCFR. Studiul comparativ precizează că instituția imputației plăților este relativ nouă în instrumentele-model internaționale. În mod special, am constatat că, ținând cont de lucrările de pregătire a Principiilor UNIDROIT, introducerea prevederilor privind imputația plăților nu a fost prioritizată și a existat o dilemă în ceea ce privește introducerea prevederilor relevante în regulile-model respective. Analiza comparativă a prevederilor privind imputația plății în Principiile UNIDROIT și a celor din DCFR relevă multe similitudini, dar există unele diferențe conceptuale. Diferențele conceptuale dintre aceste două instrumente cu privire la imputația plăților sunt abordate, preponderent, în articolul scris de către autorul tezei de doctorat. Distincțiile dintre acestea nu sunt reflectate în literatura de specialitate internațională examinată, cum ar fi comentariile la Principiile UNIDROIT și DCFR. Rezultatele cercetării și analizei comparative sunt integrate în prezenta teză de doctorat.

Distincția dintre metodele de plată în numerar și fără numerar sunt legate conceptual de alte două instituții asociate banilor și obligațiilor pecuniare: mijlocul de plată și instrumentul de plată. Aceste două instituții pot fi confundate atât în literatura de specialitate, cât și la nivel normativ. Totuși, din perspectivă științifică ele urmează a fi distinse, iar o explicație plauzibilă în acest sens o găsim în lucrarea lui Remy Libchaber. Autorul francez califică mijlocul de plată ca fiind forma de materializare a banilor, iar instrumentul de plată sunt obiectele care permit efectuarea transferului banilor. Înțelegerea mecanismelor de plată prin intermediul mijloacelor și instrumentelor de plată stau la baza descifrării modului de operare a banilor și urmează a fi tratate în complex pentru înțelegerea juridică a fenomenului banilor ca ficțiune juridică.

Literatura engleză recentă (David Fox, Wolfgang Ernst, François R. Velde) a scos la iveală faptul că practicile inovative bancare și comerciale avansau, în timp ce juriștii încercau să găsească soluții de calificare a noilor mecanisme bănești, cum ar fi banii fiduciari, prin referire la conceptele tradiționale ale dreptului contractual și de proprietate. Însă inovațiile bancare nu se încadrau întocmai calificărilor de drept roman operate. Această constatare explică istoric unele restanțe ale științei juridice cu privire la fenomenul banilor, care, din păcate, persistă și în zilele noastre.

Cu titlu de clarificare a conceptului de mijloc de plată, acesta se materializează, evolutiv, în monedă sub forma unor bunuri (vacă, metal, boabe de cafea etc.), ulterior în monedă fiduciară pe suport de hârtie și mai târziu ia formă scripturală. Aceste mutații ale aspectului de materializare a banilor, cercetate și înțelese istoric, fac parte din metodologia de conceptualizare a banilor și descifrarea caracterului misterios al acestora în contextul științei juridice. Moneda electronică, fiind o varietate a monedei scripturale, are un regim juridic specific. O caracteristică esențială a monedei electronice constă în condiția că aceasta poate fi emisă doar dacă contul pentru emiterea monedei electronice este alimentat din timp cu mijloace bănești.

La nivel conceptual este necesar de a face distincție între moneda electronică și banii virtuali (cryptovalutele, cum ar fi bitcoinul, ethereumul etc.), ultimii, în esență, nu reprezintă bani în sens juridic. Literatura de specialitate din ultimii ani tot mai mult atrage atenția asupra cryptovalutelor și a calificării lor juridice. În literatura de specialitate germană citată în teză, sunt evidențiate opțiuni de interpretare a cryptovalutelor în contextul legislației civile. La fel, autoritățile bancare din Uniunea Europeană au publicat mai multe note informative, studii și recomandări legate de cryptovalute și bunuri digitale, în general. În relațiile moderne există diverse expresii care abordează aspectul digital, iar conceptul „juridic” cel mai cuprinzător este cel de bunuri digitale (*digital assets*), care include, *inter alia*, bunuri cryptate (*crypto-assets*), care, la rândul lor, includ cryptovalutele (*crypto-currency*). Acest fenomen abia începe să fie reflectat în Republica Moldova în unele articole de specialitate, inclusiv în demersurile autorului tezei. În același timp, importanța acestuia este cuprinsă și prin noile reglementări din noul Cod civil cu privire la bunul digital. Așadar, una dintre opțiunile de calificare a cryptovalutelor ar putea fi cea de bun digital, însă nu și de bani în sensul juridic.

În legislație sunt identificate abordări diferite cu privire la instrumentele de plată, în special în Legea nr. 114/2012 cu privire la serviciile de plată și moneda electronică, pe de o parte, și în Legea nr. 62/2008 privind reglementarea valutară, pe de altă parte. În viziunea noastră, noțiunea operată în primul act legislativ reflectă mai corect conceptul științific de instrument de plată. Susținem distincția făcută de către Remy Libchaber dintre mijlocul de plată și instrumentul de plată. Așadar, considerăm că instrumentele de plată reprezintă mecanismele înzestrate cu puterea juridică de a efectua plata unei sume de bani sau de a contribui la efectuarea plății.

Unul dintre cele mai importante instrumente de plată este cardul bancar, care își are începuturile la sfârșitul secolului al XIX-lea, însă în forma sa tripartită s-a dezvoltat în secolul XX. Evoluția cardului bancar a determinat reglementările în sistemul bancar în a doua jumătate a secolului XX și a impactat legislația cu privire la creditele de consum. Un studiu relativ incipient

al UNIDROIT (1981) abordează originea și regimul juridic al cardurilor bancare, ceea ce demonstrează că evoluția științifică a dreptului privat în acest domeniu se află în fază incipientă. Cardul bancar ca instrument de plată se poziționează în centrul reglementărilor cu privire la instrumentele de plată, fapt dedus din lucrările privind elaborarea cadrului juridic european privind serviciile de plată.

În acest context, printr-o analiză comparativă, subliniem că legislația Republicii Moldova a transpus prevederile relevante din cadrul juridic al Uniunii Europene în domeniul serviciilor de plată și monedei electronice, de exemplu: prima directivă privind serviciile de plată (PSD1) și prima directivă privind moneda electronică (EMD1). Actualmente există și un proiect de lege destinat să transpună prevederile celei de-a doua directive a serviciilor de plată (PSD2), precum și ale celei de-a doua directive privind moneda electronică (EMD2), care, gradual, au fost deja adoptate și transpuse de către statele Uniunii Europene. Astfel, domeniul privind moneda electronică și instrumentele de plată este în evoluție și devine actual atât pentru literatura de specialitate străină, cât și pentru cea națională. O lucrare de referință în domeniul serviciilor de plată și al banilor virtuali este lucrarea lui Niels Vandezande dedicată cadrului juridic al monedei virtuale (*Virtual Currencies: A Legal Framework*).

Reglementările valutare reprezintă un domeniu de drept privat ce se intersectează cu interesul public. Conceptual este necesar să fie efectuată distincția dintre moneda de plată și moneda de cont. Prevederile relevante din Codul civil al Republicii Moldova nr.1107/2002, la propunerea autorului tezei, au fost modificate pentru a acoperi unele lacune, dar și pentru a integra câteva soluții practice. La nivel științific, cercetările în domeniul reglementărilor valutare au fost abordate în unele lucrări naționale, dar nu prea recente. Totodată, nuanțăm că domeniul specific al restricțiilor de achitare în valută străină a constituit obiectul multor dezbateri științifice în literatura de specialitate străină, inclusiv în contextul elaborării Principiilor UNIDROIT. Evoluțiile istorice și politice legate de interzicerea efectuării plăților în moneda altui stat, în special din secolul XX, au favorizat discuții științifice și dezvoltarea argumentelor cu privire la implicațiile forței majore, teoria impreviziunii, ordinea publică etc. În cadrul tezei au fost analizate contextul reglementărilor-model din Principiile UNIDROIT și literatura de specialitate engleză. Moneda de plată și moneda de cont introduc în relațiile internaționale elemente de drept internațional privat, precum și impun înțelegerea rolului monedei în determinarea conținutului obligației și al legii aplicabile. Literatura engleză, în special lucrarea lui Frederick Alexander Mann „Legal aspect of money”, relevă principiile care stau la baza analizei monedei de plată și a monedei de cont. Lucrarea lui Frederick Alexander Mann a fost revizuită în 4 ediții, ultima fiind editată în anul 1982, și este o lucrare de

referință la nivel european și internațional în domeniul științei juridice a banilor, atât în dreptul privat, cât și în dreptul internațional. Contextul de analiză a monedei de plată și a monedei de cont a permis evidențierea cazuisticii străine și internaționale, judiciare și arbitrale, analiză comparativă conținută în teză, care oferă posibilitatea de a lărgi spectrul de cercetări viitoare și de dezvoltare a cunoștințelor la nivel național.

Analiza privind prestația în cazul schimbului cursului valutar a contribuit la completarea unor prevederi ale Codului civil. Unele completări sunt inspirate din Principiile UNIDROIT, iar altele constituie viziunea critică a autorului asupra cadrului normativ anterior. În acest context, prezenta teză de doctorat analizează comentariile la Principiile UNIDROIT, ceea ce reprezintă pentru știința și practica juridică din Republica Moldova o orientare cu privire la interpretarea normelor de drept recent adoptate. În continuare, datorită aspectului inovativ al unor reglementări ale art. 873 alin. (4) din Codul civil al Republicii Moldova nr.1107/2002, prezenta teză de doctorat explică principalele raționamente și contextul de aplicabilitate practică a noilor reglementări. Totodată, problematica fiind una universală, în teză sunt înaintate propuneri de modificare chiar a regulilor-model din Principiile UNIDROIT și DCFR, prin introducerea unui termen de decădere rezonabil, care să limiteze dreptul creditorului de a pretinde diferența de curs de la debitor. Reglementările existente și argumentele științifice propuse în teză pot constitui sursă de analiză și inspirație atât pentru legiuitorii altor state, cât și pentru știința străină de specialitate.

Locul executării obligațiilor pecuniare are o regulă specială față de obligațiile nepecuniare. Principiul general promovat în legislația națională și a altor state, precum și instrumentele cu reguli-model este că obligația pecuniară urmează a fi executată la locul unde se află creditorul. Unele diferențe există în regimuri legale privind momentul de determinare a locului unde se află creditorul: când s-a născut obligația sau când urmează a fi executată aceasta. În teză sunt examinate și referințe comparative ale sistemelor din România, Olanda, Germania, Anglia, Irlanda, Scoția etc., precum și regulile-model din DCFR. Sursă importantă pentru această analiză a constituit comentariul DCFR efectuat sub redacția lui Christian von Bar și Eric Clive. La nivelul Consiliului Europei a fost elaborată o convenție cu referire la locul de executare a obligațiilor pecuniare, însă acel instrument nu a intrat în vigoare până în prezent din lipsa numărului necesar de semnături ai acesteia.

Reglementările privind termenul de executare a obligației pecuniare între profesioniști a fost completat cu mai multe prevederi inspirate din Directiva 2011/7/EU din 16 februarie 2011 privind combaterea întârzierii în efectuarea plăților în tranzacțiile comerciale. În acest sens, poate fi observat că literatura de specialitate națională conține analiza prevederilor generale privind

termenul de executare a obligației, iar noile reglementări încă nu au fost analizate. Astfel, unele exemple practice și comentarii din prezenta teză de doctorat constituie primele demersuri științifice naționale în domeniul noilor reglementări. Instituția termenului de executare a obligației pecuniare a fost coroborată cu prevederile privind clauzele abuzive în sensul limitării posibilității de a deroga de la termenul legal privind executarea obligației pecuniare între profesioniști. Coroborarea acestor reglementări este analizată în prezenta teză de doctorat, astfel fiind propusă o viziune sistemică a instituțiilor dreptului civil conexe obligațiilor pecuniare.

Principiul nominalismului monetar este un principiu fundamental cu privire la obiectul obligației pecuniare, quantumul mijloacelor de plată care urmează a fi transmise creditorului. Nominalismul monetar reprezintă o instituție atât juridică, cât și economică și politică. Acest principiu semnifică regula că valoarea nominală a obligației monetare rămâne neschimbată chiar dacă puterea de cumpărare a banilor s-a schimbat.

Implicațiile principiului nominalismului pot fi observate prin diferite evoluții legate de fenomenul banilor. Însăși evoluția mijloacelor de plată este strâns legată de aplicarea principiului nominalismului, chiar dacă acesta nu a fost consacrat cert în textele de drept roman, ele nefiind concludive în acest sens. Astfel, de exemplu, principiul nominalismului explică dematerializarea banilor de la metale prețioase la indicarea valorii pe suprafața monedei și micșorarea valorii intrinseci a monedelor metalice, mai târziu valoarea intrinsecă devenind inexistentă. Savigny susține că prin nominalismul tehnic semnele monetare sunt o ficțiune a banilor reali. Însă în literatura germană s-a evidențiat că, la acea etapă, principiul nominalismului pentru obligații pecuniare încă nu era formulat (definitiv), ci a fost definitivat prin demersurile ulterioare. Totodată, în practica judiciară a Marii Britanii a existat o speță istorică pentru principiul nominalismului. Referitor la cauza *Brett vs Gilbert* (1605), s-a pus problema privind moneda de plată ce trebuia utilizată la achitarea datoriei. Contextul istoric relevă că la momentul în care obligația a fost contractată, moneda oficială de plată era alta decât cea de la momentul executării obligației. Problema părților în litigiu a constat în faptul că nu dorea creditorul să recepționeze noua liră irlandeză, ci avea încredere în moneda mai veche, care avea o valoare intrinsecă mai mare și, respectiv, o valoare economică mai stabilă. În final, instanța a dat câștig de cauză debitorului care a oferit moneda de circulație mai nouă, astfel confirmând principiul nominalismului monetar.

Justificarea nominalismului monetar este unul dintre factorii ce determină caracterul misterios al naturii juridice a banilor. Fiind creat în calitate de principiu juridic, acesta a permis (validează) eliminarea valorii intrinseci a banilor și dematerializarea ulterioară a acestora. În acest sens, din perspectivă științifică, s-a pus problema cu privire la argumentarea principiului

nominalismului în ceea ce ține de raționamentul de existență a acestuia. În acest sens, în literatura de specialitate, în special la Frederick Alexander Mann, s-a evidențiat că principiul nominalismului este un principiu obiectiv generalizat empiric din situația factuală normală. Deci, acest principiu, în mod tacit, a fost acceptat în relațiile sociale, iar în raporturile contractuale aplicarea acestui principiu poate fi caracterizată ca un consens normativ al părților. Totodată, considerăm că una dintre explicațiile principiului nominalismului în fenomenul banilor poate fi găsită și prin teoria ficțiunii juridice a banilor în dreptul privat.

Reflecția principiului nominalismului o putem întâlni în diverse norme și instituții juridice, nu doar ca regulă generală cu privire la valoarea nominală a banilor stabilită în art. 479 alin. (1) din Codul civil al Republicii Moldova nr.1107/2002. Unul dintre exemplele cele mai elocvente de operare a principiului nominalismului monetar poate fi extras, probabil, din conținutul art. 1247 alin. (3) din Codul civil la contractul de împrumut, unde este stabilit că împrumutatul urmează să restituie suma nominală primită fără a ține cont de variațiile valorii banilor.

Reformele monetare sunt un alt exemplu important din istorie de aplicare a principiului nominalismului monetar. Astfel s-a întâmplat, de exemplu, în stabilirea coraportului dintre rubla sovietică și leul moldovenesc. Or o monedă (rubla rusească) a fost transformată în altă monedă (leul moldovenesc) fără voința deținătorilor banilor sau a părților contractuale, iar obligațiile de plată a banilor urmau să fie executate în noua monedă conform coraportului dintre acele monede stabilit de lege. De notat că în practica Curții Europene a Drepturilor Omului a fost explicat că statele au o marjă largă de apreciere în determinarea politicilor monetare. În acest sens există o jurisprudență constantă, care confirmă legalitatea reformelor monetare operate după căderea Uniunii Sovietice, reforme prin care regula nominalismului monetar a fost aplicată. Un exponent expresiv al principiului nominalismului monetar poate fi observat în postulatul „marca este egală cu marca” sau „euro este egal cu euro” sau „leul este egal cu leul”.

Nominalismul monetar nu este un principiu absolut. Acest principiu poate avea limite, care pot fi identificate atât prin reglementări legale, cât și prin voința părților. În general, ceea ce se opune principiului nominalismului reprezintă măsuri de excludere a efectelor principiului nominalismului monetar, care, în mare parte, au drept scop accentuarea valorii prestației în obligațiile civile. Principalul exponent științific de contrabalansare a nominalismului monetar este teoria valorismului, exprimată prin conceptul de datorie de valoare (*Wertschuld*).

În literatură de specialitate se menționează că cea mai remarcabilă încercare de a expune teoria valorismului îi aparține lui Eckstein, care, în mod extins, se bazează pe intenția părților de

a proteja „valoarea economică” și care dezvoltă un sistem al valorizării ce urmează a fi aplicat de fiecare dată când banii își pierd „stabilitatea relativă a valorii”.

Autorii francezi Jean Carbonier, Remy Libchaber și alții analizează problema privind datoria de valoare în diverse demersuri științifice, lucrări și articole științifice. Remy Libchaber, aparent, este un promotor al teoriei valorismului, fapt care poate fi dedus din lucrarea sa, unde conceptului „datorie de valoare” i se acordă o atenție deosebită. Autorul critică fundamentul nominalismului monetar și își expune opinia asupra necesității de generalizare a procedurii datoriei de valoare, și anume prin indexare. El susține că doar considerentele practice, în special de simplitate, ar putea duce la respingerea acesteia.

O dezvoltare a studiilor dedicate datoriei de valoare poate fi observată și în literatura juridică de specialitate recentă din România. În mod notabil, pot fi evidențiate lucrările autoarei Felicia Roșioru. Autoarea își expune opiniile în favoarea mecanismului datoriei de valoare, mecanism care, explică autoarea, de fapt, întârzie evaluarea creanței, „temporizează data estimării creanței pentru a-i conferi «actualitate» și «integralitate» sub aspectul acoperirii efective a datoriei sau a prejudiciului.” Datoria de valoare, în viziunea Feliciei Roșioru, nu este o ficțiune juridică, ci „un mijloc tehnic, admisibil și necesar, pentru a înlătura nominalismul monetar”.

Pe de altă parte, autorul englez Frederick Alexander Mann a criticat aplicabilitatea datoriei de valoare. El susține că unul dintre impedimentele din cauza căruia datoria de valoare nu poate fi aplicată rezidă în știința economică, care nu poate furniza juristului mijloace de încredere a cauzelor de modificare a valorii banilor, în general, și a inflației, în particular, care ar putea fi considerate în scopuri juridice.

Cercetarea noastră ne-a orientat spre identificarea utilizării unei terminologii parțial asimetrică întâlnite în literatura juridică, în special prin compararea literaturii germane cu cea franceză și română. Elementul care ne-a atras atenția este legătura dintre conceptul „datorie de valoare” și „obligația pecuniară”. În literatura germană se operează cu mai multe expresii, cum ar fi „Geldsummenschuld” (datoria unei sume de bani), „Geldwertschuld” (datoria de valoare a unei sume de bani și „Wertschuld” (datoria de valoare). Iar în literatura franceză și cea română se utilizează doar termenii „datorie de valoare” (*dette de valeur*) și „obligație pecuniară” (*dette de somme d'argent*). Aparent, *Wertschuld* ar fi o categorie de gen, iar *Geldwertschuld* o varietate a acesteia. Însă cercetarea noastră ne conduce la concluzia că *Wertschuld* este mai curând o caracteristică a *Geldwertschuld*, decât un concept de sine stătător.

Conceptul „datorie de valoare” nu reprezintă interes pentru literatura de specialitate din Republica Moldova. Însă în prezenta teză de doctorat sunt analizate mai multe exemple normative

care permit identificarea mecanismului datoriei de valoare. Totuși, trebuie să observăm că principiul nominalismului prevalează, constituind regula juridică care fundamentează executarea obligațiilor pecuniare. Printre exemplele identificate apar atât situații care reflectă raporturi contractuale, cât și situații delictuale.

Un mecanism practic de înlăturare a efectelor nominalismului monetar, întâlnit frecvent în trecut, și, probabil, deja foarte rar în prezent, sunt clauzele de aur. Paralel cu acestea au derivat și au evoluat clauzele valutare. Totodată, modalitatea de exprimare a clauzelor valutare a fost diferită pe parcursul istoriei. Așadar, după cum descrie autorul Arthur Nussbaum, ale cărui lucrări includ demersuri desfășurate cu privire la clauzele de aur, în perioada mai veche prestația se exprima cu referire la o anumită cantitate de aur, dar în perioada modernă acestea se exprimau prin referință la moneda în aur națională a unui stat, cum ar fi „1000 de franci de aur”, „1000 de dolari de aur”, „1000 de mărci de aur” etc., ceea ce semnifică referința la unitatea monetară a unui sistem național determinat. Aceste clauze au avut scopul principal de a evita deprecierea monedei fiduciare. Un studiu al UNIDROIT este dedicat clauzelor de aur în convențiile internaționale, cum ar fi cele de transport internațional, unde răspunderea civilă este legată de un standard de aur, în contextul problemelor apărute ca urmare a crizei monetare în perioada anilor 1960–1970. Analiza circumstanțelor istorice arată că stabilirea clauzelor de aur a devenit vulnerabilă și incertă, probabil, odată cu intrarea în desuetudine, în anii 1971–1973, a condițiilor Acordului de la Breton Woods privind paritatea cu standardul de aur, după ce președintele Statelor Unite ale Americii a declarat abandonarea convertirii dolarului american în aur. Înțelegerea acestor fenomene și evoluții oferă posibilitatea efectuării unei incursiuni fundamentale în ceea ce privește aspectul economic și juridic al banilor.

Un alt mecanism de înlăturare a efectelor nominalismului monetar poate fi considerat teoria ajustării contractului în caz de schimbare excepțională a circumstanțelor, denumită și teoria impreviziunii, *hardship*, „theory of frustration” sau prin alte cuvinte asociate. Spre deosebire de datoria de valoare sau de clauzele valutare, teoria impreviziunii este reglementată expres în legislație și ridică o problemă conflictuală cu reglementarea principiului nominalismului. În istorie sunt multe exemple când principiul nominalismului a fost aplicat ca regulă absolută, fără a cunoaște unele remedii juridice pentru părțile unui raport contractual. Discuțiile purtate în cadrul lucrărilor pregătitoare ale Principiilor UNIDROIT au distins problematica privind aplicabilitatea *hardship*ului din perspectiva relației comerciale internaționale, pe de o parte, și a regimului reglementării la nivel național, pe de altă parte. Autorii care comentează Principiile UNIDROIT, în special Stefan Vogenauer și Atamer Yesim, opinează că, în cadrul regimului Principiilor

UNIDROIT, hardshipul ar putea să se opună nominalismului monetar în cazuri în care echilibrul dintre prestațiile părților este fundamental distrus. Pe de altă parte, compatibilitatea hardshipului cu nominalismul monetar la nivelul reglementărilor naționale poate fi inacceptabilă, în special în virtutea considerentelor de interes public afectat nominalismului monetar. Așadar, problematica de compatibilitate, coexistență și coeziune dintre aceste două concepte este foarte subtilă, puțin sau foarte puțin abordată în literatura de specialitate, chiar inexistentă la nivelul literaturii de specialitate naționale. Teza de doctorat relevă aspectele de analiză importante pentru aplicarea acestor instituții și, totodată, propune o interpretare a reglementărilor naționale și abordează compatibilitatea foarte „fină” dintre instituția nominalismului monetar și hardship.

Banii și obligațiile pecuniare sunt generatoare a efectelor specifice, atât prin impactul lor de reglementare a relațiilor civile, cât și prin efectele speciale caracteristice doar obligațiilor pecuniare. Efectele banilor și obligațiilor civile în dreptul privat pot fi configurate în determinarea calificării unor instituții juridice, cum ar fi starea de insolvabilitate, instituirea unor proceduri specifice în funcție de obiectul obligației pecuniare, precum exercitarea dreptului de gaj asupra banilor sau mijloacelor bănești din conturi, efecte legate de natura obligației pecuniare purtătoare de dobândă sau cele care rezultă din neexecutarea obligațiilor pecuniare (ex.: aplicarea dobânzii de întârziere).

În mod evident, întreaga teză vine să sublinieze specificul regimului juridic al obligațiilor pecuniare și al banilor în dreptul civil. Însă ultimul capitol din teză înglobează efectele juridice specifice, care urmează a fi privite ca o particularitate a regimului obligațiilor pecuniare, și accentuează caracterul sistemic al acestora pentru dezvoltarea reglementărilor în domeniul dreptului civil.

În literatura de specialitate națională nu se identifică demersuri cu privire la caracterul sistemic și efectul normativ al obligațiilor pecuniare. Însă am observat că în știința națională regimul juridic distinct dintre obligațiile pecuniare și nepecuniare este acceptat și analizat în cadrul demersului asupra diverselor instituții de drept privat. În prezenta teză de doctorat dorim să evidențiem că banii și obligațiile pecuniare sunt generatoare de norme juridice, opinie întâlnită și la autorul francez citat mai sus cu privire la caracterul sistemic al obligațiilor pecuniare și nepecuniare, originar încă din dreptul roman. Acest fapt poate fi dedus din diferite situații când banii și obligațiile pecuniare stau la baza calificării unor instituții de drept și determină aplicabilitatea acestora.

Evoluția reglementărilor normative demonstrează că regimul obligațiilor pecuniare se extinde gradual și asupra obligațiilor nepecuniare. Această evoluție poate fi considerată un efect

al reglementării obligațiilor pecuniare, aspect care scoate în evidență instituția banilor și obligațiilor pecuniare la nivel normativ. Cel mai recent exemplu național de reglementare normativă este transpunerea parțială a regimului dobânzilor aplicabil obligațiilor pecuniare asupra obligațiilor nepecuniare. Această influență normativă asupra obligațiilor nepecuniare este inspirată din diverse reguli-model, precum Principiile UNIDROIT, DCFR, dar și din reglementările naționale ale altor state, cum ar fi cele din Codul civil român.

Principalul efect al obligațiilor pecuniare este, probabil, aplicarea dobânzilor, atât a celor remuneratorii, cât și a celor de întârziere (dobânda moratorie). Dobânda poate fi considerată exponentul intuitiv al fenomenului banilor și funcționării banilor, în special în economiile dezvoltate. Înțelegerea modului de funcționare a dobânzilor în obligațiile pecuniare predispune alunecarea în fenomenul banilor propriu-zis, dobânda fiind și un element esențial în determinarea valorii banilor.

Este interesant de observat că interesul juriștilor și al științei juridice asupra dobânzii pare să aibă o istorie mai lungă decât față de însuși fenomenul banilor. Explicarea acestui fapt poate consta în faptul că, de regulă, dobânda are o reglementare normativă permisivă sau restrictivă expresă. Iar într-o relație civilă obișnuită dobânda apare ca un fenomen economic și matematic mult mai clar și perceptibil decât fenomenul general al banilor. Înțelegerea dobânzii poate avea loc după ce aspectul juridic și de calificare juridică a banilor este înțeles, dobânda fiind o instituție derivată preponderent din bani. În literatura de specialitate din Republica Moldova există mai multe demersuri științifice consacrate dobânzii, în special dobânzii de întârziere. Analiza acestei instituții, de regulă, apare în manualele de specialitate, în comentariul la Codul civil, precum și în articole publicate în cadrul conferințelor naționale și internaționale. Autorul a contribuit la scrierea câtorva articole științifice, precum și a dedicat teza sa de licență dobânzii legale în legislația Republicii Moldova. De fapt, cercetarea autorului asupra dobânzii a impulsionat și a determinat alegerea temei tezei de doctorat, fiind una ce acoperă un câmp de analiză mai larg și permite integrarea sistemică a cunoștințelor cu privire la natura și esența juridică a dobânzii.

În literatura din România cercetarea dobânzilor este marcată prin lucrarea autoarei Maria Dumitru, destinată regimului juridic al dobânzii moratorii. În literatura de specialitate rusă problematica privind dobânzile, în special privind dobânzile de întârziere, este pe larg dezbătută. Printre autorii ruși pot fi evidențiați M.I. Braghinski, V.V. Vitreanski, E. A. Suhanov, A.G. Karapetov, L.A. Novoselova, M. Rojkova, E. Gavrilov și alții. Un aspect important în reglementarea Federației Ruse, care provoacă dezbateri științifice, este legat de natura și esența juridică a dobânzii de întârziere, de fapt exprimată ca procente pentru utilizarea banilor, pe de o

parte, și a penalității de întârziere, pe de altă parte. Distincția dintre aceste două instituții operată în Federația Rusă și interpretările date în practica judiciară au influențat abordările științifice și practica juridică din Republica Moldova. Acest fapt poate fi observat în articolele de specialitate și hotărârile judiciare, inclusiv în cele explicative ale instanțelor supreme.

În practica juridică a Republicii Moldova din ultimele decenii, aplicarea dobânzii a fost și continuă să fie un subiect dominant în disputele civile, înregistrându-se o confruntare a argumentelor privind ordinea publică, normele imperative, pe de o parte, și privind libertatea contractuală, cerințele economiei de piață, pe de altă parte.

Pe parcursul ultimului deceniu, Curtea Supremă de Justiție a emis mai multe opinii și hotărâri explicative cu privire la aplicarea prevederilor referitoare la dobândă și la obligațiile pecuniare. În același timp a evoluat și legislația privind creditarea consumatorilor, coroborată cu regimul clauzelor abuzive, care demonstrează impactul asupra instituției dobânzii. În continuare, inclusiv prin reforma Codului civil, au fost introduse noi reguli privind aplicarea și calcularea dobânzilor. Așadar, dobânda este o instituție prezentă și foarte pragmatică în experiența Republicii Moldova, fapt care trezește interes științific și profesional de a o înțelege și de a o asocia cu instituțiile juridice care o intersectează.

Noțiunea dobânzilor nu este propusă în legislație. În teza de doctorat este acceptată ca bază noțiunea oferită de către autoarea Maria Dumitru, care a fost completată de către autori. Astfel, prin dobândă urmează să înțelegem orice prestație, determinată sau determinabilă procentual, datorată creditorului pentru privarea folosirii unui capital o anumită perioadă de timp.

Clasificarea tradițională a dobânzilor deosebește „dobânda remuneratorie” și „dobânda de întârziere” (moratorie). În legislația Republicii Moldova reglementările de bază se conțin în art. 874 și, respectiv, în art. 942 din Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107/2002. Dobânda remuneratorie este strict legată de caracterul purtător de dobândă al obligației pecuniare, iar dobânda de întârziere se aplică tuturor obligațiilor pecuniare dacă debitorul este în întârziere. Dobânda de întârziere are scopul de a disciplina debitorul în executarea obligației, precum și de a repara prejudiciul și a sancționa debitorul pentru neexecutarea la termen a obligației sale. Componentele clasice ale dobânzii de întârziere, configurate pe parcursul evoluției, sunt dobânda remuneratorie (compensatorie) și o componentă procentuală penalizatoare.

Prin implementarea reformei Codului civil intrată în vigoare la 1 martie 2019, calcularea dobânzii remuneratorii se efectuează ținând cont de rata de bază stabilită de Banca Națională a Moldovei în vigoare la 1 ianuarie și 1 iulie a anului respectiv. Această abordare schimbă modul de calculare față de reglementările anterioare, în concordanță cu care dobânda se calcula conform

ratei de bază în vigoare în fiecare zi de aplicare a dobânzii. Modalitatea nouă de calculare se aliniază la practicile altor state și la regulile-model DCFR.

Un rol important pentru practica juridică din Republica Moldova îl constituie aspectele de calculare a dobânzii remuneratorii în contractul de împrumut. În acest sens, în jurisprudența națională practica a fost neuniformă. Dilema principală era legată de art. 869 din Codul civil în redacția de până la 1 martie 2019, care prevedea o regulă specială pentru dobândă în contractul de împrumut, și anume că „în baza contractului de împrumut, părțile pot prevedea și plata unei dobânzi, care trebuie să se afle într-o relație rezonabilă cu rata de bază a Băncii Naționale a Moldovei”. Nerespectarea caracterului rezonabil era sancționată cu nulitatea absolută. Aceste prevederi au creat o dispută teoretică și practică între juriștii din Republica Moldova și instanțele de judecată menite să aplice prevederile în multe litigii.

Prin implementarea reformei Codului civil din 1 martie 2019 a fost modificat cadrul juridic relevant, au fost clarificate aspectele privind quantumul dobânzii remuneratorii, precum și a fost stabilit cercul de subiecți cărora li se aplică limitele dobânzii în contractul de împrumut.

Cu privire la regimul juridic al dobânzii de întârziere, merită de evidențiat că reglementările implementate începând cu 1 martie 2019 introduc modificarea regimului de cumulare a dobânzii de întârziere și a penalității. Așadar, noile reglementări au scopul de a asocia dobânda de întârziere cu penalitatea legală, iar prevederile art. 942 alin. (4) și art. 947 alin. (3) stabilesc reguli conform cărora creditorul urmează să aleagă aplicarea fie a dobânzii de întârziere, fie a penalității contractuale. Excepție de la această regulă poate avea loc în cazul stabilirii unei penalități punitive. Însă o astfel de excepție nu poate fi aplicată în relația cu consumatorii. Unificarea regimului dintre aceste două instituții s-a realizat și prin stabilirea aceluiași termen de prescripție extinctivă. Astfel că termenul special de 6 luni aplicabil penalității a fost majorat la 3 ani, similar celui aplicabil dobânzii de întârziere. În lumina noilor reglementări, prezenta teză de doctorat aduce unele precizări teoretice și practice de drept tranzitoriu cu privire la aplicarea în timp a prevederilor legale.

De notat că regimul dobânzii de întârziere, după implementarea reformei Codului civil, devine aplicabil nu doar obligațiilor pecuniare, ci și celor nepecuniare. În acest sens a fost introdus un articol separat (art. 944 din Codul civil), inspirat, în mare parte, din prevederile legislației României, precum și ale regulilor-model ale DCFR și Principiilor UNIDROIT. Tehnica legislativă de transpunere a regulilor privind aplicarea dobânzii de întârziere față de obligațiile nepecuniare, similar prevederilor referitoare la obligațiile pecuniare, arată efectul sistemic și normativ al

obligațiilor pecuniare. Totuși, reglementările nu sunt identice, în special există diferențe cu privire la cuantumul dobânzii de întârziere, dar și la alte aspecte.

Prevederile cu privire la anatocism de asemenea au suferit unele modificări. În mod special, s-a introdus posibilitatea de a capitaliza dobânda remuneratorie. Deși această abordare este inspirată din prevederile legislației românești, precum și ale regulilor-model ale DCFR și ale Principiilor UNIDROIT, în teză sunt precizate unele detalii care evidențiază diferențele comparative și particularitățile de aplicare în practică a prevederilor relevante.

Un element pragmatic și deja problematic în practica juridică este legat de aplicarea prevederilor art. 1077 pct. 6) din Codul civil cu privire la nulitatea penalității disproporționate în raport cu prejudiciul suferit de creditor aplicate consumatorului. Deoarece acest aspect este legat și de aplicarea prevederilor privind dobânda de întârziere, în teză se oferă unele precizări axiologice și recomandări de aplicare în practica juridică a noilor reglementări.

Din noțiunea dobânzii poate fi observat coraportul dintre aceasta și obligația principală. Elementul cauzal dintre executarea obligației principale și a dobânzii se consideră incident față de modul de stingere a obligației pecuniare. Dobânda se manifestă ca un accesoriu al capitalului, iar în teză este explicat coraportul juridic dintre dobândă și capital, inclusiv impactul asupra stingerii obligației de achitare a dobânzii prin stingerea achitării obligației principale.

Un alt efect specific al obligației pecuniare apare în relația dintre profesioniști, și anume aplicarea unei prezumții de costuri pentru recuperarea creanței pecuniare. Astfel, inspirat din prevederile Directivei 2011/7/UE cu privire la cheltuielile legate de recuperarea creanțelor pecuniare, art. 945 din Codul civil al Republicii Moldova conține o nouă regulă privind despăgubirea minimă, de 20 de euro, pe care o poate solicita creditorul profesionist de la un debitor profesionist sau autoritate publică. Necesitatea prevederii este dictată de armonizarea cadrului juridic național la cel european, precum și de instituirea unor garanții minime pentru creditor cu privire la justificarea costurilor de recuperare. Condițiile de aplicare a acestor prevederi sunt legate de caracterul pecuniar al obligației și de îndeplinirea condițiilor pentru aplicarea dobânzii de întârziere. Deoarece prevederea a intrat în vigoare la 1 martie 2019, literatura de specialitate națională încă nu abordează această reglementare. În acest sens, analiza din teza de doctorat, care include referințe și la cadrul juridic european, constituie un demers științific util pentru dezvoltarea literaturii de specialitate naționale.

Obiectul banilor particularizează unele reguli privind exercitarea dreptului de gaj asupra mijloacelor bănești. Așadar, în calitate de obiect al dreptului de gaj, mijloacele bănești, în special cele aflate în conturi bancare, manifestă unele particularități cu privire la constituire și exercitare.

Reglementările existente stabilesc două ipoteze ale gajului aflat în conturile bancare: poate fi constituit prin contract clasic de gaj și înregistrat în registrul de stat al garanțiilor reale mobiliare, precum și prin încheierea unui contract de control cu banca la care este deținut contul cu mijloace bănești. În cazul celei de-a doua ipoteze urmează a fi făcută o distincție în raport cu situația în care creditorul gajist este însăși banca la care sunt deschise conturile bancare ale debitorului gajist sau creditorul gajist este o terță persoană. Aceste prevederi au fost dictate de necesități practice privind operarea raporturilor de gaj, introduse în legislație în anul 2012 și transpuse în conținutul Codului civil odată cu intrarea în vigoare a acestuia în data de 1 martie 2019.

Unele efecte specifice ale obligațiilor pecuniare se identifică în cadrul instituției cesiunii de creanță. Acestea se referă, în special, la posibilitatea cesiunii parțiale și la neaplicarea interdicției contractuale de cesiune a creanței pecuniare.

Un aspect juridic sistemic ca efect al neexecutării obligațiilor pecuniare este starea de insolvabilitate a debitorului. Legătura dintre obligația pecuniară și starea de insolvabilitate rezultă, în special, din determinarea stării de insolvabilitate prin prisma incapacității de plată a obligațiilor pecuniare. Așadar, pornind de la prevederile Legii insolvenței nr.149/2012, temeiul general de intentare a unui proces de insolvență este incapacitatea de plată, manifestată prin neexecutarea anume a obligațiilor pecuniare scadente. Acest aspect a constituit obiectul de examinare și în jurisprudența constituțională, analizată în prezenta teză. La fel, în cadrul regimului juridic de insolvență există mai multe prevederi care creează un regim juridic specific al obligațiilor pecuniare. În mod special, atragem atenția la aspectele privind vânzarea creanțelor pecuniare certe, precum și la conexiunea dintre instituția de moratoriu și obligația pecuniară utilizată în Legea insolvenței nr.149/2012.

Analiza asupra tematicii tezei de doctorat relevă complexitatea relațiilor juridice civile în care banii și obligațiile pecuniare manifestă caracter sistemic și au particularități de regim juridic. Obiectivul tezei de doctorat nu tinde spre o analiză profundă a tuturor instituțiilor conexe banilor și obligațiilor pecuniare, întrucât fiecare dintre ele ar putea constitui obiectul unor cercetări fundamentale separate, de aici și volumul impunător al prezentei teze. Totodată, teza de doctorat vine să dezvăluie aspectul teoretic juridico-civil al banilor și specificul de regim al obligațiilor pecuniare, un domeniu generalizator, însă care oferă fundament pentru direcții de analiză, dezvoltare a științei naționale și aprofundare științifică în demersuri viitoare cu privire la instituții civile particulare abordate în prezenta lucrare.

1. TEORIA JURIDICĂ A BANILOR

1.1. Introducere

Conceptul banilor este o instituție inter- și intradisciplinară, ale cărei implicații sunt complexe și reprezintă obiect de analiză și înțelegere din perspectivă economică, juridică, istorică, socială și chiar psihologică. Fiind omniprezenți în limbajul cotidian și în relațiile sociale, banii, aparent, nu mai necesită explicații, natura și esența acestora fiind clară de la sine. Însă literatura de specialitate juridică demonstrează că, o perioadă îndelungată, juriștii nu au fost interesați să cerceteze fundamental natura juridică a banilor, ci mai curând au preluat, iar unii autori continuă să preia,¹ concepte economice, atașându-le analizei și concluziilor lor. Observațiile noastre asupra cercetărilor juridice evidențiază că teoriile juridice cu privire la bani își trag originile din secolul XX.

Etimologic, denumirea latină a banilor *pecunia* provine de la cuvântul *pecus* (vite)². În doctrina economică de specialitate banii sunt analizați prin prisma funcțiilor lor de unitate de măsură, mijloc de schimb sau de circulație și de conservare a valorii (tezaurizare). Așadar, în sens economic, banii reprezintă un bun acceptat de toată lumea în calitate de mijloc de schimb, mijloc de tezaurizare și unitate de măsură.³ În lucrarea sa „Capitalul”, Karl Marx menționează că marfa care funcționează ca *măsură de valoare* și, deci, în mod material sau prin reprezentant, *ca mijloc de circulație* reprezintă *bani*.⁴ În acest sens banii pot fi exprimați prin orice bun, grâu, vite, boabe de cafea etc., important este să îndeplinească funcțiile care sunt caracteristice banilor. Literatura economică oferă banilor o perspectivă preponderent funcțională. Însă nu necesită mult efort acțiunea de a identifica mijloacele de plată circulante, spre deosebire de acțiunea de a prezenta structura de funcționare a tuturor banilor, astfel încât să se recunoască prezența banilor în oricare sistem social. La această chestiune, gândirea economică niciodată nu a răspuns cu adevărat.⁵

¹ A se vedea, de exemplu, Калининченко Ю.П. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук „Деньги (валюта) как объект гражданских правоотношений”. Москва, 2016, pp.32-33, și sursele citate acolo, cum ar fi Борисова Ю.С. Влияние нормы валютного законодательства на внешнеэкономические сделки. Гражданское право на современном этапе: Сб. статей, посвящ. памяти О.Е. Кутафина. Москва: МГЮА, 2014. pp. 19–23; Сидоров Н. В. К вопросу о правовой природе безналичных денег. Гражданское право, 2012, № 11, pp. 13–19.

² A se vedea Umanet, V. *Economie politică*. Chișinău: CE USM, 2001, p. 53.

³ Moldovanu, D. *Curs de teorie economică*. Chișinău: Editura „ARC”, 2006, pp.243–244.

⁴ Marx, K.H. *Capitalul: critica economiei politice*. Vol. I, C. I. Traducerea: Agoutin C. Suceava: Editura Alexandria Publishing House, 2009, p.136. ISBN 978-606-92038-0-4, ISBN 978-606-92038-1-1.

⁵ Libchaber, R. *Recherches sur la monnaie en droit prive*. Paris: Librairie Generale de droit et de jurisprudence (LGDJ), 1992, p. 16. ISBN 2-275-00564.1, ISSN 0520-0261.

S-a opinat că o funcție importantă a banilor este *funcția de mijloc de plată*. Din punct de vedere juridic, banii nu sunt mijlocul comun de schimb, ci mijlocul comun de plată sau de achitare a datoriei. Totuși, banii devin mijlocul de plată doar în virtutea faptului că sunt mijlocul de schimb.⁶ În acest sens Ludwig von Mises menționa că „principalul, totuși nu exclusiv, motiv” pentru care legea se interesează de bani este problema plății. Când legea caută să răspundă la întrebarea ce sunt banii, aceasta se face pentru a determina cum obligațiile monetare pot fi executate. Pentru jurist banii sunt un mijloc de plată.⁷ Aceasta este o privire economică orientată spre o latură de rezultat al funcției banilor, însă, evident, nu și o reliefare a naturii juridice a banilor.

În literatura de specialitate aspectul juridic al banilor nu a fost supus unor dezbateri extinse decât după ce efectul economic al valorii lor a fost afectat semnificativ de începerea Primului Război Mondial.⁸ Au fost necesare turbulențe monetare⁹ majore pentru a schimba atitudinea juriștilor. Problemele legate de bani nu îi mai interesau doar pe economiști, ci au devenit fascinante și pentru juriști.¹⁰ Pe de altă parte, unii autori, chiar și la sfârșitul secolului XX, au susținut lipsa unei teorii juridice asupra banilor.¹¹ S-a observat că juriștii se asociau conceptelor economice fără a se preocupa de compatibilitatea lor cu obiectivele juridice. Prin aceasta, dreptul importă problematici străine, de care nu are nevoie, dar și o concepție funcțională care se eschivează de la natura banilor, esențială pentru fundamentarea unei teorii juridice.¹² De exemplu, pentru Montesquieu banii sunt „un mijloc comun”, un „semn care reprezintă valoarea tuturor lucrurilor”. Abordări legate de funcțiile economice ale banilor pot fi observate în gândirea juridică și în secolul al XIX-lea.¹³ În literatura germană a secolului al XIX-lea ideile juridice despre natura banilor pot fi legate, preponderent, de numele lui Friedrich Carl von Savigny,¹⁴ ulterior, în secolul XX, de

⁶ Von Mises, L. *The Theory of Money and Credit*. Traducere din limba germană de către J. E. Batson. Yale University Press, 1953, p. 69. ISBN: 978-1-933550-55-8.

⁷ *Ibidem*, pp. 36–37.

⁸ În prefața la prima ediție a lucrării sale (1938), F.A. Man menționează că, aparent, nu exista nicio lucrare engleză (sau americană) cu subiectul privind aspectul juridic al banilor. Una dintre explicații ar fi că valoarea intrinsecă a banilor nu a suferit „turbulențe” semnificative înainte de anul 1914, când a început Primul Război Mondial.

⁹ O privire de ansamblu referitoare la criza monetară și evoluția politicilor monetare după Primul Război Mondial sunt metodic descrise de Griziotti Benvenuto în Requeil des Cours. *L'évolution monétaire dans le monde depuis la guerre de 1914*. Librairie Recueil Sirey, Tome 49 de la Collection, 1934.

¹⁰ Kessler, F. *Book Review: Money in the Law. Faculty Scholarship Series*. Paper 2713, 1940. Disponibil: https://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3710&context=fss_papers.

¹¹ A se vedea Mayer, P. În: Libchaber, Remy. *Recherches sur la monnaie en droit privé*. Paris: Librairie Generale de droit et de jurisprudence (LGDJ), 1992, Preface. Autorul menționează că Doyen Carbonnier evidențiază lipsa unei teorii juridice a banilor.

¹² Libchaber, R, *op. cit.*, p. 6.

¹³ Libchaber, R. În: Pierre Mayer, *op. cit.*, p. 3.

¹⁴ Însă gândirea lui Savigny, aparent, era orientată spre stabilirea valorii banilor, distingând valoarea nominală (*Nennwert*), metalică (*Metallwert*) și de curs (*Courswert*). Tot Savigny a scris că banii obțin valoare nu datorită

demersurile științifice ale lui G. Hartman, Hans Gerber, Max Frauenfelder, Erich Jung, Ernst Wolf și alții.¹⁵ Totuși, în viziunea noastră, cele mai reprezentative dintre teoriile clasice apar în lucrările lui Friedrich Knapp și Arthur Nussbaum.

S-a evidențiat că legislația civilă (prin referință la Codul civil francez) a stabilit tipologia bunurilor materiale, care, însă, conține doar deosebirea dintre *bunuri mobile* și *imobile*, fără a rezerva spațiu banilor: frecvent se face referință la bani prin diverse apeluri, dar noțiunea acestora nu a fost vreodată reglementată sau definită de către juriști, autori,¹⁶ în demersuri științifice. Lucrările în această direcție au început abia în ultimele decenii. Omniprezenți în relațiile juridice, în reglementarea și reflecția juridică, banii nu joacă niciun statut în dreptul privat pentru simplul motiv că nu sunt identificați sau recunoscuți atunci când ei se manifestă. În toate privințele, banii nu sunt cunoscuți de lege.¹⁷ Însă din conceptul „bani” rezultă obligațiile monetare, iar clasificarea teoretico-practică a *obligațiilor* în *monetare* și *nemonetare* a devenit una atât de sistemică și fundamentală că ar putea fi echivalentă cu clasificarea tradițională a obligațiilor în a da, a face și a nu face.¹⁸ Așadar, în contextul obligațiilor monetare, juriștii operează cu noțiuni a căror natură și esență nu sunt cunoscute.

Similar legislației altor state, nici Codul civil al Republicii Moldova nr.1107/2002¹⁹ nu definește banii, însă utilizează o multitudine de concepte atașate banilor. Totuși, în știința dreptului, banii nu urmează a fi priviți ca un *obiect economic*, ci reprezintă un *obiect juridic* în aceeași măsură ca un obiect economic. Abordarea juridică de a considera banii doar ca un obiect economic produce blocaje în analiza juridică.²⁰ Însă urmează să observăm că banii nu se rezumă doar la categoria de obiect economic și/sau juridic, ci reflectă și comportamentul social față de fenomenul banilor, fiind caracterizat ca o *convenție socială*, fenomen sau formă de încredere

monopolului statal, ci datorită opiniei generale a societății de a-i accepta în calitate de bani. De aici poate fi observată legătura cu teoria socială a banilor a lui Savigny. Principala contribuție a lui Savigny la teoria banilor constă în faptul că el a transpus banii spre o analiză dogmatică abstractă. La fel, pentru Savigny banii nu constituie bunuri de gen (*Gattungschuld*). A se vedea Башкатов, М.Л. *Современная теория денег с точки зрения классической германской догматики: генезис и современные вызовы. Гражданское право: современные проблемы науки, законодательства, практики. Сборник статей к юбилею доктора юридических наук, профессора Евгения Алексеевича Суханова*. Москва: Статут., 2018. pp. 43, 45 și urm. ISBN 978-5-8354-1447-5.

¹⁵ A se vedea Башкатов, М.Л., *ibidem*. p. 58 și urm.

¹⁶ Libchaber, R., *op cit.*, p.1.; Fox, D., Ernst, W., Velde, R. F. *Money in the Western Legal Tradition: Middle Ages to Bretton Woods, Chapter I, Monetary History between Law and Economics*. Oxford: University Press, 2016. p. 9. ISBN 9780198704744.

¹⁷ Libchaber, R., *op. cit.*, pp.1–2.

¹⁸ A se vedea Professor Tosi, J.P. Prefață la lucrarea lui Pignarre, L.F. *Les obligations en nature et de somme d'argent en droit prive*. Paris: L.G.D.J, 2010. ISBN 978-2-275-03574-1, ISSN 0520-0261.

¹⁹ Codul civil al Republicii Moldova nr.1107/2002. Republicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 66-75, art.132.

²⁰ Libchaber, R., *op. cit.*, p.7.

socială.²¹ Apariția diferitor forme tot mai mult dematerializate – bilete bancare, a căror valoare nu rezidă în materia care le constituie, viramentul bancar, cecul, cardurile de plată – obligă de a atrage atenția nu doar asupra obiectului care la un moment dat apare substituibil și tot mai mult insesizabil, ci și asupra mecanismului.²² Evoluția mecanismelor și a tehnologiilor informaționale care oglindesc funcțiile economice ale banilor condiționează o provocare științifică mai largă, precum ar fi determinarea statutului juridic al banilor virtuali, de exemplu al cryptovalutelor, cum ar fi bitcoinul, ethereumul ș.a.²³ Aceste premise sunt de înaltă importanță științifică pentru dreptul privat, iar reflecția asupra **teoriei juridice a banilor** constituie fundamentul irefragabil pentru conceptualizarea și descifrarea instituțiilor care se manifestă prin prezența banilor. O altă precizare importantă este că locul banilor se găsește în mod eminent în materia obligațiilor, deoarece ele asigură regularizarea ansamblului relațiilor sociale; astfel, este în interiorul dreptului obligațiilor unde trebuie să percepem banii, și nu prin referință la capital, care îi este exterior.²⁴

Banii reprezintă și un *factor sistemic de creare a dreptului*, un izvor material de drept, fapt care determină o perspectivă de analiză științifico-juridică de ansamblu, dar și particulară pentru dreptul privat, în scopul de a configura explicațiile și calificările instituțiilor juridice legate de instituția banilor. În situația privind abordarea banilor ca instituție juridică s-a întâmplat ca juriștii să se intereseze de aspectul formal, să preia spre examinare și interpretare normele dreptului pozitiv ca fiind un dat și să lase neatins (co)relația reglementării cu realitatea. De exemplu, în literatura de specialitate din Republica Moldova nu găsim vreo cercetare juridică fundamentală asupra banilor și se pare că nici în România nu există astfel de lucrări semnificative. Însă necesitățile de interpretare și motivare a diverselor prevederi cu referire la obligațiile pecuniare sunt teme de aplicabilitate intensă în practica juridică. Astfel, descifrarea teoriei juridice a banilor are un rol educativ esențial, de conștientizare a realităților economico-juridice și ajută la explicarea construcției conceptelor și instituțiilor juridice ce derivă din conceptul banilor, asigurând obiectivul de educație financiară pentru profesioniști. S-a evidențiat că majoritatea teoriilor existente despre bani pot fi divizate în două abordări, **ortodox metalistă** și **heterodox chartalistă**.

²¹ A se vedea Aleveque, Ch. și Glein, V. *On marche sur la dette*. Edition de La Martiniere, 2016, p. 49. ISBN 978-2-7578-5751-9.

²² Mayer, P., *Preface*. În: *op. cit.*

²³ Pentru o descriere a cryptovalutelor, inclusiv a bitcoinului, a ethereumului și a altor cryptovalute, a se vedea Schreder, T. *Das neue Geld, Bitcoin, Kryptowährungen und Blockchain verständlich erklärt*. Piper Verlag, 2018, pp. 20, 60, 68 și urm. ISBN 978-3-492-30746-8; Cu privire la aspectele reglementării ale tehnologiilor blockchain în Uniunea Europeană și Statele Unite ale Americii, a se vedea Yeoh, P. *Regulatory issues in blockchain technology*. În: *Journal of Financial Regulation and Compliance*, vol. 25, nr. 2, Emerald Publishing Limited, pp. 196–208. ISSN 1358-1988.

²⁴ Libchaber, R., *op. cit.*, p. 8.

Prima tratează banii ca mijloc de schimb, care în trecut au avut conexiune cu un metal prețios. Cea de-a doua este mult mai consistentă, incluzând o viziune juridică asupra banilor. Putem spune că „banii sunt o creatură a legii”, bazată pe legătura dintre bani și contracte, în sens că ceea ce este definit ca bani legali poate fi utilizată pentru a executa contractele.²⁵ Astăzi, abordarea chartalistă este denumită și **teoria modernă a banilor** (*Modern Money Theory*), la care au contribuit, în special, Knapp, Innes, Keynes, Schumpeter, Lerner, Minsky, iar mai recent Goodhart și Ingham.²⁶

Din perspectiva determinării originii banilor, problemă ce se referă la natura banilor, în literatură s-au configurat două teorii principale, considerate oponente – **teoria statală** și **teoria socială a banilor**. Reprezentanți proeminenți ai acestor concepte sunt Knapp și Nussbaum. Există și alte concepte, nu mai puțin importante, privind determinarea naturii juridice a banilor, în special cele evidențiate în lucrarea lui Remy Libchaber. În final, din perspectiva analizei dreptului privat, autorul aduce argumente pentru statuarea unei **teorii a ficțiunii juridice a banilor în dreptul privat**.

1.2. Teoria statală a banilor

Teoria statală a banilor este dezvoltată metodic în lucrarea lui G.F. Knapp „*Stattliche Theorie des Geldes*”.²⁷ Această teorie include o abordare care se opune direct viziunii metalice, conform căreia valoarea banilor derivă din standardul metalic adoptat, de exemplu aur sau argint.²⁸ S-a evidențiat că literatura și cazuistica germană este dominată de teoria statală, cu excepția notabilă a lui Savigny,²⁹ deși fundamentarea acestei teorii este realizată prin opera lui Knapp. Knapp începe lucrarea sa cu postulatul că banii sunt o creatură a legii³⁰ sau, cu alte cuvinte, un

²⁵ Fox, D., Ernst, W., Wray L. R., W. *Money in the Western Legal Tradition: Middle Ages to Bretton Woods*. Capitolul 29 *From the State Theory of Money to Modern Money*. Oxford University Press, 2016, pp.1-3. ISBN 9780198704744.

²⁶ Fox, D., Ernst, Wolfgang, Wray, L. R., *op. cit.*, p. 3.

²⁷ Knapp, G. F. *The State Theory of Money*. Prima ediție a lucrării lui Knapp, G.F. a fost publicată în 1905, a doua ediție – în 1918, a treia ediție – în 1921, a patra ediție – în 1923. Ultima ediție a fost tradusă în limba engleză, cu excepția capitolului IV, care abordează istoricul evoluției banilor în unele state, și, conform observațiilor noastre, anume versiunea tradusă în limba engleză este pe larg citată în literatura de specialitate europeană cu referință la teoria statală a banilor. În procesul de scriere a prezentei lucrări toate referințele la lucrarea acestuia au în vedere lucrarea tradusă în limba engleză: *State Theory of Money*. London: Macmillan & Company Limited, St. Martin's Street, 1924. [citat 1.08.2020]. Disponibil:

<http://socserv2.socsci.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/knapp/StateTheoryMoney.pdf>

²⁸ Fox, D., Ernst, Wolfgang, L. Randall W., *op. cit.*, p. 4.

²⁹ Nussbaum, A. *Money in the law. National and International. A Comparative Study in the Borderline of Law and Economics*. Brooklyn: Foundation Press. Inc., 1950. pp. 8–9.

³⁰ Knapp precizează că teoria urmează a fi înțeleasă nu în sensul îngust de creatură a jurisprudenței, ci în sens mai larg – banii sunt creați prin activitatea legislativă a statului, fiind o creatură a politicii legislative. A se vedea Knapp, G. F., *op. cit.*, p. 40.

instrument statal de plată.³¹ Ideea că banii sunt o creatură a legii devine tot mai prezentă în literatura de specialitate. Astfel, o teorie a banilor trebuie să se preocupe cu istoria dreptului.³² Conform autorului, ceea ce au în comun diverse tipuri de bani ține esențial de faptul că statul este cel care îi bate și îi impune.³³ Teoria statală a banilor are un aspect dublu. În primul rând, aceasta presupune că mijlocul de schimb în circulație constituie bani legali numai dacă aceste mijloace sunt create sau autorizate prin autoritatea statului sau altă autoritate supremă care poate, în mod temporar sau de facto, să exercite puterea suverană de stat. Al doilea aspect al teoriei statale constă în faptul că în lege banii nu își pot pierde caracterul decât prin demonetizare formală.³⁴ Aparent există și un vestigiu antic al teoriei statale a banilor. În acest sens, un fragment cunoscut din lucrarea lui Aristotel „Etica” (V.5)³⁵ evidențiază că banii³⁶ au devenit, prin convenție, un fel de reprezentant al cererii; și iată de ce ei au denumirea de bani (*nomisma*) – deoarece există nu prin natură, ci prin lege (*nomos*),³⁷ și este în puterea noastră de a-i schimba și a-i face fără utilitate.³⁸

În lucrarea lui Knapp,³⁹ dezvoltarea aspectului ce reprezintă un mijloc de plată premerge întrebării fundamentale: „Ce sunt banii?”. Așadar, ce este un mijloc de plată în teoria statală a banilor? Deși, în relațiile economice, un mijloc de schimb (marfă) poate îndeplini și funcția de plată, nu orice marfă în calitate de mijloc de schimb este și mijloc de plată. Dacă un lucru (marfă) îndeplinește funcția de mijloc de schimb și este utilizat în societate, prin uzanță, în calitate de mijloc de plată și apoi este recunoscut prin lege în calitate de mijloc de plată (ex. argintul), atunci acesta devine un mijloc de plată în sensul restrâns al banilor. Pe de altă parte, un mijloc de plată nu apare neapărat prin utilizarea în circuitul social. Un astfel de mijloc va circula în societate, dar nu va reprezenta și o marfă care să fie utilizată în industrie sau artă. Banii din hârtie, de exemplu, sunt un astfel de obiect care nu au altă formă de utilizare⁴⁰ decât în calitate de mijloc de plată. Cu o considerație specială, Knapp menționează că banii din hârtie, o formă dubioasă a banilor

³¹ Inzitari, B. *Comentario del Codice Civile. Delle Obligazioni, Obbligazioni Pecuniarie, Art. 1277-1284*. Editore: Zanichelli, 2011, p. 139. ISBN 8808165906.

³² Knapp, G. F., *op. cit.*, p. 1.

³³ Libchaber, R., *op. cit.*, p. 51.

³⁴ Frederick, A. M. *The Legal Aspect of Money*. Fourth Edition. Oxford University Press, 1982, pp. 17–18. ISBN 0-19-825367-2.

³⁵ Nussbaum, A., *op. cit.*, note de subsol nr. 38, p. 10.

³⁶ În lucrarea sa, Aristotel vorbește despre bani în contextul relațiilor economice și despre utilizarea banilor ca mijloc de schimb al bunurilor și serviciilor.

³⁷ Cuvântul grecesc *nomos* avea semnificația de lege, convenție, obicei.

³⁸ A se vedea Aristotel. *Nicomachean Ethics*. Tradus în limba engleză de Ross, W. D. Batoche Books, Kitchener 1999, V.5, p. 80 [cit. 1.08.2020].

Disponibil: <https://socialsciences.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/aristotle/Ethics.pdf>.

³⁹ De notat că teoria asupra banilor a lui Keynes este inspirată în mare parte din scrierile lui Knapp și Innes. A se vedea Fox, D., Ernst, W., Wray L.R., L., *op. cit.*, pp.15–16.

⁴⁰ Knapp, G.F., *op. cit.*, pp. 3–4.

„degenerați” („degenerate” money), sunt un indiciu al naturii banilor, cât de paradoxal ar suna aceasta. Sufletul banilor nu este în piesele materiale, dar în ordinea juridică care reglementează uzul acestora.⁴¹ Juriștii, începând cu perioada medievală, recunoșteau că atașarea calificativului de bani unui obiect era un act al puterii suverane. Astfel, studiul istoriei dreptului susține teoria statală a banilor formulată de către Knapp.⁴²

În teoria statală, o *datorie*⁴³ poate fi *reală* (*lytric*) sau *nominală* (*nominal*).⁴⁴ Datoria reală se măsoară în unitate de valoare care nu este schimbată sau alterată, de exemplu în cazul în care obligația este exprimată în unitate de plată metalică (*i.e.* aurul)⁴⁵ și este plătită în aceeași unitate. Datoria este nominală dacă poate fi achitată în unități de plată la momentul plății. Datoria nominală va fi inclusiv datoria exprimată într-o unitate de plată care, în principiu, poate fi alterată de către stat.^{46 47}

Așadar, dacă o datorie exprimată într-un anumit mijloc de plată (*i.e.* monede din aur), la data executării obligației, poate fi executată prin mijloace de plată, altele decât cele de la momentul nașterii obligației (*i.e.* în monede de argint sau în bani de hârtie), atunci datoria va fi nominală. În teoria statală a banilor o astfel de datorie va fi nominală chiar dacă statul nu va schimba mijlocul de plată, ci doar are posibilitatea să o facă.

În evoluția banilor se poate observa că diferite obiecte au îndeplinit funcțiile economice ale banilor. La origine, obiectele care aveau calitatea de marfă (*commodity*) erau utilizate și în calitate de bani pentru a facilita relațiile de schimb (bani-marfă). În calitate de obiecte bani-marfă pot fi întâlnite cele mai variate mărfuri: boabe de cafea, pânză, pietre, metal etc. Astfel de obiecte, prezente și originare din însuși circuitul social și acceptate de către stat, cad sub incidența conceptului *autometalism*, prin urmare sunt mijloace de plată *autometalistice*.⁴⁸

În literatură s-a subliniat că teoria statală vine în opoziție cu teoria metalică a banilor. Așadar, datorită teoriei statale se nuanțează *diferența* conceptuală *dintre bun de schimb* (*bene di*

⁴¹ Knapp, G.F., *op. cit.*, p. 2.

⁴² Fox, D., Ernst, W., E., Velde, R. F., *op. cit.*, p. 18.

⁴³ De notat că în lucrarea sa Knapp dezvoltă un limbaj propriu, întâlnit foarte rar în literatura de specialitate.

⁴⁴ Dacă încercăm să propunem un criteriu de clasificare, în viziunea noastră, acesta ar putea fi denumit „în funcție de alterarea sau nu a valorii datoriei”.

⁴⁵ Knapp numește acest sistem „*autometallism*”, dar nu neapărat ca unitatea de valoare să aibă în calitate de suport un metal, ci orice altă materie.

⁴⁶ Knapp, G.F., *op. cit.*, p. 15.

⁴⁷ Din acest postulat poate fi observată reflecția unei manifestări a nominalismului monetar, care este un principiu juridic fundamental al obligațiilor pecuniare.

⁴⁸ În teoria lui Knapp, în calitate de mijloc autometalist poate apărea orice obiect, nu doar metalul, deși metalul este cel mai des întâlnit.

scambio) și mijloc de schimb (*mezzo di scambio*).⁴⁹ Însă mijloacele de schimb nu derivă doar din uzul social,⁵⁰ unele sunt introduse de către stat. Mijloacele de plată autometalistice, împreună cu alte mijloace de schimb introduse de stat (mijloace care pentru deținător pot avea atât valoare în calitate de mijloc de plată (valoare circulatorie), cât și utilitate sub formă de marfă (valoare reală)), formează conceptul de mijloace de plată recunoscute (*Authylic means of payment* – mijloace de plată authylice). Obiectele care în toate cazurile pot fi utilizate în circulație, fără a fi implicată neapărat și valoarea reală, reprezintă mijloace de plată. Astfel, pentru Knapp, mijlocul de plată înseamnă un „bun mobil care are proprietatea juridică de a fi purtător al unității de valoare”, deși el nu consideră aceasta ca o definiție a mijlocului de plată.⁵¹

Astfel, este esențial de a dezvălui ce înseamnă *unitatea de valoare*. Knapp subliniază că la determinarea unității de valoare opiniile diverg. Dacă este să adoptăm o abordare tehnică, cum ar fi definirea metalică,⁵² atunci o astfel de unitate de valoare ar fi ușor de reținut dacă acesta nu ar fi alterată.⁵³ Totuși, definirea unității de valoare prin raportare la un anumit metal (abordare metalică) nu este întotdeauna fezabilă, de aceea trebuie de urmat o abordare nominală. Dacă metalul din care a fost confecționat mijlocul de plată se schimbă, atunci conceptul de unitate de valoare este detașat de metalul inițial, astfel dobândind o proprietate independentă de metalul mai vechi, cum ar fi o independență tehnică. Faptul existenței unei datorii nu întotdeauna permite de a o defini tehnic, dar ea întotdeauna va putea fi definită istoric.⁵⁴ Prin definirea istorică se înțelege relaționarea unității de valoare la momentul plății cu unitatea de valoare la momentul nașterii datoriei. Knapp argumenta că valoarea banilor nu depinde de conținutul lor material, ci de decizia statului, prin desemnarea unor obiecte ca fiind purtătoare ale unității de valoare.⁵⁵

În cazul *datoriei reale* (datoria *lytrică*), caracteristică sistemului authelismului, datoria este definită prin intermediul materialului din care face parte. Așadar, în acest caz, unitatea de valoare

⁴⁹ A se vedea Inzitari, B. *Commentario del Codice Civile, Delle Obbligazioni Pecuniarie*. Zanichelli Editore, Bologna, 2011, pp. 139–140. ISBN 8808165906.

⁵⁰ Arthur N. consideră că Knapp nu este consistent din moment ce acesta admite că și grupurile sociale în cadrul statului (*Zahlungsgemeinschaften*) pot crea banii lor proprii. Ocazional, teoria statală apare în scrierile și cazuistica anglo-americană, dar acolo abordarea socială este predominantă, în special în instanțe de judecată. Autorul evidențiază exemple de legiferare a teoriei statale și tendințe teoretice la acea etapă. A se vedea Nussbaum, A., *op. cit.*, pp. 9–10 și notele de subsol citate acolo.

⁵¹ Knapp, G.F., *op. cit.*, p. 7.

⁵² Pentru analiză și comentarii economice privind prețul aurului în Anglia, a se vedea Ricardo, D. *Prețul aurului, Trei contribuții publicate în Morning Chronicle*, 1809. Publicat în limba română, Ricardo, D. *Opere alese*. Vol. II, Chișinău: Universitas, 1993, p. 7–12 și urm. ISBN 5-362-00989-3

⁵³ Pentru exemple privind alterarea banilor a se vedea William, J., Cribb, J., Errington, E. et.al. *Money. A History*. British Museum Press, 1997, p. 168 și urm. ISBN 0-7141-0886-3 (cased), ISBN 0-7141-0885-5 (paperback).

⁵⁴ Vezi Knapp, G.F., *op.cit.*, pp.9–10, 54–55.

⁵⁵ Vezi Fox, D., , Ernst, W., Velde, R. F., *op. cit.*, p. 18.

coincide cu unitatea de plată. Dacă o astfel de stare de fapt s-ar menține neschimbată, atunci sistemul lytric (al datoriei reale) s-ar opri aici. Astfel, dacă autometalismul ar fi început în cupru, atunci autometalismul ar fi existat și în prezent în cupru,⁵⁶ și, prin urmare, datoria ar fi trebuit achitată în cupru.

Totuși, evoluția istorică demonstrează că statul a intervenit cu diferite instrumente care se detașează de sistemul autometalismului, în special de la datoria reală. Istoria demonstrează că statul a intervenit constant în valoarea intrinsecă a banilor prin alterarea sau schimbarea conținutului materialului sau prin eliminarea conținutului valoric intrinsec în totalitate.⁵⁷ Așadar, examinate din perspectiva istoriei juridice, datoriile reale (lytrice) sunt întotdeauna datorii nominale. Atât timp cât materialul de plată poate fi schimbat, *datoriile reale sunt nominale*.⁵⁸ Caracterul nominal al mijlocului de plată și unitatea de valoare sunt premise necesare pentru apariția banilor. Bani sunt un mijloc de plată, dar nu neapărat unul material. Astfel, banii vor fi un mijloc de plată, constituiți, în orice caz, din material diferit decât cel pur conceput în autylysm.⁵⁹

Întorcându-ne la unitatea de valoare, Knapp a specificat că mult timp a considerat că valoarea se determină prin comparația dintre bunuri. Totuși, recunoaște el, aceasta este o greșeală, fiind prima impresie. După ce această abordare devine uzuală, comparația dintre mărfuri nu mai este necesară, astfel că analiza valorii unei mărfi poate fi determinată prin nominalul unității de valoare, care este determinată istoric.⁶⁰ S-a observat că pentru Knapp unitatea de valoare este o abstracție pură. Teoria statală refuză să răspundă la întrebarea privind valoarea banilor prin închiderea ochilor asupra acesteia.⁶¹

În sistemul autylic, în special cel metalic, nu există o denumire potrivită pentru unitatea de valoare. Desemnarea unei datorii în lire din cupru sau argint nu permite de a identifica unitatea la care se referă datoria, la cea reală sau nominală. Creditorul, care vede doar cuprul sau argintul în calitate de mijloc de plată, are așteptarea că va fi achitat cu mijloc de plată similar celui la data nașterii obligației.

⁵⁶ Vezi Knapp, G.F., *op.cit.*, p. 12.

⁵⁷ Cel mai relevant exemplu ar fi, probabil, introducerea banilor din hârtie, o formă fiduciară (bazată pe încredere) a banilor. Pentru o descriere istorică a banilor de hârtie în Europa și în lume a se vedea Cribb, J., William, J., Errington, E. et.al., *op. cit.*, p. 219 și urm.

⁵⁸ Knapp, G.F., *op. cit.*, p. 16.

⁵⁹ Knapp, G.F., *op.cit.*, p. 19.

⁶⁰ Knapp, *op.cit.*, p. 17.

⁶¹ Von Staudingers, J., Schmidt, K. *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. Zweites Buch Recht der Schuldverhältnisse §§ 244-248 (Geldrecht)*. Dreizehnte Bearbeitung 1997 von Andreas Blaschczok, Karsten Schmidt, Vorbem zu §§ 244, D 2, D 27. pp. 150, 163. ISBN 3-8059-0784-2.

Totuși, explică Knapp, istoric, statul a rezolvat această situație printr-o prezumție – datoria exprimată în cantități ale unui material este datorie lytrică nominală, iar dacă datoria este reală, atunci statul va stabili aceasta în mod expres. Definirea noii unități constă în declarația statului referitoare la câte unități noi sunt juridic echivalente cu unitatea precedentă.⁶² ⁶³ Așadar, principiile de definire a valorii sunt următoarele. Prin actul autorității statale este determinat(ă): (1) alegerea mijloacelor de plată; (2) denominarea mijloacelor de plată conform unei unități de valoare noi; (3) definirea noii unități. În concluzie, validarea mijlocului de plată nu depinde de conținutul materialului, iar unitatea de valoare este definită doar istoric.⁶⁴

Mijloacele de plată bazate pe greutatea materialului din care sunt confecționate sunt denumite *mijloace de plată pensatorii* (*pensatory means of payment*). După cum am putut observa, greutatea materialului și-a pierdut din relevanță, iar importanță a acumulat forma mijloacelor de plată, care urmează să fie acceptată prin lege. În teoria statală astfel de mijloace de plată se numesc „mijloace de plată morfice” (*morphic means of payments*). Deși în sistemul morfic⁶⁵ al mijloacelor de plată este posibil ca greutatea să fie o caracteristică a mijloacelor de plată, această caracteristică nu este obligatorie pentru existența sistemului morfic. Așadar, sistemul authylic, din care cel mai des întâlnit este metalismul, urmează a fi considerat amorfic.⁶⁶ Or, în cadrul sistemului morfic, greutatea își pierde calitatea de criteriu de validare a mijlocului de plată. Prin urmare, în cadrul sistemului morfic este posibil de a determina validarea mijlocului de plată nu prin greutate, ci prin proclamarea unor semne, cum ar fi marca, francul, rubla, dolarul, euro, leul. Validarea proclamării mijloacelor de plată se bazează pe valoarea extrinsecă, nu pe cea intrinsecă. Stabilirea proclamării în calitate de criteriu de validare nu este o abordare inconsistentă cu conținutul materialului din care sunt făcute mijloacele de plată, ci cu validarea mijlocului de plată prin practică pensatorie.⁶⁷ Prin lege pot fi proclamate diferite obiecte în calitate de mijloace de plată. Atât timp cât conținutul material nu este un criteriu de calificare, forma mijlocului de plată poate varia și va fi recunoscută prin semnele de validare stabilite prin lege.⁶⁸ Knapp numește astfel de mijloace de plată „Chartal”

⁶² Knapp, G.F., *op.cit.*, pp. 19, 21.

⁶³ În literatura de specialitate germană pot fi observate diferite abordări științifice cu privire la valoarea banilor, cum ar fi valoarea internă (*Binnenwert*) și valoarea externă (*Aussenwert*), valoarea obiectivă (*objectiven Wert*) și valoarea subiectivă (*subjectiven Wert*), puterea de cumpărare (*Kaufkraft*). A se vedea Von Staudingers, J., Schmidt, K., *op. cit.*, D 11 și urm. p.152 și urm.

⁶⁴ Knapp, G.F., *op.cit.*, pp.24–25.

⁶⁵ Conform Dicționarului explicativ on-line, „morfic” înseamnă: 1) referitor la formă; 2) de formă; 3) al formei [citat 7.10.2019]. Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/morfic>.

⁶⁶ Knapp, G.F., *op.cit.*, pp.26–27.

⁶⁷ Knapp, G.F., *op.cit.*, pp. 28–31.

⁶⁸ Cu privire la practica pensatorie și proclamatorie abordate în lucrările lui Knapp, a se vedea Inzitari, B., *op. cit.*, p. 6.

(*Chartal means of payment* – mijloace de plată chartal), de la latinescul *Charta*.⁶⁹ Ca principiu, practica chartality și cea pensatorie se exclud reciproc. Chartality se bazează exclusiv pe lege și presupune utilizarea unor mijloace de plată care au o formă vizibilă în conformitate cu proclamarea acestora de către stat. Din moment ce chartality a fost acceptată, atunci alte posibilități de dezvoltare sunt posibile.^{70 71}

Authylismul și, prin urmare autometalismul, forma sa cea mai răspândită a acestuia, întotdeauna presupune că există un material pentru plată. Mijloacele de plată în acest sistem sunt, prin urmare, întotdeauna hylogenice (*hylogenic*), după cum denumește Knapp această caracteristică. Ea, caracteristica, deja există în materia mijlocului de plată. Aceasta nu apare prin materialul însuși, dar rezultă numai dintr-un uz special al materialului. Din moment ce conceptul de chartabilitate (*chartability*) s-a ivit, apare pentru prima dată posibilitatea unor mijloace de plată care nu sunt hylogenice, pe care Knapp le numește autogenice (*autogenic*). În acest context, piesele Chartal pot fi **hylogenice**, dar pot fi și **autogenice**. Caracterul autogenic a apărut virtual, atunci când a fost luată decizia juridică (prin lege) ca mijloacele de plată Chartal să existe.⁷² În continuare Knapp concluzionează că mijloacele de plată Chartal sunt banii (*Definition des Geldes ist: chartales Zahlungsmittel, Chartal means of payment*).⁷³ Așadar, banii au apărut atunci când mijloacele de plată Chartal au devenit posibile. Clasificarea mijloacelor de plată din lucrarea lui Knapp se bazează pe evoluția istorică și reprezintă o premisă necesară pentru a înțelege definirea banilor. Iar chartalitatea face mijloacele de plată independente de materialul său.⁷⁴ În context, cu titlu de exemplu, în Germania de Nord, în 1871 au existat două tipuri de taleri, cei vechi, emiși până în 1857, și cei noi, emiși după acel an. Conținutul talerului mai vechi (având finețea unei mărci) nu corespundea conținutului talerului mai nou (având finețea unui pound). Pentru **teoria chartalistică** aceasta poate fi ușor de explicat, deoarece noțiunea de validare este independentă de conținut. Pe când pentru teoria metalică aceasta reprezintă o dezorientare – cum un taler mai greu poate valora la fel ca și un taler mai ușor.⁷⁵

⁶⁹ A se vedea Луниц, Л. А. *Деньги и денежные обязательства в гражданском праве* (1927). Москва: Статут, 1999, p. 36.

⁷⁰ Knapp, G.F., *op.cit.*, pp. 34–35. ISBN 5-8354-0012-8.

⁷¹ În acest context, Knapp menționează că alte posibilități de dezvoltare a mijloacelor de plată sunt doar lăsate să se înțeleagă în lucrarea sa. Totuși, dacă e să oferim un exemplu de evoluție, atunci moneda electronică ar fi un mijloc de plată ce poate fi încadrat în dezvoltarea mecanismului monetar al chartalității.

⁷² Knapp, G.F., *op.cit.*, pp. 36–37.

⁷³ A se vedea Von Staudingers, J., Omlor, S. *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen* Buch 2, Recht der Schuldverhältnisse §§ 244-248; PrKG (Geldrecht), Neubearbeitung 2016 von Sebastian Omlor, Vorbem zu §§ 244–248, A 49, p. 31. ISBN 978-3-8059-1059-0.

⁷⁴ Knapp, G.F., *op.cit.*, pp.38, 39, 40.

⁷⁵ Knapp, G.F., *op. cit.*, p. 65. Vezi și p. 74.

Clasificarea mijloacelor de plată descrisă în lucrarea lui Knapp are la bază așa-numitul criteriu genetic, semnificând că se iau în considerare doar acele circumstanțe care sunt caracteristice la origine. Așadar, mijloacele de plată au la bază caracteristica pensatorie (bazată exclusiv pe materie) sau de proclamare (bazată pe caracteristicile stabilite prin lege). Clasificarea genetică are trei caracteristici de bază. Mijloacele de plată sunt:

- 1) pensatorii sau proclamatorii;
- 2) fie morrice, fie amorrice;
- 3) fie hylogene, fie autogene.⁷⁶

În concluzie, în teoria statală a banilor, criteriul de validare a banilor îl reprezintă mijloacele de plată care sunt acceptate spre plată de către stat. În acest context, nu doar banii care sunt emiși de către stat, așa-numiți „legal tender”, ci toate mijloacele de plată care sunt acceptate de către oficiile statului reprezintă parte a sistemului monetar.^{77 78}

S-a pus problema dacă bancnotele bancare se încadrează în conceptul de bani al teoriei statale sau nu. Ele ar putea fi tratate astfel atât timp cât statul le acceptă în plățile efectuate către stat (plăți epicentrice), dar statul ar putea să vină cu politici ca bancnotele bancare să fie convertite în bani emiși de către stat, astfel impunându-și superioritatea.⁷⁹ La rândul său, banii emiși de către stat erau convertibili în metal prețios. Însă înțelegerea și profunzimea teoriei dezvoltate de Knapp a devenit mai exponențială prin abandonarea convertibilității banilor în metal prețios, odată cu înțetarea Acordului de la Bretton Woods.⁸⁰

Critica asupra teoriei statale evidențiază că doctrina statală conține o confuzie de analiză, de amestec a două preocupări, care trebuie separate. Pe de o parte, trebuie examinat domeniul constituțional, cel al suveranității. Pe acest teren poate fi explicat legitim că statul are necesitate de a deține putere monetară importantă pentru a menține ordinea publică, însă aceasta nu poate determina natura, funcțiile și esența banilor.

Variatele exemple oferite de către Nussbaum⁸¹ ar fi suficiente pentru a afirma că funcționalitatea banilor nu trece prin intervenția statului. Rezultatul este că statului i se conferă prerogative pe care acesta nu le exercită cu adevărat și că acest lucru constrânge banii în interiorul

⁷⁶ Knapp, G.F., *op. cit.*, pp.42–43.

⁷⁷ A se vedea Knapp, G.F., *op.cit.*, p.95.

⁷⁸ În acest context, unii autori au evidențiat că nu pot fi de acord cu afirmația lui Knapp precum că teoria statală prevalează în deciziile din Germania. A se vedea Kessler, F., *op cit.* [2.09.2020]. Disponibil: https://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3710&context=fss_papers.

⁷⁹ Fox, D., Wolfgang, E., Wray, L. R., *op. cit.*, p.8.

⁸⁰ Fox, D., Ernst, W., Wray, L. R., *op. cit.*, p.8.

⁸¹ A se vedea în continuare la scrierea teoriei sociale a banilor și sursele citate acolo.

unei definiții care nu restituie esența socială. Statul iese mai puternic, dar teoria banilor ilegitiim slăbește.⁸² Oponenții teoriei statale contestă că imixtiunea statului ar fi o condiție de validare la crearea sau reglementarea banilor sau a mijloacelor de plată. De exemplu, în mecanismului monedei scripturale nu este statul care o creează, ci o fac băncile private sub controlul *a posteriori* al statului.⁸³ De subliniat că Keynes a considerat că era banilor statali a început cu cel puțin patru mii de ani în urmă, astfel teoria statală s-ar aplica tuturor economiilor moderne, inclusiv celor care au trăit sub standardul aurului în ultimul secol.⁸⁴ În pofida diverselor critici aduse teoriei statale a banilor, cercetarea arată că aceasta rămâne rezistentă și are cei mai mulți adepți în literatura de specialitate.

1.3. Teoria socială a banilor

Teoriei statale a banilor i se opune teoria socială a banilor. Adepții acestei teorii consideră că uzul comercial sau încrederea populației la o anumită etapă de criză socială sau urgență sunt în putere să atribuie unui lucru calitatea de bani,⁸⁵ că în fenomenul banilor atitudinea socială, fiind distinctă de cea a statului, este importantă (determinantă).⁸⁶ Nu statul, ci societatea este cea care, în ultimă instanță, decide dacă o monedă sau o hârtie va funcționa și astfel va fi considerată bani.⁸⁷

În lucrarea sa,⁸⁸ profesorul Arthur Nussbaum, de numele căruia este legată preponderent teoria socială a banilor,⁸⁹ postulează că experiența demonstrează că în situații de urgență mijlocul de schimb emis nu de către stat intră în circulație și urmează inevitabil să fie recunoscut de către judecată în calitate de bani, fie chiar și doar pentru a proteja plățile făcute cu bună-credință cu un astfel de mijloc în cadrul perioadelor de urgență. Cu titlu de exemplu, profesorul Nussbaum evidențiază astfel de cazuri cum ar fi banii emiși de către Statele Confederaale în timpul Războiului Civil (1861–1865) în Statele Unite ale Americii, care, deși erau considerate „rebele”, neavând autoritate de a emite bani, instanțele de judecată au menținut valabile plățile făcute cu bancnotele emise de către Statele Confederaale pe teritoriul acestora, deoarece bancnotele au circulat în calitate de bani. Aceeași teorie a ajutat instanțele să facă față cu succes altor situații de valută „ilegală”,

⁸² Libchaber, R., *op. cit.*, pp. 57–58.

⁸³ Libchaber, R., *op. cit.*, pp. 63–64.

⁸⁴ Fox, D., Ernst, W., Wray, L. R., *op. cit.*, pp. 16–17.

⁸⁵ Mann, F. A., *op. cit.*, p. 20.

⁸⁶ Vezi Nussbaum, A. în Mann, F. A., *op. cit.*, p. 20.

⁸⁷ Kessler, F., *op. cit.*

⁸⁸ Nussbaum, A. *Money in the Law National and International*. The Foundation Press Inc, 1950.

⁸⁹ Însă înaintea lui Nussbaum, teoria socială a banilor a fost susținută de Savigny. A se vedea Kessler, F., *op. cit.* [2.09.2020].

Disponibil: https://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3710&context=fss_papers

precum a fost reflectată în cazul situațiilor de *mandats territoriaux* – succesorii asignațiilor Marii Revoluții (franceze) – sau în alte situații.⁹⁰ Datorită raționamentului de origine pur socială, dar nu statală, această teorie a obținut numele de teorie sociologică sau socială a banilor. După Nicole Oresme (Evul Mediu) sau după Savigny (secolul al XIX-lea), Nussbaum impune ideea că sistemul monetar procedează prin natura societății, de la colectivitate, dar nu prin esența puterii politice.⁹¹ Pentru Nussbaum conceptul de bani este în primul rând unul juridic. El focalizează caracteristica banilor unei unități ideale, unitate care corespunde funcției abstracte a banilor în calitate de unitate de cont.⁹²

Valoarea unității monetare devine mai mult sau mai puțin deconectată de la substratul său fizic, dar ea rămâne suficient de distinctă în conștiința societății umane.⁹³ Nussbaum concluzionează că în fenomenul banilor atitudinea societății, distinctă de cea a statului, este esențială.

Trebuie adăugat că, în calitate de chestiune de teorie juridică, procesul social care dă viață banilor nu este chiar procesul de „drept cutumiar” (*customary law*). Acesta nu configurează noi canoane de drept. Similar apariției noilor tipuri de instrumente negociabile, procesul doar extinde măsura lucrurilor la care poate fi aplicat un corp de reguli preexistent – în acest caz regulile de drept privitoare la bani. În niciun caz teoria socială a banilor nu neagă faptul că, în mod normal, statul modern exercită întreaga putere asupra monedei. Dar teoria juridică trebuie să aibă grijă, la fel (și într-un sens primar), de situațiile anormale și controversate. Teoria statală pică acest test.⁹⁴

Istoric, teoria socială a banilor poate fi urmărită în gândirea medievală, care necesită consimțământul oamenilor pentru a valida alterările banilor. Această viziune a fost enunțată într-o decizie a lui Papa Inocențiu IV (1243–1254) și poate fi considerată drept doctrină predominantă a scriitorilor până în sec. al XVI-lea. În general, gândirea medievală a fost departe de a recunoaște omnipotența în materie monetară guvernamentului. Astfel, Bartolus susținea că banii emiși de către guvernator urmau să fie considerați falși (*moneta falsa et adulterima*) dacă erau lipsiți de greutatea și conținutul metalic aprobat.⁹⁵

⁹⁰ Nussbaum, A., *op. cit.*, pp. 5–6, 7–8.

⁹¹ Libchaber, R., *op.cit.*, p. 53.

⁹² Von Staudingers, J., Omlor, S., *op. cit.*, A 50, p. 32.

⁹³ Nussbaum, A., *op. cit.*, pp. 13–14.

⁹⁴ Nussbaum, A., *op. cit.*, p. 8

⁹⁵ Nussbaum, A., *op. cit.*, p. 10.

Frederick Alexander Mann⁹⁶ a scris că teoria socială a banilor, susținută de către economiști și de către unii juriști, ar fi rezistat doar dacă aceasta ar fi explicat relevanța crizei pentru definirea juridică a banilor, dacă aceasta ar fi fost reconciliabilă cu monopolul incontestabil al statului asupra banilor și dacă ar fi putut să puncteze un singur caz când banii, în sens juridic, au fost creați sau și-au pierdut caracterul prin voința comunității (societății) contrar sau fără voința autorității supreme *de jure* sau *de facto*.⁹⁷ Prin opoziție, Remy Libchaber afirmă că teoria statală nu poate fi recepționată și că poziția lui Nussbaum⁹⁸ în favoarea unei concepții sociologice⁹⁹ a banilor este mai satisfăcătoare.¹⁰⁰ O monedă nu există prin simpla prezență a statului în crearea, circulația sau demonetizarea acesteia. Banii ar putea exista independent de voința statului, deoarece ei sunt parte a unui consens. Astfel, statul nu este un element necesar în teoria juridică a banilor, deși rolul său nu poate fi trecut sub tăcere la „artizanarea” politicii monetare.¹⁰¹

1.4. Teoria ficțiunii juridice a banilor în dreptul privat

Este interesant de observat că o instituție atât de prezentă în relațiile patrimoniale – banii – nu a fost descifrată juridic în dreptul privat decât prin puținele demersuri științifice scrise abia în ultimele decenii. Cele mai vechi texte de drept roman care au instaurat, pentru prima dată, o formă (rudimentară) a organizării juridice au apărut în aceeași perioadă cu banii.¹⁰² Un proverb din perioada romană susține că din cunoașterea banilor vine libertatea (*Aus der Kenntnis über Geld kommt Freiheit*, Römisches Sprichwort).¹⁰³ Probabil, acea libertate a ocolit știința juridică până când demersurile juriștilor asupra banilor nu s-au detașat de abordarea metalică.

⁹⁶ O examinare a lucrării lui Mann F. A. a se vedea în Evan, Ch. The Legal Aspects of Money, by Frederick Alexander Mann. *Indiana Law Journal*, vol. 32, nr. 1, art. 10, 1956, pp.117-123. ISSN 0019-6665 [citat 15.05.2020]. Disponibil: <http://www.repository.law.indiana.edu/ilj/vol32/iss1/10>

⁹⁷ Mann, F. A., *op. cit.*, pp. 20–21.

⁹⁸ Pentru o analiză critică privind teoria expusă de Nussbaum a se vedea Ascarelli, T. et.al. *Comentario del Codice Civile*, Cartea a patra *Delle Obligazioni, Obbligazioni Pecuniarie*, art. 1277-1284. Nicola Zanichelli Editore Soc. Ed. del Foro Italiano, 1959, p. 71 și urm.

⁹⁹ Cu privire la susținerea teoriei sociale a se vedea și Farenga, L. *La Moneta Bancaria*. Torino: G. Giappichelli Editore, 1997, pp. 19–27 și urm. ISBN 88-348-6163-9.

¹⁰⁰ Lunț a susținut preponderent teoria socială a banilor, deși recunoștea și rolul important al statului în fenomenul banilor. Totodată, el a menționat că teoria lui Knapp a influențat semnificativ știința rusească. A se vedea Лунц Л. А., *op. cit.* pp. 34, 40, 46.

¹⁰¹ Libchaber, R., *op. cit.*, p. 65.

¹⁰² A se vedea Pignarre, L.F. *Les obligation en nature et de somme d'argent en droit prive. Essai de theorisation a partir d'une distinction*, LGDJ, Paris, 2010, p. 425. ISBN 978-2-275-03574-1, ISSN 0520-0261.

¹⁰³ Mottoul utilizat de Herger, Nils. *Wie Funktionieren Zentralbanken, Geld und Währungspolitik verstehen*. Capitolul 3 „Geld als Schmiermittel der Wirtschaft”. Springer Fachmedien Wiesbaden, 2016, p. 55. ISBN 978-3-658-07875-1.

Fundamentul teoretic descris mai sus, în special referitor la teoria statală și teoria socială, și incursiunea în diverse cercetări de specialitate ne-au provocat să medităm asupra teoriei banilor din perspectiva unei alte optici juridice.

Dacă teoria statală și socială oferă o perspectivă juridico-științifică de calificare generală asupra banilor, cu accent pe originea banilor, noi propunem să orientăm analiza asupra regimului banilor în dreptul privat. Astfel, în viziunea noastră, **banii reprezintă o ficțiune juridică,¹⁰⁴ pe care statul o înzestrează cu interes economic.¹⁰⁵ Argumentarea și dezvăluirea acestui postulat o realizăm în continuare.**

Atunci când ne confruntăm cu banii în activitățile vieții cotidiene, cum ar fi plata prețului pentru produse, recepționarea plății salariului etc., percepția banilor pare să fie una simplă. Fenomenul banilor, în diverse forme, atât de mult s-a penetrat în viața de zi cu zi, a devenit un fel de „dat”, care nu mai necesită explicație – și omului de rând pare să-i fie clar ce sunt banii. În științele sociale este o experiență familiară că un fenomen considerat de către toți simplu și distinct, la o analiză mai apropiată, devine total problematic. Această observație se aplică preeminent noțiunii banilor,¹⁰⁶ iar o înțelegere corespunzătoare a dreptului monetar depinde de cunoștințele combinate de numismatică, teoria economică, sectorul bancar public și privat, regulile tehnice de efectuare a plăților și stingere a datoriilor,¹⁰⁷ istorice, sociale și psihologice. Mai mult decât atât, tratamentul juridic al noilor forme de bani necesită înțelegerea modului în care băncile au creat credite transferabile dintr-o bază eterogenă a bunurilor nelichide.¹⁰⁸ Funcțiile banilor, descrise în știința economică, au fost preluate de către juriști ca atare (fiind un dat), iar natura juridică a acestora a rămas în umbră o perioadă lungă. Evoluția istorică a banilor, demonetizarea banilor metalici,¹⁰⁹ introducerea banilor fiduciari, crearea banilor prin credit, dezvoltarea instrumentelor de plată și, mai recent, implicațiile tehnologiilor informaționale în circulația banilor, precum și exercitarea dreptului de proprietate asupra banilor impun atașarea unei calificări juridice complexe acestor realități. Faptul că banii poartă un caracter misterios a fost postulat în opera despre obligații

¹⁰⁴ Cu privire la caracterul fictiv al banilor în calitate de obiecte din economie a se vedea Танимов, О. *Теория юридических фикций*. Москва: Проспект, 2017, p.14. ISBN 978-5-392-23710-4. Cu privire la regimul general al ficțiunilor juridice a se vedea Deleanu, O. *Ficțiunile juridice*. Editura ALL Beck 2005. ISBN 973-655-795-2.

¹⁰⁵ **Palamarciuc, VI.** *Teoria ficțiunii juridice a banilor în dreptul privat*. Conferința internațională științifico-practică „Dezvoltări recente în dreptul obligațiilor”. Chișinău, 4-5 octombrie, 2018, CEP USM, 2020. ISBN 978-9975-149-89-1.

¹⁰⁶ Nussbaum, A. *Money in the Law National and International*. The Foundation Press Inc, 1950, p. 1–2.

¹⁰⁷ Fox, D., Ernst, W., Velde, R. F. *Money in the Western Legal Tradition: Middle Ages to Bretton Woods, chapter I, Monetary History between Law and Economics*. Oxford University Press, 2016, p. 6. ISBN 9780198704744.

¹⁰⁸ Fox, D., Ernst, W., Velde, R. F., *op. cit.*, p. 8.

¹⁰⁹ Începând cu Acordul de la Bretton Woods și mai ales cu anii șaptezeci ai secolului al XIX-lea, aurul progresiv a fost demonetizat, iar banii au fost eliberați gradual de orice legătură cu metalul. A se vedea Libchaber, R., *op. cit.*, p. 117.

a lui Savigny.¹¹⁰ La întrebarea ce sunt banii, Charles Dickens (1812-1870), în lucrarea sa „Dombey și fiul” a răspuns într-o manieră excelentă prin următorul dialog:

„Papa! Ce sunt banii? (...) Domnul Dombey a fost în dificultate. El ar fi dorit să ofere unele explicații implicând termenii mijloc de schimb, valută, deprecierea valutei, hârtie, lingou, rata de schimb, valoarea metalului prețios pe piață și așa mai departe, dar (...) el a răspuns: Aurul, și argintul, și cupru, Guinee, șiling ... Știi ce ele sunt ? ... Eu nu am în vedere aceasta, Papa. Adică, ce sunt banii într-un final?”

Acest dialog arată cât de banal ar fi să reducem banii doar la forma lor fizică¹¹¹ și demonstrează un mod superficial de percepție a naturii banilor în societate. Fenomenul banilor este, totuși, unic. Remy Libchaber identifică două componente caracteristice ale banilor: (1) unitatea de valoare, care servește pentru a compara toate obiectele disponibile în cadrul relațiilor sociale și (2) unitatea de plată, care reprezintă un mijloc de stingere a obligațiilor monetare.¹¹² Pierre Mayer subliniază că aceste două tipuri de unități sunt conectate prin faptul că unitatea de plată are puterea de a stinge datoria exprimată în unități de valoare. De aici, în final, apare definiția – totuși încă cu un nivel înalt de abstractizare: banii sunt „un procedeu de reglare de esență mentală, ordonat prin jocul combinat al acestor două unități” (*la monnaie est «un procédé de régulation d'essence mentale, ordonné par le jeu combiné de ces deux unités»*).¹¹³ Să recunoaștem, este o definiție neobișnuită pentru instituțiile juridice, însă banii sunt o categorie specifică. Banii enumeră doar bogăția (valoarea) pe care o transmit, dar această bogăție, la sigur, întotdeauna era exterioară banilor. Jean-Baptiste Say susținea că banii sunt un voal aruncat asupra economiei: prezența banilor ajută la circulația bunurilor și serviciilor în interiorul societății, însă noi putem să ținem cont de funcționarea globală a economiei, făcând abstracție de utilizarea banilor.¹¹⁴ Totuși, din perspectiva dreptului civil, banii sunt prezenți în raporturile patrimoniale, chiar le definesc. Însă nici în teoria statală, nici în teoria socială nu putem identifica un răspuns cu privire la calificarea juridică a banilor din perspectiva dreptului civil.

Atunci când ne referim la raporturi patrimoniale, explicit sau implicit, ne imaginăm că ele au o valoare pecuniară. Dacă ne referim la obligațiile pecuniare avem în vedere plata unei sume

¹¹⁰ Von Savigny, F.C. *Le Obligazioni*, vol. I, traducere din limba germană în limba italiană de Pacchioni, G., Unioni Tipografico-Editrice Torinese, 1912, p. 379.

¹¹¹ Tehnica acestui dialog a fost preluată de la Herger, N. *Wie Funktionieren Zentralbanken, Geld und Währungspolitik verstehen*. Springer Fachmedien Wiesbaden, 2016, pp. 55–56. ISBN 978-3-658-07875-1. Lucrarea lui Dickens Ch. *Dombey und Sohn*, citată de Herger, N, 2012, Jürgen Beck, Kap. 8.

¹¹² Libchaber, R., *op. cit.*

¹¹³ Mayer, P., *op. cit.*

¹¹⁴ Libchaber, R., *op. cit.*, p. 4.

de bani. Totuși, o definiție juridică a banilor nu o găsim decât prin referință la funcțiile banilor. Aparent, legislatorii, juriștii din Europa continentală și sistemele anglo-saxone, în general, au evitat să dea o definiție juridică a banilor.¹¹⁵ La fel, putem observa că opinia juridică despre bani a fost diluată prin diferite sofisme conceptuale, cum ar fi privirea îngustă asupra banilor ca instrument de a distinge contractul de schimb de cel de vânzare-cumpărare, analogia anacronică a regimului banilor cu bunurile fungibile materiale (cum ar fi vinul) în cadrul contractului de împrumut (*mutuum*),¹¹⁶ acestea fiind doar câteva dintre exemplele de concentrare pentru a înțelege eroarea concepției juriștilor asupra banilor. Astfel noi, juriștii, ne trezim într-un cerc închis (și vicios) când operăm cu un concept juridic nedefinit nominalizat „banii”. Iar prin acest concept derivăm o multitudine de instituții juridice, cum ar fi prețul, sulta, echivalentul bănesc, raporturile patrimoniale etc., care, în gândirea ordinară, pot fi definite prin referință, expresă sau implicită, la bani.¹¹⁷ Paradoxal însă, aparent, perioade lungi în istorie, fenomenul banilor, conceptele juridice asupra banilor și practicile comerciale de creare a mecanismelor de transfer al valorii banilor se dezvoltă în mod independent, în aceleași perioade de timp, fără a fi cunoscute sau corelate între ele.¹¹⁸

În perspectiva relațiilor patrimoniale, și anume a încadrării banilor în categoria de bun, care, potrivit reglementărilor clasice ale dreptului civil, includ lucrurile și drepturile patrimoniale, nu poate fi identificată (și nu există) o încadrare precisă a banilor în nici una dintre aceste categorii.¹¹⁹ Banii nu sunt o marfă (*Ware*), însă reprezintă un bun din perspectivă economică. Prin aceasta banii pot avea o valoare.¹²⁰ Or, după cum am observat, reducerea banilor la aspectul fizic al acestora, din perspectivă juridică, ar fi o abordare care nu reflectă realitatea și care nu oferă o concluzie sustenabilă. Acest lucru poate fi perceput și din divizarea unităților componente ale banilor: *unitatea nominală* (poate fi considerată și partea fizică de exprimare a banilor – metal, hârtie, electronică etc.) și *unitatea de valoare* (definită istoric). Pornind de la aceste componente, conexiunea banilor cu un lucru sau cu drept patrimonial (în perspectiva clasificării clasice a bunurilor) devine inoperabilă, deoarece nu pot fi calificați nici în calitate de lucru, nici în calitate

¹¹⁵ Fox, D., Ernst, W., Velde R. F., *op. cit.*, p. 9.

¹¹⁶ A se vedea Fox, D., Ernst, W., Velde, R. F., *op. cit.*, 10.

¹¹⁷ Libchaber evidențiază efectul circular al definirii banilor atunci când banii sunt definiți prin plată: noi definim banii prin plată, iar plata prin bani și tot așa în continuare. Abordarea banilor prin plată nu este, prin urmare, operațională. A se vedea Libchaber, R., *op. cit.*, p. 17 și citatele de acolo, în special Murad, A. The nature of money. În: *Southern Economic Journal*, 1942, 1943, p.217, spéc. p. 218 și urm.

¹¹⁸ A se vedea detalii la Fox, D., Ernst, W., Velde, R. F., *op. cit.*, pp. 13–14.

¹¹⁹ Pe de altă parte, în Federația Rusă, prin reforma Codului civil (art. 128), în calitate de obiect al drepturilor civile, apar atât banii în numerar, cât și cei de pe conturile bancare. A se vedea Гришаев, С. Деньги как объект гражданских прав: изменения в законодательстве. În: *Хозяйство и право*, 2014, nr. 2 (445), februarie. ISSN 0134-2398.

¹²⁰ Von Staudingers, J., Schmidt, K. *op. cit.*, Vorbem zu §§ 244, D 1–D2, p. 149.

de drept patrimonial (real sau de creanță). Dreptul real presupune dreptul asupra unui lucru, susceptibil apropierii individuale. **Banii însă, după cum observăm, nu pot fi rezumați la lucru.** Așadar, de exemplu, bancnotele din hârtie, monedele metalice, susceptibile apropierii individuale, se atașează doar suportului material, dar nu integrează toată semnificația juridică a banilor, în special deoarece nu constituie o valoare patrimonială prin ele însele. Dreptul real poate fi operabil față de mijloacele de plată, caz în care avem apropiere individuală, dar nu asupra banilor, care nu pot fi obiectul dreptului de proprietate. Totodată, dacă este să calificăm banii în calitate de drept de creanță, atunci trebuie să existe un raport juridic relativ între debitor și creditor, ceea ce nu poate fi dedus din ideea de bani.¹²¹ Pe de altă parte, se opinează că dreptul de proprietate asupra banilor (cu referință specială la banii fiduciari) îi aparține statului, ei fiind bunuri mobile de domeniul public „domaine public mobilier”,

puse spre utilizare la dispoziția societății,¹²² un raport cvasicontractual.¹²³ Unul dintre autori a calificat că banii nu sunt un bun, ci o totalitate de norme juridice (*alla natura giuridica della moneta: la moneta non e un bene, ma un insieme di norme*)¹²⁴.

În acest context, poate apărea întrebarea cum se califică din punct de vedere juridico-civil garantarea leului, reglementată în art. 5 din Legea cu privire la bani:¹²⁵ „Leul (numerarul aflat în circulație și la conturile bancare curente și pe termen) se pune în circulație fiind asigurat deplin de activele Băncii Naționale a Moldovei, de masa de mărfuri și de serviciile prestate pe teritoriul Republicii Moldova, de activele agenților economici din republică aflate peste hotare.” Această prevedere reflectă, mai degrabă, un element de încredere socială cu care sunt înzestrați banii. Expresia „asigurarea leului” nu reprezintă o garanție juridico-civilă, cum ar fi garanția reală sau personală, ci este mai mult o declarație politico-juridică prin care statul informează posesorii mijloacelor de plată despre relația economică a leului cu bunurile și serviciile existente. La nivel

¹²¹ Pe de altă parte, pornind de la ipoteza că banii sunt o creatură a legii, teoretic și abstract, deținătorul banilor ar avea o creanță față de stat atunci când valoarea banilor este diminuată. Totuși, ținând cont de implicațiile principiului nominalismului (care, de fapt, este un exponent al teoriei statale a banilor și, *inter alia*, presupune dreptul statului de a defini, inclusiv de a micșora economic, valoarea banilor), deținătorul banilor este prins într-o imposibilitate juridică de a înainta unele creanțe față de stat. Aceasta este confirmată și prin practica CEDO, în special prin marja de apreciere foarte largă oferită statului în determinarea politicilor economice ale statului, în principal în situații de criză sau reforme. Referitor la marja de apreciere în contextul reformelor monetare și lipsa obligației de a menține puterea de cumpărare a banilor a se vedea cauza CEDO *Boyajyan vs. Armenia* (nr. 38003/04) din 22.03.2011, §42, 55; cauza *Dolneanu c. Moldova*, (nr. 17211/03) din 13.11.2007, §31.

¹²² Libchaber, R., *op. cit.*, pp. 140–147.

¹²³ A se vedea discuția cu privire la calificarea raportului dintre stat și utilizatorii banilor, în special cu referire la contract și gestiune de afaceri la Libchaber, R., *op.cit.*, pp.147–155.

¹²⁴ Lemme, G. *Moneta Scriturale e Moneta Elettronica*. Torino: G. Giappichelli Editore, 2003, p.16. ISBN 88-348-3385-6.

¹²⁵ Legea nr. 1232/1992 cu privire la bani. În: *Monitorul Parlamentului Republicii Moldova*, 1993, nr. 3, art.51.

practic, măsura în care există o relație directă între leu și elementele de asigurare a leului poate fi concepută doar variabil, deoarece elementele de asigurare a leului nu sunt individualizate și determinate de valoarea lor și, probabil, ar fi o sarcină imposibilă.

Literatura de specialitate în domeniul bancar evidențiază că banii sunt un bun public comun; ei constituie o creanță¹²⁶ asupra economiei naționale, deoarece oricine care deține o cantitate de bani, echivalentul prețului unui bun sau serviciu, are puterea de a-l procura (*La monnaie est un bien commun public; elle constitue une creance sur l'economie car quiconque detient une quantite de monnaie, equivalente au prix d'un bien ou d'un service, a le pouvoir de l'acheter.*).¹²⁷

După cum am menționat în nota de subsol, caracterul sau funcția de creanță a banilor permite de a înțelege rolul acestora în relațiile patrimoniale, banii fiind mai curând un accesoriu funcțional al bunurilor și serviciilor, dar nu conțin și o valoare proprie. Așadar, adevărul este că banii sunt o creanță asupra societății.¹²⁸ Noi putem spune că banii aflați în circulație sunt un cvasi „bun comun” al statului și al deținătorului acestora. Cu titlu de exercițiu de abstractizare, banii ar putea fi metaforizați în oglindă a circuitului bunurilor și serviciilor, fără a avea o valoare de sine stătătoare.¹²⁹ Iar cu titlu de comparație științifică interdisciplinară poate fi observat că în literatura de specialitate economică apare întrebarea privind raportul dintre real și monetar (*rapports du reel e du monetaire*).¹³⁰ Există o mare discrepanță între economia reală și economia speculativă, deci virtuală.¹³¹ Astfel, în contextul relațiilor juridice civile patrimoniale, banii, care stau la baza calificării obligațiilor pecuniare, constituie o ficțiune juridică.

¹²⁶ Același autor, de rând cu funcția de unitate de valoare și cea de mijloc de schimb, evidențiază că banii au funcția de creanță, un drept asupra tuturor bunurilor și serviciilor care se găsesc pe piață. A se vedea Siliadin, J. *Comprendre la banque et son environnement en zone euro*. RB Edition, 2016, p. 57. ISBN 9782863257814. Deși funcția descrisă este cumva asociată cu funcția de rezervă a valorii, însăși determinarea calității banilor în calitate de creanță (în acest caz referința la creanță fiind mai curând una generică, economică, decât juridică) asupra tuturor bunurilor și serviciilor permite de a observa rolul banilor în relațiile patrimoniale și conceptualizarea calificării juridice a banilor în calitate de ficțiune juridică.

¹²⁷ Siliadin, J. *Comprendre la banque et son environnement en zone euro*. RB Edition, 2016, p. 20. ISBN 9782863257814.

¹²⁸ Ingham a opinat: „This is the core of the truth that money is only a claim on society”. A se vedea Fox, D., Ernst, W., Wray, L. R., *op cit.*, p. 28.

¹²⁹ A se vedea discuția tangențială la Libchaber, R. „De ce que la monnaie n'est que l'unité de comparaison des valeurs, il s'ensuit qu'elle n'a pas de valeur en elle-même. (...) Il est peut-être exact de dire que le mètre est aux longueurs ce que le franc est aux valeurs.”, *op. cit.*, pp. 40–41 și urm.

¹³⁰ Referință la mai mulți autori, cum ar fi Keynes, Patinkin, Friedman, Aglietta, Orlean. A se vedea Maris, B. *Lettre ouverte aux gourous de l'economie qui nous prennent pour des imbeciles*. Edition Albin Michel SA, 1999; Edition du Seuil, november, 2003, pour la preface. pp. 111, 120. ISBN 978-2-02-059106-5.

¹³¹ Aleveque, Ch., Glein, V., *op.cit.*, p. 43. Autorii oferă și un exemplu când tranzacțiile financiare, în 2007, au fost cu 73 ori mai importante decât economia reală, când 97% de schimburi financiare funcționau pe principiul „banii procură banii”, fără nicio conexiune cu economia reală, fiind ceva periculos.

Un alt raționament prin care se susține că banii reprezintă o ficțiune juridică constă în faptul că **banii sunt și pot fi creați de către bănci**, deoarece băncile sunt cele care asigură esențialul creării și circulației banilor. Or, ocazional, în cadrul activității sale de transformare a riscurilor și a perioadelor de scadență a datoriilor (*echeances*), banca creează bani.¹³² Aceasta pornește încă din practicile medievale, când comercianții utilizau înregistrări contabile transferabile sau notele emise de către bancherii începători, care pot fi înțelese ca o formă privată de creare a banilor, în afara controlului suveranului, bazate pe încredere dintre comercianți.¹³³ De fapt, când banca oferă un împrumut, în practică, clientul, beneficiar al capitalului, întotdeauna dispune de resursele creditate pe contul său. Un nou împrumut în activ,¹³⁴ materializat prin simplul joc al înscrierii, se transformă în resursă disponibilă pe contul împrumutatului și vine să majoreze masa monetară, așa-zisa cantitate de bani deținută de către agenții economici, alții decât instituțiile financiare; majorarea masei monetare induce o augmentare în puterea de cumpărare a agenților economici și crește cererea globală în cadrul economiei.¹³⁵ Crearea banilor prin împrumut este o caracteristică de bază, dar încă puțin înțeleasă, a mecanismului banilor.¹³⁶ Aici, probabil, merită de subliniat că modul de funcționare a băncilor și impactul asupra agregatelor monetare poate fi și este diferit de la o economie la alta și puterea acestora de a crea valoare monetară este limitată prin problema lichidităților,¹³⁷ însă conceptele de bază pentru determinarea masei monetare sunt aceleași, fiind acronimizate prin M1, M2 și M3.

Totuși, din perspectivă științifică, noi ne preocupăm de principiul juridic, de altfel prezent și în legislația Republicii Moldova, după care băncile pot funcționa și majora masa monetară, indiferent de nivelul de lichidități monetare prezente pe piață la o anumită etapă. S-a menționat că este exact în cadrul împrumuturilor fără contraprestație (*sans contrepartie*) disponibile la bancă care constituie crearea banilor scripturali. Prin efectul acestor împrumuturi se mărește

¹³² În literatura și publicațiile de specialitate străine procesul de creare a banilor de către bănci este redactat prin expresiile „*creation monetaire*” (în limba franceză), „*Geldschöpfung*” (în limba germană).

¹³³ Fox, D., Ernst, W., Velde R. F., *op. cit.*, p. 20.

¹³⁴ De notat că în Federația Rusă, prin Legea din 2.07.2013 nr. 142-ФЗ, în art. 128 din Codul civil, în calitate de obiecte ale drepturilor civile patrimoniale au fost introduși ca o categorie separată „banii fără numerar” (*безналичные денежные средства*). Pentru detalii cu privire la noua reglementare a se vedea Гришаев, С. Деньги как объект гражданских прав: изменения в законодательстве. În: *Хозяйство и право*, nr. 2 (445) februarie, 2014, pp. 59-63. ISSN 0134-2398.

¹³⁵ A se vedea Siliadin, J. *op. cit.*, p. 20.

¹³⁶ A se vedea Orrell, D. *Quantum Economics. The New Science of Money*. Icon Books Ltd, Omnibus Business Center, 2019, p. 245. ISBN 978-178578-508-5.

¹³⁷ Karyotis, C. *L'essentiel de la Banque*, edition 4, Gualino editeur, 2017, p. 36. ISBN 978-2-297-06488-0. Vezi și Karyotis, C. *L'essentiel de la Bourse et des marches de capitaux*, edition 4, Gualino editeur, Lextenso editions, 2014, p. 103. ISBN 978-2-297-04017-4.

cantitatea de bani în circulație,¹³⁸ iar prin aceasta și majorarea obligațiilor monetare din circuitul civil.¹³⁹ De exemplu, în sistemul de drept al Statelor Unite ale Americii, băncile care dețin numerar (din depozite) de 1 milion de dolari pot acorda împrumuturi în valoare de până la 10 milioane de dolari, ceea ce ar însemna 90% mai mult decât monedele și bancnotele efectiv deținute. Dacă toți deponenții ar solicita concomitent banii lor de la bancă, banca s-ar ruina (în afară de cazul în care statul nu ar interveni să o ajute). Același adevăr este aplicabil și pentru toate băncile din lume,¹⁴⁰ iar cantitatea banilor din circulație nu este controlată direct de către stat,¹⁴¹ ci există variabile, cum ar fi cele din sistemul bancar, cărora statul le creează cadrul de funcționare, însă nu le determină în mod direct.

Explicația acestui fenomen, dar și a banilor în general, are și o componentă constitutivă psihologică, și anume că banii reprezintă o formă de încredere socială intersubiectivă.¹⁴² Această încredere stă la baza formării creditului în economie, un bun imaginar, care este și o formă specială a banilor. Încrederea este unicul suport pentru majoritatea banilor din lume.¹⁴³ Există o percepție generală că depozitele formează creditul, însă, în realitate, fenomenul este invers – creditul creează depozitul. Banii care sunt împrumutați de către bancă nu corespund absolut depozitelor clienților în conturile lor.¹⁴⁴ Această realitate și perspectivă de interpretare ne-a orientat spre identificarea unui **criteriu juridic de validare a banilor în calitate de obiect al circuitului civil**.

La determinarea unui astfel de criteriu am pornit de la interesul legitim pe care îl are individul sau orice alt subiect de drept privat atunci când deține banii. Așadar, interesul individului este, în primul rând, un interes economic, deoarece banii înșiși au o destinație economică și aceștia apar după ce apare datoria (creditul).¹⁴⁵ Definirea interesului economic poate fi dificilă, deoarece poartă o conotație subiectivă. Totuși, ținând cont de caracterul juridic abstract al banilor, începem de la premisa că deținătorul banilor întotdeauna are un interes economic de a-i deține. Deși nu este

¹³⁸ Libchaber, R., *op. cit.*, p. 64.

¹³⁹ În literatura de specialitate economică a fost exprimată și opinia că moneda bancară (*monnaie bancaire*) este „monedă falsă” (*fausse monnaie*). A se vedea referințe la Allais. În: Maris, B., *op. cit.*, p. 102.

¹⁴⁰ Harari, Y. N. *Money*. Vintage Minis, 2018, p. 25–26. ISBN 9781784874025.

¹⁴¹ Fox, D., Ernst, W., Wray, L. R., *op. cit.*, pp. 19–20.

¹⁴² „La monnaie est une convention sociale reposant sur la confiance, elle n’a d’autre valeur que celle que nous lui accordons.” Aleveque, Ch., Glein, V., *op.cit.*, p. 49.

¹⁴³ Harari, Y. N., *op. cit.*, pp. 26–27. Autorul mai notează că rolul crucial al încrederii explică de ce sistemele noastre financiare sunt atât de strâns legate de sistemele politice, sociale și ideologice, de ce crizele financiare sunt deseori inițiate de evoluțiile politice și de ce piața valorilor mobiliare poate crește sau cădea în funcție de cum comercianții se simt într-o anumită dimineață (vezi *op. cit.*, p. 13).

¹⁴⁴ A se vedea Aleveque, Ch., Glein, V., *op. cit.*, pp. 38–39.

¹⁴⁵ Explicație economică conform căreia banii apar după ce apare datoria (creditul) și semnifică că aceasta precedă apariția banilor este oferită de Aleveque, Ch., Glein, V., *op. cit.*, pp. 32–35. Această ipoteză evidențiază că expresia și conceptul „datorie” este legat de prezența unei obligații pecuniare.

descifrat în reglementările dreptului civil național, interesul economic sau patrimonial al individului (*economic value, proprietary interest*) este consacrat în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului prin filiera conceptului autonom al noțiunii „bun” din Protocolul 1 Articolul 1 al Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, interes care trebuie să fie substanțial (*substantive interest*).¹⁴⁶ În perspectivă, putem privi interesul economic al deținătorului de bani ca unul particular *sui generis*, însă un astfel de interes patrimonial este evident și substanțial. Astfel, banii, deși sunt o ficțiune juridică, reprezintă un **interes economic pentru deținător**. Datorită acestui calificativ, banii (prin diferite forme ale mijloacelor de plată) pot fi validați în calitate de obiect al relațiilor patrimoniale din circuitul civil. La această analiză ar putea apărea întrebarea dacă există vreo diferență între mijloacele de plată materializate prin bancnote și monede metalice, pe de o parte, și moneda scripturală, pe de altă parte.

În viziunea noastră, interesul economic în calitate de criteriu de calificare pentru validarea banilor nu își schimbă natura. Diferențele, însă, devin operabile juridic, obiectul având diferite niveluri de ficțiune, prin faptul că, în cazul primei ipoteze, deținătorul are controlul asupra suportului material, iar în al doilea caz, poate pretinde o anumită conduită de la un terț.¹⁴⁷ De aici reies și diferite mecanisme juridice de protecție, adaptate la caracterul fiduciar sau scriptural al mijlocului de plată, care, prin asimilare de la conceptul de lucru și drepturile patrimoniale, sunt (pot fi) aplicabile și diferitor forme ale banilor.¹⁴⁸ Caracterul abstract al banilor ridică problema deținerii dreptului de proprietate asupra acestora.

Suntem de părerea că teoria juridică civilă clasică nu este concepută să ofere răspuns la întrebarea cine este proprietarul banilor. Or, în abordarea clasică, doar viziunea asupra aspectului material, în special asupra mijlocului de plată fiduciar, nu asupra celui scriptural, va fi plasată în centrul atenției, ceea ce va compromite din start conceptualizarea banilor doar prin prisma acelui mijloc de plată în perspectiva îngustă de a încerca identificarea legăturii cu dreptul de proprietate.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Cu privire la sensul autonom al noțiunii de „bun” și definirea interesului patrimonial în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului a se vedea Ghidul privind Articolul 1 din Protocolul 1 [citat 2.03.2020]. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_1_Protocol_1_ENG.pdf, precum și cauzele citate acolo, cum ar fi: *Depalle v. France*, [GC], § 62; *Anheuser-Busch Inc. V. Portugal* [GC], § 63; *Öneryıldız v. Turkey* [GC], § 124; *Broniowski v. Poland* [GC], § 129; *Beyeler v. Italy* [GC], § 100; *Iatridis v. Greece* [GC] § 54.

¹⁴⁷ În cazul banilor fiduciarilor există un raport direct între piese și cel care le utilizează. În cazul monedei scripturale această transparență se bruiază. A se vedea Libchaber, R., *op. cit.*, p. 163, precum și sursele citate acolo.

¹⁴⁸ Specificăm această idee pentru a evita interpretarea că mecanismele de protecție a drepturilor patrimoniale nu ar fi aplicabile și în cazul banilor pe motiv că sunt o ficțiune juridică.

¹⁴⁹ Dacă dorim să identificăm o asociere perfectă între dreptul de proprietate și bani, va fi necesar, probabil, de regândit sistemul de definire și atribuire a drepturilor reale, în care banii nu erau percepuți decât în forma sa materializată

Pentru a exclude speculațiile dogmatice de intersecție a dreptului de proprietate cu instituția banilor în dreptul civil, de *lege ferenda*, considerăm că ar fi de ajutor dacă legislația civilă ar fi modificată, și anume art. 479 din Codul civil să se completeze cu alin. (3), care să prevadă următoarele: „Mijloacelor bănești de plată în numerar li se aplică regulile cu privire la lucruri, iar mijloacelor bănești de pe conturi li se aplică regulile cu privire la drepturi patrimoniale.” În așa fel, printr-o analogie legislativă, va fi acoperit vidul normativ și teoretic privind exercitarea drepturilor asupra mijloacelor de plată și mecanismele de protecție asociate acestora.

Analiza de mai sus reliefează și problema teoretică referitoare la diferența dintre banii emiși direct de către stat și banii (valoarea monetară) puși în circulație de către bănci. Diferența principală poate consta în faptul că banii emiși de către stat întotdeauna pot fi utilizați la achitarea de impozite,¹⁵⁰ însă moneda bancară este destinată cu precădere relațiilor private. Însă, ținând cont de mecanismele monetare contemporane, o astfel de diferență ar putea să nu mai fie sesizabilă. Mai mult decât, însuși art. 5 din Legea nr. 1232/1992 cu privire la bani, stabilind asigurarea leului, pune semn de egalitate între numerarul în circulație și din conturile bancare curente și pe termen. Iar din perspectiva relațiilor civile reglementate de dreptul privat și a mecanismului de apariție și executare a obligațiilor pecuniare distincția menționată dispare, în special datorită faptului că o obligație pecuniară poate fi executată atât prin numerar, cât și prin transfer, care este tot mai mult încurajat prin politicile statale la nivel național, european¹⁵¹ și internațional.

Înainte de a trage o concluzie, vrem să o facem o ultimă remarcă referitor la fenomenul cryptovalutelor, care penetrează tot mai pronunțat economia și relațiile financiare din lume. Ținând cont de fundamentul ficțional al banilor, **apariția cryptovalutelor reprezintă o formă privată a mecanismului monetar**. Apariția cryptovalutelor abia în ultimele decenii se explică prin revoluția tehnologiilor informaționale, anterior neexistând un suport electronic și infrastructură pentru inserția unui astfel de instrument economic, iar mecanismele implementate, fără o astfel de infrastructură, nu ar fi răspuns intereselor economice ale creatorilor. Deci, este o combinație a evoluției tehnologiilor și adaptarea cunoștințelor despre funcționarea banilor la acele tehnologii.

În contextul teoriei juridice asupra banilor merită de observat că aceasta nu s-ar încadra în teoria statală a banilor, însă ar putea fi susținută prin argumentele teoriei sociale a banilor. În

(necripturală) prin numerarul aflat în circulație. Autorul englez David Fox evidențiază confuzia explicării juridice a banilor din perspectiva obiectelor corporale care exprimă banii (*Corporeal view of money as a cause of confusion*). A se vedea Fox, D. *Property Rights in Money*. Oxford University Press, 2008, p. 38 și urm. ISBN 978-0-19-829945-5.

¹⁵⁰ Aceasta corespunde explicațiilor din teoria lui Knapp. A se vedea și unele explicații corespondente privind teoria lui Innes la Fox, D., Ernst, W., Wray, L. R., *op. cit.*, pp. 12–13.

¹⁵¹ Această tendință poate fi observată prin obiectivele trasate în Directiva Uniunii Europene dedicată monedei electronice nr. 2009/110 din 16 septembrie 2009.

viziunea teoriei ficțiunii juridice, cryptovalutele nu pot fi considerate bani, deoarece nu au un calificativ legal în acest sens, deși ca fenomen este încurajat prin ideea de ficțiune juridică. În literatura de specialitate se discută despre diverse posibile calificări juridice ale cryptovalutelor,¹⁵² însă acestea rămân obiectul articolelor distincte.¹⁵³

În final, în argumentarea teoriei ficțiunii, reliefăm calificarea juridică a banilor din perspectiva pur juridică civilă, raportată la existența drepturilor patrimoniale, care constituie parte a obiectului de reglementare al acestei ramuri de drept. În viziunea autorului, celelalte teorii, cu preponderență teoria statală și teoria socială, abordează subiectul banilor din perspectiva creării și originii acestora. Teoria ficțiunii însă, de altfel, concepută științific din perspectiva dreptului privat,¹⁵⁴ vine să explice de ce [și cum] banii trebuie să fie acceptați în circuitul civil, în cadrul relațiilor patrimoniale. Importanța celorlalte teorii se manifestă prin contribuția la înțelegerea juridică a originii banilor și la conceptualizarea teoriei ficțiunii. Deși autorul este înclinat să accepte fundamentul științific al teoriei statale a banilor¹⁵⁵ din perspectiva teoriei ficțiunii, care nu se opune nici teoriei statale, nici teoriei sociale a banilor. Teoria ficțiunii juridice a banilor, expusă în prezenta lucrare, este prima noastră încercare de a dezvălui calificarea juridică a banilor în relațiile juridice private și, desigur, este deschisă pentru a fi îmbunătățită și supusă criticii științifice.

1.5. Alte considerații juridice cu privire la bani

Teoria componentelor banilor a lui Remy Libchaber: unitate de plată și unitate de valoare

Spre deosebire de teoriile clasice, care definesc moneda prin prisma funcțiilor economice pe care ea le exercită, Remy Libchaber îi caută natura. El consideră că moneda are o dublă natură:

¹⁵² Pentru unele exemple de calificare juridică a cryptovalutelor și discuții sub auspiciile dreptului german, a se vedea: Prof. Dr. Peter Bräutigam, Dr. Daniel Rücker, LL.M. et.al. *E-Commerce Rechtshandbuch*. CH Beck, 2017, pp. 974–980. ISBN 978-3-406-68926-0.

¹⁵³ Pentru o privire asupra opțiunilor de calificare în cadrul juridic din Republica Moldova, a se vedea Palamarcu, Vladimir. *Bunul Digital – Inovația și Dilemele Juridice în Reforma Codului civil din Republica Moldova* [cit. 11.10.2019]. Disponibil: <https://juridicemoldova.md>.

¹⁵⁴ Din perspectiva dreptului public, banii ar avea o altă optică pornind de la obiectul de reglementare al dreptului public. De exemplu, deoarece banii sunt o normă juridică și exponent al suveranității de stat, ei pot fi priviți ca mecanism de reglementare a relațiilor dintre stat și persoanele fizice și juridice, dar și în relațiile dintre autoritățile publice, în contextual asigurării securității economice, financiare, fiscale a statului etc.

¹⁵⁵ În special, datorită asocierii banilor cu mijlocul de plată Chartal.

pe de o parte, este o unitate de valoare, ce permite să i se compare toate valorile, pe de altă parte, o unitate de plată, ce permite să se stingă obligațiile înscrise în bani.¹⁵⁶

Termenul „bani” are două accepțiuni, care trebuie să fie distinse fără ezitare, una *materială* (unitatea de plată), alta *intelectuală* (unitatea de valoare). Procesul monetar se bazează pe utilizarea combinată a ambelor componente.

Demarcația între două unități apare și în domeniul de intervenție a acestora: social – într-un caz, individual și psihologic – în alt caz. Unitatea de plată, prin natura sa, este încorporată într-un instrument monetar și permite efectuarea plăților. Deci, unitizarea acesteia este socială, ea având vocația să meargă din mână în mână sau, mai precis, din patrimoniu în patrimoniu. Acesta este un instrument prin excelență colectiv, un mijloc de a face să circule averea în societate, asupra căruia întreg grupul social este de acord. Unitatea de valoare intervine la un nivel diferit de tot. Unitatea de valoare poate avea și un anumit rol social, însă, înainte de toate, este un obiect a cărui utilizare rezultă dintr-un proces individual și psihologic, chiar dacă el are o finalitate socială.¹⁵⁷

Diferența dintre două unități rezidă în faptul că una servește plății, iar alta estimează valoarea. Prima face obiectul unei recunoașteri consensuale a grupului social, cea de-a doua descrie o apreciere individuală și fluctuantă.

Prin esență, unitatea de plată este încorporată, în timp ce unitatea de valoare nu este. Aceasta din urmă, prin natura sa, este abstractă, iar prima este necesar să fie reprezentată printr-un suport material.¹⁵⁸

Doctrina juridică ca și analiza economică identificau banii la instrumentele de plată. Totuși, aceasta este o abordare lacunară, iar integrarea celor două componente, unitatea de valoare și unitatea de plată, trebuie să fie prezente în orice definiție a banilor.¹⁵⁹

În continuare, descifrând semnificația unităților componente ale banilor, Libchaber lasă să se înțeleagă că, unitatea de plată, prin natura sa fiind incorporală, cel mai des este materializată prin încorporarea în suporturi materiale; aceste mobile servesc în calitate de suport pentru un drept de stingere a datoriilor exprimate în unități de valoare, care este principalul interes de a deține aceste unități.¹⁶⁰ Referitor la unitatea de valoare, aceasta reprezintă un raport, o comparație între diferite bunuri din circuit, care permite de a depăși caracterul lor eterogen.¹⁶¹ Totuși, unitatea de

¹⁵⁶ A se vedea Malaurie, Ph., Aynes, L., Stoffel-Munck, Ph. *Drept civil. Obligațiile*, ed. a 3-a. Trad.: Dănișor, D.. București: Wolters Kluwer, 2009, p. 636 și notele din subsol citate. ISBN 978-973-1911-62-5.

¹⁵⁷ Libchaber, R., *op.cit.*, pp. 21–23.

¹⁵⁸ Libchaber, R., *op.cit.*, pp. 23–24.

¹⁵⁹ Libchaber, R. *op. cit.*, p. 25-28 și urm.

¹⁶⁰ Libchaber, R., *op. cit.*, p. 38.

¹⁶¹ Libchaber, R., *op. cit.*, p. 39.

valoare este cel mai mult afectată de aprecierea personală, un element psihologic cu caracter subiectiv. Acest caracter subiectiv urmează a fi definit prin aprecierea istorică a valorii banilor.¹⁶² Aceste două unități permit de a reconstitui funcționarea întregului sistem monetar. Așadar, pentru Libchaber, conceptul de bani rezidă în articulația acestor două unități.¹⁶³

Teoria banilor mondiali

În lucrarea lui Arthur Nussbaum am descoperit descrierea cu privire la **teoria banilor universali**, așa-numita „World Money”, care are la bază conceptul „moneta imaginaria”.¹⁶⁴ Primele demersuri privind World Money sunt legate de numele autorului italian Gasparo Scaruffi Alitononfo. Scaruffi a propus ca toate monedele curente să fie încorporate într-un sistem de monedă imaginară, conform unor principii științifice strict aplicabile în toată lumea. Atunci banii vor deveni uniformi în rândul tuturor națiunilor. Postulatul primordial al lui Scaruffi era adoptarea unității de greutate definite în calitate de bază pentru sistem (el a propus ca greutatea să fie „libra” bătută în Bologna). Monedele urmau să fie evaluate corect conform fineții metalului din monedă, deși fracțiunile mai joase de o pătrime ale dinarului monedei imaginare ar putea fi neglijate. Valoarea relației dintre aur, argint și cupru a fost evaluată de către Scaruffi să fie permanent 1:12:120 (relația aur–argint de 1:12 în acea perioadă era considerată ca fiind stabilă, Scaruffi considerând-o ca fiind dată de la Dumnezeu). Deși propunerea lui Scaruffi era una revoluționară, el avea încredere că principii din toată lumea vor adopta planul său datorită virtuții evidente pe care o poartă. După cum a și fost de așteptat, principii nici nu au luat în considerare, cu atât mai mult nu au adoptat, proiectul lui Scaruffi. Totuși, sistemul propus de Scaruffi a avut o valoare teoretică separată de adoptarea acesteia în practică. El nu a atins aspecte legate de acordurile internaționale și organizare inerente schemei sale.¹⁶⁵

¹⁶² Libchaber analizează două potențiale teorii ale determinării valorii prin filiera aprecierii subiective, cea a lui Nussbaum, A. și a lui Olivecronna, K. Prima presupune că fiecare utilizator al banilor are o înțelegere personală, pe când cea de-a doua tinde să susțină că unitatea de valoare nu este decât un cuvânt, lipsit de conținut, de orice înțelegere personală. Libchaber respinge teoria lui Olivecronna și o acceptă pe cea a lui Nussbaum. Însă trebuie de menționat că abordarea lui A. Nussbaum, prin definirea istorică a valorii banilor, este similară concepției lui Knapp. A se vedea *op. cit.*, pp. 45–47.

¹⁶³ Libchaber, R., *op. cit.*, pp. 66, 69.

¹⁶⁴ *Moneta imaginaria*, la rândul ei, a apărut ca o unitate de valoare dezvoltată în puterea conducătorilor locali de a stabili un „tarif” asupra monedelor de pe piață în raport cu o unitate locală oficială, cu efect obligatoriu asupra subiecților. Astfel, de exemplu, în Europa de Vest fenomenul are rădăcini în baterea monedei de către Charlemagne, în formă de 1 libra = 2 solidi = 240 dinari. Astfel, până la Revoluția Franceză, în Franța unitatea monetară a fost libra (livre), divizată într-un pound englez, în 20 solidi (*sous*, *shillings*) sau în 240 de dinari („d”, „deniers”, „pence”). Conducătorul prescria valoarea fiecărei monede conform acestei scheme. Informația și exemplu preluat din Nussbaum, A., *op. cit.*, pp. 37–38.

¹⁶⁵ A se vedea Nussbaum, A., *op. cit.*, pp. 547–549.

În contrast cu Scaruffi, renumitul autor francez Jean Bodin prezintă problema „World Money” preponderent ca fiind una internațională.¹⁶⁶ El solicită un acord între principii care să stabilească un aliaj pentru monedele de aur și argint și, după cum se pare, pentru unitatea de greutate. În general, el consideră că principii sunt obligați să realizeze acest acord de legea naturală în materie de bani, concepția lui Bodin fiind iarăși supranațională. Ca și Scaruffi, Bodin prezumă o relație de 1:12 între aur–argint în calitate de curs.¹⁶⁷ ¹⁶⁸ Pe parcursul sec. al XIX-lea, Franța a rămas scenă pentru dezbateri privind „World Money” (banii mondiali). Napoleon I, în scurt timp după izbucnirea Războiului Rus, a spus ministrului Fouché că banii, greutatea și măsura trebuie să fie aceleași în toată Europa, adăugând că el trebuie să facă statele europene o națiune unită cu Parisul, care să fie capitala lumii.¹⁶⁹ Napoleon al III-lea a inaugurat în anii '60 o acțiune politică largă, care a culminat cu crearea Uniunii Monetare Latine, concepute în calitate de nucleu al unui sistem monetar universal, după care a urmat o Conferință Monetară Internațională, organizată la Paris în 1867, convocată de Napoleon, dar care a eșuat. Ulterior, în timp ce regulile internaționale ale sistemelor monetare naționale au fost mult timp valabile, noțiunea de „World Money” (bani mondiali) a rămas sterilă.¹⁷⁰

Teoria banilor mondiali poate fi recunoscută parțial în crearea și evoluția unei zone cu circulația monedei unice europene – euro. Or în Uniunea Europeană toate statele-membre fac parte din Uniunea Economică și Monetară (UEM) și își coordonează politicile economice pentru a îndeplini obiectivele economice ale UE. Unele dintre ele au decis însă să meargă și mai departe, înlocuind monedele lor naționale cu moneda unică – euro. Aceste state formează **zona euro**. Odată cu adoptarea monedei euro, economiile țărilor din zona euro au devenit mai integrate. De notat că zona euro aplică un model de gestionare economică diferit de cele din celelalte state-membre, în special în ceea ce privește politicile monetare și economice.¹⁷¹

¹⁶⁶ În opera citată, Nussbaum face referință la lucrarea lui Bodin, J. *Six Livre de la Republique*, 1576 (*Șase Cărți ale Republicii*, 1576), și anume cartea VI, capitolul 3 este de referință.

¹⁶⁷ A se vedea Nussbaum, A., *op. cit.*, p. 549.

¹⁶⁸ Nussbaum menționează că ideile și lucrările lui Scaruffi și Bodin au avut influență ulterior. Totuși, impactul operei lui Bodin a fost unul mai semnificativ. Influența operei lui Bodin apare în lucrarea călugărului spaniol Juan Marquez, duhovnic a lui Philip III, *El Governador Cristiano*, 1612 (*Guvernatorul creștin*, 1612), lucrarea francezului Emery Cruce *Le Nouveau Cynee*, 1623 (*Noul ciclu*, 1623). Ideea de „World Money” a fost utilizată și în calitate de argument în scopuri politice, inclusiv până la Revoluția Franceză. Noua Republică Franceză nu a adoptat sau nu a promovat ideologia „World Money”, deși aceasta a îmbunătățit mecanismul monetar mondial prin introducerea sistemului decimal în Europa. A se vedea Nussbaum, A., *op. cit.*, pp. 549–551.

¹⁶⁹ În opera citată a lui Nussbaum, la pag. 551, se face referință la lucrarea lui Scott, W. *Life of the Napoleon (Viața lui Napoleon)*, 1828, p. 104.

¹⁷⁰ Nussbaum, A., *op. cit.*, pp. 551–552.

¹⁷¹ Pagina oficială a Comisei Europene [cit. 19.08.2020]. Disponibil: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/euro-area/what-euro-area_ro.

2. CARACTERISTICA GENERALĂ A OBLIGAȚIILOR PECUNIARE

2.1. Noțiunea și clasificarea obligațiilor pecuniare

2.1.1. Noțiunea obligațiilor pecuniare

Obligațiile pecuniare și nepecuniare reprezintă unul dintre criteriile sistemice care apar în regimul dreptului civil. Deși nu sunt definite, această distincție putea fi observată încă de la originile dreptului roman și constituie o caracteristică fondatoare atât în dreptul obligațional național, cât și în dreptul european și dreptul comparat.¹⁷²

Obligația pecuniară denotă trăsături specifice reieșind din obiectul specific al acesteia – banii. Legislațiile statelor, după cum am putut observa, nu oferă definiția banilor, ci deseori indică anumită unitate monetară care se consideră valută națională și constituie mijloc legal de plată pe teritoriul acestui stat, de exemplu, conform art. 130 alin. (2) din Constituția Republicii Moldova, „moneda națională a Republicii Moldova este leul moldovenesc”.¹⁷³

La fel, conform art.1 din Legea nr. 1232/1992 cu privire la bani:¹⁷⁴ „Unitatea monetară a Republicii Moldova o constituie leul (moldovenesc) egal cu 100 de bani. Numerarul se află în circulație sub forma de semne bănești de hârtie (bancnote) și metalice (monede).”

Totodată, art. 479 alin. (1) din Codul civil al Republicii Moldova¹⁷⁵, intitulat „Banii”, prevede: „Moneda națională, leul, constituie un mijloc legal de plată, obligatoriu pentru recepționare conform valorii nominale pe întreg teritoriul Republicii Moldova.”

Obligația¹⁷⁶ în virtutea căreia debitorul este obligat să transmită în proprietatea creditorului bani în sumă determinată sau determinabilă se consideră obligație pecuniară Jean Carbonnier

¹⁷² A se vedea Pignarre, L.F., *op. cit.*, p. 425.

¹⁷³ Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 78, art. 140.

¹⁷⁴ Legea nr.1232/1992 cu privire la bani. În: *Monitorul Parlamentului Republicii Moldova*, 1993, nr.3, art. 51.

¹⁷⁵ Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107/2002. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 66-75, art. 132.

¹⁷⁶ Referitor la noțiunea „obligație juridică civilă” a se vedea: Băieșu, S., Băieșu, A., Cebotari, V., Crețu, I., Volcinschi, V. *Drept civil. Drepturile reale. Teoria generală a obligațiilor*, vol. II. Chișinău: Editura Cartier juridic, 2005, p. 263 și urm.; Băieșu, S., Mîțu, Gh., Cazac, O. et. al. *Drept civil, Teoria Generală a Obligațiilor*. Chișinău: Î.S. F.E. – P. „Tipografia centrală”, p.11 și urm. ISBN 978-9975-53-458-1; Hamangiu, C., Rosetti-Bălănescu, I., Băicoianu, Al. *Tratat de Drept Civil Român*. București: Editura ALL, 1998, pp.315–318. ISBN/ISSN: 973-655-215-2; Liviu Pop. *Tratat de drept civil. Obligațiile, vol. I Regimul juridic general*. București: Editura C.H.Beck, 2006, p. 3 și urm. ISBN: 973-655-956-4; Hanga, Vl. *Drept privat roman*. București: E.D.P., 1977, p. 345; Stătescu, C., Bîrsan, C. *Drept Civil. Teoria Generală a Obligațiilor*. București: Editura ALL Educațional, 1998, pp.3–5.

evidenția că obligația pecuniară se definește exclusiv prin prezența monedei, iar obligația în natură se caracterizează prin absența monedei.¹⁷⁷

În contextul obligației pecuniare apare relevantă abordarea termenului „datorie”. Aparent, datoria este strâns legată de obligația de a transmite o sumă de bani. De exemplu, un dicționar on-line definește termenul de „debt” (datorie) ca fiind „ceva, în special bani, care este datorat față de cineva sau starea de a datora ceva” (*something, especially money, that is owed to someone else, or the state of owing something*).^{178 179} Interesant de notat că, deseori, în practica micilor comercianți și în relațiile de comerț în zone rurale din Republica Moldova, poate fi întâlnită expresia „am luat marfă/bunuri pe datorie”, având semnificația că persoana datorează o sumă de bani pentru bunurile procurate. Relația dintre obligația pecuniară și termenul de datorie poate fi observată și din utilizarea și semnificația expresiei „datoria de valoare” deja consacrată în limbajul juridic.¹⁸⁰

Autorul Hawtry ajunge și mai departe, spunând că ideea de bani derivă din ideea de datorie. Aceasta ar însemna să întorci lucrurile invers, totuși mulți ar putea să aprecieze gama elementelor datoriei în țările engleze și americane.¹⁸¹

Prima teorie juridică generală cu privire la datorii (*debts*) a fost cea prezentată de către Friederich Carl von Savigny. Deși recunoaște că discursul lui Savigny a influențat semnificativ scriitorii care s-au remarcat după el, Nussbaum critică doctrina lui Savigny, menționând că aceasta se bazează pe eseurile economistului J.G. Hoffman (*Die Lehre von Gelde*, 1838), considerând banală opinia că trăsătura cardinală a banilor este interschimbul acestora pentru bunuri și servicii. Această „putere financiară generală” (*allgemeine Vermögensmacht*), în doctrina lui Savigny, este ceea ce debitorul trebuie să procure creditorului său. Dar puterea financiară generală este doar o descriere a potențialului economic al banilor. Acesta nu este un concept juridic, nici pasibil de o definiție legală a datoriilor, menționează Nussbaum.¹⁸² De notat că, datorită caracterului generic

¹⁷⁷ Roșioru, F. Natura juridică a datoriilor de valoare. În: *Revista de Drept Privat*, anul III, nr.4. Chișinău: Editura „Cartdidact”, 2003, p.11. ISSN 1811-1149.

¹⁷⁸ A se vedea dicționarul on-line „Cambridge Dictionary” <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/debt> (vizitata pe 22 septembrie 2017). În calitate de exemple de expresii relevante sunt menționate următoarele: „ei sunt îndatorați față (= datorează bani) de bancă”, „compania este adânc în datorii (= datorează mulți bani)”.

¹⁷⁹ Nussbaum, în opera citată, pp.140–141, evidențiază că în limba engleză termenul de „debt” (datorie) este utilizat cu semnificația de a exprima atât partea creditorului, cât și a debitorului obligației monetare „creance” (*Forderung*) și „dette” (*Schuld*). Drept constatare a circumstanțelor istorice, Nussbaum mai menționează că, pe parcursul Evului Mediu și al secolelor următoare, întrebările monetare de natură juridică au fost, în mare parte, tratate ca *mutuum* (împrumut). Într-o societate bazată pe comerț, importanța datoriei este foarte mică, diferența dintre datorie și banii înșiși. În primul rând, aceasta este rezultatul transmutației banilor tangibili în depozite bancare, adică în datorii. În general, răspândirea creditului este un factor decisiv.

¹⁸⁰ Cu privire la datoria de valoare a se vedea subcapitolul 3.8 din prezenta lucrare.

¹⁸¹ A se vedea Nussbaum, A., *op. cit.*, pp. 141. Lucrarea lui Hawtry la care face referință Nussbaum este *The Gold Standard in Theory and Practice*, 1939.

¹⁸² A se vedea Nussbaum, A., *op. cit.*, pp. 140–141.

al semnelor monetare¹⁸³, pretenția de încasare a datoriei nu se referă la semne monetare concrete, ci la suma de bani datorată. În caz de pretenție de restituire a unor semne bănești concrete ne vom afla în fața unei pretenții de restituire a unui lucru, și nu de încasare a datoriei.¹⁸⁴ În acest sens, incidente vor fi și prevederile art. 243 și 246 din Codul de procedură civilă,¹⁸⁵ în care se distinge hotărârea cu privire la încasarea unei sume de bani și de adjudecare a unui bun.

Una dintre întrebările teoretice care apar în privința naturii obligației pecuniare este legată de incertitudinea când obligația este pecuniară – doar atunci când este exprimată în bani sau și atunci când obligația poate fi executată prin plata în bani.¹⁸⁶ Altfel spus, obligația este pecuniară dacă de la nașterea sa este stabilită în bani sau orice obligație care se execută în bani este obligație pecuniară, chiar dacă la nașterea sa nu era exprimată în bani (cum ar fi repararea prejudiciului prin echivalent bănesc pentru netransmiterea în natură a unui bun). În primul caz, banii constituie obiectul obligației (*in obligatione*), iar în cel de-al doilea banii apar doar *in solutione*, nefiind obiectul obligației.

În acest context, Remy Libchaber critică clasificarea obligațiilor care divizează obligațiile în natură și obligațiile în bani. Autorul explică că obligația este în natură atunci când obiectul său coincide cu prestația exprimată – aceasta fiind aplicabil și obligațiilor pecuniare, fiind și ele prestații în natură.¹⁸⁷

În continuare Libchaber evidențiază reclasificarea obligațiilor. În funcție de obiectul și sursa lor, obligațiile pecuniare se împart în **obligații exprimate în unități de valoare** și **obligații exprimate în unități de plată**. În primul caz, constituirea obligației pornește de la un bun sau serviciu, în cel de-al doilea caz, aceasta rezultă, de cele mai multe ori, din restituție.¹⁸⁸

În legislația națională o noțiune a obligației pecuniare este reglementată în art. 2 din Legea insolvenței,¹⁸⁹ care prevede că obligația pecuniară reprezintă obligație a debitorului de a plăti creditorului o anumită sumă de bani în baza unui contract sau în baza unei obligații necontractuale.

¹⁸³ Utilizăm intenționat expresia „caracterul generic al semnelor monetare”, dar nu al „banilor”, deoarece caracterul generic al datoriei bănești este disputabil. Teoria generală privind bunurile generice poate fi aplicată banilor doar prin analogie și în mod limitativ. Aceasta rezultă din conceptul de bani, care nu este doar un lucru mobil, ci o instituție. Cu privire la dezbaterile mai detaliate a acestui subiect a se vedea Von Staudingers, J., Schmidt, K., *op. cit.*, Vorbem zu §§ 244, C 7, C 8, p.103 și urm.

¹⁸⁴ A se vedea Von Staudingers, J., Schmidt, K., *op. cit.*, c 3. p. 99.

¹⁸⁵ Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225/2003. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr.285–294, art. 436.

¹⁸⁶ A se vedea Libchaber, R., *op. cit.*, p. 176 și urm.

¹⁸⁷ Libchaber, R., *op. cit.*, pp. 187, 188 și urm, p. 200.

¹⁸⁸ Libchaber, R., *op. cit.*, pp. 203, 387.

¹⁸⁹ Legea insolvenței nr. 149/2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 193-197, art.663.

Plenul Curții Supreme de Justiție, prin Hotărârea nr.9 din 24 decembrie 2010,¹⁹⁰ susține că obligația pecuniară este acea obligație în virtutea căreia debitorul e obligat, în baza unui contract sau a unei obligații extracontractuale prevăzute de Codul civil, să transmită creditorului bani, în sumă determinată sau determinabilă, adică utilizează banii ca mijloc de plată. Considerăm că referința la Codul civil nu este necesară, căci obligațiile contractuale sau extracontractuale pot fi prevăzute și în alte acte normative. Printr-o decizie a Curții Constituționale este explicat că lexemul „pecuniar” este un sinonim al cuvântului „bănesc”, iar expresia „obligație pecuniară” este sinonimă cu expresia „obligație bănească”, fapt care rezultă din art. 2 din Legea insolvenței nr.149/2012.¹⁹¹

Așadar, normele legale și practica juridică din Republica Moldova atribuie obligației pecuniare orice obligație de plată a unei sume de bani, indiferent de expresia originară a acesteia. Totuși, urmează să subliniem că momentul de naștere a obligației pecuniare este afectat de expresia originară a obligației. Astfel, dacă la naștere o obligație este nepecuniară, și ulterior se transformă în obligație pecuniară, cum ar fi plata despăgubirilor în loc de livrare a unui bun, atunci regimul obligației pecuniare apare din momentul transformării obligației nepecuniare în obligație pecuniară.

În unele situații, legea restrânge sensul obligației pecuniare reieșind din obiectul de reglementare al legii concrete. De exemplu, în art. 3 alin. (6) din Legea nr. 183/2016 cu privire la caracterul definitiv al decontării în sistemele de plăți și de decontare a instrumentelor financiare definește expresia „creanțe pecuniare” ca formă a unei garanții, prin „creanțe care decurg din contractele în temeiul cărora băncile, inclusiv băncile centrale, acordă credite”.

În plan comparativ, art. 1488 din Codul civil al României, aprobat prin Legea nr.287/2009,¹⁹² este intitulat „Obligația de a da o sumă de bani”, însă acest articol nu conține definiția unei obligații pecuniare, ci se rezumă în alin. (1) doar la prevederea că „debitorul unei sume de bani este liberat prin remiterea către creditor a sumei nominale datorate”. Totodată alin. (2) al aceluiași articol prevede că „plata se poate face prin orice mijloc folosit în mod obișnuit în locul unde aceasta trebuie efectuată”.

¹⁹⁰ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție privind aplicarea de către instanțele judecătorești a legislației ce reglementează modalitățile de reparare a prejudiciului cauzat prin întârziere sau executare necorespunzătoare a obligațiilor pecuniare, cu excepția celor izvorâte din contractul de credit bancar sau împrumut [cit. 18.02.2019]. Disponibil: www.csj.md.

¹⁹¹ Decizia de inadmisibilitate nr. 122 din 21 noiembrie 2019 a Sesizării nr.181g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a cuvântului „pecuniar” din definiția noțiunii „incapacitate de plată” din art. 2 din Legea insolvenței nr.149/2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 388–392.

¹⁹² *Monitorul Oficial al României* nr. 511 din 24 iulie 2009. Noul Cod civil al României a intrat în vigoare pe data de 1 octombrie 2011, conform Legii nr.71/2011 pentru punerea în aplicare a Codului civil.

În practica judiciară a Statelor Unite, de exemplu în cazurile *Knox vs Lees* și *Barker vs Davies*, s-a stabilit că obligația contractuală de a plăti o sumă de bani semnifică obligația de a plăti ceea ce va fi recunoscut de lege în calitate de bani la momentul în care va trebui efectuată plata.¹⁹³ Într-o altă speță (*Hotărârea* pronunțată în statul Virginia, în 1923, pe cazul *Vick vs Howard*) instanța a subliniat diferența dintre banii care sunt „legal tender” (mijloc legal de plată) și care nu sunt „legal tender”: „(...) tot ce reprezintă legal tender sunt bani, dar nu orice bani reprezintă legal tender”.¹⁹⁴ Mijlocul legal de plată este o formă a banilor, fiind mijloc de achitare doar a obligațiilor pecuniare. Pentru ca să fie posibil de propus mijloace legale de plată creditorului în vederea stingerii unei obligației nepecuniare, este necesar ca această obligație, în virtutea prevederilor legale (sau a acordului părților), să se transforme în una pecuniară.¹⁹⁵

La determinarea obiectului obligației pecuniare urmează a se ține cont de calificarea juridică banilor. Astfel, o obligație pecuniară constă în obligația de a transmite o sumă de bani. Totodată, banii transmiși trebuie să constituie un mijloc de plată care să aibă proprietatea de a stinge obligația pecuniară, adică banii trebuie să aibă forță juridică de plată – să constituie mijloc legal de plată. Mijloacele legale de plată a căror transmitere are efect liberatoriu de stingere a obligației pecuniare se manifestă prin moneda fiduciară, scripturală și electronică.¹⁹⁶ Transferul monedei virtuale¹⁹⁷ nu poate fi considerată liberatorie pentru executarea obligației pecuniare atât timp cât legea nu îi recunoaște calitatea de mijloc legal de plată.

În literatura de specialitate s-a evidențiat că obligația de a transmite o sumă de bani individualizată, cum ar fi transmiterea bancnotei nr. 1000 sau cea care stă în sertarul stâng pe masa de scris, nu constituie obligație pecuniară, deoarece debitorul nu datorează o sumă de bani, ci un obiect concret, care, deși, în circumstanțele date, are caracteristica de bani, a devenit o marfă.¹⁹⁸ Astfel, putem observa că obligația pecuniară este strâns legată de caracteristica banilor în calitate de bunuri fungibile. Dacă banii obțin trăsătura de obiect individualizat, atunci obligația nu mai poate fi calificată ca fiind pecuniară. Or, debitorul unei obligații de plată a unei sume în valuta națională poate fi îndreptățit să stingă obligația pecuniară prin achitarea acesteia utilizând orice semne bănești ale valutei naționale. Drept exemplu, întâlnit și în practica din Republica Moldova, pot servi monedele numismatice sau jubiliare utilizate cu scop de marfă, dar nu ca mijloc legal de

¹⁹³ Лунц, Л. А., *op. cit.*, p. 167. ISBN 5-8354-0012-8, citat de la Mann, F. A. *The Legal Aspects of Money*, 1938.

¹⁹⁴ Лунц, Л. А., *op. cit.*, p. 278. ISBN 5-8354-0012-8.

¹⁹⁵ *Ibidem*, p. 277.

¹⁹⁶ Cu privire la plata prin monedă fiduciară, scripturală și electronică a se vedea subcapitolul 3.1 din prezenta lucrare.

¹⁹⁷ Cu privire la regimul monedei virtuale a se vedea capitolul I, în special teoria ficțiunii juridice, precum și capitolul III, secțiunea 3.1.3 „Moneda electronică și moneda virtuală”.

¹⁹⁸ Mann, F. A., *op. cit.*, p. 64.

plată.¹⁹⁹ În acest sens, art. 4 din Legea cu privire la bani²⁰⁰ prevede că „toate persoanele fizice și juridice sunt obligate să primească fără nicio restricție semnele bănești legale ale Republicii Moldova”.²⁰¹ Așadar, creditorul căruia i se execută o obligație pecuniară nu poate refuza executarea pe motiv că acesta dorește primirea unei bancnote bănești concrete.

În viziunea noastră, ținând cont de regimul normativ din Republica Moldova, obligația pecuniară poate fi definită ca orice obligație de a transmite o sumă de bani, în monedă națională sau valută străină, apărută din raport contractual sau extracontractual, indiferent dacă obligația a fost de natură pecuniară de la naștere sau a fost transformată în obligație pecuniară dintr-o obligație nepecuniară.

2.1.2. Clasificarea obligațiilor pecuniare

Clasificarea obligațiilor civile²⁰² în pecuniare și nepecuniare a fost propusă de un mare autor francez, Jean Carbonnier, sub influența conjuncturilor economice și a fluctuațiilor monetare apărute în secolul trecut.²⁰³ Această distincție și clasificare, pe de o parte, devine tot mai accentuată, prin reliefaarea regimului obligațiilor pecuniare în contrast cu obligațiile nepecuniare, pe de altă parte, poate fi observată contagiarea unor instituții de la obligații pecuniare către cele nepecuniare, cum ar fi aplicarea dobânzii de întârziere. Art. 6.1.12 și 6.1.13 din Principiile UNIDROIT²⁰⁴ conțin unul dintre exemplele care arată asimilarea de regim dintre obligații pecuniare și nepecuniare, ținându-se cont de aplicarea adaptărilor care rezultă din obiectul obligației. Totodată, în literatura de specialitate se analizează și diferența de regim al obligațiilor pecuniare față de cele nepecuniare.

205

Criteriul susceptibil să instituie o diferență de regim juridic între cele două categorii astfel schițate constă în sensibilitatea obligației față de deprecierea monetară. Obligația în natură se

¹⁹⁹ A se vedea exemplul concret expus în contextul teoriei banilor în calitate de marfă.

²⁰⁰ Legea nr. 1232/1992 cu privire la bani. În: *Monitorul Parlamentului Republicii Moldova*, 1993, nr.3, art. 51.

²⁰¹ A doua propoziție a art. 4 prevede: „Eschivarea de la utilizarea semnelor bănești ale Republicii Moldova aflate în circulație se pedepsește prin lege.”, iar art. 289 din Codul contravențional stabilește sancțiunea pentru eschivarea neîntemeiată de la primirea spre plată a bancnotelor și monedelor metalice emise de Banca Națională a Moldovei.

²⁰² Referitor la clasificarea obligațiilor a se vedea: Stătescu, C., Bârsan, C. *Tratat de drept civil. Teoria generală a obligațiilor*. Editura Academiei, 1981; Urs R. I., Angheni, S. *Drept civil. Drepturile reale. Teoria generală a obligațiilor civile*, vol. II. București: Editura Oscar Print, 1998, pp.177–191; Molcuț, E. *Drept privat roman*. Ediție revăzută și adăugită. București: Editura „Universul Juridic”, 2006, pp. 175–180.

²⁰³ Pop, L. *Câteva considerații generale referitoare la categoria datoriilor de valoare*. În: *Dreptul*, 2002, nr.9, București.

²⁰⁴ *UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*, 2016, publicat de UNIDROIT, Rome, Antica Tipografia. 2017 ISBN 978-88-8644937-3.

²⁰⁵ Pop, L. *Câteva considerații generale referitoare la categoria datoriilor de valoare*. În: *Dreptul*, 2002, nr.9, București, pp. 64–65.

caracterizează prin stabilitate, prin fixitate, prin indiferența la factorul de timp și la fenomenele economice. Dimpotrivă, obligația pecuniară, tocmai datorită prezenței monedei, este sensibilă la fluctuațiile conjuncturale, în sensul că puterea de cumpărare pe care o încorporează suma de bani datorată variază în funcție de evoluția economică.²⁰⁶

Natura pecuniară a obligației intervine ca răspuns de calificare în cerințele practice atunci când judecătorul urmează să stabilească modul de executare silită a unei obligații. Astfel, în practica juridică deseori se discută dacă obligația urmează a fi executată în natură sau prin echivalent bănesc. În dreptul roman, fiecare hotărâre împotriva debitorului urma să fie exprimată în bani; pretențiile nonmonetare urmau să fie transpuse în monetare pentru scopul adjudecării: „Omnis condemnatio pecuniaria est.”

Țările cu sistem de drept continental au abandonat această regulă din dreptul privat roman încă mult timp în urmă, în schimb, în mod remarcabil, aceasta a servit drept bază pentru principiile din sistemul anglo-american de drept.²⁰⁷ Principiul executării în natură a obligațiilor civile este unul fundamental pentru dreptul continental, iar în Republica Moldova regimul executării silite a obligațiilor pecuniare și nepecuniare este consacrat în prevederile art. 858 alin. (2) și ale art. 877, 879, 912 și 913 din Codul civil, ultimele două articole fiind inspirate din prevederile art. III.–3:301 și III.–3:301 din DCFR.

În literatura de specialitate, din perspectivă contractuală, sunt evidențiate și clasificări ale obligațiilor pecuniare, care configurează și anumite particularități ale acestora.²⁰⁸ De exemplu, Belov V.A. propune clasificarea obligațiilor pecuniare în felul următor:

1) obligațiile de transmitere a banilor ca obiect al contractului (*causa proxima* și *causa credendi* ale obligațiilor, în care transmiterea banilor reprezintă scopul obligației și este îndreptată spre primirea prestației reciproce);

2) obligațiile de transmitere a banilor ca preț al contractului (echivalentul satisfacerii reciproce, *causa solvendi* a obligației, în care transmiterea banilor are caracter reciproc, suplimentar, și este îndreptată spre stingerea datoriei existente sau viitoare).²⁰⁹

²⁰⁶ Roșioru, F. *Accepțiunea clasică asupra naturii juridice a datoriilor de valoare*. În: *Revista Română de Drept al Afacerilor*, 2005, nr.5, p. 44. ISSN 1583-493X.

²⁰⁷ A se vedea Nussbaum, A., *op. cit.*, pp. 152–153.

²⁰⁸ Cu privire la o clasificare a obligațiilor pecuniare în „regulatorii”, (регулятивные) și „de protecție” (охранительные) a se vedea Лавров, Д. Г. *Денежные обязательства в российском гражданском праве*. Юридический центр Пресс, 2001, p. 38 și urm. ISBN 5-94201-011-0.

²⁰⁹ Belov, V.A. *Денежные обязательства*. Москва: ЮрИнфор, 2001, с. 28. Citat de Неруш, И. А. în *Влияние денежного обязательства на causa договора как критерий деления денежных обязательств* [citat 22.10.2019]. Disponibil: <http://www.lawmix.ru/comm/2552>.

O altă opinie²¹⁰ evidențiază că există grupul de contracte în care obligațiile pecuniare apar ca element principal. În primul rând, acest grup de contracte se formează, în special, cu privire la bani (cu excepția împrumutului), în care o semnificație importantă o are nemijlocit criteriul obiectului în formarea grupului de contracte. În al doilea rând, cel mai important, obligația pecuniară participă nemijlocit la formarea cauzei contractului. La grupul respectiv de contracte se atribuie împrumutul bănesc, creditul, depozitul bancar, contul curent bancar, garanția bancară. După cum aceste contracte apar doar în legătură cu banii (cu excepția împrumutului), transmiterea sau întoarcerea anume a banilor, dar nu a oricărui alt bun, constituie cauza contractului. În acest grup de contracte obligația pecuniară are semnificație centrală, fără aceasta este imposibilă formarea grupului de contract. Dat fiind faptul că obligația pecuniară participă la formarea și atingerea cauzei contractului, orice schimbare a obligației poate esențial să se răsfrângă nemijlocit asupra contractului²¹¹ și calificării sale juridice.

În acest sens, considerăm că banii, ca obiect al relațiilor juridico-civile, apar ca un criteriu de sistem, și anume prin faptul că stau la baza obligației pecuniare, a cărei executare, la rândul său, constituie scopul anumitei categorii de contracte. Reglementarea juridică a acestor contracte reprezintă și efectul normativ al existenței obligațiilor pecuniare.

În contextul acestei analize, propunem spre atenție clasificarea conform căreia, în cadrul unui raport juridic, obligațiile pecuniare pot fi **exprimate unilateral și bilateral** (reciproc). Cu alte cuvinte, obligația poate fi pecuniară în întregul ei sau doar obligația uneia dintre părți. În formă unilaterală, obligația pecuniară apare în cadrul contractului de vânzare-cumpărare, prestări servicii, antrepriză, locațiune etc., unde o parte datorează executarea obligației specifice a contractului, iar cealaltă să plătească o anumită sumă de bani, numită preț, chirie, remunerație etc. În formă bilaterală, obligația pecuniară apare în cadrul contractului de împrumut, creditului bancar etc., unde fiecare parte, în vederea onorării obligațiilor sale, urmează să transmită o sumă de bani.

Cercetarea noastră ne-a orientat spre identificarea unui alt criteriu, dedus din prevederile art. 874 din Codul civil – clasificarea obligațiilor pecuniare în funcție de generare sau nu a dobânzii. În conformitate cu acest criteriu clasificăm obligațiile pecuniare în **purtătoare de dobândă** și în cele **nepurtătoare de dobândă**. Prin interpretarea art. 874 din Codul civil stabilim regula generală că toate obligațiile pecuniare nu sunt purtătoare de dobândă, cu excepția cazului în care legea sau contractul prevede altfel.

²¹⁰ A se vedea Неруш, И. А., *op. cit.*

²¹¹ A se vedea Неруш, И. А., *op. cit.*

Prin **obligație purtătoare de dobândă** urmează să înțelegem obligația pecuniară a cărei existență dă naștere la dobândă, fie în virtutea prevederilor exprese ale legii, fie reieșind din acordul părților.

Exemple de obligații purtătoare de dobândă prevăzute de lege sunt reglementate în art.1155 alin.(1) din Codul civil privind dreptul debitorului de a se elibera în caz de vânzare a drepturilor litigioase; art.1743 alin.(1) din Codul civil, care prevede dobânda în cadrul contractului de depozit bancar etc. Autorul Lazari A. Lunț a evidențiat că o clasificare din doctrina germană face distincție între obligațiile îndreptate pentru transmiterea semnelor monetare determinate ca bunuri generice (*Munzsorthuld sau Geldgattungsschuld*) și obligațiile îndreptate spre achitarea banilor ca atare. În ultimul caz este vorba despre obligații pecuniare propriu-zise (*Geldschuld*), care, la rândul lor, se împart în obligații pecuniare simple, având în conținutul lor plata banilor într-o anumită sumă de unități monetare (*Geldsummenschuld*), și obligații pecuniare „calificate”, care prevăd obligația de plată în semne monetare concrete, ce sunt parte componentă a acestui sistem monetar.²¹²

Regimul reglementărilor valutare permite să identificăm și să propunem o altă clasificare a obligațiilor pecuniare, și anume în funcție de posibilitatea legală de a utiliza moneda națională sau valuta străină la executarea obligației pecuniare. Astfel, conform regulii generale, obligațiile pecuniare, pe teritoriul Republicii Moldova, se execută în moneda națională, cu excepția cazului în care legea permite executarea în valută străină și părțile au prevăzut executarea în valută străină (art. 873 alin. (1) și (2) din Codul civil). În art. 17-24 și în altele din Legea privind reglementarea valutară²¹³ sunt stabilite situațiile în care plata poate fi efectuată în monedă străină.

2.2. Executarea obligațiilor pecuniare

2.2.1. Reguli generale de executare a obligațiilor pecuniare

Temeiurile generale de apariție a obligațiilor²¹⁴ sunt aplicabile și obligațiilor juridice pecuniare. Așadar art.776 din Codul civil prevede: „Obligațiile se nasc din contract, fapt ilicit (delict) și din orice alt act sau fapt susceptibil de a le produce în condițiile legii.”

²¹² A se vedea Лунц, Л. А., *op. cit.*, p. 254.

²¹³ Legea nr. 62/2008 privind reglementarea valutară. Republicată în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 423-429, art. 859.

²¹⁴ Referitor la temeiurile de apariție a obligațiilor a se vedea: Golub, S. *Dispoziții comune privind obligațiile*. Cartea III, art. 512-517, în *Comentariul Codului civil al Republicii Moldova*, vol. II, ed. a II-a. Chișinău: Editura „Arc”, 2006, pp.43–51. ISBN 9975-61-408-6; Cocos, Ș. *Drept roman*. București: Editura: ALL Beck, 2000. pp. 209–210. ISBN 973-655-044-3; Volcinschi, V., Cojocari, E. *Drept privat roman*. Chișinău: Editura Business-Elita, 2006, pp.104–106; Molcuț, E., Oancea, D. *Drept roman*. București: Casa de Editură și Presă „Șansa” SRL, 1994.

În mod obișnuit, izvoarele obligațiilor sunt faptele juridice, care pot fi clasificate în evenimente și acțiuni omenesti. Evenimentele pot fi absolute și relative. Acțiunile omenesti pot fi licite, printre care cele mai răspândite sunt actele juridice, și ilicite (delictele), precum și alte fapte de care legea leagă nașterea, modificarea sau stingerea de drepturi și obligații juridice.²¹⁵

În unele situații legea expres impune obligația de plată doar prin mijloace bănești. De exemplu, art. 32 alin. (3) din Legea nr. 171/2012 privind piața de capital stabilește: „La achiziționarea valorilor mobiliare ca urmare a cererilor de retragere obligatorie și a cererilor de achiziționare obligatorie, ofertantul folosește ca mijloc de plată doar mijloace bănești.” Alt exemplu îl găsim în Legea nr. 1134/1997 privind societățile pe acțiuni, art. 16 alin. (7) prevede că „obligațiunile se plătesc numai cu mijloace bănești”. Nașterea obligațiilor pecuniare pune în aplicabilitate regimul de executare a acestora, care va fi analizat în continuare.

2.2.1.1. Dreptul de a pretinde executarea obligației pecuniare

Orice obligație naște dreptul de a pretinde executarea acesteia. Regulile generale de executare a obligațiilor civile sunt aplicabile și obligațiilor pecuniare. Astfel, creditorul poate pretinde executarea obligației pecuniare în modul corespunzător, în termen, la locul și în cuantumul stabilit.

În art. 7.2.1 din Principiile Contractelor Comerciale Internaționale (PICC sau „Principii”) elaborate de UNIDROIT²¹⁶ putem identifica o regulă generală privind executarea obligațiilor pecuniare, intitulată „Executarea obligației monetare” (*Performance of monetary obligation*), care prevede: „Când o parte obligată să achite o sumă de bani nu execută, cealaltă parte poate cere plata” (*Where a party who is obliged to pay money does not do so, the other party may require payment.*). Regula din acest articol vine să reitereze principiul general *pacta sunt servanda* și trasează distincția în privința executării obligațiilor monetare și nonmonetare, acestea din urmă fiind reglementate în art. 7.2.2. din PICC.

În sistemul anglo-saxon, distincția dintre obligația de a plăti o sumă de bani și obligația de a executa o prestație alta decât plata unei sume de bani se distinge și prin expresii specifice: *action for an agreed sum* (acțiunea pentru suma agreată) sau *action for the price* (acțiunea pentru preț),

²¹⁵ Cu privire la izvoarele obligațiilor civile a se vedea Băieșu, S., Mîtu Gh., Cazac O. et. al. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Chișinău: Î.S. F.E. – P. „Tipografia centrală”, 2015, p. 20 și urm. ISBN 978-9975-53-458-1.

²¹⁶ Principiile Contractelor Comerciale Internaționale (Principles of Commercial International Contracts – PICC) ale Institutului Internațional pentru Unificarea Dreptului Privat (International Institute for Unification of Private Law – UNIDROIT) și comentariul oficial la PICC, ediția 2016, pot fi accesate [cit. 2.09.2020]. Disponibil: <https://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroit-principles-2016>.

pe când executarea obligației nonmonetare este exprimată ca *specific performance* (executarea specifică). În practica sistemului anglo-saxon această distincție este relevantă, deoarece remediu pentru obligația nonmonetară este la discreția și echitatea judecătorului²¹⁷, pe când acțiunea pentru suma agreată se bazează pe un drept adevărat (*true right*). Regula din art. 7.2.1. (precum și cea din art. 7.2.2) din PICC pornește de la premisa că partea prejudiciată are dreptul primar de a cere executarea obligației în forma inițială, atât monetară, cât și nonmonetară, deși sunt aplicabile și unele excepții.²¹⁸ În cadrul regimului juridic din Republica Moldova, până la reforma Codului civil nu am avut o regulă specială similară celei conținute în art. 7.2.1 din PICC, iar corespondentul analogic putea fi dedus din regulile generale privind executarea obligațiilor și efectele neexecutării obligațiilor. De la 1 martie 2019, art. 912 din noul Cod civil introduce regula specială cu privire la executarea silită a obligațiilor pecuniare, inspirată din prevederile art. III.–3:301 din DCFR. Astfel, conform art. 912 alin. (1) din Codul civil modificat, creditorul are dreptul de a obține plata silită a sumelor de bani datorate ajunse la scadență.

Totodată, alin. (2) al aceluiași articol stabilește câteva reguli speciale în ipoteza în care creditorul obligației pecuniare încă nu și-a executat plata. Așadar, în cazul în care creditorul încă nu a executat obligația corelativă (de exemplu: nu a livrat bunul, nu a dat spațiul în locațiune) pentru care se datorează plata și este clar că debitorul obligației pecuniare nu va dori să primească executarea, creditorul poate, cu toate acestea, să execute obligația corelativă și poate obține plata silită, cu excepția unuia dintre următoarele cazuri:

a) creditorul ar fi putut încheia un contract de substituire în condiții rezonabile fără eforturi sau cheltuieli semnificative;

b) silirea debitorului să primească executarea obligației corelative ar fi nerezonabilă, având în vedere circumstanțele.

Art. 912 vine să consacre regula că obligațiile pecuniare, de principiu, întotdeauna pot fi executate, fiind în concordanță și cu principiul general privind executarea în natură a obligațiilor. Comentariul la DCFR evidențiază că excepțiile stabilite în alin. (2) se găsesc mai rar la nivel național. Uneori ele sunt exprese, iar în alte cazuri la soluții similare s-a ajuns prin aplicarea principiului bunei-credințe.²¹⁹

²¹⁷ Din contextul sursei citate înțelegem că este la discreția judecătorului fie atribuirea executării obligației în natură, fie a unei sume de bani în calitate de contraechivalent.

²¹⁸ A se vedea Schelhaas, H. *Commentary on the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts (PICC)*. Second edition, edited by Stefan Vogenauer. Oxford University Press, 2015, pp. 884–885. ISBN 978-0-19-870262-7.

²¹⁹ A se vedea comentariul la art. III.–3:301 DCFR. Von Bar, Ch., Clive, E. et.al. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Commom Frame of Reference (DCFR) Full Edition*. Vol. I. Pregătit de Study

Astfel, atunci când debitorul obligației pecuniare refuză primirea executării, creditorul obligației pecuniare urmează să evalueze posibilitatea de a încheia un contract de substituire. Dacă convenția de substituire poate fi încheiată în condiții rezonabile, fără eforturi sau cheltuieli semnificative, atunci creditorul nu poate face prestația către debitorul obligației pecuniare. Însă, aceasta nu îl limitează pe creditor să aplice alte remedii, cum ar fi plata despăgubirilor (art. 934 din Codul civil) și/sau obținerea diferenței de preț rezultate din încheierea contractului de substituire (art. 940 din Codul civil). De notat că, la aplicarea prevederilor privind încheierea contractului de substituire, creditorul urmează să declare rezoluțiunea totală sau parțială a raportului contractual cu debitorul obligației pecuniare. Soluția respectivă oglindește prin această excepție condițiile unei economii de piață. În cazul în care condițiile de încheiere a unui contract de substituire nu sunt rezonabile sau implică eforturi sau cheltuieli semnificative, debitorul nu poate invoca excepția față de creditor.

Litera b) stabilește testul conform căruia executarea către debitor ar fi nerezonabilă, având în vedere circumstanțele. Cu titlu de exemplu, putem evidenția situația în următoarele circumstanțe. În perioada 17 martie–15 mai 2020, în Republica Moldova a fost declarată stare de urgență în legătură cu răspândirea virusului COVID-19.²²⁰ Prin Hotărârea Comisiei Naționale Extraordinaire pentru Sănătate Publică²²¹ au fost sistate cursele regulate spre mai multe țări din Uniunea Europeană. Contractul de locațiune a unui apartament este încheiat la 1 februarie 2020 pentru perioada de sejur al locatarului (om de afaceri, cetățean italian) dintre 20 mai și 5 iunie 2020. La 18 martie 2020 locatarul informează locatorul despre pierderea interesului de a închiria apartamentul, deoarece toate întâlnirile de afaceri au fost deja amânate pentru o perioadă nedeterminată, iar scopul călătoriei nu mai poate fi realizat. În astfel de circumstanțe impunerea locatarului de a primi în locațiune apartamentul poate fi estimată ca fiind nerezonabilă, iar locatorul nu poate pretinde executarea obligației pecuniare de la locatar. Însă, și în acest caz, dreptul locatorului de a cere plata despăgubirilor nu este exclus.

În ambele excepții nu este exclus ca să exercite creditorul dreptul garantat prin garanție autonomă, cum ar fi o garanție bancară.²²²

Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group).” Oxford University Press, 2010, p. 824. ISBN 978-0-19-957385-1.

²²⁰ Hotărârea Parlamentului nr. 55/2020 privind declararea stării de urgență. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 86, art. 96.

²²¹ Vezi Hotărârea Comisiei Naționale Extraordinaire pentru Sănătate Publică nr. 7 din 13 martie 2020 privind evoluția situației epidemiologice a infecției COVID-19. https://gov.md/sites/default/files/dispozitia_cse_nr.7.pdf (vizitata pe 1 septembrie 2020).

²²² A se vedea Von Bar, Ch., Clive, E. et.al., *op. cit.*, p. 826.

Urmează să subliniem că ambele excepții stabilite în art. 912 alin. (2) nu acoperă situația în care circumstanțele pot fi calificate ca unele care justifică neexecutarea, prevăzute în art. 903 și 904 din Codul civil.

2.2.1.2. Plata obligației monetare – act juridic sau fapt juridic?

Ca orice obligație civilă, executarea obligației pecuniare este legată de conceptul de plată, care presupune executarea voluntară a obligației.

În doctrină se evidențiază că prin plată se înțelege nu numai executarea voluntară a obligației, dar și un act juridic între cel ce execută plata – *solvens* – și cel care o primește – *accipiens*. Uneori, obiectul plății presupune transmiterea de către *solvens* a unei sume de bani *către accipiens*. Așadar, termenul de plată poate avea două înțelesuri:

- primul definește mijlocul de executare voluntară a unei obligații reprezentând un act juridic;
- al doilea, utilizat curent, desemnează numai executarea unei obligații de a da o sumă de bani.²²³

Pe de altă parte, în literatura de specialitate franceză exista o dilemă: plata este un *act juridic*, a cărui probare este necesară să fie făcută printr-un înscris, sau este un *fapt juridic*, a cărui dovadă ar putea fi probată prin orice mijloc? Dată fiind această legătură între calificare și mijlocul de probă în practica franceză, în literatura de specialitate s-a evidențiat că una dintre utilitățile reformei dreptului obligațional este clarificarea modalității de probare a plății. Fără a se pronunța asupra naturii acesteia, art.1342-8 din Codul civil francez consacră jurisprudența Camerei civile, care afirmă că plata se probează prin orice mijloc.²²⁴ (*La paiement se prouve par tout moyen.*)²²⁵

Tradițional, Codul civil francez conține prevederi referitoare la probarea executării obligațiilor, existând chiar și o secțiune separată dedicată acestui domeniu,²²⁶ iar discuțiile asupra probării și regimului juridic al probării de plată a obligațiilor monetare conțin demersuri desfășurate în literatura franceză. Astfel, autorul Laurent Siguoirt, ca urmare a analizei efectuate

²²³ A se vedea Vartolomei, R. *Regimul juridic al plăților transfrontaliere în cadrul Uniunii Europene*. București: Editura Universul Juridic, 2008, pp. 23–24. ISBN 978-973-127-087-6.

²²⁴ A se vedea Chenede, F. *Le nouveau droit des contrats et des obligations*. Edition Dalloz, 2016, pp. 188–189. ISBN 978-2-247-16146-1.

²²⁵ Art.1342-8 din Ordonanța franceză privind reforma dreptului contractelor, regimul general și de probare a obligațiilor nr. 2016-131 din 10 februarie 2016.

²²⁶ În redacția conform Ordonanței privind reforma dreptului contractelor, regimului general și de probare a obligațiilor care a intrat în vigoare la 1 octombrie 2016, Titlul IV BIS este intitulat „De La Prevue Des Obligations” („Probarea Obligațiilor”).

în lucrarea sa privind proba obligațiilor de plată a unei sume de bani,²²⁷ concluzionează că proba plății obligațiilor pecuniare este un ansamblu complex, care nu poate fi rezumat la opoziția dintre diferite concepte ale naturii sale juridice. Totodată, el subliniază că nu există o legătură automată între calificarea juridică a plății unei obligații pecuniare și regulile de probare a acesteia. Rezultatul cercetării autorului francez arată că asistăm la un regim de armonizare a probelor, care rezultă într-o apropiere semnificativă de probare a unui fapt juridic și a unui act juridic.

Ca rezultat al cercetării, în virtutea contradicțiilor care apar, considerăm că, înainte de a aborda unele modificări de anvergură privind regulile de probare a plății unei sume de bani, este necesar de a dezasocia natura juridică a plății obligației pecuniare de probarea acesteia. Astfel, în realitate, prin probarea plății nu se probează natura juridică a obligației pecuniare, ci o operațiune particulară rezultată în virtutea naturii obligației pentru care se execută plata. La fel, Laurent Siguoirt pledează pentru crearea unui regim juridic particular pentru probarea obligațiilor de plată a sumei de bani, inclusiv prin crearea unui articol separat, chiar a unei secțiuni dedicate acestui domeniu.^{228 229}

Calificarea teoretică a actului de plată are importanță și pentru sistemul juridic din Republica Moldova. Considerăm că este necesară și corect să fie delimitată operațiunea de plată ca fapt juridic de conceptul de act juridic. Nu este scopul prezentei lucrări să ne aprofundăm în teoria actului juridic, totuși, opinăm că plata unei sume de bani nu este un act juridic, ci doar o prestație în cadrul unei obligații civile.

Începând cu 1 martie 2019, Codul civil include mai multe reglementări prin care operează conceptul de *fapt juridic*. Notabil, aceasta poate fi observat în Cartea întâi Titlul V „Publicitatea drepturilor, actelor și a faptelor juridice”. Precizăm că faptul juridic, conceptual, cuprinde și actele juridice, însă nu toate actele juridice reprezintă fapte juridice. În acest sens, executarea unei obligații reprezintă un fapt juridic, însă nu echivalează cu un act juridic. Dacă acceptăm că executarea unei obligații este un act juridic,²³⁰ atunci urmează să concluzionăm că fiecare contract este o simbioză a mai multe acte juridice, ceea ce nu putem accepta din mai multe considerente. Or, de exemplu, în cazul multitudinii actelor juridice în cadrul unui singur raport contractual,

²²⁷ A se vedea Siguoirt, L. *La Preuve Du Paiement Des Obligations Monetaires*. Paris: LGDJ, Lextenso editions, 2010. ISBN 978-2-275-03520-8. ISSN 0520-0261.

²²⁸ A se vedea concluziile generale din opera lui Siguoirt, L. *La Preuve Du Paiement Des Obligations Monetaires*. Paris: LGDJ, Lextenso editions, 2010, pp. 463–470. ISBN 978-2-275-03520-8. ISSN 0520-0261.

²²⁹ În finalul concluziilor sale, Laurent Seguoirt mai menționează că, dacă secolul trecut a fost marcat de cercetarea privind natura juridică, probabil, acest secol trebuie să fie dominat de cercetarea dreptului de probare în măsura importanței acestei operațiuni. A se vedea *op. cit.*, p. 470.

²³⁰ Deși pot exista situații când un act juridic este obiectul unei prestații încadrat într-un format juridic mai larg, de exemplu în cadrul unei obligații asumate anterior, dar nu ne referim la astfel de situații aici, căci premisele de analiză ar fi diferite.

fiecare act juridic ar fi necesar să fie supus regimului general aplicabil actului juridic, cum ar fi aplicarea aceluiași reguli privind nulitatea, condițiile de formă etc. Astfel, putem ajunge la situații cu reducere la absurd, când, de exemplu, în cazul plății prețului pentru un bun imobil, actul de efectuare a plății ar fi necesar să fie autentificat notarial în virtutea prevederilor art. 323 lit. a) din Codul civil al Republicii Moldova. O astfel de procedură pare să fi obstrucționat nelimitat circuitul civil și ar depăși intenția legiuitorului. În lumina distingerii plății în calitate de fapt juridic, credem că, pentru abordarea soluțiilor practice, merită de evidențiat că regula conținută în art. 322 alin.(1) din Codul civil privind decăderea din proba cu martori în probarea unui act juridic în caz de nerespectare a formei scrise²³¹ nu urmează să se aplice și pentru probarea plății unei sume de bani. Astfel, plata obligației în valoare mai mare de 1 000 de lei nu constituie un act juridic, ci este un fapt juridic, iar regimul de probare rezultă din regulile generale cu privire la probarea stingerii obligației. Există un drept al debitorului de a cere chitanță sau de a face mențiune pe titlu original atunci când execută obligația. Regimul juridic instituit prin art. 967 din Codul civil nu exclude utilizarea oricărui mijloc de probă pentru a demonstra plata. Chiar și atunci când alin. (2) dispune că, în caz de imposibilitate de a cere creditorului chitanță, debitorul poate face dovada plății cu orice mijloc de probă. Această regulă ar însemna că, în ipoteza în care debitorul poate cere chitanță, orice alt mijloc de probă ar fi exclus. Considerăm că alte mijloace de probă nu sunt excluse nici în cazul în care debitorul a putut cere chitanță de la creditor, dar nu a făcut-o. La fel, norma nu exclude alte mijloace de probă dacă debitorul a cerut chitanță, iar ulterior chitanța a pierit. Scopul juridic al ipotezei art. 967 alin. (2) urmărește convingerea debitorului să obțină chitanță, deoarece aceasta ar constitui o probă directă și puternică în favoarea debitorului.

Însă comentariile noastre incidente art. 967 din Codul civil sunt expuse doar pentru a arăta că plata este un fapt juridic și există prevederi care, fie direct, fie indirect, configurează un regim juridic distinct al plății față de actul juridic.

2.2.2. Metoda de executare a obligației pecuniare

Abordând aspectul de executare a obligațiilor pecuniare, considerăm necesar să facem unele precizări terminologice, care au fost propuse de autor și transpuse în cadrul reformei de modificare a Codului civil.²³² Anterior, art. 583 din Codul civil era intitulat „Executarea

²³¹ De exemplu, în cazul actelor juridice între persoane fizice a căror valoare depășește 1 000 de lei, după cum este stabilit în art. 321 alin.(1) din Codul civil.

²³² A se vedea Băieșu S., Palamarcuic, Vl. *Analiza modificărilor în executarea obligațiilor pecuniare, introduse în Codul civil al republicii Moldova*. În: Revista Națională de Drept, Nr. 10-12 (240-242), anul 21 (2020), p. 37-46. ISSN 1811-0770. E-ISSN 2587-411X.

obligațiilor pecuniare” și crea o anumită confuzie conceptuală în raport cu conținutul său, coroborat cu alte prevederi din Codul civil. Astfel, expresia „executare a obligațiilor pecuniare” integrează mai multe aspecte juridice, inclusiv modul de executare, moneda de plată, locul de plată etc. Titlul a fost modificat în „Moneda de plată”, inclusiv au fost operate câteva modificări și completări apărute acum în art. 873. Totodată, reglementările nu acopereau metoda de plată. De notat că regulile-model contemporane operează distinct cu reglementările privind „metoda de plată” și „moneda de plată”. În acest context facem referință la prevederile din DCFR,²³³ și anume art. III.2:108 (*Metoda de plată*) și art. III.2:109 (*Moneda de plată*), precum și la PICC, și anume art. 6.1.7 (*Plata prin cheac sau alt instrument*), art. 6.1.8 (*Plata prin transfer de fonduri*) și art. 6.1.9 (*Moneda de plată*). Aceste precizări terminologice ne vor ajuta, în continuare, să înțelegem mai bine contextul comentariilor și propunerilor implementate în reforma Codului civil al Republicii Moldova,²³⁴ ce vor fi descrise în secțiunile de mai jos.

Cu titlu de definire generală, evidențiem că obligația pecuniară se execută prin transmiterea sau transferul sumei de bani, în quantumul stabilit, către creditor sau persoana împuternicită de acesta ori către persoana împuternicită prin lege sau hotărâre judecătorească să primească plata.

În practică, transmiterea sumei de bani poate avea loc atât prin **plata în numerar**, cât și **fără numerar**. Se consideră că plata în numerar este modalitatea de bază de executare a obligației pecuniare,²³⁵ însă aceasta devine tot mai regresivă prin implementarea instrumentelor scripturale de transfer al creanțelor pecuniare. Dacă părțile au stabilit modul de efectuare a plății prin contract, atunci prevederile contractului sunt aplicabile modului de plată. În situația în care nu există înțelegerea părților, debitorul și creditorul pot avea divergențe privind modul de efectuare a plății.

Codul civil al Republicii Moldova, anterior, nu conținea vreo regulă generală privind metoda de plată: în numerar, transfer sau prin alte modalități. Demersurile noastre de completare a proiectului de modificare a Codului civil²³⁶ au impulsionat introducerea unor prevederi care oferă o reglementare generală cu privire la metoda de plată și momentul de executare a obligației pecuniare. Inițial, proiectul propunea un alineat nou la redacția anterioară a art. 583 din Codul

²³³ *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Commom Frame of Reference (DCFR) Full Edition*. Pregătit de Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), elaborat de Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), 2009.

²³⁴ În luna mai 2017, autorul a prezentat în atenția Ministerului Justiției al Republicii Moldova unele propuneri de modificare a Codului civil, în contextul perioadei de consultații publice a proiectului de modificare a Codului civil și a cadrului conex. A se vedea scrisoarea semnată de autor, înregistrată la Ministerul Justiției în 26 mai 2017.

²³⁵ Vezi Von Staudingers, J., Schmidt, K., *op. cit.*, c. 37. p. 119.

²³⁶ A se vedea Palamarciuc, Vl. *Reguli de executare a obligațiilor pecuniare – Propuneri de completare a Codului civil al Republicii Moldova*. Rezumate ale comunicărilor de la Conferința științifică națională cu participare internațională, 9-10 noiembrie 2017. Chișinău: CEP USM, 2017, pp. 172–176. ISBN 978-9975-71-812-7, precum și Scrisoarea cu propuneri de modificare a proiectului Codului civil, înregistrată la Ministerul Justiției din 26 mai 2017.

civil, și anume alin. (4) cu următorul cuprins: „Dacă plata se face prin transfer, obligația pecuniară se consideră executată la data la care suma de bani care a făcut obiectul plății a fost înregistrată în contul persoanei căreia trebuia să i se facă plata.” Propunerea este bine-venită, totuși nu suficientă, pentru a oferi răspuns la mai multe întrebări și cuprinde o reglementare relativ completă a regulilor generale privind metoda de plată a obligațiilor pecuniare.

Cu titlu de exemplu, am propus spre reflecție câteva întrebări cazuistice: Poate oare un vecin, care, periodic, împrumută bani în numerar de la alt vecin, să transfere datoria pe un cont bancar al împrumutătorului dacă creditorul dorește, în mod cutumiar, să primească plata în numerar? Ce se întâmplă dacă creditorul a acceptat un titlu de credit sau un alt instrument de plată care conține promisiunea de a plăti, dar plata nu i-a fost făcută? Dacă un profesionist datorează plata pentru servicii altui profesionist, pe ce cont bancar debitorul poate face transferul atunci când cunoaște două sau mai multe conturi bancare ale creditorului? Din ce moment se consideră efectuată plata: din momentul emiterii ordinului de plată, efectuării transferului, din momentul recepționării transferului de către creditor sau banca creditorului? Pentru a oferi răspunsuri clare la astfel de întrebări și a asigura un cadru de reglementare general referitor la metoda de executare a obligațiilor pecuniare, Codul civil a fost completat cu un art. 872. Răspunsurile la aceste întrebări le vom aborda în cele ce urmează, precum și vom efectua o analiză a noilor reglementări din Codul civil.

2.2.2.1. Plata obligației pecuniare în numerar

Plata în numerar are loc prin transmiterea din partea debitorului către creditor a mijloacelor bănești rezultate din obligația pecuniară. În legislația noastră nu am identificat o definiție a plății în numerar, dar aceasta poate fi dedusă din semnificația operațiunii și multitudinea prevederilor legale de referință.²³⁷ În viziunea noastră, plata în numerar a unei obligații pecuniare poate fi definită ca fiind transmiterea materială (fizică) a semnelor monetare de către debitor creditorului. Aceasta are la bază remiterea proprietății (Eigentum) și posesiei (Besitz) asupra semnelor monetare.²³⁸ Am observat că în majoritatea jurisdicțiilor plata în numerar este regulă. Debitorul

²³⁷ De exemplu, art. 2 alin. (1) pct. 1) din Legea nr. 114/2012 privind serviciile de plată și moneda electronică, prevede: „prezenta lege nu se aplică operațiunilor de plată efectuate exclusiv în numerar direct de la plătitor către beneficiarul plății, fără intervenția unui intermediar”. În această prevedere expresia „direct de la plătitor către beneficiar” poate fi concludentă pentru a interpreta operațiunea plății în numerar. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 193-197, art. 661. Un alt exemplu sunt prevederile privind operațiunile băncilor de încasare și eliberare a numerarului reglementate în pct. 3.1 din Regulamentul cu privire la operațiunile cu numerar în băncile din Republica Moldova, aprobat prin Hotărârea Băncii Naționale a Moldovei nr.200 din 27 iulie 2006. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2006, nr. 120-123, art. 441.

²³⁸ Von Staudingers, J., Schmidt, K., *op cit.*, c. 37, p. 119.

poate să utilizeze altă formă de plată doar dacă creditorul, în mod expres sau implicit, și-a dat acordul. Totuși, acest imperativ este des interpretat cu înțelegere, bazându-se pe prezumția că metodele alternative, și în special plata prin transferul sumelor, au fost agreate între părți.²³⁹ Pe de altă parte, un număr relativ mic de state oferă actualmente debitorului dreptul de a efectua plata prin metode fără numerar, cu unele excepții.²⁴⁰

Prevederile din Codul civil al Republicii Moldova, până la reformă, nu ofereau răspuns clar cum urmează să procedeze debitorul atunci când are de plătit o sumă de bani. Conținutul art. 302 (acum art. 479) din Codul civil putea oferi drept argument că plata trebuie să fie efectuată în numerar, deoarece prevede că leul moldovenesc este mijloc legal de plată, obligatoriu pentru recepționare pe întreg teritoriul Republicii Moldova. Dar această prevedere se referă la moneda de plată și nu oferă răspuns direct privind metoda de plată. În cadrul unor legi speciale putem găsi reglementări cu privire la metoda de plată. De exemplu, conform art. 8 alin. (5) din Legea cu privire la comerțul interior²⁴¹ în cazul comerțului *cash and carry*, plata pentru mărfurile achiziționate se face în numerar sau prin virament, la alegerea clientului. Din alte prevederi putem deduce concluzii privind practicarea metodei de plată. De exemplu, în calitate de măsură de reglementare a activității de antreprenoriat, legiuitorul impune obligația agenților economici de instalare a terminalelor de plată fără numerar,²⁴² ceea ce presupune acceptarea plăților prin card sau alte modalități, dar există și excepții.²⁴³ Totuși, chiar și în caz de instalare a terminalelor de plată fără numerar, persoanele fizice pot să efectueze plata în numerar.

Pe de altă parte, Legea nr. 845/1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi impune obligații agenților economici, astfel art. 10 pct. 5) prevede sancțiuni pentru întreprinderi și organizații, indiferent de tipul lor de proprietate și forma de organizare juridică, care efectuează decontări în numerar în sumă ce depășește cumulativ 100 de mii de lei lunar, în baza obligațiilor lor financiare, încălcând modul stabilit de decontare prin virament, precum și care efectuează decontări în numerar și prin virament prin intermediari, indiferent de suma decontării efectuate.

²³⁹ Yesim, A. *Commentary on UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*. Second Edition. Edited by Stefan Vogenauer. Oxford University Press, 2015, pp. 756–757. ISBN 9781509912971.

²⁴⁰ Yesim, Atamer, *op. cit.*, p. 757.

²⁴¹ Legea nr. 231/2010 cu privire la comerțul interior. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 265-276, art. 571.

²⁴² A se vedea art. 7¹ din Legea nr. 845/1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi. În: *Monitorul Parlamentului Republicii Moldova*, 1994, nr. 2, art. 33. Art. 7¹ a fost introdus prin Legea nr. 267/2011 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 13-14, art. 32. A se vedea și modificările ulterioare.

²⁴³ Spre exemplu pct. 2 din norma citată exclude această obligație pentru activitățile desfășurate de unitățile în sate (comune), cu excepția celor aflate în componența municipiilor și orașelor.

Din examinarea regulilor-model din PICC și DCFR putem observa că este oferită o soluție flexibilă aspectelor evidențiate. Prevederea relevantă din PICC este în art. 6.1.7 alin. (1), care stabilește că: „Plata poate fi efectuată în orice formă utilizată în mod obișnuit în relațiile de afaceri la locul executării plății” (*Payment may be made in any form used in the ordinary course of business at the place for payment.*). O prevedere similară poate fi identificată și în art. III. – 2:108 din DCFR: „Plata banilor datorati poate fi efectuată prin orice metodă utilizată în cursul obișnuit al afacerii” (*Payment of money due may be made by any method used in the ordinary course of business.*). Astfel, atât PICC, cât și DCFR lasă la latitudinea debitorului alegerea modalității de plată. Debitorul poate să achite datoriile sale în orice formă care este obișnuită la locul executării.^{244 245} Considerăm că o referință similară celor indicate mai sus era necesară a fi implementată în prevederile Codului civil, ceea ce a și fost realizat. Astfel, art.872 alin. (1) din Codul civil dispune: „Obligația pecuniară poate fi executată prin orice modalitate utilizată în mod obișnuit în relațiile respective la locul executării obligației.”

2.2.2.2. Plata obligației pecuniare fără numerar

Deși plata în numerar poate fi considerată ca metodă primară de executare a obligațiilor pecuniare, în literatura de specialitate, regulile-model din domeniul dreptului privat²⁴⁶, politica statală²⁴⁷ și în practica comercială poate fi observată ponderea de acceptare a plății fără numerar ca fiind o plată valabilă pentru stingerea obligației pecuniare. În cadrul plăților fără numerar urmează să distingem plata făcută prin intermediul unui titlu de creanță pecuniară²⁴⁸, cum ar fi

²⁴⁴ Yesim, A., *op. cit.*, p. 757.

²⁴⁵ Merită de indicat că prevederea citată din DCFR nu se referă la „locul de plată”, așa cum este specificat în regula corespondentă din PICC.

²⁴⁶ Pentru comentarii relevante privind practicile comerciale, dar și referințe la cadrul legal al altor state privind plata în numerar și plata fără numerar a se vedea Yesim, A., *op. cit.*, p. 757 și Von Bar, Ch., Clive, E. et. al. „Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Commom Frame of Reference (DCFR) Full Edition. Volume I. Pregătit de Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group).” Oxford University Press, 2010, pp. 745–747.

²⁴⁷ Banca Națională a Moldovei a stabilit un obiectiv strategic de dezvoltare a plăților fără numerar și reducerea numerarului din circulație – a se vedea obiectivul numărul 4 din Planul strategic al Băncii Naționale a Moldovei pentru anii 2013-2017 [cit. 2.09.2020].

Disponibil: https://www.bnm.md/files/Planul%20Strategic%20al%20BNM%20pentru%20anii%202013-2017_1.pdf. În acest context, în anul 2015 a fost organizată și campania națională pentru promovarea plăților fără numerar [cit. 2.09.2020]. Disponibil: <https://www.bnm.md/ro/content/campania-nationala-privind-promovarea-platilor-fara-numerar>.

²⁴⁸ De menționat că în acest context „creanța pecuniară” poate fi apreciată ca un corespondent al noțiunii „instrument de plată”, utilizate în Legea nr. 62 /2008 privind reglementarea valutară. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 423-429, art. 859. Astfel, art. 3 pct. 6) din lege prevede: „instrumente de plată – cambii, cecuri și alte instrumente de plată similare care reprezintă creanțe pecuniare față de emitenții acestora. Noțiunea respectivă nu include instrumentele de plată definite astfel de [Legea nr.114 din 18 mai 2012](#) cu privire la serviciile de

cecul, cambia, biletul la ordin etc., și plata efectuată prin transfer prin intermediul prestatorilor de servicii de plată.²⁴⁹ După cum se notează în literatura de specialitate, orice plată fără numerar – cu excepția biletului la ordin (*Eigenwechsel, billet a ordre*) – implică o terță persoană acționând în calitate de intermediar și efectuând plata în numele debitorului. Astfel, o relație bilaterală devine o relație trilaterală și implică riscuri care nu apar în plata prin numerar.²⁵⁰

După cum am evidențiat mai sus, plata fără numerar ridică problema momentului: „Când se consideră obligația monetară executată?” În cadrul juridic național avem unele reglementări speciale dedicate unor instrumente de plată sau titluri de credit, cum ar fi regulile de plată în cazul cambiei (trata și biletul la ordin).²⁵¹ Înainte de reformă, Codul civil al Republicii Moldova nu cuprindea o reglementare unitară în ce moment și/sau în ce condiții obligația pecuniară urmează a fi considerată executată. Prevederea din art. 643 alin. (1) (acum art. 966) din Codul civil precum că „executarea stinge obligația numai în cazul în care este efectuată în modul corespunzător” pare să fie puțin concludentă pentru a oferi răspuns uniform în cazul efectuării plății fără numerar.

În acest sens, considerăm relevant de a evidenția prevederile art. 6.1.7 alin. (1) și (2) din PICC (Plata prin cec sau alt instrument – *Payment by check or other instrument*), care stabilește: „(2) Totuși, creditorul care acceptă, în virtutea alineatului (1) sau voluntar, un cec, un alt ordin de a plăti sau o promisiune de a plăti este prezumat că a făcut astfel sub condiția că aceasta va fi onorată” ((2) *However, an obligee who accepts, either by virtue of paragraph (1) or voluntarily, a cheque, any other order to pay or a promise to pay, is presumed to do so only on condition that it will be honoured.*). O prevedere similară, dar cu unele accente diferite, putem observa în alin. (2) al art. III. – 2:108 din DCFR „(2) Un creditor care acceptă un cec sau alt ordin de plată sau o promisiune de plată este prezumat că a făcut astfel sub condiția că aceasta va fi onorată. Creditorul nu poate să execute obligația originală de plată cu excepția când ordinul sau promisiunea nu este onorată” ((2) *A creditor who accepts a cheque or other order to pay or a promise to pay is presumed to do so only on condition that it will be honoured. The creditor may not enforce the original obligation to pay unless the order or promise is not honoured.*”).

Comentariul oficial la PICC, cu referință la „alineatul (2)”, relevă că acesta stabilește un principiu general recunoscut, conform căruia acceptul creditorului față de un instrument care

plată și moneda electronică.” Din această prevedere putem observa că expresia „instrument de plată” are mai multe sensuri în contexte legale diferite la nivel național.

²⁴⁹ Deși terminologia privind prestatorii serviciilor de plată, instituțiile financiare poate avea concepte diferite în cadrul național al statelor, în textul prezentului articol ne conducem de calificarea prestatorilor de servicii de plată ținând cont de subiecții enumerați în art. 5 din Legea nr. 114/2012 cu privire la serviciile de plată și moneda electronică. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 193-197, art. 661.

²⁵⁰ Yesim, A., *op. cit.*, p. 756.

²⁵¹ A se vedea Legea cambiei nr. 1527/1993. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1993, nr. 10, art. 285.

urmează a fi executat de către o instituție financiară sau o altă persoană (un terț sau debitorul însăși) este dat doar sub condiția că instrumentul va fi onorat. Presumpția poate fi uneori răsturnată prin obiceiuri. De exemplu, sunt țări unde eliberarea instrumentului, cum ar fi un cec certificat, cecuri bancare (*banker's drafts* sau *cashier cheques*), este considerată ca fiind plată efectuată de către debitor, având drept consecință că insolvabilitatea băncii este transferată către creditor. În astfel de țări, regula din art. 6.1.7. alin. (2) s-ar aplica numai așa-numitelor cecuri personale (*personal cheques*) (*Paragraph (2) states the generally recognised principle according to which the obligee's acceptance of an instrument that has to be honoured by a financial institution or another person (a third person or the obligor itself) is given only on condition that the instrument will actually be honoured. The presumption can sometimes be overturned by usages. There are for instance countries where delivery of instruments such as certified cheques, banker's drafts and cashier's cheques is considered as being equivalent to payment by the obligor, with the consequence that the risk of the bank's insolvency is transferred to the obligee. In such countries, the rule in Article 6.1.7(2) would apply only to so-called personal cheques.*)

Prima propoziție din regula citată din DCFR reiterează aceeași prezumție ca și regula din PICC. În comentariul la DCFR se evidențiază că prima propoziție din alin. (2) este o prezumție, dar părțile ar putea prevedea altfel, expres sau tacit.²⁵² Totuși, în propoziția a doua în regula din DCFR se specifică și o particularitate conform căreia creditorul nu poate să pretindă plata de la debitor decât după ce titlul de credit nu este onorat la scadență. Deci este o constrângere condiționată a creditorului de a aștepta executarea plății rezultate din instrumentul de plată. Totodată, autorii comentariului DCFR evidențiază că dacă creditorul nu îndeplinește pașii necesari pentru a primi plata conform dreptului rezultat în baza instrumentului de plată, atunci acesta nu poate să pretindă de la debitor plata prejudiciului suferit, dar va putea solicita executarea obligației principale.²⁵³ În viziunea noastră, specificarea din DCFR este bine-venită pentru claritate în ipoteza când creditorul încearcă să pretindă plata și prin alte metode. Deși regula nu este specificată în PICC, considerăm că aceeași soluție ar urma să fie găsită prin aplicarea PICC, deoarece nu este reglementat un temei pentru un comportament ce ar permite creditorului să pretindă o plată concomitent după ce a acceptat plata prin cec sau alt instrument similar.

Am propus ca prevederi similare să fie introduse și în Codul civil al Republicii Moldova. Astfel, art. 872 alin. (2) și (3) din Codul civil dispun: „(2) Creditorul care acceptă plata prin utilizarea unui instrument de plată, titlu de creanță sau a oricărui alt instrument conținând o

²⁵² Von Bar, Ch., Clive, E. et. al., *op. cit.*, p. 745.

²⁵³ Von Bar, Ch., Clive, E. et. al., *op. cit.*, p. 746.

promisiune de plată se prezumă că acceptă executarea sub condiția că plata va fi efectuată.²⁵⁴ (3) Cu excepția cazului când creditorul a indicat un anumit cont, efectuarea plății prin transfer poate fi făcută la orice cont deschis pe numele creditorului pe care acesta l-a făcut cunoscut.”²⁵⁵

În continuare, atragem atenția că PICC conține un articol separat dedicat plății prin transfer, și anume art. 6.1.8 (Plata prin transfer de fonduri – *Payment by funds transfer*), ceea ce nu găsim în prevederile DCFR. Totuși, din comentariul la DCFR poate fi observat că plata efectuată prin transfer bancar urmează a fi încadrată în prevederea generală din art. III. - 2:108 alin. (1) din DCFR.²⁵⁶ Considerăm că art. 6.1.8 din PICC detaliază unele aspecte practice și teoretice relevante pentru executarea obligațiilor monetare.

Am menționat că alin. (2) se preocupă de o problemă dificilă, și anume când obligația pecuniară urmează a fi considerată executată. Alegerea unei soluții satisfăcătoare a fost în centrul unor controverse considerabile în multe țări și forumuri internaționale.²⁵⁷ De fapt, în practică ar putea apărea patru momente când obligația poate fi considerată executată, și anume: (1) când debitorul a dat ordinul de plată; (2) când prestatorul de servicii de plată al debitorului a dispus efectuarea transferului; (3) când prestatorul de servicii de plată al creditorului a primit fondurile; sau (4) când fondurile au fost înregistrate în contul creditorului. În art. 872 alin. (4) din Codul civil a fost introdusă soluția de la punctul (3), textul având următorul cuprins: „Dacă plata se face prin transfer, obligația pecuniară se consideră executată la data la care suma de bani care a făcut obiectul plății a fost înregistrată în contul prestatorului de servicii de plată al persoanei căreia trebuia să i se facă plata.” Soluția este preluată din art. 6.1.8 din PICC. În ipoteza din PICC obligația urmează a fi considerată executată atunci când transferul a devenit efectiv (*becomes effective*) la instituția financiară a creditorului (*In case of payment by a transfer the obligation of the obligor is discharged when the transfer to the obligee's financial institution becomes effective.*).

În plan comparativ, evidențiem că DCFR nu se referă la această problematică. Astfel, transferul devenit efectiv la instituția financiară nu presupune imediat și transferul pe contul creditorului. Argumentul principal evidențiat în comentariul oficial la PICC rezidă în identificarea elementului că instituția financiară acționează în calitate de agent al creditorului. În acest context,

²⁵⁴ Emiterea cecului sau a cambiei nu este suficientă pentru a considera obligația executată, executarea se va considera îndeplinită la onorarea cecului sau a cambiei. A se vedea Von Staudingers, J., Schmidt, K., *op. cit.*, c. 56, pp. 135–136.

²⁵⁵ Cu privire la discuțiile în literatura germană referitoare la contul pe care urmează creditorul să efectueze plata prin transfer a se vedea Von Staudingers, J., Schmidt, K., *op. cit.*, c. 41–47, p. 122–128.

²⁵⁶ A se vedea și Von Bar, Ch., Clive, E. et.al., *op. cit.*, p. 744. În comentariu, autorii fac referință expresă la transferul bancar.

²⁵⁷ A se vedea comentariul oficial la PICC, art. 6.1.8.

evidențiem că, pe lângă aspectul formal de considerare a obligației pecuniare executate prin transfer, este de o relevanță practică circumstanța de insolvabilitate a instituției financiare, risc care poate afecta partea în funcție de stingerea sau nu a obligației monetare.

2.2.2.3. Executarea obligației pecuniare prin consemnare

O particularitate semnificativă în executarea obligațiilor pecuniare este posibilitatea de a consemna mijloacele bănești.

Astfel, în situația în care creditorul este în întârziere sau debitorul, din motive neimputabile lui, nu cunoaște identitatea sau domiciliul creditorului, debitorul poate stinge obligația prin consemnare prin depunerea banilor la o bancă sau la notar. Valuta străină poate fi depusă în vederea stingerii obligației prin consemnare numai în cazul în care legea permite primirea/efectuarea plăților și transferurilor în valută străină pe teritoriul Republicii Moldova în privința obligației în cauză (a se vedea art. 968 alin. (1) din Codul civil).

În acest sens, Legea cu privire la procedura notarială ²⁵⁸ stabilește câteva reguli în art. 60 și 61 privind primirea în depozit a banilor (consemnați) și transmiterea lor destinatarului, precum și cu privire la restituirea banilor dacă aceștia nu au fost ridicați.

Astfel, notarul poate primi în depozit sume de bani pentru a le transmite creditorului în baza unei cereri a debitorului, legalizată notarial, în care se va indica suma bănească, destinatarul, temeiul nașterii obligației, data scadenței, domiciliul creditorului sau adresa de corespondență a acestuia, cu eliberarea unui certificat notarial. La cererea sa, debitorul anexează o declarație pe proprie răspundere, autenticată notarial, că sumele de bani au proveniență licită. După ce primește la păstrare banii, notarul urmează să înștiințeze creditorul.

Notarul va trece neîntârziat banii primiți la păstrare în depozit pe un cont special destinat unor astfel de operațiuni, deschis la o bancă comercială care își desfășoară activitatea pe teritoriul Republicii Moldova. Legea stabilește garanția că doar notarul personal are dreptul să dispună de contul special și numai în folosul creditorului sau al succesorilor acestuia, la cererea scrisă a acestora, prin virament bancar, în cazul creditorului persoană juridică, sau în numerar, prin cec sau virament bancar, în cazul creditorilor persoane fizice. Iar dobânzile care se acumulează și alte beneficii ale banilor păstrați la contul de depozit aparțin creditorilor proporțional sumelor depuse și timpului de păstrare, iar în cazul restituirii acestora către debitor, trec în proprietatea debitorului. În cazul în care creditorul sau debitorul nu au solicitat transmiterea banilor, pe parcursul a 10 ani

²⁵⁸ Legea nr. 246/2018 cu privire la procedura notarială. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr.30-37, art. 89.

de la depunerea lor în depozit, în baza hotărârii judecătorești aceștia se transmit statului, după cum este reglementat în art. 61 din Legea nr. 246/2018 cu privire la procedura notarială. De notat că, dacă debitorul solicită restituirea banilor, atunci se va considera că nici nu a existat consemnarea, conform art. 971 alin. (3). Totuși, debitorul are dreptul de a prelua banii după expirarea termenului de prescripție de 3 ani de la înștiințarea creditorului sau a momentului când creditorul trebuia să afle despre consemnare. Acest drept al debitorului rezultă expres din prevederile art. 973 din Codul civil.

3. PARTICULARITĂȚILE EXECUTĂRII OBLIGAȚIILOR PECUNIARE

3.1. Mijloacele de plată

Istoria ilustrează evoluția banilor și varietatea formelor lor de manifestare materială, de la utilizarea banilor marfă – la monede de aur și argint – bancnote – înscrierile în conturile bancare – moneda electronică. În calitate de exemplu actual, unde banii aparțin calitate de marfă poate fi menționat circulația monedelor numismatice. Monedele numismatice sunt vândute de către Banca Națională a Moldovei băncilor comerciale, iar acestea sunt în drept să le vândă la un preț nu mai mare decât cel stabilit de Banca Națională a Moldovei, de exemplu până la valoarea de trei ori mai mare decât au fost procurate de la Banca Națională a Moldovei.²⁵⁹ Totodată, în calitate de mijloc de plată, monedele comemorative vor fi acceptate la valoarea lor nominală.²⁶⁰

Banii care au circulație legală (*legal tender*) reprezintă mijlocul de plată prin intermediul căruia se poate stinge o obligație pecuniară. În sens material, prin mijloc de plată urmează să înțelegem forma în care se materializează banii. La etapa actuală sunt evidențiate plățile prin monedă fiduciară, prin monedă scripturală sau, mai recent, prin monedă electronică.

În perspectiva de delimitare a mijloacelor de plată de instrumentele de plată s-a evidențiat că, pentru ca o formă a banilor să fie operațională, aceasta ar fi necesar să conserve (stocheze) unitățile de plată și să le poată transfera dintr-un patrimoniu în alt patrimoniu. Studiile diferitor forme monetare demonstrează că niciun obiect nu poate să dețină concomitent ambele caracteristici. Unele forme permit să stocheze unitățile de plată, altele să efectueze transferul.²⁶¹

²⁵⁹ De exemplu, art. 2326 din Hotărârea Băncii Naționale a Moldovei nr. 20 din 22.12.2016 cu privire la punerea în circulație ca mijloc de plată și în scop numismatic a unor monede comemorative (În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 478-490) prevede: „2. Comercializarea monedelor comemorative se va efectua prin intermediul Băncii Naționale a Moldovei și al băncilor licențiate. 3. Prețul de comercializare ale monedelor comemorative se stabilește în mod independent de băncile licențiate din RM, în mărime de până la trei la sută peste prețul la care au fost procurate de la Banca Națională a Moldovei.”

²⁶⁰ A se vedea, de exemplu, pct. 4 din Hotărârea Băncii Naționale citată mai sus, care prevede: „Monedele comemorative sunt acceptate ca mijloc de plată în economia națională, la valoarea lor nominală.”

²⁶¹ Vezi Libchaber, R., *op. cit.*, p.73. În lucrarea sa examinează și caracteristica juridică a mijloacelor de plată cu referință la bani în calitate de bunuri de gen, caracterul consumptibil și de fungibilitate. Una dintre concluziile autorului este că banii nu pot fi considerați bunuri de gen. Pentru detalii a se vedea pp. 100–104 și urm. La fel, în literatura de specialitate germană poate fi găsită explicația că prin obligație pecuniară se datorează o valoare, și nu un obiect. Prin urmare, obligația pecuniară nu este o obligație de transmitere a bunurilor de gen. A se vedea, de exemplu, următoarea explicație de pe o sursă on-line de specialitate: „Die Geldschuld ist eine [Wertverschaffungsschuld](#). Der Geldschuldner hat den geschuldeten Geldbetrag zu beschaffen. Der Geldschuldner schuldet keine Sache, sondern einen Wert. Er hat den geschuldeten Wert zu bezahlen, z.B. 100 Euro. Da der Schuldner einen Geldbetrag (Wert) schuldet und keine Sache (z.B. Geldmünze oder Geldschein), ist die Geldschuld keine [Gattungsschuld](#).” [cit. 18.08.2020]. Disponibil: http://www.jura-basic.de/aufuf.php?file=&pp=&art=6&find=t_814yxyGeldschuld. A se vedea, în acest sens, și Omlor, S. „Geldschulden sind keine Gattungsschulden” (*Obligațiile pecuniare nu sunt obligații de gen*), *op.cit.*, p. 126. În același context, în literatura română s-a evidențiat că apare problematic de a încadra banii în clasificarea bunurilor fungibile. A se vedea Radu I. Motica, Lucian Bercea. *Banii în Codul civil român*. [online] [cit. 24.05.2021] Disponibil: <https://drept.ucv.ro/RSJ/images/articole/2006/RSJ1/0104MoticaBercea.pdf>

Mijloacele de plată reprezintă obiectele materiale care stochează unitățile de plată, iar instrumentele de plată sunt obiectele care permit efectuarea transferului banilor. De notat că mijloacele și instrumentele de plată reprezintă prima percepție asupra fenomenului banilor, iar calificarea eronată a acestora creează diverse confuzii asupra fenomenului banilor. Totodată, înțelegerea mecanismelor de plată prin mijloace și instrumente de plată stă la baza descifrării modului de operare a banilor, care urmează a fi privite în complex la înțelegerea juridică a fenomenului banilor. Am observat că practicile inovative bancare și comerciale avansau, în timp ce juriștii încercau să găsească soluții de calificare a noilor mecanisme bănești, cum ar fi banii fiduciari, prin atașare la conceptele tradiționale ale dreptului contractual și de proprietate. Însă inovațiile bancare nu se încadrau întocmai calificărilor de drept roman operate. De exemplu, era dificil de a explica regimul sumelor bănești creditate pe contul clientului. Funcțional, acesta se poziționa analogic cu statutul depozitarului conform contractului roman de *depositum*, dar rămâneau diferențe fundamentale, cum ar fi deținătorul contului nu devenea proprietar și putea să nu primească niciodată remitere fizică.²⁶²

Art. 3 din Legea nr. 1231/1992 cu privire la bani, intitulat „Mijlocul de plată”, de fapt definește mijlocul legal de plată, care este leul moldovenesc. Totodată, prevederea dispune că plățile și transferurile în valută străină pot fi primite/efectuate în modul stabilit de lege. Din acest articol putem observa accentul pe caracterul legal al unui mijloc de plată, și anume al leului moldovenesc. În cazul valutei străine, legea face referință la posibilitatea de a efectua plăți și transferuri, dar nu semnalează dacă valuta străină este și mijloc legal de plată. Totuși, putem deduce că și valuta străină este mijloc legal de plată în limitele permise de legislație.

De notat că art. 1 din Legea nr. 1231/1992 cu privire la bani stabilește că unitatea monetară a Republicii Moldova o constituie leul moldovenesc egal cu 100 de bani. În continuare este dispus că numerarul se află în circulație sub formă de semne bănești de hârtie (bancnote) și metalice (monede). Legea utilizează sintagma „unitate monetară”, care reprezintă și unitatea de plată în cadrul executării obligațiilor pecuniare. Utilizarea expresiei „unitatea monetară” reflectă ideea că banii sunt măsurați în unități monetare, o formă abstractă de determinare a banilor. La rândul său, materializarea unităților monetare se poate manifesta în diverse forme, ceea ce determină definirea mijlocului de plată. Astfel, în viziunea noastră, **mijlocul de plată poate fi definit ca fiind unitatea monetară în forma sa materializată**. Aceasta poate fi în numerar, sub formă de semne monetare, precum și fără numerar, sub formă de înscrieri în cont. Cu alte cuvinte, mijlocul de plată, actualmente, se manifestă prin moneda fiduciară și scripturală. Iar transmiterea unităților monetare

²⁶² A se vedea Fox, D., Ernst, W., Velde R. F., *op. cit.*, pp. 15-16.

are loc fie prin remiterea fizică a monedei fiduciare, fie prin efectuarea transferului unităților monetare în formă de monedă scripturală (inclusiv electronică), de pe un cont pe altul, prin utilizarea unui instrument de plată. Modalitatea de transmitere servește la calificarea metodei de plată. De notat că în legislație putem identifica că expresia „mijloc de plată” se suprapune cu „metodă de plată” sau „instrument de plată”.²⁶³ De exemplu, art. 880 alin. (1) din Codul civil dispune: „(1) Profesioniștilor li se interzice să perceapă de la consumatori comisioane atașate utilizării unui anumit mijloc de plată care depășesc costul suportat de profesionist pentru utilizarea unor astfel de modalități de plată. Această regulă nu interzice profesioniștilor să perceapă prețuri diferite pentru același bun sau serviciu atunci când acesta este comercializat prin canale de vânzări diferite.” Din textul acestei prevederi poate fi observată suprapunerea expresiei „mijloc de plată” cu „metodă de plată”,²⁶⁴ chiar dacă, într-un final, metoda de plată este determinată de utilizarea mijlocului de plată.

În continuare vom examina mijloacele de plată sub formă de monedă fiduciară, scripturală și electronică.

3.1.1. Moneda fiduciară

Moneda fiduciară, din latină „fiducia” (încredere),²⁶⁵ reprezintă numerarul utilizat în scopul executării obligațiilor pecuniare. La origine, în cadrul banilor primitivi, în așa-zisele societăți puțin dezvoltate, banii constituiau obiecte apărute din natură, suportul monetar fiind un bun prin sine însuși. Această coeziune a banilor cu obiectul este ceea ce îi deosebește de banii contemporani, fără a afecta funcțiile lor economice.²⁶⁶

Astfel, în evoluția lor istorică, materializarea banilor a fost gradual detașată de valoarea suportului material, iar actualmente se exprimă prin monede metalice și bancnote. Bancnotele sunt produsul unei practici bancare, materializate prin emiterea de bilete bancare (*bank notes*, *billet de baque*), care reprezentau un titlu de creanță asupra monedelor metalice depozitate la bancă.

²⁶³ S-a observat că doctrina, ca și instrumentele juridice cu valoare normativă, la nivel național, comunitar și internațional, oscilează din punct de vedere terminologic, între sintagma „instrument de plată” și sintagma „mijloc de plată”. A se vedea Vartolomei, R. *Regimul juridic al plăților transfrontaliere în cadrul Uniunii Europene*. București: Editura „Universul Juridic”, 2008, pp. 68–69. ISBN 978-973-127-087-6.

²⁶⁴ Din observația noastră, art. 880 alin. (1) din Codul civil redă textul din versiunea română a art. 19 din Directiva 2011/83/UE. Însă, aparent, versiunea în limba română utilizează expresii diferite de cele în engleză și franceză, unde se întâlnesc expresiile de „means of payment” sau „means” și „moyen de paiement” sau „moyen”.

²⁶⁵ Aleveque, Ch., Glein, V., *op. cit.*, p. 40.

²⁶⁶ Libchaber, R., *op. cit.*, p. 74 și nota de subsol citată acolo.

Așadar, biletele bancare serveau drept instrument pentru circulația banilor, care a permis simularea mișcării monedelor metalice, iar cu timpul au preluat și rolul de bani.²⁶⁷

Deși moneda fiduciară era cunoscută prin unele practici timpurii,²⁶⁸ primele practici instituționalizate de emiterie a biletelor bancare, care preluau funcțiile banilor pot fi observate la banca suedeză, care, de la fondarea sa în 1656 de către Palmstruch, a prosperat datorită unei inovații fructuoase. Palmstruch a analizat modul de activitate a băncii din Amsterdam, care, în 1609, a început prima să emită bilete de depozit către deponenții de aur și argint, bilete rambursabile la cererea deținătorului. Stabilind că conversia biletelor este rar cerută, în baza raționamentului de comoditate pe care îl oferă banii de hârtie, fondatorul băncii suedeze a avut ideea de a emite bilete nu doar în schimbul aurului și argintului, ci și al creanțelor comerciale. O practică similară a fost dezvoltată ulterior de către Banca Engleză, fondată în 1694.²⁶⁹

Insertia biletelor bancare a dezvoltat banii de hârtie, bani care nu au valoare prin însuși obiectul material. Gradual, metalul prețios și-a pierdut caracterul reprezentativ al banilor. Dacă la sfârșitul secolului al XVIII-lea banii încă erau preponderent gândiți prin metalul prețios, fie prin monede din aur sau argint, fie prin bilete bancare care puteau fi convertite în metal prețios, spre sfârșitul secolului XX, din contra, banii fizici nu mai sunt necesari pentru multe din tranzacțiile monetare.²⁷⁰ În secolul al XVIII-lea, banii au început să fie bătuți în cantități mari ca bani fiducieri, a căror valoare depindea mai mult de încredere decât de valoarea materialului din care era făcut, iar, ulterior a fost complementată prin utilizarea extensivă a banilor din hârtie în Europa și în America.²⁷¹ Inițial, banii fiducieri erau explicit sau implicit legați de valoarea metalului prețios prin posibilitatea de convertibilitate, însă această convertibilitate a dispărut cu timpul.²⁷² În perioada dintre războaiele mondiale standardul convertibilității în aur a fost dezechilibrat, iar acest dezechilibru a penetrat politicile financiare ale marilor puteri. Totuși, pozițiile statelor cu privire la eliminarea sau păstrarea echivalentului de aur au fost diferite. Unele state au reușit să beneficieze de acest dezechilibru pentru a-și impune cerințele în relațiile comerciale internaționale.²⁷³ Istoria utilizării convertibilității în aur a fost marcată semnificativ de Acordul Breton Woods, semnat în

²⁶⁷ A se vedea Libchaber, R., *op. cit.*, pp. 77-78.

²⁶⁸ A se vedea Nussbaum, A. *Clause-or dans les contrats internationaux, Recueil des cours*, 1933 – I, Bordeaux, Imprimeries Delmas, Chapon, Gounouilhou, 18.080, 1934, pp. 561–562. Autorul oferă mai multe exemple din istoria Italiei, și anume că în secolul XII-XIII, principele și orașele, având nevoie de bani, emiteau monedă din piele, pe care promiteau să le răscumpere cu monede metalice.

²⁶⁹ A se vedea Poulon, F.. *La Pensee Monetaire*. Editura Dunod, 2016, p. 27. ISBN 978-2-10-074570-8.

²⁷⁰ A se vedea William, J., Cribb, J., Errington, E. et.al. *Money – a History*. p. 218.

²⁷¹ A se vedea William, J., Cribb, J., Errington, E. et.al. *Money – a History*. p. 219.

²⁷² A se vedea William, J., Cribb, J., Errington, E. et.al. *Money – a History*. p. 220 și urm.

²⁷³ A se vedea Neal, L. *A Concise History of International Finance*. Cambridge University Press, 2015, p. 241 și urm.

iulie 1944, care poate fi privit ca o ultimă încercare de a menține convertibilitatea instituțională a banilor în relația cu aurul. Acordul a angajat părțile semnatare să mențină rate de schimb fixe cu dolarul american, ultimul fiind răscumpărabil și definit la valoarea aurului, și anume 35 de dolari americani per uncie de aur. Prin negocierile Acordului Breton Woods a venit și un compromis al unui Fond Monetar Internațional (FMI), iar contribuțiile care urmau să fie efectuate de către statele semnatare către FMI stabileau și o cotă plătită obligatoriu în dolari americani sau aur, ceea ce determina și o cerere a statelor față de această valută.²⁷⁴ După semnare, statele europene au dezvoltat diverse politici de eliminare a deficitului dolarului american. În 1971 surplusul de dolari a fost atât de imens, încât SUA a abandonat angajamentul său de a converti dolari în aur. Iar în 1973 statele-membre ale FMI au abandonat angajamentul său la ratele fixe de schimb.²⁷⁵ După eliminarea sistemului de convertibilitate în aur a dolarului american, banii fiduciar au configurat baza sistemului financiar internațional, care reprezenta și viziunea scoțianului John Law, născut aproximativ cu 300 de ani înainte de abrogarea sistemului Breton Woods.²⁷⁶

Astfel, sistemul monetar actual din lume se bazează pe moneda fiduciară, care reprezintă o formă de încredere raportată la economia țării respective. În sistemul normativ al Republicii Moldova acest fapt poate fi dedus din prevederile art. 5 din Legea nr.1232/1992 cu privire la bani, analizat anterior în capitolul privind teoria juridică a banilor, care stabilește că leul (numerarul aflat în circulație și la conturile bancare curente și pe termen) se pune în circulație fiind asigurat pe deplin de activele Băncii Naționale a Moldovei, de masa de mărfuri și de serviciile prestate pe teritoriul Republicii Moldova, de activele agenților economici din țară aflate peste hotare. Din această prevedere poate fi observat că nu există o convertibilitate a leului raportată la vreun metal prețios, iar asigurarea leului este îndeplinită prin funcționarea economiei țării. Mai mult decât atât, subliniem că regula este aplicabilă atât față de leul în numerar aflat în circulație, cât și față de cel din conturile bancare curente și la termen. Așadar, caracterul fiduciar reflectă și descrierea monedei scripturale. Însă încrederea în moneda scripturală poate fi structurată cel puțin în două niveluri, unul dintre care îl preia banca.

3.1.2. Moneda scripturală

Apariția monedei scripturale este legată de modul de funcționare a economiei, aceasta fiind, oarecum, specifică capitalismului și relațiilor bazate pe creditare. Putem spune că anume

²⁷⁴ A se vedea Neal, L., *op. cit.*, pp. 254, 257.

²⁷⁵ A se vedea Neal, L., *op. cit.*, pp. 258–259 și urm.

²⁷⁶ Neal, L., *op. cit.*, p. 270.

creditul stă la baza monedei scripturale. Denumirea de monedă scripturală apare de la procedeul de înscriere (*scriptura*) a acesteia în contul titularului de cont.²⁷⁷

Inconveniente pe care le are moneda fiduciară, comparativ cu cea scripturală, pot fi observate, în special, în contextul relațiilor economice, în special în cadrul transferurilor internaționale. Transportul efectiv al bancnotelor și monedelor dintr-o localitate în alta, dintr-o țară în alta implică, în sine, un risc de pierdere, de furt și de distrugere fizică, cauzat, de exemplu, de un accident suportat de mijlocul de transport. O altă dificultate este determinată de faptul că plata în numerar ar presupune contactul direct dintre creditor și debitor sau între reprezentanții acestora, contact tot mai greu de realizat în condițiile distanțelor mari care separă partenerii în cadrul operațiunilor de comerț.²⁷⁸

Majoritatea plăților importante, din punctul de vedere al volumului și al valorii acestora, se realizează fără numerar, prin așa-numita plată prin moneda scripturală, aceasta reprezentând, în fond, nu o monedă de plată propriu-zisă, ci soldul disponibil al conturilor din bancă ale debitorului plății, care poate circula doar prin intermediul instrumentelor de plată.²⁷⁹ Băncile au făcut să apară o monedă scripturală, adică prin înscrierea într-un cont în bancă, din ce în ce mai utilizată, datorită evoluției tehnologiilor informaționale, care au permis dezvoltarea cardului de credit și prelevarea din oficiu dintr-un cont bancar. Astfel, procesul de plată a sumelor de bani este facilitat.²⁸⁰ Calificativul de monedă scripturală nu diferă în funcție de contul bancar căruia îi este atașat,²⁸¹ cum ar fi cont curent, cont de depozit, cont de card. Deci moneda scripturală nu este o monedă veritabilă, ci reprezintă o creanță asupra instituției care efectuează înregistrarea sumei în contul creditorului. Conturile bancare, după cum opinează Frederick Alexander Mann, nu reprezintă bani, ci sunt doar datorii (*debt*),²⁸² deci acesta exclude moneda scripturală din conceptul de bani. Totuși, în literatura de specialitate apare și altă opinie, și anume că, în sens juridic, moneda scripturală (*Buchgeld sau Giralgeld*) urmează a fi recunoscută în calitate de bani din perspectiva faptului că executarea obligației pecuniare poate avea loc prin transferul monedei scripturale.²⁸³

În ceea ce privește regimul de executare a obligației pecuniare, legislația civilă, în art. 872 din Codul civil, dispune că ambele metode de plată, atât prin numerar, cât și prin transfer, sunt

²⁷⁷ A se vedea Aleveque, Ch., Glein, V., *op. cit.*, p. 40.

²⁷⁸ A se vedea Vartolomei, R., *op. cit.*, p. 66.

²⁷⁹ *Ibidem*, p. 67.

²⁸⁰ Rives-Lange, J.L. *La monnaie scriptural, contribution a une etude juridique*. Et. Cabrillac, Ed. Tech, 1968, p. 405 și urm. Citat de Malaurie, Ph., Aynes, L., Stoffel-Munck, Ph. *Drept civil. Obligațiile*, ed. a 3-a. Trad.: Diana Dănișor. București: Editura „Wolters Kluwer”, 2009, p. 633.

²⁸¹ A se vedea Libchaber, R., *op. cit.*, p. 156.

²⁸² Vezi Mann, F. A., *op. cit.*, pp. 5–6.

²⁸³ A se vedea discuțiile la acest subiect în Von Staudingers, J., Schmidt, K., *op. cit.*, c. 39, pp. 121–122.

liberatorii în executarea obligației pecuniare.²⁸⁴ Așadar, ambele mijloace de plată sunt liberatorii pentru executarea unei obligații pecuniare. Totodată, urmează a se ține cont de diferențele care rezultă din metoda de executare, în special plata prin transfer, în privința căreia legea stabilește că momentul de executare se consideră momentul când prestatorul de plată al destinatarului plății recepționează suma.

3.1.3. Moneda electronică și moneda virtuală

A patra generație a monedei este moneda electronică, care reprezintă o valoare monetară înglobând o creanță asupra emitentului, stocată pe un suport electronic și emisă în schimbul primirii de fonduri de valoare cel puțin egală cu valoarea monetară emisă. În ultimă instanță, moneda electronică este și ea o monedă scripturală.

S-a evidențiat că moneda electronică, chiar dacă constă în unități de valoare stocate pe un suport electronic, nu reprezintă, în realitate, o adevărată monedă, beneficiarul plății putând cere conversia monedei electronice în monedă metalică sau fiduciară.²⁸⁵ Putem adăuga în reglementarea existentă că moneda electronică este dependentă de existența monedei nu doar metalice sau fiduciare, ci și de moneda scripturală bancară. Legea cu privire la serviciile de plată și moneda electronică²⁸⁶ prevede că „monedă electronică este o valoare monetară stocată electronic, inclusiv magnetic, reprezentând o creanță asupra emitentului, care este emisă la primirea fondurilor (altele decât moneda electronică), în scop de efectuare a unor operațiuni de plată, și care este acceptată de o persoană, alta decât emitentul de monedă electronică”. Prin fonduri urmează să înțelegem moneda fiduciară, mijloacele din cont, precum și însăși moneda electronică. Însă crearea inițială a monedei electronice nu poate avea loc decât prin plata în monedă fiduciară sau scripturală.

De notat că legea moldovenească transpune prevederile relevante din cadrul juridic al Uniunii Europene, și anume Prima directivă privind serviciile de plată (PSD1) și Prima directivă privind moneda electronică (EMD1),²⁸⁷ însă o nouă directivă, referită, și a doua directivă a

²⁸⁴ Cu privire la critica efectului de plată (*pouvoir libératoire*) al monedei scripturale comparativ cu moneda fiduciară a se vedea Grua, F., *Monnaie. – Substituts de la monnaie. – Paiement au moyen d'une créance. Monnaie scripturale. Monnaie électronique. Paiement au moyen de denrées ou de marchandises. Systèmes d'échanges locaux (SEL)*, LexisNexis JurisClasseur, 11 ianuarie 2011.

²⁸⁵ Vartolomei, R., *op.cit.*, p. 68.

²⁸⁶ Legea nr.114/2012 cu privire la serviciile de plată și moneda electronică . În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.193-197, art. 661. Legea a intrat în vigoare la 14.09.2013.

²⁸⁷ Legea transpune Directiva 2007/64/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 noiembrie 2007 privind serviciile de plată în cadrul pieței interne, de modificare a Directivelor 97/7/CE, 2002/65/CE, 2005/60/CE și 2006/48/CE și de abrogare a Directivei 97/5/CE, publicată în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* L 319 din

serviciilor de plată (PSD2),²⁸⁸ precum și a doua directivă privind moneda electronică (EMD2)²⁸⁹ au fost adoptate și transpuse gradual de către statele Uniunii Europene.

În Uniunea Europeană o primă inițiativă de a reglementa clar moneda electronică a apărut în 1998, iar prima directivă dedicată banilor electronici a fost adoptată în anul 2000.²⁹⁰ ²⁹¹ Conceptul de monedă electronică (*e-money*) a fost contradictoriu dezbătut în cadrul procesului de elaborare a primelor documente europene în domeniu. Inițial era utilizată și noțiunea de portmoneu electronic (*e-purse*). Una dintre condițiile esențiale ale monedei electronice asupra căreia s-a insistat la elaborarea noțiunii banilor electronici constă în faptul că moneda electronică poate fi emisă doar în baza fondurilor preplătite. Inițial se discuta criteriul de răscumpărare a monedei electronice, însă condiția de preplată vine să prevină supraemiterea monedei electronice.²⁹² Așadar, emitentul monedei electronice nu poate emite monedă electronică dacă fondurile nu au fost achitate de solicitantul monedei electronice.

În plan comparativ, în România, transpunerea în dreptul național a directivelor recente ale Uniunii Europene, PSD2 și EMD2 a avut loc prin Legea nr. 209/2019 privind serviciile de plată și pentru modificarea unor acte normative²⁹³ și Legea nr. 210/2019 privind activitatea de emisie de monedă electronică.²⁹⁴ Conform art. 4 lit. f) din Legea nr. 210/2019 din România, „monedă electronică semnifică valoare monetară stocată electronic, inclusiv magnetic, reprezentând o creanță asupra emitentului, emisă la primirea fondurilor în scopul efectuării de operațiuni de plată și care este acceptată de o persoană, alta decât emitentul de monedă electronică”.

5 decembrie 2007, precum și Directiva nr.2009/110/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 septembrie 2009 privind accesul la activitate, desfășurarea și supravegherea prudențială a activității instituțiilor emitente de monedă electronică, de modificare a Directivelor 2005/60/CE și 2006/48/CE și de abrogare a Directivei 2000/46/CE, publicată în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* L 267 din 10 octombrie 2009.

²⁸⁸ Directiva UE 2015/2366 a Parlamentului European și a Consiliului din 25 noiembrie 2015 privind serviciile de plată în cadrul pieței interne, de modificare a Directivelor 2002/65/CE, 2009/110/CE și 2013/36/UE și a Regulamentului (UE) nr. 1093/2010, și de abrogare a Directivei 2007/64/CE [citat 2.09.2020]. Disponibil <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:02015L2366-20151223&from=EN>.

²⁸⁹ Directiva nr.2009/110/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 septembrie 2009 privind accesul la activitate, desfășurarea și supravegherea prudențială a activității instituțiilor emitente de monedă electronică, de modificare a Directivelor 2005/60/CE și 2006/48/CE și de abrogare a Directivei 2000/46/CE, publicată în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* L 267 din 10 octombrie 2009 [citat 2.09.2020]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:02009L0110-20180113&from=EN>

²⁹⁰ Directiva 2000/46/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 18 septembrie 2000 privind inițierea, exercitarea și supravegherea prudențială a activității instituțiilor de bani electronici [citat 2.09.2020]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000L0046&from=EN>.

²⁹¹ A se vedea Vandezande, N. *Virtual Currencies: A Legal Framework*. Intersentia Ltd, 2018, pp.170–171. ISBN 978-1-78068-675-2, ISBN 978-1-78068-696-7 (pdf).

²⁹² *Ibidem*, pp. 169-196

²⁹³ Legea nr. 209/2019 privind serviciile de plată și pentru modificarea unor acte normative. În: *Monitorul Oficial al României* nr. 913 din 13 noiembrie 2019.

²⁹⁴ Legea nr. 210/2019 privind activitatea de emisie de monedă electronică. În: *Monitorul Oficial al României* nr. 914 din 13 noiembrie 2019.

Una dintre întrebările legate de funcționarea monedei electronice ține de sistemul instituțional prin care aceasta poate opera. În acest sens, legea prevede subiecți speciali, iar reglementările relevante, atât naționale, cât și la nivel European,²⁹⁵ arată că în calitate de emitenți ai monedei electronice pot fi, în principal, atât instituțiile bancare, cât și entitățile distincte, a căror activitate urmează a fi autorizată. La elaborarea primei directive a Uniunii Europene dedicate monedei electronice, precum și după punerea acesteia în aplicare, era pusă în discuție întrebarea cu privire la operatorii de telefonie mobilă, și anume dacă unele produse pe care le oferă, cum ar fi intermedierea plăților dintre consumator și terțe persoane, nu îi poziționează în calitate de emitenți ai monedei electronice. În astfel de cazuri s-a demonstrat că nu există o relație specifică monedei electronice, întrucât aceasta necesită o relație directă debitor-creditor între consumator și comerciant. Astfel, Comisia Europeană a acceptat aplicarea exceptărilor față de operatorii de telefonie mobilă.²⁹⁶

Într-un raport de evaluare a Directivei 2000/46/UE s-a constatat că piața monedei electronice s-a schimbat semnificativ, iar directiva ar putea mai degrabă să constrângă dezvoltarea acestei piețe decât să o susțină. Cardurile preplătite, care erau obiectivul principal de reglementare, constituiau o cotă foarte mică pe piață, iar noile tehnologii, cum ar fi schemele de preplată on-line (de ex. plățile prin PayPal) au evoluat rapid.

Alte evoluții, cum ar fi e-voucherul sau serviciile preplătite oferite de operatorii de telefonie mobilă, ridicau întrebarea dacă reprezintă sau nu forme de monedă electronică. Totodată, s-au constatat diferențe semnificative în implementarea directivei la nivelul național al diferitor state ale Uniunii Europene.²⁹⁷ În continuare, s-a decis că este necesară adoptarea unui cadru juridic ajustat la evoluțiile curente, motive care sunt expuse detaliat în preambul Directivei 2009/110/CE.²⁹⁸

Moneda electronică urmează a fi diferențiată de moneda virtuală sau, după cum aceasta mai este denumită în literatura de specialitate, moneda alternativă. Probabil, cea mai reprezentativă monedă virtuală poate fi considerată bitcoinul. Însă domeniul monedelor virtuale evoluează accelerat, iar numărul și varietățile acestora este tot mai semnificativ.

²⁹⁵ Despre emitențele de monedă electronică conform Directivei 2000/46/CE a se vedea Wery, E. *Facture, monnaie et la paiement électroniques. Aspects juridique*. Edition du Juris-Classeur, 2003, p. 107 și urm. ISBN 2-7111-3515-2.

²⁹⁶ Vandezande, N., *op. cit.*, pp. 198-200.

²⁹⁷ A se vedea Vandezande, N., *op. cit.*, pp. 201-202.

²⁹⁸ Directiva 2009/110/CE a Parlamentului European și Consiliului din 16 septembrie 2009, citată mai sus.

De notat că calificativul monedelor virtuale urmează a fi detașat de alte calitative asociate, utilizate în practica de specialitate. Astfel, cele mai asociate noțiuni sunt cele de „bun digital” (*digital asset*) și „bunuri-crypto” (*crypto-assets*).

Conceptul de bun digital este o noutate în legislația Republicii Moldova și a fost consacrat în art. 477 alin. (3) din Codul civil,²⁹⁹ inspirat, în principal, din practica americană a regulilor-model din Actul uniform de acces la bunuri digitale revizuit (RUFADA).³⁰⁰ În nota de subsol a articolului citat se evidențiază că moneda virtuală, cryptovaluta, ar putea fi calificată drept bun digital conform noii reglementări. Astfel coraportul dintre bun digital și cryptovalută ar fi de gen-specie, unde bunul digital constituie genul. Cu referire la bunuri crypto, acestea se caracterizează prin faptul că sunt bazate pe utilizarea tehnologiei de criptare. Într-un raport privind bunurile cryptate emis de Autoritatea Bancară Europeană se evidențiază că bunurile cryptate sunt un tip de bunuri private și depind, în primul rând, de criptografie și de tehnologia registrului distribuit (*distributed ledger technology*) ca parte a valorii percepute sau inerente a acestora. Există o gamă largă a bunurilor crypto, inclusiv monede de tip schimb/de plată (de exemplu, așa-numitele monede virtuale), monede de tip investiții și monede aplicate pentru a accesa un bun sau serviciu (așa-numitele monede „de utilitate”).³⁰¹

În ultimul deceniu, mai exact în anii 2013, 2014, 2018 și 2019, Autoritatea Bancară Europeană a emis mai multe avertizări adresate consumatorilor în privința riscurilor de cumpărare și deținere a monedelor virtuale, precum și a publicat diferite informații prin care descurajează instituțiile financiare și societățile de plată de a cumpăra, a deține și a vinde monede virtuale.³⁰² Însă au fost identificate câteva cazuri când autoritățile statelor europene au asociat moneda virtuală cu moneda electronică datorită caracteristicilor specifice pe care le manifestau monedele virtuale.³⁰³ Descrierea detaliată a diverselor forme ale monedelor virtuale, scopul de utilizare și modul de funcționare a acestora, inclusiv legătura cu tehnologia blockchain, apare în diverse lucrări de specialitate.³⁰⁴

²⁹⁹ Pentru comentarii referitoare la reglementarea bunului digital a se vedea Palamarciuc, Vl. *Bunul Digital – Inovația și dilemele juridice în reforma Codului civil din Republica Moldova* [cit. 22.01.2019]. Disponibil: <https://juridicemoldova.md>.

³⁰⁰ Uniform Law commission. *Fiduciary Access to Digital Assets Act, Revised* [cit. 2.09.2020] Disponibil: <https://my.uniformlaws.org/committees/community-home/librarydocuments?communitykey=f7237fc4-74c2-4728-81c6-b39a91ecdf22&tab=librarydocuments>.

³⁰¹ A se vedea *Raportul privind bunurile cryptate* a Autorității Bancare Europene din 9 ianuarie 2019 [cit. 2.09.2020]. Disponibil: <https://eba.europa.eu/eba-reports-on-crypto-assets>.

³⁰² A se vedea *Raportul privind bunurile cryptate* a Autorității Bancare Europene din 9 ianuarie 2019, p. 5 [cit. 2.09.2020]. Disponibil: <https://eba.europa.eu/eba-reports-on-crypto-assets>.

³⁰³ *Ibidem*, pp. 13-14.

³⁰⁴ A se vedea Schreder, T. *Das neue Geld, Bitcoin, Kryptowährungen und Blockchain verständlich erklärt*. Ed. Piper Verlag, 2018. ISBN 978-3-492-30746-8; Tapscott, Don, Tapscott, Alex. *Blockchain Revolution. How the technology*

În viziunea noastră, referitor la coraportul dintre bunuri crypto și moneda virtuală putem sublinia că bunurile crypto reprezintă genul, iar monedele virtuale sunt o specie a acestora. În continuare, în coraportul cu noțiunea de bun digital, considerăm că bunul digital este conceptul cel mai cuprinzător, care include atât bunurile crypto, cât și moneda virtuală ca specie a acestora.

Calificarea juridică a monedei virtuale³⁰⁵ creează mai multe incertitudini din cauza modificării spațiului virtual în raport cu tradiția de reglementare a instituțiilor civile. Starea de lucruri actuală denotă că nu există un cadru normativ comprehensiv, care să reglementeze toate aspectele monedei virtuale,³⁰⁶ incertitudinea de reglementare fiind prezentă și în sfera dreptului civil. Literatura de specialitate germană relevă că moneda virtuală, în particular bitcoinul, nu se încadrează în calificarea de lucru, însă are particularități ce o pot califica ca drept, inclusiv în aplicarea diverselor reguli de calificare atașate unui raport contractual sau delictual în caz de încălcare a dreptului deținut asupra monedei virtuale.³⁰⁷

Francezul Nicolas Mathey atrage atenția asupra statutului juridic al monedei virtuale în calitate de bani alternativi. Autorul argumentează că banii sunt un fenomen social, iar teoria statală este limitativă. Totodată, caracteristicile banilor virtuali permit să fie considerați bani privați, însă nu și bani legali (*legal tender*). De asemenea, subliniază că banii virtuali au un statut care ar putea fi considerat internațional, fără o bază teritorială.³⁰⁸

Spre finalul acestei analize evidențiem că moneda virtuală nu este și o monedă electronică. Însă, putem observa că, dacă o monedă virtuală corespunde cerințelor legale privind moneda electronică, atunci regimul monedei electronice îi poate fi aplicabil. În acest caz emitentul de monedă electronică, cu utilizarea platformei pentru monede virtuale, urmează să corespundă cerințelor stabilite de lege pentru emiterea monedei electronice. Totodată, considerăm că în cadrul normativ al Republicii Moldova poate fi identificată o reglementare incipientă a monedei virtuale prin prisma instituției bunului digital.

nehind Bitcoin is changing money, business and the world. Penguin Random House LLC, 2016. ISBN 9781101980132; De Vauplane, Hubert. La blockchain défiera-t-elle la règle? În: *Revue de Droit bancaire et financier*, n° 6, novembre, 2016, prat. 7, Lexis Nexis. ISSN 1620-9435.

³⁰⁵ Conform literaturii ruse de specialitate, aparent, similar opiniei preponderante din literatura germană, utilizarea cryptovalutelor în circuitul civil nu permite de a atribui acestora calificativul de bani. A se vedea Башкаров, М.Л., *op.cit.*, pp. 80–81.

³⁰⁶ Vandezande, N., *op. cit.*, p. 2.

³⁰⁷ A se vedea Prof. Dr. Bräutigam, P. Dr. Rücker, D. LL.M., et.al. *E-Commerce Rechtshandbuch*. CH Beck, 2017, pp. 974–985. ISBN 978-3-406-68926-0.

³⁰⁸ A se vedea Mathey, N. La nature juridique des monnaies alternatives à l'épreuve du paiement. În: *Revue de Droit bancaire et financier*, n° 6, novembre, 2016, dossier 41, Lexis Nexis SA. ISSN 1620-9435.

3.2. Instrumentele de plată a obligațiilor pecuniare

Am observat mai sus că instrumentele de plată sunt privite ca mecanism de transfer al banilor dintr-un patrimoniu în alt patrimoniu. În cazul monedei fiduciare acest transfer are loc prin remiterea materială (*traditio*) a banilor de la o persoană la altă persoană. Totuși, dezvoltarea formelor de materializare a monedei, în special prin apariția monedei scripturale, a determinat evoluția instrumentelor de transmitere a acesteia. Când un schimb indirect este tranzacționat cu ajutorul banilor nu este necesar ca banii să fie transmiși fizic, o pretenție bine garantată asupra unei sume de bani echivalente, plătibile la cerere, poate fi transmisă în locul monedelor reale. Aceasta, prin sine însăși, nu reprezintă ceva remarcabil sau deosebit față de bani. Ceea ce este deosebită și explicabilă prin referință la caracteristicile speciale ale banilor este frecvența extraordinară a acestui mod de executare a tranzacțiilor monetare.³⁰⁹ În Republica Moldova indicatorii activității în cadrul sistemelor de plăți cu cardurile de plată arată că atât numărul acestora, cât și al operațiunilor cu carduri este în creștere. Utilitatea instrumentelor de plată se evidențiază prin facilitarea relațiilor de plată și economice în general, iar forma de manifestare a instrumentelor de plată este diversă. În viziunea noastră, instrumentele de plată reprezintă mecanismele înzestrate cu putere juridică de a efectua plata unei sume de bani sau de a contribui la efectuarea plății. În cazul utilizării monedei scripturale, instrumentul de plată operează cu condiția că dobândește creditorul o creanță pecuniară valabilă față de instituția financiară care urmează să efectueze plata, conform regulii din art. 872 alin. (2) din Codul civil.

În cadrul legal al Republicii Moldova definirea instrumentelor de plată se regăsește în Legea cu privire la serviciile de plată și moneda electronică, conform căreia *instrument de plată* reprezintă un dispozitiv(e) personalizat(e) (cardul de plată, telefonul mobil etc.) și/sau orice serie de proceduri (tehnice – coduri PIN, TAN, alte tipuri de coduri, login/parolă etc. sau funcționale – transferul de credit, debitarea directă) convenit(e) între utilizatorul serviciilor de plată și prestatorul de servicii de plată și folosit(e) de utilizatorul serviciilor de plată pentru a iniția un ordin de plată”. Definirea instrumentelor de plată este prevăzută și în Legea cu privire la reglementarea valutară,³¹⁰ care dispune că „instrumente de plată sunt carduri, cambii, cecuri și alte instrumente similare care reprezintă creanțe pecuniare față de emitenții acestora”. Putem observa că ultima definiție pune accent pe aspectul de creanță al instrumentului de plată. Însă caracterul de creanță se atribuie mai curând la calificarea monedei (scripturale) și nu cuprinde aspectul operațional al instrumentului.

³⁰⁹ Von Mises, L., *op. cit.*, p.50.

³¹⁰ Legea nr. 62/2008 privind reglementarea valutară. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr. 423-429, art. 859.

Subliniem și faptul că, totuși, cardul bancar nu este o creanță pecuniară, spre deosebire de cambii și cecuri, care sunt titluri de credit față de instituția financiară. Astfel, noțiunea instrumentului de plată conținută în Legea privind reglementarea valutară urmează a fi privită izolat, doar pentru scopurile stabilite de acea lege, fiind criticabilă științific, deoarece nu poate fi privită în calitate de definiție veritabilă a unui instrument de plată. În acest sens, definiția conținută în Legea nr.114/2012 cu privire la serviciile de plată și moneda electronică este mai potrivită, în special pentru că oferă calificativul de funcționalitate a instrumentului de plată prin stabilirea că utilizatorul serviciilor de plată poate iniția un ordin de plată, prin urmare, de a transfera banii din patrimoniul său în patrimoniul altei persoane. Însă urmează să observăm că și această prevedere este limitată la obiectul de reglementare al legii, în special deoarece exclude titlurile de credit, precum cecul, cambia, biletul la ordin, care, de asemenea, constituie instrumente de plată ale obligației pecuniare.

Pe de altă parte, documentele oficiale ale Băncii Naționale a Moldovei utilizează clasificarea instrumentelor de plată în patru categorii: (1) cardurile de plată; (2) transferul de credit; (3) debitarea directă; (4) sistemele automatizate de deservire la distanță.³¹¹

Nu ne-am propus ca obiectiv în prezenta lucrare să detaliem modul de funcționare a fiecărui instrument de plată.³¹² După cum putem observa din conceptul legal al instrumentului de plată, acesta poate fi materializat prin diverse forme. În acest context, vom evidenția elementele esențiale ale instrumentelor de plată, după cum rezultă acestea din conținutul Legii nr.114/2012 privind serviciile de plată și moneda electronică. Așadar, pentru existența unui instrument de plată sunt aplicabile următoarele condiții:

1) să existe cel puțin două părți, din care una să fie prestator de servicii de plată, iar cealaltă utilizator al serviciilor de plată;

³¹¹ A se vedea Raportul Băncii Naționale din Moldova cu privire la rezultatele monitorizării (oversight) infrastructurii pieței financiare [citat 30.12.2019]. Disponibil: <https://www.bnm.md/ro/content/raportul-cu-privire-la-rezultatele-monitorizarii-oversight-infrastructurii-pietei-financiare>.

³¹² Cu titlu de referințe bibliografice privind analiza juridică a instrumentelor de plată a se vedea Burac, V. *Drept Bancar*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2001, p. 214 și urm. ISBN 9975-78-088-1; Vartolomei, R. *Regimul juridic al plăților transfrontaliere în cadrul Uniunii Europene*. București: Editura „Universul Juridic”, 2008, pp. 66–158, ISBN 978-973-127-087-6; Deen, G. *Carte de Paiement*. Répertoire Dalloz Droit commercial, mars 2012, ISSN 0034-1835; Deen, G. *Aval*. Répertoire Dalloz Droit commercial, janvier 2014. ISSN 0034-1835; Deed, G. *Lettre de Change*. Répertoire Dalloz Droit commercial, 2011. ISSN 0034-1835; Chronique par Jean Stoufflet. La notion de moyen de paiement dans la loi bancaire de 1984. L'arrêt de la Cour de Versailles du 10 juin 1999 sur les chèques-cadeaux. În: *Revue de Droit bancaire et financier*, n. 2, Mars 2000, étude 100009. ISSN 1620-9435; Prof. Dr. Bräutigam, P., Dr. Rücker, D., LL.M., et.al. *E-Commerce Rechtshandbuch*, CH Beck 2017, pp.933-998. ISBN 978-3-406-68926-0.

2) între prestatorul serviciilor de plată și utilizatorul serviciilor de plată să existe un acord. Ținând cont de prevederile legii, acordul dintre părți se manifestă la prestarea serviciilor de plată sub formă de operațiuni singulare sau la încheierea unui contract-cadru al serviciilor de plată;

3) existența unui dispozitiv și/sau a unor proceduri tehnice și/sau operaționale utilizate de utilizatorul serviciilor de plată pentru a iniția un ordin de plată.

Dintre toate instrumentele de plată, cardul bancar,³¹³ probabil, se află în centrul evoluțiilor și mutațiilor instrumentelor de plată contemporane și cunoaște o tendință tot mai accelerată de utilizare. De exemplu, în Republica Moldova, pe parcursul trimestrului III, 2019, indicatorii activității cu carduri de plată și-au menținut tendința de creștere, numărul cardurilor aflate în circulație majorându-se cu 3,9 la sută față de aceeași perioadă a anului precedent, iar numărul plăților fără numerar efectuate și-a menținut trendul puternic de creștere, cu 53,0 la sută față de perioada similară a anului precedent.³¹⁴ Dată fiind importanța socială, economică și juridică a cardului bancar ca instrument de plată, vom desfășura, pe scurt, unele detalii legate de originea, evoluția și reglementările plăților prin card.

Cardul își are începuturile în anul 1894, atunci când în Statele Unite ale Americii a fost creat cardul „Hotel Credit Letter Company”. Acea formă originală nu era decât un card „bilateral”, care acoperea doar raportul creat între client și întreprindere.³¹⁵ De fapt, cardul este strâns legat de relația de credit pentru consum și, la prima etapă, acel credit avea caracter strict fiduciar și de selectare personală.³¹⁶ Utilizarea cardului ca instrument de credit a permis accesul la mai multe produse și, respectiv, dezvoltarea relațiilor economice.

În prima jumătate a secolului XX cardul este în continuare practicat în calitate de instrument al relațiilor bilaterale. Au fost dezvoltate așa-numitele „credit coins”, predecesorii cardurilor moderne, pe care era înscris numele comerciantului și al clientului. Clienții aveau posibilitatea să comande marfă semnând doar factura, achitarea fiind efectuată ulterior. Același sistem a permis dezvoltarea în magazinele mari a „charge account”, în baza căruia clienții puteau primi produse ca formă de credit. La începutul anilor '20 ai secolului trecut companiile petroliere

³¹³ Cu privire la regimul cardurilor de plată în Franța, a se vedea Deen, G. *Carte de paiement*. Répertoire Dalloz Droit commercial, mars, 2012, ISSN 0034-1835.

³¹⁴ Raportul Băncii Naționale din Moldova cu privire la rezultatele monitorizării (oversight) infrastructurii pieței financiare [citat 30.12.2019]. Disponibil: <http://bnm.md/ro/content/raportul-cu-privire-la-rezultatele-monitorizarii-oversight-infrastructurii-pietei-financiare>.

³¹⁵ Într-o analiză cu privire la cardurile-cadou în cazuistica instanțelor franceze s-a constatat că toate cardurile-cadou (chèques-cadeaux) nu pot fi considerate instrumente/mijloace de plată, a se vedea Stoufflet, J. Chronique. La notion de moyen de paiement dans la loi bancaire de 1984. L'arrêt de la Cour de Versailles du 10 juin 1999 sur les chèques-cadeaux. În: *Revue de Droit bancaire et financier*, n. 2, mars, 2000, étude 100009. ISSN 1620-9435.

³¹⁶ UNIDROIT 1981 – Etude LXVII – Doc. 1, Cartes de crédit. Note préliminaire de droit comparé (préparé par Mlle Loretta Malintoppi, assistant scientifique associé), p. 5.

practicaau emiterea a „courtesy cards”, care, la fel, permiteau oferirea produselor bazate pe credit. În acest sector companiile au dezvoltat chiar un sistem de recunoaștere reciprocă a cardurilor. Acesta fiind și un prim model național al cardurilor de credit, chiar dacă se limitau la o anumită industrie.³¹⁷

Dezvoltarea sistemului de card tripartit a apărut abia în anii '50, prin cardul Diners, provocat de o istorie a plății în restaurant.³¹⁸ Astfel, cardul emis de un terț putea fi utilizat pentru plată la diferiți comercianți care erau parte a sistemului de plăți. Utilizarea acestor carduri a devenit un „status symbol” pentru turismul internațional. Până în anul 1958 Diners nu avea concurență, perioadă în care pe piață a intrat „American Express” și, ulterior, „Hilton Credit Corporation”. Ulterior, două bănci majore au preluat modelul de activitate și s-au impus prin „BankAmericaCard” de la Bank of America și cardul „Chase Manhattan Change Plan” de la Chase Manhattan Bank.³¹⁹

În Europa, evoluția privind utilizarea cardurilor a fost mai lentă, aceasta fiind marcată preponderent prin adaptarea la și preluarea practicilor americane internaționalizate.³²⁰ Însă, oricum, în perioada postbelică, în statele Europene, precum Germania, Franța, Italia, Marea Britanie, au evoluat legislațiile privind creditele pentru consumatori, de care sunt legate și anumite evoluții ale cardurilor bancare. În Codul civil al Republicii Moldova efectuarea plății prin cardul bancar este expres reglementată în art. 1810. Cardul bancar este calificat drept un instrument de plată, iar la determinarea regimului juridic al plăților efectuate prin utilizarea cardului bancar se vor aplica reglementările privind ordinul de plată, contul curent bancar, creditul în cont curent, precum și alte reglementări normative și uzanțe bancare.

La nivelul Comunității Europene, primele norme uniformizate privind utilizarea cardurilor le putem găsi în Directiva 87/102/CEE din 22 decembrie 1986 de apropiere a actelor cu putere de lege și a actelor administrative ale statelor membre privind creditul de consum,³²¹ a cărei anexă instituie și câteva prevederi speciale privind includerea clauzelor în contractele de credit efectuate

³¹⁷ UNIDROIT 1981 – Etude LXVII – Doc. 1, Cartes de crédit. Note préliminaire de droit comparé (préparé par Mlle Loretta Malintoppi, assistant scientifique associé), pp. 6-7.

³¹⁸ Compania este cunoscută și astăzi pe piața mondială ca prestator de servicii financiare. Istoria acesteia poate fi găsită pe site-ul companiei [cit. 2.09.2020]. Disponibil: <https://www.dinersclub.com>.

³¹⁹ În Republica Moldova, statisticile arată că sistemul de plată Visa deține poziția de lider, fiind urmată de Master Card și American Express. A se vedea Raportul Băncii Naționale din Moldova cu privire la rezultatele monitorizării (oversight) infrastructurii pieței financiare, pp. 14–16.

³²⁰ A se vedea UNIDROIT 1981 – Etude LXVII – Doc. 1, Cartes de crédit. Note préliminaire de droit comparé (préparé par Mlle Loretta Malintoppi, assistant scientifique associé), pp. 8–11.

³²¹ Directiva Consiliului din 22 decembrie 1986 de apropiere a actelor cu putere de lege și a actelor administrative ale statelor membre privind creditul de consum [cit. 2.09.2020]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:01987L0102-20100512&from=EN>

prin cărți de credit (*credit cards*). Ulterior, prin Recomandarea 97/489/CE a Comisiei Europene din 30 iulie 1997 privind tranzacțiile efectuate prin instrumentele de plată electronică și, în special, legătura dintre emitent și posesor au fost definite, *inter alia*, instrumentele de plată electronice care includeau instrumente de plată de acces la distanță (cum ar fi cardurile de debit, credit, aplicațiile mobile și de acces on-line) și instrumentele de plată a monedei electronice. Însă măsurile de uniformizare a legislației continuau să fie insuficiente. Existența simultană a unor dispoziții naționale și a unui cadru comunitar incomplet genera confuzie și lipsă de securitate juridică,³²² fapt care a determinat adoptarea normelor relevante privind instrumentele de plată în cadrul primei directive privind serviciile de plată. Astfel, SPD 1 definea „instrumentul de plată” ca orice dispozitiv(e) personalizat(e) și/sau orice serie de proceduri convenite între utilizatorul serviciilor de plată și prestatorul de servicii de plată și folosit de utilizatorul serviciilor de plată pentru a iniția un ordin de plată. De la adoptarea SPD 1 au apărut noi tipuri de servicii de plată, în special în domeniul plăților prin internet. Au evoluat îndeosebi serviciile de inițiere a plății în domeniul comerțului electronic. Aceste servicii de plată joacă un rol important în plățile din cadrul comerțului electronic prin stabilirea unei punți informatice între site-ul de Internet al unui comerciant și platforma bancară on-line a prestatorului de servicii de plată care oferă servicii de administrare cont al plătitorului, în vederea inițierii de plăți prin Internet pe bază de transfer-credit. În plus, evoluțiile tehnologice au condus la apariția, în ultimii ani, a unei serii de servicii complementare, cum ar fi serviciile de informare cu privire la conturi.³²³ Aceste evoluții și alte premise au servit la adoptarea celei de-a doua directive privind serviciile de plată. Totodată, însuși conceptul de instrument de plată, în SPD 2, nu s-a schimbat.

În concluzie, conceptul de instrument de plată reglementat în legislația Republicii Moldova este armonizat cu cel stabilit la nivel european. În dreptul național, deocamdată, nu a fost transpusă și SPD 2, însă există inițiativa unui proiect de lege care are drept scop transpunerea prevederilor relevante din SPD2, anunțată de către Banca Națională din Moldova.³²⁴

³²² Vezi Preambulul (3) din prima Directivă privind serviciile de plată PSD 1.

³²³ Preambul (27)–(28) din SPD 2.

³²⁴ Anunțul Băncii Naționale din Moldova din 16.03.2020 privind organizarea și desfășurarea consultării publice a proiectului Legii de modificare a unor acte legislative (în contextul transpunerii prevederilor Directivei nr. 2015/2366 – PSD2) [online] [citat 2.09.2020]. Disponibil: <http://bnm.md/ro/content/anunt-privind-organizarea-si-desfasurarea-consultarii-publice-proiectului-legii-de>.

3.3. Moneda de executare a obligațiilor pecuniare

3.3.1. Moneda de cont și moneda de plată

În cadrul legislativ național al Republicii Moldova principalele reglementări privind moneda de executare a obligațiilor pecuniare pot fi găsite în art. 873 din Codul civil. Până la reforma Codului civil, intrată în vigoare la 1 martie 2019,³²⁵ o prevedere corespondentă se conținea în art. 583 și 584 ale codului nominalizat. În cadrul reformei cele două articole au fost fuzionate. Totodată, la inițiativa autorului,³²⁶ au fost efectuate câteva completări, care vor fi descrise mai jos.

Reglementarea valutară și moneda de executare a obligațiilor face parte din sistemul normativ de protecție economică și promovare a politicii valutare în stat. Ca regulă generală, obligația pecuniară executată pe teritoriul unui stat se exprimă în moneda națională a acelui stat și se execută în moneda acelui stat. În acest sens, art. 873 alin. (1) și (2) din Codul civil prevede: „(1) Obligația pecuniară se exprimă în monedă națională. Părțile pot conveni asupra unor obligații pecuniare în valută străină în măsura în care acest lucru nu este interzis prin lege. (2) Dacă obligația pecuniară exprimată în valută străină trebuie executată pe teritoriul țării, executarea se face în monedă națională, cu excepția cazurilor în care părțile au prevăzut plata în valută străină și legea permite primirea/efectuarea pe teritoriul Republicii Moldova a plăților și a transferurilor în valută străină.”

Prevederile citate trasează distincția dintre moneda de cont și moneda de plată. Alin. (1) citat operează prezumția că moneda de cont este moneda națională, iar alin. (2) instituie prezumția că moneda de plată este moneda națională. Ambele prezumții pot fi modificate prin acordul părților și în limitele normelor imperative ale legii. Moneda de cont este moneda în care obligația pecuniară este calculată, pe când moneda de plată este moneda care trebuie să fie plătită de către debitor. De exemplu, în cadrul unui contract părțile prevăd că debitorul datorează o sumă de 1.000 de euro, dar achitarea va fi efectuată în lei moldovenești. În acest caz, suma indicată în euro reprezintă moneda de cont, iar leul moldovenesc este moneda de plată. Indicarea monedei de cont, de regulă, are drept scop stabilirea valorii obligației pecuniare (aceasta având scopul *in obligatione*), iar moneda de plată este utilizată pentru executarea obligației pecuniare (aceasta

³²⁵ Pentru o privire despre evoluția legislației civile în Republica Moldova și contextul Transnistriei a se vedea Băieșu, S., Palamarcu, Vl. *Evolution in field of civil justice in the region. Perspective of the Republic of Moldova*. Collective Work provisionally entitled „Non-Recognized States in the Post-Soviet Region under International Trade Law, Private International Law and International Civil Procedure”. Publisher Springer Nature Switzerland, (în curs de publicare).

³²⁶ A se vedea Palamarcu, Vl. *Reguli de executare a obligațiilor pecuniare – Propuneri de completare a Codului civil al Republicii Moldova*. Rezumate ale comunicărilor de la Conferința științifică națională cu participare internațională, 9-10 noiembrie 2017. CEP USM, 2017, p. 172-176. ISBN 978-9975-71-812-7.

având scopul *in solutione*). Părțile pot prevedea mai multe monede de cont și monede de plată într-un contract, ceea ce ridică întrebări suplimentare privind executarea obligației monetare.

Literatura de specialitate³²⁷ reflectă o multitudine de probleme ce pot apărea în contextul determinării conținutului obligației și a modului de executare a acesteia. Bunăoară, incertitudinea poate apărea atunci când părțile nu specifică detaliat moneda de cont sau de plată, de exemplu într-un contract părțile stabilesc suma în moneda de cont sau în moneda de plată exprimată în „lei”. Dintr-o astfel de exprimare poate fi interpretat că se are în vedere „leul moldovenesc”, dar și „leul românesc”. Dacă speța apare, de exemplu, în contextul unui contract și al unei practici stabilite de către doi comercianți din Republica Moldova și părțile întotdeauna făceau plățile în lei moldovenești, este puțin probabil să întâmpinăm vreo problemă în determinarea monedei de plată. Însă dacă cercetăm un exemplu conturat între doi comercianți din state diferite, cum ar fi unul din Republica Moldova și celălalt din România, debitorul obligației monetare poate să interpreteze că suma este stabilită în valuta care oferă o valoare economică mai mică, în cazul de față, leul moldovenesc.³²⁸ Creditorul, la rândul său, va trebui să găsească argumentele proprii pentru achitarea în lei românești. Unul dintre argumentele creditorului ar putea fi că locul de plată al obligației monetare este la sediul creditorului³²⁹, prin urmare valuta avută în vedere de părți a fost leul românesc. Pe de altă parte, dacă contractul este guvernat de legea Republicii Moldova, debitorul ar putea elabora argumente în favoarea achitării în lei moldovenești. În acest sens apare evidentă și implicația dreptului internațional privat,³³⁰ care, prin argumentele oferite prin determinarea dreptului aplicabil rezultate, de exemplu, din *lex contractus*, *lex moneta*,³³¹ poate avea impact asupra soluției finale. Astfel, atragem atenția că, din cauza incertitudinii contractuale privind determinarea monedei de cont și a monedei de plată,³³² părțile pot fi puse în situația să

³²⁷ Mann, F. A. *The Legal Aspect of Money*. Fourth Edition, Oxford University Press, 1982. A se vedea partea I, cartea VIII „Determination of Money of Account: Initial Uncertainty”, p. 220 și urm. ISBN 0-19-825367-2.

³²⁸ Conform cursului oficial stabilit de Banca Națională a Moldovei la data de 28 septembrie 2017, rata de schimb pentru 1 RON a fost de 4,5023 MDL [cit. 2.02.2020]. Disponibil: www.bnm.md.

³²⁹ În acest sens, art. 859 lit. a) din Codul civil al Republicii Moldova 1107/2002 prevede: „Dacă locul executării nu este determinat sau nu rezultă din natura obligației, executarea urmează a fi efectuată: a) la domiciliul sau sediul creditorului la momentul nașterii obligației – în cazul obligației pecuniare.” De asemenea, art. 1494 alin.(1) lit. a) din Codul civil al României stabilește o regulă similară: „(1) În lipsa unei stipulații contrare ori dacă locul plății nu se poate stabili potrivit naturii prestației sau în temeiul contractului, al practicilor statornicite între părți ori al uzanțelor: a) obligațiile bănești trebuie executate la domiciliul sau, după caz, sediul creditorului de la data plății.” [cit. 1.10.2017]. Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/175630>.

³³⁰ Pentru analiza problemei privind implicațiile dreptului internațional privat a se vedea Mann, F. A., *op. cit.*, pp. 233–241.

³³¹ Cu privire la moneda în relațiile private internaționale a se vedea Bollee, S. La monnaie dans les relations privées internationales. În: *Journal du droit international*. Clunet no. 4, Octobre, 2010, biblio. 17. ISSN 0021-8170.

³³² Exemplul de mai sus este limitat doar la ipoteza unui exemplu simplu privind determinarea monedei unice, fără a dezvolta probleme care ar putea fi legate de incertitudinea monedei de cont, pe de o parte, și incertitudinea monedei de plată, pe de altă parte.

dezvolte poziții practice complexe pentru a-și apăra situația. Or sursele de specialitate au evidențiat că ambiguitățile legate de moneda de plată și moneda de cont deseori depind de metoda aleasă, iar instanța ar urma să examineze astfel de factori cum sunt intenția părților pornind de la toate circumstanțele, fie intrinseci, fie extrinseci, domiciliul contractanților, destinația fondurilor etc.³³³

Din legislația Republicii Moldova a fost exclusă norma din dreptul internațional privat cu privire la moneda de plată. Ne referim la art. 1620 din Codul civil în redacția până la 1 martie 2019, când au intrat în vigoare modificările, iar conținutul articolului menționat nu a mai fost inclus în textul legii. Opinăm că prin abrogarea conținutului acelui articol s-a creat o lacună legislativă. În acest sens, considerăm necesar ca legiuitorul să reintroducă prevederi cu privire la moneda de plată din perspectiva dreptului internațional privat.

Cu titlu de ghidare a dezvoltării normelor juridice și interpretării în practică, o abordare rezumativă utilă cu privire la moneda de plată poate fi observată în următoarele trei principii descrise în literatura de specialitate engleză:³³⁴

1) trebuie să fie trasată o distincție clară între banii de cont, *i.e.* substanța obligației și banii de plată, instrumentul de plată;

2) determinarea banilor de cont, fiind o chestiune de construcție, urmează a fi guvernată de legea aplicabilă contractului, nu de legea aplicabilă locului plății;³³⁵

3) este regula dreptului statului (n.a. englez)³³⁶ și într-adevăr a multor legislații naționale că, în absența circumstanțelor ce indică o intenție diferită a părților, banii de la locul de plată sunt banii de cont avuți în vedere de către părți.³³⁷

³³³ A se vedea Malaurie, Ph. *Le Droit Monetaire dans les Relations Privees Internationales*. Recueil des course. Collected courses of the Hague Academy of international law, 1978, Tome 160 de la collection. Samson Sijthoff, 1979, pp. 305–307. ISBN 90-286-0759-5. Autorul evidențiază și o clasificare a ambiguităților, propusă de Mann, M., și anume „ambiguitate inițială” (apărută de la originea contractului) și „ambiguitate subsecventă” (apărută în baza circumstanțelor viitoare, cum ar fi reforme monetare etc.).

³³⁴ Mann, F. A., op. cit., p. 241.

³³⁵ Într-un articol, David Fox examinează câteva hotărâri judecătorești din practica engleză privind obligațiile de plată internaționale în Marea Britanie. Contextul denotă fragmentarea uniunii monetare a poundului, circumstanțele fiind legate de deprecierea poundului din Australia și Noua Zeelandă față de cel din Anglia începând cu 1929, ceea ce a afectat raporturile comerciale internaționale încredințate pe valoarea oarecum egală a poundului în toate aceste state. Pentru detalii a se vedea Fox, D. *Monetary Obligations and the Fragmentation of the Sterling Monetary Union*. Legal Studies Research, Paper Series, University of Cambridge, Paper No. 71/2014 [citat 2.09.2020]. Disponibil: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2539544.

³³⁶ În opera lui Mann F. A. se face referință anume la legea engleză, dar după cum poate fi observat, ulterior, s-a confirmat că același principiu poate fi găsit și în multe alte state.

³³⁷ Pe de altă parte, într-o speță a Deciziei Curții Supreme a României din 20 februarie 1931, privind un caz unde un pârât din Cernăuți (pe atunci Austria) a cumpărat, în 1914, bunuri de la un reclamant în Teschen (pe atunci, la fel, Austria) contra la coroane austriece. Mai târziu, Cernăuții au devenit parte a României, iar Teschenul parte a Cehoslovaciei. Reclamantul a solicitat plata în coroane cehoslovace sau în lei românești la rata acelor coroane. Pârâtul a dorit să achite datoria în lei echivalentă coroanei austriece la rata oficială de 2 coroane pentru 1 leu. El (pârâtul) a

În viziunea noastră, conținutul prevederii art. 1620 din Codul civil în redacția până la 1 martie 2019 corespundea acestor principii și considerăm că acest articol ar trebui să fie restabilit integral în redacția anterioară.

În contextul modificărilor operate la Codul civil, precizăm că art. 873 alin. (2) a fost completat cu expresia evidențiată: „Dacă obligația pecuniară exprimată în valută străină trebuie executată pe teritoriul țării, executarea se face în monedă națională, cu excepția cazurilor în care **[părțile au prevăzut plata în valută străină și]** legea permite primirea/efectuarea pe teritoriul Republicii Moldova a plăților și a transferurilor în valută străină”. Completarea are drept scop clarificarea dispoziției că părțile urmează să prevadă ca plata să se facă în valută străină, prevedere care poate fi valabilă dacă legea permite primirea/efectuarea plăților și transferurilor în valută străină. În cazul în care părțile nu prevăd plata în valută străină, atunci debitorul va putea să execute în moneda națională, chiar dacă reglementările valutare permit plata în valută străină.

Drept exemplu comparativ evidențiem o speță prezentată în fața instanțelor din Ucraina, în care a fost aplicată prevederea art. 6.1.9 (1) și (4) din PICC, în contextul aplicării regulilor de schimb valutar și a reformei monetare.

Astfel, Reclamantul, o companie ucraineană, a primit un împrumut de la o bancă străină, sub garanția Guvernului Ucrainei. Ulterior, Reclamantul nu a executat la timp obligația de plată a împrumutului și evenimentul de garanție a avut loc, făcând Guvernul Ucrainei obligat să achite datoria. Totuși, atunci când agențiile guvernamentale competente au solicitat plata de la Reclamant, ele au cerut o majorare a sumei, determinată de schimbările apărute în rata de schimb dintre euro și moneda națională a Ucrainei. Această solicitare a îndemnat Reclamantul să înainteze o cerere în judecată prin care a solicitat ca cerința agențiilor guvernamentale competente să fie declarată invalidă.

Instanța a respins pretenția pe motiv că, întrucât împrumutul a fost oferit Reclamantului în mărci germane (mai târziu convertite în euro) la rata de schimb din data transferului împrumutului, rambursarea urmează să aibă loc, de asemenea, la rata de schimb din data efectivă a rambursării.

În sprijinul acestei concluzii, în conformitate cu legea aplicabilă a Ucrainei, Curtea s-a referit și la PICC, pe care le-a considerat aplicabile în virtutea notei explicative a Curții Comerciale Supreme a Ucrainei. În particular, Curtea s-a bazat pe alin. (1) și (4) ale art. 6.1.9. (*Moneda de plată*) din PICC, care stabilesc, respectiv, că dacă o obligație monetară este exprimată într-o valută, alta decât cea de la locul de plată, obligația poate fi plătită de debitor în valuta de la locul de plată,

avut succes, în mod principal, pe motiv că dubiile urmează a fi soluționate în favoarea debitorului. A se vedea Mann, F. A., op. cit., p. 256, în notele de subsol.

dacă părțile nu au stabilit că plata urmează a fi făcută numai în moneda obligației pecuniare și că, dacă debitorul nu a achitat atunci când plata a fost scadentă, creditorul poate cere plata conform cursului de schimb aplicabil care prevalează fie când plata este datorată, fie la momentul plății efective.³³⁸

3.3.2. Valuta străină între conceptul de bani și bun

O dilemă privind moneda în cadrul relațiilor civile care apare în literatura de specialitate³³⁹ rezidă în faptul dacă valuta străină urmează a fi tratată în calitate de bani sau bun.³⁴⁰ Interesant de observat că la elaborarea PICC au existat discuții referitoare la această chestiune și unii membri considerau că obligația de plată în valută străină nu mai constituie obligația de plată a unei sume de bani (*Other members instead maintained that the obligation to pay in foreign currency no longer constituted „monetary obligation.”*).³⁴¹ Opinăm că valuta străină urmează a fi considerată bani și mijloc legal de plată în măsura în care legea Republicii Moldova permite acest fapt.³⁴²

Legiuitorul moldovean, similar celor din alte state, stabilește posibilitatea achitărilor în valută străină, ceea ce poate fi direct dedus din art. 873 alin. (2) al Codului civil: „(...) executarea se face în monedă națională, cu excepția cazurilor în care părțile au prevăzut plata în valută străină și legea permite primirea/efectuarea pe teritoriul Republicii Moldova a plăților și a transferurilor în valută străină”.

În plan comparativ, putem observa că art. 1343-3 din Codul civil francez, în mod tradițional pentru acest domeniu, utilizează un limbaj mai limitativ: „Le paiement, en France, d’une obligation de somme d’argent s’effectue en euros. Toutefois, le paiement peut avoir lieu en une autre devise si l’obligation ainsi libellée procède d’un contrat international ou d’un jugement étranger”³⁴³ (*Plata obligației monetare în Franța trebuie să fie efectuată în euro. Totuși, plata*

³³⁸ A se vedea Hotărârea emisă de Curtea Regională Administrativă din Dnipropetrovsk, Ucraina, la data de 21.06.2010 pe dosarul numărul 2-a-10084/09/0470. Sumarul speței preluat de pe pagina UNILEX [citat 2.09.2020]. Disponibil: <http://www.unilex.info/case.cfm?pid=2&do=case&id=1706&step=Abstract>.

³³⁹ A se vedea, de exemplu, discuții în Nussbaum, A., op. cit., pp. 22-24.

³⁴⁰ A se vedea și analiza propusă de Remy Libchaber cu privire la dilema dacă banii pot fi considerați bun sau nu, op. cit., pp. 117–118.

³⁴¹ Raportul Secretariatului UNIDROIT. *Working Group for the preparation of Principles for International Commercial Contracts*. Report on the meeting held in Rome from 14 to 17 April 1986 (prepared by the Secretariat of UNIDROIT) – Rome, April 1986 [citat 15.10.2017]. Disponibil: <http://www.unidroit.org/english/documents/1986/study50/s-50-misc09-e.pdf>, p. 8.

³⁴² Pentru o analiză din perspectiva dreptului francez cu privire la calificarea valutei străine în calitate de bun sau bani a se vedea Libchaber, R., op. cit., p. 126 și urm.

³⁴³ A se vedea articolul citat în redacția din Ordonnance n° 2016-131 du 10 février 2016 portant réforme du droit des contrats, du régime général et de la preuve des obligations [citat 2.09.2020]. Disponibil: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000032004939&categorieLien=id>.

poate fi efectuată în altă valută dacă obligația din care apare este prevăzută într-un contract internațional sau hotărâre judecătorească străină.). Cazurile în care legea expres permite primirea/efectuarea pe teritoriul Republicii Moldova a plăților și transferurilor în valută străină sunt, în principal, reglementate în Legea cu privire la reglementarea valutară³⁴⁴.

Reieșind din prevederile art. 4 alin. (1) din Legea privind reglementarea valutară, operațiunile valutare se divizează în operațiuni valutare: (1) care se efectuează între rezidenți și nerezidenți, (2) cele care se efectuează între rezidenți, (3) cele care se efectuează între nerezidenți, precum și (4) operațiuni valutare care se efectuează în mod unilateral de către rezidenți sau nerezidenți. În cadrul acestei divizări a operațiunilor valutare sunt stabilite reguli speciale privind efectuarea plăților în valuta străină. De exemplu, art. 20 alin. (1) prevede: „Pe teritoriul Republicii Moldova plățile și transferurile dintre rezidenți și nerezidenți se efectuează în monedă națională, de asemenea, în valută străină, cu excepția cazurilor prevăzute la alin. (2).” Cu titlu de exemplu, alin. (2) lit. b) interzice efectuarea plăților și a transferurilor în valută străină între rezidenți și nerezidenți în cazul prestării de către persoanele juridice rezidente a serviciilor comunale și necomunale pentru fondul locativ și pentru alte încăperi.

Așadar, observăm că valuta străină poate apărea în calitate de bani, poate constitui obiect al obligației monetare și poate fi utilizată pentru executarea obligației monetare³⁴⁵. Totuși, trebuie să subliniem că valuta străină poate fi calificată ca bani în cadrul unui raport juridic civil doar în sens restrâns, aplicabilă în cazurile permise de lege, nefiind susceptibilă să fie utilizată la plata impozitelor³⁴⁶ sau să constituie valută de convertire³⁴⁷ a unei alte valute străine³⁴⁸ pe teritoriul

³⁴⁴ Legea nr. 62/2008 privind reglementarea valutară. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 423-429, art. 2016.

³⁴⁵ Deci, nu doar în calitate de monedă de cont, ci și în calitate de monedă de plată.

³⁴⁶ Art. 21 alin. (3) pct. 2) din Codul fiscal nr. 1163/1997 prevede: „Orice datorie atât a contribuabilului, cât și față de contribuabil, a cărei sumă este exprimată în valută străină, se recalculează la cursul oficial al leului moldovenesc valabil pentru ultima zi a perioadei fiscale.”

³⁴⁷ Art. 873 alin. (3) din Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107/2002 prevede expres că convertirea a două valute străine pe teritoriul Republicii Moldova urmează a fi făcută prin aplicarea cursului oficial al leului moldovenesc: „(3) Dacă obligația pecuniară este exprimată într-o valută străină, iar executarea acesteia se face în altă valută străină (în cazurile în care legea permite primirea/efectuarea plăților și transferurilor în valută străină), determinarea echivalentului în altă valută străină al obligației pecuniare exprimate într-o valută străină se efectuează cu aplicarea cursului oficial al leului moldovenesc valabil la data executării obligației, dacă legea sau contractul nu stabilește altfel.”

³⁴⁸ În domeniul achitării impozitelor, în situația în care există valută străină care nu este cotelată de Banca Națională în calitate de instrument intermediar, ar putea fi utilizată o altă valută străină, dar în operațiunea finală convertirea se va face în lei moldovenești. Acest fapt rezultă din art. 21 alin. (3) pct. 2¹ din Codul fiscal al Republicii Moldova nr. 1163/1997: „2¹) Dacă operațiunea se efectuează în valuta străină față de care Banca Națională a Moldovei nu cotează leul moldovenesc, atunci conversiunea are loc în două etape. Inițial, valuta străină este recalculată în altă valută străină față de care Banca Națională a Moldovei cotează leul moldovenesc. Pentru aceasta se folosește metoda directă de corelație între cursurile respectivelor valute străine. Suma obținută astfel în altă valută străină este recalculată în monedă națională la cursul oficial al leului moldovenesc.”

Republicii Moldova. Premisa din urmă, referitoare la interschimbul a două valute străine pe teritoriul statului, oferă perspectiva de a vedea valuta străină nu în calitate de bani, ci în calitate de bun, cum s-a întâmplat cu lei românești într-un caz decis în perioada interbelică.³⁴⁹ În alt exemplu ipotetic, dacă doi nerezidenți s-au înțeles să se întâlnească pe teritoriul Republicii Moldova să schimbe o sumă de dolari SUA direct contra la o sumă de euro, atunci valuta străină dintr-o astfel de tranzacție urmează a fi privită în calitate de bun, deoarece nici una dintre acele valute nu îndeplinesc funcția de plată a unei obligații pecuniare. Deci, valuta străină apare ca obiect al obligației pecuniare atât timp cât legea statului permite utilizarea acesteia în calitate de mijloc legal de plată, dar se transformă în bun atunci când părțile urmăresc scopul utilizării acesteia altfel decât mijloc legal de plată. În acest context, pare să fie integrant următorul postulat întâlnit în literatura de specialitate „foreign money is money where it functions as such; it is a commodity where it is an object of commercial intercourse”³⁵⁰ (*valuta străină reprezintă bani când aceasta funcționează ca banii; aceasta este un bun când apare în calitate de obiect al interschimbului comercial*). Acceptăm acest postulat și subliniem că uneori valuta străină poate avea un scop diferit decât cel pur al banilor. Însă, în practică, ar fi corect de pornit de la prezumția că valuta străină este utilizată în scop de bani, până la probarea unui interes legitim diferit. Un astfel de interes ar putea constitui valuta străină colectată în scop numismatic sau comemorativ.

Dacă ne referim la prevederile similare din PICC și DCFR, în principiu, pot fi regăsite prevederi corespondente celor citate din Codul civil al Republicii Moldova, dar și unele reglementări diferite. Art. 6.1.9 alin.(1) din PICC prevede: „Dacă o obligație monetară este exprimată într-o valută, alta decât cea de la locul de plată, aceasta poate fi plătită de către debitor în valuta de la locul de plată cu excepția (a) când această valută nu este convertibilă; sau (b) părțile au agreeat că plata trebuie să fie făcută numai în valuta în care obligația monetară este exprimată” ((1) *If a monetary obligation is expressed in a currency other than that of the place for payment, it may be paid by the obligor in the currency of the place for payment unless (a) that currency is not freely convertible; or (b) the parties have agreed that payment should be made only in the currency in which the monetary obligation is expressed.*). Acest alineat consacră distincția dintre

³⁴⁹ Un exemplu interesant a apărut în cauza din New York „Richard vs American Union Bank”. Reclamantul, un dealer de schimb străin în New York, a contractat cu pârâtul, o bancă din New York, pentru a constitui la data de 17 noiembrie 1919 un credit în sumă de 2.000.000 lei în favoarea reclamantului într-o bancă din România. Reclamantul a plătit 72.755 dolari SUA, dar când creditul a fost constituit, în august 1921, valoarea de piață a leilor s-a depreciat la 24.440 dolari SUA. Reclamantul a solicitat prejudiciu în sumă de 48.315 dolari SUA. A fost reținut că, dat fiind că ambele părți au înțeles ca lei să fie cumpărate pentru revânzare în calitate de marfă în New York decât pentru utilizare în calitate de mijloc de schimb, cumpărătorul a fost îndreptățit la prejudiciu echivalent cu diferența dintre valoarea lor de piață la data stipulării și data actuală a executării. Exemplu citat de Mann, F. A., opera citată, pag. 288.

³⁵⁰ A se vedea Mann, Frederick Alexander, *op. cit.*, p. 190.

moneda de plată și moneda de cont în contextul relațiilor comerciale internaționale. În Comentariul oficial la PICC, în calitate de regulă generală, apare că debitorului i se oferă alternativa de a plăti în valuta de la locul de plată, care poate avea avantaj practic și, dacă valuta este ușor convertibilă, aceasta nu ar trebui să cauzeze dificultate pentru debitor. Dacă, totuși, valuta de la locul de plată nu este liber convertibilă, regula nu se aplică. În lucrările grupului de lucru asupra PICC observăm că excepția de la lit. (a) a fost propusă în 1985 pe motiv că, în contextul relațiilor de comerț de Est-Vest și Nord-Sud, creditorii din țările socialiste și majoritatea statelor în dezvoltare au un interes legitim să fie achitați în valuta convenită, deoarece valuta lor națională ar putea să nu fie liber convertibilă la nivel internațional.³⁵¹ În regula din lit. (b) părțile pot exclude dreptul alternativ al debitorului prin prevedere contractuală, astfel debitorul fiind obligat să achite în valuta convenită (*effectivo clause*).³⁵²

Unele explicații referitoare la aceste prevederi sunt relevante și în contextul abordării restricțiilor de plată în utilizarea monedei, la care ne vom referi mai jos.

O prevederea similară cu regulile din PICC apare în art. III.-2.109 alin. (1) și (2) din DCFR, intitulat „Moneda de plată” (*Currency of Payment*), care prevede: „(1) Debitorul și creditorul pot conveni ca plata să fie făcută numai într-o valută specifică. (2) În absența unui astfel de acord, suma de bani exprimată în valută, alta decât cea de la locul unde trebuie să fie făcută plata, poate fi plătită în valuta de la locul de plată conform cursului de schimb de acolo la momentul când plata este datorată.” ((1) *The debtor and the creditor may agree that payment is to be made only in a specified currency. (2) In the absence of such agreement, a sum of money expressed in a currency other than that of the place where payment is due may be paid in the currency of that place according to the rate of exchange prevailing there at the time when payment is due.*).

Din aceste prevederi pot fi deduse reguli cu privire la trei monede/valute, precum: moneda de cont (stabilită de către părți în contract), moneda de plată și moneda de la locul de plată. Plata în moneda convenită de părți este de o importanță practică semnificativă, asupra căreia ar fi dorit să existe reguli uniforme recunoscute. Totuși, legile statelor diferă în această privință. Regulile stabilite în acest articol din DCFR sunt bazate pe două reguli uniforme recunoscute în lume – Legea uniformă asupra cambiilor și biletelor la ordin din 1930, articolul 41, și Legea uniformă privind cecurile din 1931, articolul 36.³⁵³

³⁵¹ Yesim, A., *op. cit.*, p. 770.

³⁵² A se vedea comentariul oficial la art. 6.1.9 PICC.

³⁵³ Von Bar, Ch., Clive, E. et. al., *op. cit.*, pp. 748–749.

3.3.3. Restricții de plată în utilizarea monedei

Uneori legile interne ale statului impun restricții și/sau limite privind efectuarea plăților, atât prin operarea monedei naționale, cât și în valuta străină. Din observațiile și analiza noastră, restricțiile pot avea caracter cantitativ și calitativ, în unele situații acestea fiind combinate. Restricțiile cantitative sunt cele care se referă la cuantumul sumei de bani ce poate fi plătită (de exemplu până la 50.000 lei moldovenești),³⁵⁴ iar cele calitative – la moneda în care urmează a fi efectuată plata (de exemplu, achitarea doar în lei moldovenești). Drept exemplu de limitare cantitativă ar putea servi prevederea pct. 39 alin. (1) lit. (b) și (c) din Regulamentul Băncii Naționale a Moldovei privind condițiile și modul de efectuare a operațiunilor valutare,³⁵⁵ care stabilesc limita de efectuare a donației sau acordării de împrumut prin transfer de către rezidenți altor rezidenți pe teritoriul Republicii Moldova la suma ce nu depășește 10.000 euro sau echivalentul lor, fără prezentarea documentelor justificative prestatorului serviciilor de plată.³⁵⁶

Un exemplu ce rezultă din circulația a două monede pe teritoriul statului se observă în cazul monedelor „subsidiare” („*subsidiary*” coins), care au calitatea de monedă legală de plată doar în anumite limite cantitative prescrise de lege. Astfel, un exemplu din Statele Unite ale Americii arată că, o perioadă, monedele metalice de jumătate de dolar (*half-dollar*) și alte monede mai mici confectionate din argint au fost supuse unei limite de până la zece dolari, până la adoptarea a Legal Tender Act în 1933, când toate mijloacele de plată ale Statelor Unite au fost tratate egal.³⁵⁷ Circumstanțele privind limitele de utilizare a semnelor monetare specifice determină apariția întrebării dacă un debitor poate achita datoria în orice semne monetare legale pe teritoriul Republicii Moldova, de exemplu: dacă dorește să achite datoria prin intermediul monedelor de valoare foarte mică (*i.e.* bani metalici cu valoare nominală de 5, 10, 25, 50),³⁵⁸ ar putea să o facă la libera sa alegere? Pe de o parte, art. 4 din Legea cu privire la bani³⁵⁹, precum și art. 479 din Codul

³⁵⁴ În istoria juridică germană pot fi observate reglementări (*i.e.* MunzG 1950) de limitare a semnelor bănești în funcție de suma achitată, de exemplu monede de 1, 2 sau 5 mărci doar pentru suma de până la 20 mărci germane. A se vedea Von Staudingers, J., Schmidt, K., *op. cit.*, c. 38, pp. 119–120.

³⁵⁵ Hotărârea Băncii Naționale a Moldovei cu privire la aprobarea Regulamentului privind condițiile și modul de efectuare a operațiunilor valutare nr. 29 din 13.02.2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr.68-76, art. 343.

³⁵⁶ Datorită faptului că limitarea este condiționată de prezentarea documentelor justificative prestatorului de plată, aceasta poate fi considerată ca fiind relativă sau condiționată, nefiind o restricție absolută.

³⁵⁷ Nussbaum, A. *Money in the Law. National and International*. Foundation Press Inc., 1950, p. 48.

³⁵⁸ Astfel de intenții se pot întâmpla în practică, de exemplu în cazul unui angajator care, dintr-o anumită cauză, a dorit să facă plata sumei de 20.000 lei în monede de 5, 10, 25, 50 bani, în cadrul procedurii de executare silită, pentru achitarea salariului unui angajat. Se menționează că în acel caz au fost acumulate 14 saci cu bani [cit. 29.09.2017]. Disponibil: <https://deschide.md/ro/stiri/social/9758/FOTO--14-saci-plini-cu-bani-pe-masa-unui-executor-judecătoresc-din-sectorul-Râșcani.htm>.

³⁵⁹ Legea nr. 1232/1992 cu privire la bani. În: *Monitorul Parlamentului Republicii Moldova*, 1993, nr. 3, art. 51.

civil prevăd că leul moldovenesc (egal cu 100 de bani) este mijlocul legal de plată obligatoriu spre recepționare pe teritoriul Republicii Moldova, iar art. 289 din Codul contravențional³⁶⁰ sancționează eschivarea neîntemeiată de la primirea spre plată a bancnotelor și monedelor metalice emise de Banca Națională a Moldovei. Astfel, răspunsul general la întrebare urmează să fie „da”, debitorul poate achita prin orice semne monetare de plată dorește, deoarece legea îi oferă acest drept. Totuși, ținând cont de cadrul legal actual, în viziunea noastră, atunci când apar situații practice similare celei citate în nota de subsol, ca principal contraargument ar putea servi prevederile privind exercitarea drepturilor și executarea obligațiilor conform principiului bunei-credințe, în acord cu legea, cu contractul, cu ordinea publică și cu bunele moravuri (art. 10, 11, 13 și 775 din Codul civil), completat cu argumentele privind caracterul rezonabil, uzanțele și practica stabilită între părți (art. 12 și 872 alin. (1) din Codul civil).³⁶¹ În acest context, urmează să ținem cont și de faptul că orice costuri legate de executarea obligației urmează a fi suportate de către debitor, conform prevederilor generale din art. 881 din Codul civil.³⁶²

Un alt exemplu referitor la limitele de utilizare a plății în monede metalice cu valoare intrinsecă, cum ar fi cele de aur³⁶³, este cazul ce s-a întâmplat în Franța, când, prin Actul din 12 august 1870, biletele bancare ale Băncii Franceze (*Banque de France*) au fost declarate mijloc legal de plată, iar răscumpărarea³⁶⁴ a fost suspendată. Efectul acestui act referitor la clauzele de aur preexistente a fost reflectat în cauza *Do-Delattre vs Scouteten* din 11 februarie 1873 de către Curtea de Casație (*Cour de Cassation*). În acel caz, soții Do-Delattre au promis înainte de Războiul Franco-Prusian să plătească datoriile lor către Scouteten în „aur sau argint și în nici una din valorile sau banii din hârtie declarați mijloc legal de plată în Franța prin legi sau decrete care prin prezenta sunt renunțate de către debitor cu bună credință și pe onoare”. Curtea de Casație franceză s-a bazat pe existența circulației impuse (*course force*), atât timp cât biletele bancare trebuie să fie

³⁶⁰ Codul contravențional al Republicii Moldova nr.218/2008. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr.78-84, art. 100.

³⁶¹ De exemplu, art. 6.1.7 alin.(1) din PICC prevede că: „Plata poate fi făcută în orice formă utilizată în cursul obișnuit al afacerii la locul de plată” (*Payment may be made in any form used in the ordinary course of business at the place of payment.*).

³⁶² În exemplul citat mai sus, în cadrul procedurii de executare, probabil, costurile impuse de această procedură la fel urmează a fi suportate de debitorul obligației, conform art. 36 din Codul de executare al Republicii Moldova nr. 443/2004. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr.214-220, art. 704.

³⁶³ Pentru referințe la unele exemple a se vedea Nussbaum, A., *op. cit.*, p. 49.

³⁶⁴ În contextul acestui exemplu, prin răscumpărare (*redemption*), probabil, s-a avut în vedere răscumpărarea biletelor băncii de către stat prin rezerva de aur.

mijloc legal de plată. În consecință, debitorilor le-a fost permis să-și stingă datoriile în biletele bancare depreciate.^{365 366}

Problema restricțiilor privind efectuarea plăților în valută străină a fost unul dintre subiectele abordate la elaborarea prevederilor PICC. De exemplu, într-un raport al întâlnirii Grupului de lucru pentru pregătirea PICC, în contextul discuțiilor privind locul de plată al obligației pecuniare, a fost evidențiat că ar putea creditorul să aibă dificultăți la aducerea banilor de la locul unde debitorul își are afacerea – în mod special din cauza restricțiilor valutare (*was however objected that the creditor might have difficulties in bringing the money out of the country of the debtor's place of business – precisely because of the currency restrictions*).³⁶⁷

La executarea obligațiilor pecuniare, una dintre întrebări apare în raport cu efectul obligației financiare legat de ilegalitatea subsecventă la locul de executare. Exemplul clasic este atunci când în legislația locală apar unele modificări care interzic executarea în modul stabilit de către părți.³⁶⁸ Cum ar trebui să interpretăm dacă o astfel de situație ar apărea în contextul legislației din Republica Moldova? Pentru a răspunde la întrebare, modelăm un exemplu teoretic: să ne imaginăm situația că, începând cu data de 17 mai 2020, Parlamentul Republicii Moldova adoptă regula că pe teritoriul țării nu pot avea loc plăți în valuta unui stat (*i.e.* Coreii de Nord, Chinei, Bulgariei, României). Din perspectiva aplicării legii civile în timp, o regulă nouă de acest gen urmează a fi aplicată față de clauzele contractuale în curs de realizare din momentul intrării în vigoare a legii sau doar pentru situațiile viitoare.

Urmează să analizăm acest aspect în lumina prevederilor art.7 alin. (4) și (5) din Codul civil. Prima întrebare la care urmează să oferim răspuns este dacă moneda de plată urmează a fi calificată conform ipotezei „natura și întinderea drepturilor și obligațiilor” sau conform ipotezei „modalitatea exercitării drepturilor și executării obligațiilor”. În abordarea acestei situații, considerăm că pot fi dezvoltate argumente pentru ambele ipoteze. În practică, considerăm că un rol important urmează a fi oferit intenției părților în stabilirea valutei de plată. Dacă, de exemplu,

³⁶⁵ A se vedea Nussbaum, A., *op. cit.*, pp. 263–264.

³⁶⁶ Acest exemplu pune în atenție și reflecții asupra principiul nominalismului în executarea obligațiilor pecuniare. Pentru unele referințe teoretice privind principiul nominalismului a se vedea Palamarciuc, VI. *Principiul Nominalismului Monetar – Fundament Juridic al Valorii Economice a Obligației Pecuniare*. Rezumatele lucrărilor Conferinței naționale cu participare internațională „Integrare prin Cercetare și Inovare” din 28-29 septembrie 2016. organizată cu prilejul aniversării a 70 ani de la fondarea USM. Chișinău: CEP USM.

³⁶⁷ A se vedea Raportul Secretariatului UNIDROIT privind întâlnirea Grupului de Lucru pentru Pregătirea Principiilor Contractelor Comerciale Internaționale, organizată la Roma în perioada 20-23 mai 1987 (P.C. – Misc.11 (P.C. – Misc. 11 – Working Group for the preparation of Principles for International Commercial Contracts. Report on the meeting held in Rome from 20 to 23 May 1987 (prepared by the Secretariat of UNIDROIT) – Rome, July, 1987), p. 6.

³⁶⁸ Blair, W. QC. *Interference of Public Law in the Performance of International Monetary Obligations*. În: *International Monetary Law. Issues for the New Millennium*. Ed. Mario Giovanoli, Oxford University Press, 2000, pp. 401–402. ISBN 0-19-829923-0.

părțile aveau intenția de a asigura prestația bănească datorită intereselor economice față de valuta străină, atunci aceasta poate fi integrată în ipoteza naturii și întinderii obligației monetare. În cazul în care intenția părților era de a asigura plata prin intermediul unui transfer bancar internațional (de exemplu: nerezidenții au decis să facă plata pe contul filialei creditorului din Republica Moldova), atunci poate fi integrată ipoteza că înțelegerea privind valuta este o modalitate de plată.

Totuși, indiferent de ipotezele descrise, urmează să ținem cont de caracterul imperativ al normelor privind plata în valuta străină. Alin. (2) al art. 873 este formulat în termeni imperativi, astfel că plata în valută străină este permisă doar în cazurile în care legea permite acest lucru. Prin urmare, în situația descrisă, relației contractuale în curs de realizare urmează să i se aplice regula conținută în art. 7 alin. (5) a doua propoziție din Codul civil, care prevede că „dacă legea nouă nu prevede altfel, clauzele unui act juridic încheiat anterior intrării în vigoare a legii noi contrare dispozițiilor ei imperative sunt, de la această dată, lipsite de orice efect juridic”. Astfel, fiind în fața unei norme imperative, interzicerea plăților într-o valută străină urmează să decadă părțile contractuale din posibilitatea de a face plata în acea monedă.

În continuare apare întrebarea: „În ce monedă ar trebui să efectueze plata debitorul atunci când moneda de plată nu mai este legală pe teritoriul Republicii Moldova?” Art. 873 alin. (2) din Codul civil prevede că executarea obligației exprimate în valută străină urmează a fi făcută în moneda națională. Totodată, propoziția a doua a aceluiași alineat stabilește că „determinarea echivalentului în monedă națională al obligației pecuniare exprimate în valută străină și viceversa se efectuează cu aplicarea cursului oficial al leului moldovenesc valabil la data executării obligației”.

În ipoteza în care o valută străină a devenit interzisă pe teritoriul statului, dar părțile au prevăzut expres plata în acea valută străină (*effectivo clause*), apare întrebarea ce monedă, totuși, urmează a fi utilizată la plata obligației asumate sau dacă obligația pecuniară mai poate fi executată sau nu.

Pentru a găsi răspuns în prevederile Codului civil, este necesar să facem un exercițiu de interpretare mai extins. Pentru început, de menționat că nici prevederile PICC și nici regulile-model din DCFR nu oferă o soluție unică la această întrebare. Totuși, art. 6.1.9. alin. (2), prin excepție de la alin. (2) lit. (a) și (b) al aceluiași articol, prevede dreptul creditorului de a solicita plata în valuta locului unde se efectuează plata: „(2) Dacă este imposibil pentru debitor să efectueze plata în valuta în care obligația pecuniară este exprimată, creditorul poate solicita plata în valuta de la locul de plată, chiar și în cazul stabilit în alin.(1) lit. (b) ((2) *If it is impossible for the obligor to make payment in the currency in which the monetary obligation is expressed, the obligee may*

require payment in the currency of the place for payment, even in the case referred to in paragraph (1)(b).). De notat că această prevedere oferă creditorului un drept, nu și obligația de a primi plata în valuta de la locul de plată. Totuși, putem observa că unii autori³⁶⁹ notează că părțile trebuie să-și dea seama că, deși creditorul are dreptul conform art. 6.1.9. alin. (1) lit. (a) și (b) să insiste pe plata în valuta străină, posibilitatea de a executa decizia pentru plata în valută străină în fața instanțelor naționale depinde dacă aceasta este acceptată de *lex fori*.

În continuare, din aceeași sursă poate fi dedus că soluția rezidă, în principal, în voința creditorului. Dacă creditorul dorește, poate solicita plata în valuta de la locul de plată sau terminarea contractului conform art. 7.1.7 din PICC (Forța majoră – *Force Majeur*).³⁷⁰ Art. III – 2:109 alin. (1) din DCFR prevede că părțile pot conveni la plata într-o monedă specifică (ipoteza din art. I 6.1.9. lit. (b) din PICC), dar nu face referință la situația dacă plata ar putea deveni imposibilă pentru debitor.³⁷¹

Cu titlu de exemplu istoric, evidențiem că practica judecătorească a unor țări (ex.: Germania, fosta Iugoslavia) în anii '30 ai secolului trecut a statuat că imposibilitatea de transfer al banilor dintr-un stat în altul din cauza restricțiilor valutare nu constituie o imposibilitate obiectivă, ci doar una subiectivă, care nu exonerează de răspundere. În acest sens, o instanță germană, la data de 27 octombrie 1932, a recunoscut că debitorul ungar, printr-o ipotecă constituită în Germania, nu poate cere amânarea plății bazându-se pe faptul că restricțiile valutare ungare i-au creat condiții de „imposibilitate” de plată la timp.³⁷²

În opinia clasicului civilist rus Lunț L. A., dacă debitorul domiciliat peste hotare, din cauza restricțiilor valutare existente în acel stat, nu poate nici să transfere, nici să transmită sau să transporte banii în țara de plată, atunci trebuie să constatăm că are loc o imposibilitate de executare nu în persoana debitorului respectiv, dar imposibilitate efectivă în general pentru debitorii străini de a plăti datoriile locale, așadar aceasta nu este o imposibilitate de plată subiectivă, ci una obiectivă. În acest context, reprezentantul doctrinei juridice engleze Enson a formulat următoarea regulă: „Debitorul se eliberează când executarea a devenit efectiv imposibilă din cauza ulterioarelor modificări în drept.”³⁷³

³⁶⁹ Yesim, A., *op. cit.*, pp. 770–771.

³⁷⁰ *Ibidem*, p. 771.

³⁷¹ Pentru comentarii din perspectiva dreptului și literaturii germane privind situația din ipoteza descrisă a se vedea Von Staudingers, J., Schmidt, K., *op. cit.*, c. 30, pp. 114–115.

³⁷² Луниц, Л. А., *op.cit.*, p.323.

³⁷³ *Ibidem*, p. 325.

Mai notăm că în doctrina de specialitate la începutul secolului XX se evidențiază distincția dintre imposibilitatea subiectivă și obiectivă de executare a obligației. Această divizare a fost propusă de către pandectiști (Fr. Mommsen, Windscheid), ulterior fiind preluată de Codul civil german (BGB) (paragraf 275 și urm.) și apoi de practica continentală (în special de cea franceză).³⁷⁴

Codul civil german definea „imposibilitatea subiectivă” ca lipsă a mijloacelor de executare la debitor (*Unvermogen des Schuldners zur Leistung*), dar imposibilitatea obiectivă este înțeleasă în doctrina germană ca imposibilitate în general de a executa o anumită obligație (*Unmöglichkeit der Leistung*). Conform regulii generale, ambele forme ale imposibilității, dacă ele sunt consecința unor circumstanțe de care nu răspunde debitorul, îl eliberează pe ultimul; dar debitorul răspunde pentru obligația care are ca obiect bunuri generice, dacă acestea efectiv pot fi transmise, în acest caz el răspunde și pentru imposibilitatea subiectivă, chiar dacă nu se datorează vinovăției sale.³⁷⁵

În contextul prevederilor Codului civil al Republicii Moldova, considerăm că, în situația în care intervine o interdicție de plată într-o anumită monedă străină, câteva soluții practice ale părților pot fi focalizate pe operarea următoarelor argumente legale: (1) impediment în afara controlului (art. 904 din Codul civil); (2) stingerea obligației în caz de imposibilitate fortuită de executare (art. 989 din Codul civil); (3) menținerea executării prestației prin substituirea monedei străine prin echivalent în valută națională. Aceasta din urmă ar putea fi operată prin aplicarea prevederilor propoziției a doua a art. 7 alin. (5) din Codul civil privind încetarea efectelor clauzei contractuale, coroborat cu aplicarea regulii generale din art. 873 alin.(2) din Codul civil privind executarea obligației pecuniare exprimate în valută străină prin plata în valută națională. În caz de dubiu privind întinderea obligației de plată rezultate din ultima ipoteză, părțile sau instanța de judecată urmează să aplice prevederile Codului civil privind determinarea contraprestației (art. 1007 și 1009). Totuși, din lipsa unor prevederi exprese care să ofere doar creditorului dreptul de a solicita prestația, așa cum rezultă din prevederea PICC, în cazul reglementărilor din Codul civil al Republicii Moldova, considerăm că opțiunea cu substituirea valutei ar putea fi invocată și de către debitor.

Am observat mai sus că legislația privind reglementarea valutară conține anumite limite de utilizare a valutei străine în relațiile civile. Astfel, regula pentru plăți în relațiile dintre rezidenți este că plățile și transferurile pe teritoriul Republicii Moldova se efectuează în monedă națională, iar cazurile când pot fi efectuate și în valută străină sunt prevăzute expres de lege. În acest sens,

³⁷⁴ *Ibidem*, p. 313.

³⁷⁵ *Ibidem*, p. 313.

evidențiem doar câteva exemple prevăzute în art. 21 alin. (2) din Legea privind reglementarea valutară, care stabilește operațiunile în valută străină permise în relații dintre rezidenți:

„a) operațiunilor în care una din părți este o bancă licențiată – pentru operațiunile în valută străină care se efectuează în cadrul activităților financiare desfășurate conform licenței Băncii Naționale a Moldovei, inclusiv pentru operațiunile ce țin de acordarea creditelor în valută străină în favoarea rezidenților în cazurile stabilite la art. 22 alin.(2):

a¹) operațiunilor la care una dintre părți este persoană juridică ce exercită activitate de asigurare, leasing, microfinanțare – pentru operațiunile ce țin nemijlocit de serviciile acordate în cadrul activității ei de asigurare, leasing, microfinanțare, cu excepția operațiunilor de acordare a împrumuturilor în valută străină; d) operațiunilor între persoane fizice ce țin de acordarea împrumuturilor în valută străină;

n) dacă alte acte legislative ale Republicii Moldova prevăd, în mod expres, posibilitatea efectuării operațiunilor în valută străină. ”

În relația dintre rezidenți și nerezidenți, pe teritoriul Republicii Moldova, plățile și transferurile se pot efectua atât în monedă națională, cât și în valută străină. Excepția de la această regulă este stabilit în art. 20 alin. (2) din Legea privind reglementarea valutară, care enumeră următoarele interdicții, vom evidenția doar câteva exemple, de a efectua plăți și transferuri în valută străină între rezidenți și nerezidenți, în cazul:

„a) comercializării mărfurilor și/sau prestării serviciilor în magazine, restaurante, hoteluri, stații de alimentare, alte unități similare de comercializare a mărfurilor și/sau de prestare a serviciilor care activează pe teritoriul Republicii Moldova, cu excepția unităților care activează pe mijloace de transport aflate în trafic internațional, precum și a magazinelor duty-free amplasate în aeroporturi internaționale, la bordul aeronavelor antrenate în curse internaționale sau la punctele internaționale de trecere a frontierei de stat;

b) prestării de către persoanele juridice rezidente a serviciilor comunale și necomunale pentru fondul locativ și pentru alte încăperi;

d) achitării de către angajatorii rezidenți în favoarea salariaților nerezidenți a salariilor și a altor retribuții ce țin de activitatea de muncă a acestora pe teritoriul Republicii Moldova.”

În cadrul transferurilor unilaterale, atât de către rezidenți, cât și de către nerezidenți, pe teritoriul Republicii Moldova, acestea pot fi efectuate fără restricții. La fel, pot fi efectuate fără restricții plăți și transferuri ale nerezidenților în și din Republica Moldova.³⁷⁶

³⁷⁶ A se vedea art. 18 și 19 din Legea nr. 62/2008 privind reglementarea valutară. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.423-429, art.859.

Art. 23 din lege stabilește limitele de efectuare a transferurilor în și din străinătate dintre rezidenți. Limitele sunt determinate de anumite scopuri, cum ar fi acordarea de donații, acordarea de împrumut, acoperirea cheltuielilor familiale, întreținerea, întreținerea misiunilor diplomatice, transferul pe contul propriu pentru obținerea vizei, acestea fiind doar câteva exemple stabilite de lege. Același articol delimitează operațiunile valutare și limitele acestora în funcție de subiect, persoană fizică sau persoană juridică.

Art. 24 din lege dispune că între nerezidenți plățile și transferurile pe teritoriul Republicii Moldova se efectuează atât în monedă națională, cât și în valută străină fără restricții, cu unele excepții. Așadar, nu se permit efectuarea plăților și transferurilor în valută străină între nerezidenți în cazul:

- 1) comercializării documentelor de transport de către reprezentanțele întreprinderilor de transport nerezidente;
- 2) dacă alte acte legislative ale Republicii Moldova nu permit efectuarea operațiunilor în valută străină între nerezidenți pe teritoriul Republicii Moldova.

3.3.4. Prestația în cazul schimbării cursului valutar

Art. 873 alin. (2)–(4) conține reguli cu privire la aplicarea cursului valutar atunci când se execută o obligație pecuniară. Principalele reguli care pot fi deduse din reglementările menționate sunt următoarele: 1) atunci când moneda de cont și moneda de plată diferă, determinarea echivalentului obligației pecuniare, fie în lei, fie în valută străină, se efectuează cu aplicarea cursului oficial al leului moldovenesc; 2) data cursului oficial al leului moldovenesc aplicabil este data executării obligației; 3) partea care se află în întârziere este obligată să suporte pierderile legate de modificarea cursului; 4) prin lege sau prin acordul părților pot fi stabilite derogări de la regulile menționate mai sus.

În cazul unei reforme monetare, se aplică cursul existent la data reformei monetare, după cum este reglementat în art. 873 alin. (2) ultima propoziție. Această regulă este un exemplu de aplicare a principiului nominalismului. După cum este evidențiat în alte părți ale prezentei lucrări, jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului oferă o marjă foarte largă de apreciere pentru state atunci când sunt operate reforme și implementate politici în domeniul economic.³⁷⁷

Prin reforma Codului civil au fost comasate prevederile art. 583 și 584 din Codul civil, care, actualmente, se conțin în art. 873. Art. 873 alin. (4) conține regula cu privire la riscul suportat

³⁷⁷ Pentru detalii cu privire la aplicarea principiului nominalismului și la jurisprudența CEDO relevantă a se vedea subcapitolul 3.7 din prezenta teză.

prin schimbarea cursului în caz de întârziere a uneia din părți. Prima propoziție din alin. (4) art. 873 a constituit alin. (2) al art. 584 din Codul civil din redacția până la reformă. Celelalte prevederi din alin. (4) al art. 873 au fost introduse, la inițiativa autorului,³⁷⁸ și parțial inspirate din art. 6.1.9 alin. (4) din PICC și art. III.2:109 alin. (3) din DCFR.

Alin. (4) al art. 873 din Codul civil are următorul cuprins: „(4) Partea care este în întârziere suportă riscul modificării cursului valutar al monedei de plată. Creditorul are dreptul să indice cursul valutar aplicabil plății fie de la data scadenței obligației, fie de la data plății obligației. Dacă debitorul deja a efectuat plata conform cursului mai mic, creditorul poate solicita diferența care rezultă din cursul valutar în termen de 30 de zile de la data recepționării plății.”

Mai jos propunem principalele comentarii care au stat la baza propunerilor de modificare a Codului civil. Prima propoziție este o reglementare specială a regulii conform căreia partea aflată în întârziere suportă riscurile legate de întârziere. Este prezumabil că debitorul sau creditorul va alege cursul mai favorabil atunci când cealaltă parte este în întârziere. Totuși, din analiza prevederii citate, înainte de reformă, apărea întrebarea care curs anume poate fi aplicat la momentul achitării.

Să analizăm un exemplu: Debitorul X era obligat să restituie creditorului Y echivalentul în lei moldovenești al sumei de 1.000 euro cel târziu la data de 29 aprilie 2016. Debitorul nu și-a executat obligația la scadență, este în întârziere și dorește să facă plata pe 31 mai 2016. La data scadenței obligației, cursul oficial al Băncii Naționale a Moldovei a fost de 22,4418 lei pentru 1 euro. La data de 4 mai 2016 cursul oficial al Băncii Naționale a Moldovei a fost de 22,9317 lei pentru 1 euro. Iar la data executării obligației cursul oficial al Băncii Naționale a Moldovei a fost de 22,2877 lei pentru 1 euro.³⁷⁹ Pornind de la circumstanțele exemplului, apare întrebarea dacă creditorul putea cere plata la cursul din data de 4 mai 2016 (rată de curs cea mai înaltă) sau din data de 29 aprilie 2016 (rată de curs medie), debitorul dorind să achite conform cursului din data plății, cea din 31 mai 2016 (rată de curs cea mai joasă). Astfel, se lăsa spațiu pentru interpretarea că debitorul poate fi obligat să achite valoarea celui mai înalt curs de schimb în perioada de la scadență până la data plății. Totuși, prima propoziție nu explică dacă debitorul este obligat să o facă în mod individual, ce dată a cursului de schimb trebuie adoptată și nici dacă creditorul are

³⁷⁸ Explicațiile care au stat la baza introducerii modificărilor și completărilor art. 583 și 584 din Codul civil, integrate în textul actualului art. 873, a se vedea Palamarciuc, VI. *Reguli de executare a obligațiilor pecuniare – Propuneri de completare a Codului civil al Republicii Moldova*. Rezumate ale comunicărilor de la Conferința științifică națională cu participare internațională, 9-10 noiembrie 2017. Chișinău: CEP USM 2017, pp. 172–176. ISBN 978-9975-71-812-7.

³⁷⁹ Cursul oficial de schimb valutar este indicat conform datelor disponibile pe site-ul Băncii Naționale a Republicii Moldova [cit. 12.11.2017]. Disponibil: www.bnm.md. În practică se întâlnesc situații când părțile convin asupra cursului de schimb stabilit de către o bancă comercială.

dreptul de a indica rata cursului. În acest context a fost propusă completarea prevederii cu propozițiile a doua și a treia. A doua propoziție este inspirată din art. 6.1.9 alin. (4) din PICC și art. III.2:109 alin. (3) din DCFR: „Creditorul are dreptul să indice cursul valutar aplicabil plății fie de la data scadenței obligației, fie de la data plății obligației.” Regula creează o previzibilitate în relația dintre părți, și anume cu privire la cursul care urmează să fie aplicat în caz de întârziere. Este prezumabil că debitorul va fi interesat să achite la un curs mai redus, iar creditorul va prefera cursul mai înalt al monedei de cont în raport cu moneda de plată. Totodată, atragem atenția că întârzierea poate fi atât din partea debitorului, cât și din partea creditorului. În ipoteza în care debitorul, fiind în întârziere, achită la un curs care nu este favorabil creditorului, intervine regula din ultima propoziție a alin. (4) al art. 873. Astfel, „creditorul, dacă se consideră dezavantajat prin cursul aplicat de debitorul aflat în întârziere, poate solicita diferența care rezultă din cursul valutar în termen de până la 30 zile de la recepționarea plății”.

Argumentul pentru această reglementare îl constituie crearea unei certitudini între părți prin stabilirea unui termen de decădere de 30 de zile. Fără instituirea acestui termen, creditorul ar avea un termen general de prescripție de 3 ani, pentru a cere diferența de curs. În circumstanțele în care creditorul a primit plata, este mai puțin rezonabil ca îndeplinirea raportului obligațional să fie ținut în suspans pentru debitor. Astfel, scopul normei este de a responsabiliza creditorul care a primit plata să reacționeze prompt, dacă debitorul aflat în întârziere a aplicat un curs defavorabil creditorului. Această ultimă prevedere nu se regăsește în regulile-model din PICC sau DCFR. Însă, în baza argumentelor menționate, considerăm că regulile-model din art. 6.1.9 alin. (4) din PICC și III.2:109 alin. (3) din DCFR merită să fie completate prin introducerea unui termen de decădere rezonabil, care să limiteze dreptul creditorului de a pretinde diferența de curs.

Cu titlu exemplu din practica judiciară internațională, propunem spre atenție o speță, în care regulile-model din PICC au fost aplicate pentru a interpreta și a oferi soluții pentru rezolvarea problemelor apărute în legătură cu riscul de schimb valutar în caz de întârziere a plății.

Astfel, o speță din practica Comunității Statelor Independente (CSI) prezintă următoarele circumstanțe. Curtea Economică a CSI este autoritatea judiciară supranațională competentă să decidă asupra disputelor apărute, printre altele, din acordurile economice dintre state și să interpreteze astfel de acorduri. Într-un dosar, Curtea Supremă a Republicii Kazahstan a înaintat o solicitare către Curtea Economică a CSI privind interpretarea unui acord încheiat între Statele CSI, cu privire la suma și procedura de plată a taxelor judiciare datorate în litigii comerciale între companii din diferite state. În particular, a fost întrebat dacă băncile naționale ale statelor-membre sunt în drept să solicite plata costurilor de convertire a monedei naționale în valuta de plată și rata

de convertire aplicabilă. Curtea Economică a constatat că băncile naționale sunt obligate să convertească valuta conform „regulilor dreptului internațional”, indiferent dacă reguli similare se conțin sau nu în dreptul național și că rata de convertire urmează a fi determinată conform legii naționale. Totuși, Curtea Economică a adăugat că „în absența prevederilor relevante în legea națională cu privire la această chestiune, este rezonabil să fie aplicate dreptul cutumiar internațional”, cum ar fi art. 6.1.9 alin (4) din PICC (1994), conform căruia „dacă debitorul nu a achitat la momentul când plata era scadentă, creditorul poate cere plata conform ratei de schimb aplicabile care prevalează fie când plata este datorată, fie la data efectuării plății”.³⁸⁰

3.4. Locul executării obligației pecuniare

În legislația civilă, de regulă, există reguli speciale cu privire la locul de executare a obligațiilor pecuniare, acesta fiind și un element important în executarea corespunzătoare a obligației. Locul de executare a obligației pecuniare constituie obiectul de reglementare în diverse instrumente internaționale, iar la nivelul Consiliului Europei a fost elaborată chiar și o convenție dedicată locului de executare a obligației monetare.³⁸¹ Deși instrumentul elaborat de Consiliul Europei nu a intrat în vigoare, acesta poate servi ca materie juridică practică pentru o analiză în domeniul locului de plată a obligației pecuniare. Locul de plată are o multiplă importanță, cum ar fi executarea la timp, trecerea riscurilor, determinarea monedei de plată, calcularea costurilor, determinarea jurisdicției și altele.³⁸²

În legislația Republicii Moldova, art. 859 lit. a) din Codul civil, stabilește că dacă locul executării nu este determinat sau nu rezultă din natura obligației, executarea urmează a fi efectuată la domiciliul sau sediul creditorului la momentul nașterii obligației – în cazul obligației pecuniare. În plan comparativ, o regulă diferită este stabilită în art. 1494 lit. a) din Codul civil al României, care prevede: „În lipsa unei stipulații contrare ori dacă locul plății nu se poate stabili potrivit naturii prestației sau în temeiul contractului, al practicii statornicite între părți ori al uzanțelor obligațiile bănești trebuie executate la domiciliul sau, după caz, sediul creditorului la data plății.”

³⁸⁰ A se vedea Decizia Curții Economice a Comunității Statelor independente (CSI) 3-06-1998, dosarul nr. 01-1/6/97. Rezumatul citat este disponibil în limba Engleză [cit. 2.09.2020]. Disponibil: <http://www.unilex.info/case.cfm?pid=2&do=case&id=1385&step=Abstract>.

³⁸¹ European Convention on the Place of Payment of Money Liabilities, Basel, 16.05.1972. Conform art. 5 al Convenției, aceasta va intra în vigoare după trei luni de la ratificarea sau acordarea din parte a cinci state. Însă, până în prezent, doar 3 state, Austria, Germania și Olanda, au ratificat Convenția [cit. 2.09.2020]. Disponibil: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/075/signatures?p_auth=Em5SLgms.

³⁸² A se vedea Brodermann, J. E. *UNIDROIT Principles of International Commercial Contract. An Article-by-Article Commentary*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, Germany, 2018, pp. 158–159. ISBN 978-3-8487-4812-9

Observăm că, spre deosebire de regula din legislația națională, legiuitorul român stabilește că plata se va face la sediul/domiciliul creditorului la data plății, pe când legiuitorul moldovean prevede că aceasta se va efectua la sediul/domiciliul creditorului la momentul nașterii obligației.

Codul civil german (BGB),³⁸³ și anume în alin. (1)-(3) ale paragrafului 270, intitulat „Locul de plată”, este mai detaliat și prevede următoarele:

„(1) În caz de dubiu debitorul trebuie să transfere banii, pe riscul și cheltuiala proprie, către creditor la sediul celui din urmă.

(2) Dacă obligația a apărut în cadrul angajamentului comercial al creditorului, atunci, dacă creditorul are sediul profesional în alt loc, locul de asumare a angajamentului comercial preia locul reședinței.

(3) Dacă, în rezultatul schimbării reședinței creditorului sau a sediului profesional apărută după nașterea obligației, costurile sau riscurile de transmitere se majorează, creditorul trebuie în primul caz să suporte costurile suplimentare și în ultimul caz riscurile.”

Art. III.- 2:101 alin. (1) lit. „a” din DCFR³⁸⁴ stabilește regula: „Dacă locul de executare a unei obligații, reieșind din prevederile care reglementează obligația, nu poate fi stabilit altfel, acesta este: în cazul obligației pecuniare locul unde creditorul își desfășoară activitatea.”

Conform acestei prevederi, „debitorul trebuie să-l caute pe creditor”. Această regulă îl înzestrează pe debitor cu posibilitatea de a alege cum să transmită sau să transfere banii către creditor, care, în timp ce debitorul suportă riscurile de transmitere, nu va avea dreptul să intervină cu privire la modul de transportare sau transfer utilizat.³⁸⁵

Așadar, conform DCFR, accentul se pune pe locul de desfășurare a activității creditorului la momentul executării obligației pecuniare, indiferent de locul de situare a sediului creditorului, precum și de locul de activitate al creditorului la momentul nașterii obligației. Totodată alin. (3) al aceluiași articol prevede: „Dacă, în cazul în care alin. (1) este aplicabil, o parte cauzează unele cheltuieli suplimentare în legătură cu executarea datorită schimbării locului de desfășurare a activității sau a locului reședinței ulterior momentului când obligația a fost asumată, această parte este obligată să suporte cheltuielile suplimentare.”

³⁸³ Codul Civil German (BGB). În versiunea promulgată la 2 ianuarie 2002, Monitorul Federal al legislației [Bundesgesetzblatt] I, p. 42, ultima modificare prin art. 4 para. 5 a Actului 1 octombrie 2013 (Federal Law Gazette I pagina 3719) [citat. 4.04.2020]. Disponibil: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p0809.

³⁸⁴ Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Commom Frame of Reference (DCFR) Full Edition, vol. I. Pregătit de Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group). Redactat de Christian von Bar și Eric Clive. Oxford University Press, 2010, p. 720. ISBN 978-0-19-957385-1.

³⁸⁵ *Ibidem*, p. 721

În multe sisteme locul de executare a obligației monetare, dacă nu a fost convenit expres, este locul sediului sau locul unde își desfășoară activitatea creditorul. În legislația din Anglia, Irlanda și Scoția, totuși, locul de executare a obligației monetare este locul unde creditorul își desfășoară activitatea la momentul când contractul este încheiat.

În unele jurisdicții, cum ar fi Spania, Franța, Belgia, Luxemburg, locul de executare a obligației pecuniare este sediul sau locul unde își desfășoară activitatea debitorul. Pornind de la prevederile legale ale diferitor state, precum și din diferite reguli de drept uniform existente, locul de executare a obligației pecuniare, în majoritatea cazurilor, are o reglementare distinctă față de obligațiile în natură.

Printre sistemele existente pot fi menționate următoarele reguli cu privire la locul de executare a obligației pecuniare:

1) locul unde își are sediul sau locul unde își desfășoară activitatea creditorul la momentul nașterii obligației (ex. Anglia, Irlanda, Scoția, Republica Moldova etc.);

2) locul unde își are sediul sau locul unde își desfășoară activitatea creditorul la momentul executării obligației³⁸⁶ (ex. Germania, Olanda, România);

3) locul unde își are sediul sau locul unde își desfășoară activitatea debitorul (Spania, Franța, Belgia, Luxemburg, Cehia).³⁸⁷

Totodată, subliniem că, indiferent de regula instituită, atunci când o parte își schimbă sediul, domiciliul sau locul de desfășurare a activității, această parte urmează să informeze cealaltă parte. În acest caz, obligația trebuie executată la noul loc, dar partea care a schimbat sediul, domiciliul sau locul de desfășurare a activității urmează să suporte toate cheltuielile și riscurile suplimentare legate de această schimbare. În acest sens, de exemplu art. 860 alin. (2) din Codul civil prevede: „Cheltuielile sau riscurile suplimentare datorate schimbării domiciliului, sediului sau locului de activitate sunt suportate de partea care le-a schimbat.”³⁸⁸ În contextul obligației pecuniare al cărei loc de executare se determină la momentul nașterii obligației, Codul civil vine să protejeze interesul debitorului.

Considerăm că sistemul adoptat în Republica Moldova este cel mai potrivit, deoarece asigură o previzibilitate raportului dintre părți de la nașterea obligației. Totodată, sistemul național

³⁸⁶ Această poziție a fost adoptată și prin art.2 alin.(1) al Convenției Europene privind locul de plată al obligațiilor pecuniare (European Convention on place of payment of money liabilities), elaborată în cadrul Consiliului Europei din 16.05.1972.

³⁸⁷ A se vedea Von Bar, Ch., Clive, E. et. al. *op. cit.*, pp. 723–724.

³⁸⁸ De notat că la elaborarea Convenției privind executarea obligațiilor pecuniare era utilizată expresia „substantially more onerous”, care semnifică „executarea substanțial mai oneroasă”. Așadar, premisa de aplicare a prevederii ar semnifica nu orice cheltuieli și costuri, în caz de schimbare a locului de plată. O astfel de soluție este disputabilă, cel puțin în raport cu interesul debitorului.

nu interzice modificarea locului de către creditor, dar oferă suficiente garanții debitorului de a fi informat și de a nu suporta costuri suplimentare cauzate de schimbarea locului de aflare a creditorului.

În literatura de specialitate poate fi observată importanța determinării locului de plată și din perspectiva relațiilor internaționale private. Ținând cont de legea materială aplicabilă, locul de plată poate avea importanță la determinarea modului sau metodei de plată, la determinarea valabilității contractului reieșind din validarea clauzei privind executarea obligației,³⁸⁹ asupra obligațiilor particulare care pot rezulta din legislația imperativă de la locul de executare a obligației.³⁹⁰ Totuși, aplicarea legii locului de executare a obligației trebuie distinsă de legea aplicabilă conținutului obligației pecuniare, de exemplu achitarea obligației într-o anumită valută sau operarea clauzelor de opțiune a valutilor.³⁹¹

3.5. Termenul de executare a obligației pecuniare

Termenul de executare a obligației este una dintre condițiile raportului obligațional, iar în cazul obligațiilor pecuniare acesta denotă particularități legate de valabilitatea clauzei și de regimul specific în funcție de subiecții raportului juridic.

Regula generală cu privire la termenul de executare a obligațiilor pecuniare este stabilită în regimul general al obligațiilor civile, și anume prin art. 861 din Codul civil. Pornind de la acest articol, termenul de executare a obligației se determină prin acordul părților sau rezultă din natura acesteia, în caz contrar creditorul poate pretinde oricând executarea, iar debitorul va fi îndreptățit să execute oricând. După ce creditorul solicită executarea, o întrebare practică apare la determinarea faptului dacă obligația trebuie executată imediat sau într-un anumit termen.

Situațiile în care părțile nu au stabilit termenul de executare apar des în practica din Republica Moldova în cadrul raporturilor contractuale de vânzare, împrumut etc. Dacă datoria de a executa imediat nu rezultă din lege, contract sau natura obligației, atunci, după ce creditorul solicită executarea, în temeiul art. 861 alin. (2) din Codul civil, debitorul are un termen de până la 7 zile pentru efectuarea plății.

³⁸⁹ Se menționează că valabilitatea contractului poate depinde de valabilitatea obligației de executare. Astfel, într-o ipoteză unde executarea obligației conform legii aplicabile de la locul de executare a obligației (*lex loci solutionis*) ar fi nulă, atunci întreg contractul ar putea fi invalid, indiferent de legalitatea sa conform legii aplicabile întregului contract. Pentru mai multe detalii a se vedea Mann, F. A., *op. cit.*, p. 216.

³⁹⁰ A se vedea Mann, F. A., *op. cit.*, pp. 215–217.

³⁹¹ Atunci când părțile prevăd clauze de opțiune a valutei de plată pentru a evita riscurile fluctuațiilor monetare, cum ar fi „1 mil. EUR sau 1,2 mil. dolari SUA sau 22 mil. MDL”, dorința unei părți de a plăti într-o anumită valută (de exemplu anume în MDL, care ar putea fi devalorizate semnificativ între timp) nu poate fi acceptată dacă creditorul a solicitat achitarea în altă valută. Pentru unele exemple din istorie a se vedea Mann, F. A., *op. cit.*, pp. 217–219.

În cadrul contractului de împrumut, în circumstanțe similare, se va aplica regula specială a termenului de 30 de zile, stabilit în art. 1247 alin. (4) din Codul civil. Prin prevederea art. 861 alin. (2) se dispune că solicitarea de a executa poate fi exprimată prin expedierea unei facturi sau a unei alte cereri echivalente. Totodată, introducerea acțiunii în justiție față de debitor se asimilează cu cerere de executare din partea creditorului.

Regulile generale se aplică în măsura în care nu intervin reguli speciale cu privire la executarea obligațiilor pecuniare. În acest sens, prin reforma Codului civil au fost implementate mai multe prevederi destinate combaterii întârzierii plăților, prevederi inspirate în special din practicile Europene consacrate în Directiva 2011/7/EU din 16 februarie 2011 privind combaterea întârzierii în efectuarea plăților în tranzacțiile comerciale.³⁹²

Așadar, prevederile art. 862 din Codul civil stabilesc regimul juridic al termenului de plată al obligației pecuniare între profesioniști, precum și atunci când plata urmează să fie efectuată de către o autoritate publică pentru bunurile, serviciile sau executarea lucrărilor de către profesioniști. Ultima ipoteză se referă preponderent la contractele de achiziții publice. În cazul relației dintre profesioniști, legea determină că termenul de achitare nu poate depăși 60 de zile. O clauză care depășește acest termen urmează a fi considerată abuzivă și afectată de nulitate absolută în temeiul art. 1080 alin. (1). Însă o derogare de la acest termen de plată poate avea loc în cazul în care părțile au prevăzut expres acest fapt în contract și debitorul are motive obiective de derogare de la termen, în modul stabilit în art. 1080 alin. (3) lit. (c) din Codul civil.

O regulă similară, dar mai restrictivă, este stabilită și pentru plata efectuată de către autoritățile publice către profesioniști. Astfel, termenul de plată de către autoritățile publice este de maximum 30 de zile conform art. 862 alin. (2). Prin excepție, părțile pot stipula în mod expres în contract un termen de executare care nu poate depăși 60 de zile dacă acesta este justificat în mod obiectiv, ținând cont de natura sau caracteristicile specifice ale contractului. Nerespectarea acestor condiții, chiar dacă clauza a fost negociată individual, va duce la nulitatea clauzei contractuale ca fiind abuzivă în temeiul art. 1080 alin. (1). Diferența de regim juridic al termenului de plată între relația profesionist–profesionist, pe de o parte, și profesionist–autoritate publică, pe de altă parte, se justifică prin faptul că, în general, autoritățile publice beneficiază de venituri mai sigure, mai previzibile și mai continue decât întreprinderile. În plus, multe autorități publice pot obține finanțare în condiții mai avantajoase decât întreprinderile. În același timp, în comparație cu întreprinderile, autoritățile publice depind mai puțin de edificarea unor relații comerciale stabile

³⁹² Directiva 2011/7/EU din 16 februarie 2011 a Parlamentului European și a Consiliului privind combaterea întârzierii în efectuarea plăților în tranzacțiile comerciale [citat 2.09.2020]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0007&from=EN>.

pentru a-și realiza obiectivele. Termenele de plată lungi și efectuarea cu întârziere a plăților de către autoritățile publice pentru bunuri și servicii generează costuri nejustificate pentru întreprinderi. Acestea au fost unele dintre motivele descrise care au stat la baza adoptării Directivei 2011/7/EU.³⁹³

Din art. 862 alin. (1)–(3) din Codul civil poate fi dedus că unul dintre scopurile normelor din alin. (1) și (2) este ca părțile să stabilească un termen de executare a obligației de plată, care, însă, să nu depășească termenul de 30 sau 60 de zile, calculat în modul stabilit la alin. (3). În cazul în care părțile nu au stabilit un termen de plată și acesta nu rezultă din natura obligației, se vor aplica regulile de stabilire a termenului conform alin. (3). Deci ipotezele din alin. (3) au o dublă funcție, pe de o parte, ele sunt punctul de referință la modul de calcul al termenului atunci când părțile prevăd termenul de plată prin contract, pe de altă parte, ele servesc la stabilirea termenului de plată atunci când părțile nu au prevăzut termenul în contract sau acesta nu rezultă din natura obligației.

Așadar, art. 862 alin. (3) stabilește următoarele reguli de calculare a termenului de executare a obligației pecuniare, și anume 30 de zile de la data:

a) primirii de către debitor a facturii sau a unei cereri echivalente de plată.

După cum este explicat în motivele Directivei 2011/7/EU, facturile reprezintă temeiul cererilor de plată și sunt documente importante în lanțul valoric al tranzacțiilor pentru furnizarea de bunuri și servicii, printre altele, pentru stabilirea termenului de plată. Totodată, în relații civile chiar și o cerere de plată sub formă de solicitare sau pretenție poate servi temei pentru începerea curgerii termenului de achitare. Dat fiind faptul că art. 861 din Codul civil stabilește reguli generale privind termenul de executare a obligațiilor, urmează a fi aplicabilă și regula din alin. (2) ultima propoziție, conform căreia înaintarea acțiunii în justiție se va asimila cu cererea de executare din partea creditorului;

b) primirii de către debitor a contraprestației obligației pecuniare, dacă data primirii facturii sau a unei cereri echivalente de plată nu este certă, precum și dacă debitorul primește factura sau o cerere echivalentă de plată anterior primirii contraprestației.

În practică, există situații în care data recepționării facturii de către debitor nu poate fi determinată. De exemplu, factura a fost transmisă direct, nu prin expediere poștală, de la un administrator către celălalt administrator, însă nici una din părți nu poate confirma data când a fost transmisă factura. În astfel de situații, data când debitorul obligației pecuniare a primit prestația va fi momentul de la care se va calcula termenul de 30 de zile. Cu titlu de observație practică, pentru ipoteza de la litera b), debitorul obligației pecuniare ar fi interesat să identifice momentul primirii

³⁹³ A se vedea Preambulul, paragraful (23) din Directiva 2011/7/EU.

facturii, dacă acest moment este după primirea contraprestației. Aceasta îi va permite să beneficieze de aplicabilitatea literei a). În caz contrar, dacă data recepționării rămâne incertă, termenul de calcul va începe de la primirea contraprestației, moment care ar putea fi anterior recepționării facturii. Pentru ipoteza când factura a fost expediată înainte de îndeplinirea contraprestației, de exemplu prin poștă, însă a ajuns înainte de livrarea bunurilor, termenul de 30 de zile se va calcula de la data primirii contraprestației. În contextul acestei prevederi urmează a fi considerate prevederile speciale în raporturi contractuale care determină momentul de executare a obligației. Astfel, de exemplu art.1115 din Codul civil reglementează momentul executării obligației de predare a bunului. Din acest articol pot fi identificate situații când momentul de executare a contraprestației este altul decât predarea efectivă a bunului către cumpărător, cum ar fi cel stabilit în alin. (2), și anume transmiterea bunului către căraș, dacă vânzătorul nu are obligația de a transporta bunul. În această ipoteză, dacă factura deja a fost transmisă cumpărătorului sau data transmiterii facturii sau altei cereri echivalente este incertă, termenul de 30 de zile pentru efectuarea plății va începe să curgă de la momentul când bunul a fost transmis cărașului;

c) recepției sau verificării contraprestației, dacă prin lege sau prin contract este prevăzută o procedură de recepție sau verificare prin care se stabilește conformitatea contractuală a contraprestației și dacă debitorul primește factura sau o cerere echivalentă de plată anterior sau la data la care are loc această recepție sau verificare.

Părțile ar putea să prevadă o anumită procedură de recepție sau de verificare prin care se stabilește conformitatea contractuală a contraprestației. Astfel de situații apar în diverse contracte, de exemplu de livrare a echipamentului, actualizare a programelor software, executare a lucrărilor de construcție pentru o autoritate publică sau un profesionist etc. Procedura de recepție sau verificare poate fi stabilită atât prin lege, cât și prin contractul părților. Însă, pentru ipoteza de la lit. c), urmează a fi ținut cont de cerința din alin. (4) al art. 862 din Codul civil, care dispune că procedura de recepție sau verificare prin care se stabilește conformitatea contractuală a contraprestației nu va depăși 30 de zile de la data primirii contraprestației, în afara cazului în care contractul prevede în mod expres dispoziții contrare și cu condiția ca aceste clauze să nu fie vădit abuzive față de creditor în sensul art.1080.

Legiuitorul, în art. 862 alin. (5) din Codul civil, a instituit sancțiunea nulității absolute, în cazul în care prin contract s-a prevăzut o clauză în detrimentul creditorului obligației pecuniare. Această prevedere urmează a fi analizată și în contextul testului prin prisma art.1080, de exemplu

în situația în care părțile au prevăzut expres o derogare de la termenul de plată în contract și debitorul are motive obiective stipulate în art. 1080 alin. (3) lit. (c) din Codul civil.

Totodată, de notat că dispozițiile art. 862 nu aduc atingere dreptului părților de a conveni asupra unui grafic de plată a ratelor din suma totală datorată creditorului. În practică, aplicarea acestei reguli ar putea să se detașeze de la scopul prevederilor articolului, prin stabilirea simulată a ratelor pentru determinarea unui termen de plată mai lung al întregii obligații pecuniare. Considerăm că stabilirea ratelor de plată urmează a fi examinată reieșind din natura obligației și testul de validitate în baza prevederilor legale, inclusiv prin evaluarea caracterului abuziv al clauzei.

După cum este stabilit în art. 862 alin. (7) din Codul civil, acest articol nu se aplică contractelor de asigurare sau obligațiilor debitorului în privința căruia este intentat procesul de insolvență. Cu titlu de notă comparativă, referitor la contractele de asigurare, Directiva 2011/7/EU, în paragraful (8) din Preambul, explică, *inter alia*, că aplicarea directivei nu ar trebui să reglementeze plăți efectuate de societățile de asigurare. Putem observa că formularea art. 862 alin. (7) din Codul civil este mai largă, excluzând în totalitate contractele de asigurare, și nu se limitează doar la plățile care urmează să fie efectuate de către societățile de asigurare, cum ar fi plata compensațiilor pentru daune.

Cu privire la starea de insolvență a debitorului, această excepție urmează a fi interpretată în coroborare cu prevederile Legii insolvenței privind momentul de intentare a procesului de insolvență. Așadar, debitorul se va considera în stare de insolvență în momentul în care a fost pronunțată o hotărâre de intentare a procesului de insolvență în temeiul art. 34 din Legea insolvenței, aplicându-se, corespunzător, și efectele intentării procesului de insolvență. Însă excepția nu se va aplica, de exemplu, la etapa de punere sub observație a debitorului și desemnarea administratorului provizoriu prin încheierea de primire spre examinare a cererii introductive, conform art. 21 din Legea insolvenței.

3.5.1. Dreptul creditorului de a cere executarea obligației pecuniare înainte de termen

Art. 864 din Codul civil instituie cadrul juridic general cu privire la dreptul creditorului de a cere executarea obligației înainte de termen. Alin. (1) stabilește situațiile generale aplicabile tuturor obligațiilor, și anume creditorul poate pretinde executarea imediată dacă debitorul se află în incapacitate de plată sau a redus garanțiile convenite anterior sau în genere nu le-a putut prezenta, precum și în alte cazuri prevăzute de lege. Alin. (2) al art. 864 stabilește reguli speciale în cazul obligațiilor pecuniare care urmează a fi executate în rate. Astfel, pe lângă apariția

temeiurilor prevăzute în alin. (1), creditorul obligației pecuniare poate pretinde executarea imediată a ratelor neajunse la scadență și în cazul în care: 1) o rată rămâne neplătită, total sau parțial, mai mult de 45 de zile de la scadența acesteia; 2) pe parcursul oricărei perioade de 12 luni consecutive, trei sau mai multe rate nu au fost plătite integral la scadență; 3) sunt întrunite condițiile care îl îndreptățesc pe creditor să recurgă la rezoluțiune pentru neexecutare a contractului din care rezultă obligația pecuniară. În cazul acestei ipoteze, subliniem că nu este necesar ca creditorul să rezoluționeze raportul contractual, ci doar întrunirea condițiilor care justifică creditorul să recurgă la rezoluțiune îndreptățeste creditorul să ceară executare anticipată a tuturor ratelor obligației pecuniare.

Creditorul obligației pecuniare poate utiliza oricare dintre remediile menționate mai sus, atunci când circumstanțele o justifică. De exemplu, neplata la scadență mai mult de 45 de zile poate apărea ca temei special față de condițiile de neplată pe parcursul a 12 luni consecutive. Astfel, dacă într-o speță, debitorul plătește o rată cu întârziere de 15 zile, următoarea rată cu întârziere de 45 de zile, atunci creditorul poate invoca executarea anticipată doar pe temeiul de neplată la scadență a ultimei rate, fără a fi necesar să aștepte întârzierea la plata pentru a treia rată pentru a corespunde condițiilor din pct. 2) de mai sus.

Regulile speciale aplicabile obligațiilor pecuniare se aplică și în cazul în care obligația pecuniară urmează a fi plătită în rate în baza unei hotărâri judecătorești, conform art. 864 alin. (3) din Codul civil. Totodată, prin alin. (4) al art. 864 din Codul civil, legiuitorul stabilește garanții pentru consumator, și anume că părțile nu pot deroga de la regulile menționate în detrimentul consumatorului debitor, sub sancțiunea nulității absolute. În relația la care nu participă consumatorii, de exemplu între profesioniști sau între persoane fizice, părțile pot stabili condiții mai stricte cu privire la executarea înainte de termen a obligației.

3.6. Imputația executării plății obligației pecuniare

Imputația executării obligațiilor reglementează situațiile când debitorul are de executat mai multe obligații de aceeași natură, iar prestația executată nu este suficientă pentru stingerea tuturor obligațiilor. Analiza prezentată în această secțiune transpune, preponderent, cercetarea noastră,³⁹⁴ sub aspect comparativ și istoric, a prevederilor privind imputația plății în lumina instrumentelor

³⁹⁴ A se vedea Palamarciuc, Vl.. Imputation of performance: comparative view under Unidroit Principles of International Commercial Contracts, Draft Common Frame of Reference and Civil Codes of Moldova, Romania and the Russian Federation. În: *Uniform Law Review*, vol. 23, Issue 3-4, December, 2018, pp. 487–505. ISSN 1124-3694.

cu reguli-model din PICC, DCFR și codurile civile ale Republicii Moldova, României și Federației Ruse.

3.6.1. Aspecte introductive privind analiza comparativă

Examinarea lucrărilor de elaborare a Principiilor Contractelor Comerciale Internaționale UNIDROIT demonstrează că, inițial, regulile cu privire la imputația plăților nu au fost prioritare și s-a discutat dacă ele vor fi sau nu parte a instrumentului. Una dintre dificultăți a constat în lipsa referințelor comparative la imputația plăților în instrumentele internaționale relevante și au fost purtate dezbateri consistente pentru a formula versiunea actuală a prevederilor. Deși prevederile cu privire la imputația plăților din Principiile UNIDROIT sunt similare cu prevederile corespondente din DCFR, există unele diferențe conceptuale și tehnice, prezentate în continuare.

În codurile civile naționale, politica de reglementare a imputației plăților diferă, aceasta rezultă și din examinarea comparativă a cadrului din jurisdicțiile accentuate în continuare – Moldova, România și Rusia. Codurile civile din aceste jurisdicții sunt reprezentative pentru regiunea Europei de Est în contextul experienței economice și sociale a acestora. În ultimii ani, au fost implementate reforme ale codurilor civile în România și Federația Rusă. În Republica Moldova, reforma Codului civil a fost implementată începând cu 1 martie 2019, iar instituția „imputația plăților” a suferit unele modificări, în redacție nouă fiind numită „imputația executării”, și transpune, în principal, prevederile corespondente din DCFR. Mai mult sau mai puțin, toate jurisdicțiile s-au inspirat din regulile PICC și DCFR în procesul de scriere a prevederilor din reformele menționate.

În continuare ne propunem să evidențiem, pe scurt, corespunderea lor cu standardele PICC și DCFR. Cercetarea noastră comparativă arată că anume criteriile privind imputația plăților și ordinea lor de aplicare sunt diferite în fiecare dintre jurisdicții. Regulile din România sunt, în mare parte, similare cu cele din PICC și DCFR. În Republica Moldova, până la reforma Codului civil, criteriile aplicabile corespundeau parțial cu PICC și DCFR, însă au fost îmbunătățite odată cu intrarea în vigoare a reformei, iar mai jos vom evidenția reglementarea evolutivă a acestei instituții în legislația noastră. În Rusia cadrul legal și practica judiciară relevantă, dezvoltată de instanțele supreme, implică mai multe particularități.

Lucrul pregătit al regulilor privind imputația plăților în PICC

La începutul lucrărilor asupra Principiilor Contractelor Comerciale UNIDROIT³⁹⁵ (PICC), a apărut întrebarea dacă prevederile cu privire la imputația plăților vor fi sau nu parte a instrumentului.³⁹⁶ Una dintre dificultăți a fost lipsa referințelor comparative la imputația plăților în instrumentele internaționale relevante. S-a menționat: „Par ailleurs, si ces contrats-types et conditions générales traitent souvent de questions telles que celles de la qualité, de la quantité, du lieu et des délais de paiement, ils sont le plus souvent silencieux sur d'autres problèmes relatifs à l'exécution des contrats, par exemple la preuve ou **l'imputation des paiements**.”³⁹⁷

Deși a fost păstrată ca parte a structurii capitolului privind executarea contractelor,³⁹⁸ secțiunea privind imputația plăților nu a fost considerată prioritară în procesul de lucru asupra proiectului. Totuși, un proiect al prevederilor a fost propus pentru eventuale discuții.^{399 400} Principale aspecte abordate în cadrul discuțiilor în grup au fost focalizate pe următoarele:

(i) terminologia titlurilor și unele expresii de conținut.⁴⁰¹ De exemplu, proiectul utiliza termenul „aproprierea plăților” (*Appropriation of Payments*), ulterior schimbat în „imputația plăților” (*Imputation of Payments*), care a fost considerat mai potrivit să reflecte sensul prevederilor. La fel, în cazul obligațiilor nemonetare a fost considerat mai potrivit să se refere la „executare” („performance”) în loc de „imputație” (*imputation*) și la aplicare „cu ajustări corespunzătoare” (*with appropriate adaptation*) în loc de aplicare „corespunzător” (*accordingly*);

(ii) dacă trebuie să existe dreptul creditorului să impute plata, în caz că debitorul nu o face;

(iii) ce componente trebuie să existe conform regulii speciale de imputație a cheltuielilor, dobânzii și capitalului. De exemplu, la început proiectul propunerilor s-a referit doar la dobândă și capital, dar, în cadrul discuțiilor, s-a opinat că și cheltuielile trebuie să fie incluse, iar ordinea în care aceste obligații diferite trebuie să fie stinse urmează să fie: cheltuielile, urmate de dobândă și la sfârșit capitalul⁴⁰²;

³⁹⁵ UNIDROIT Principles on International Commercial Contract, 2016. [online] [citat 20.12.2017]. Disponibil: <http://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroit-principles-2016>.

³⁹⁶ A se vedea Unidroit P.C. – Misc. 5 – Roma, decembrie 1983, 14. Titlurile integrale ale tuturor documentelor sunt disponibile. [online] [citat 20.12.2017]. Disponibil: <https://www.unidroit.org/unidroit-principles-2016/preparatory-work>.

³⁹⁷ A se vedea Unidroit Etude L – Doc. 28. - Roma, April 1983 (sublinierea autorului).

³⁹⁸ *Ibidem*

³⁹⁹ A se vedea Unidroit Study L – Doc. 33.– Roma, decembrie 1984, 11. Prevederile relevante din proiect au fost incluse în art. 23–27 (vezi pp. 6–7).

⁴⁰⁰ Aparent, proiectul regulilor privind imputația plăților a fost discutat în detalii mai târziu, după prezentarea studiului Unidroit Study L – Doc. 39 – Roma, aprilie 1987. Prevederile relevante privind imputația plăților au fost incluse în art. 17-19. Pentru discuții relevante asupra acelor reguli în cadrul Grupului de lucru a se vedea Unidroit P.C. – Misc. 11 – Roma, mai, 1987, pp. 20–21.

⁴⁰¹ *Ibidem*, pp. 20–21.

⁴⁰² *Ibidem*, 21

(iv) al cui interes – al debitorului sau al creditorului – trebuie să fie protejat primul în caz de lipsă a imputației făcute de către vreo parte.

O sursă importantă consultată pentru scrierea proiectului prevederilor relevante din PICC au fost regulile din proiectul Principiilor Europene ale Dreptului Contractelor⁴⁰³ (PECL) și terminologia utilizată acolo. Cu excepția unor ajustări tehnice ulterioare, proiectul regulilor agreeat de către grup la întâlnirea din iulie 1990 este reflectat în textul curent al art. 6.1.12 și 6.1.13 din PICC.⁴⁰⁴

Sunt regulile cu privire la imputația plății din PICC405 și DCFR406 identice?

Deși regulile cu privire la imputația executării⁴⁰⁷ în PICC și în DCFR⁴⁰⁸ sunt corespondente⁴⁰⁹ există, totuși, unele diferențe între ele.

Prima diferență se conține în **titlurile articolelor**, art. 6.1.12 din PICC se referă la „imputația plăților”, iar art. III.-2:110 din DCFR se referă la „imputația executării”. După cum poate fi dedus din lucrările pregătitoare ale PICC, principalul motiv pentru diferența titlurilor rezidă în natura obligațiilor. Regulile din PICC sunt focalizate pe obligații monetare, cu adaptarea corespunzătoare obligațiilor nemonetare conform art. 6.1.13 din PICC. În schimb prevederile din art. III.-2:110 din DCFR se referă la orice obligație de același fel, conținând regulă specială în alin. (5), aplicabilă numai obligațiilor monetare.

Natura obligațiilor este a doua diferență.

Aplicabilitatea regulii speciale privind imputația cheltuielilor, dobânzii și capitalului constituie a treia distincție. Astfel, în DCFR, regula se referă la imputația mai întâi a costurilor, urmată de dobândă și apoi de capital, care se aplică numai obligațiilor monetare. Pe de altă parte, conform art. 6.1.13 din PICC, adaptarea corespunzătoare se aplică și obligațiilor nemonetare.

⁴⁰³ *Principles of European Contract Law* [online] [citat 2.12.2017]. Disponibil: https://www.trans-lex.org/400200/_pec/. Documentul este inclus în TransLex cu permisiunea amabilă a dl. Ole Lando.

⁴⁰⁴ A se vedea Unidroit P.C. – Misc. 14 – Roma, July 1990, pp. 88-89.

⁴⁰⁵ Pentru comentarii relevante privind art. 6.1.12 și 6.1.13 PICC, a se vedea Yesim, Atamer. *Commentary on UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*. (Vogenauer, S. ed. a 2-a, Oxford University Press, 2015). 787-788. ISBN 9781509912971.

⁴⁰⁶ Pentru comentarii relevante privind art. III.-2:110 DCFR a se vedea Von Bar, Ch., Clive, E. et.al., *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR)*, vol 1 (Full Edition, Oxford University Press 2010), 753-759. ISBN 978-0-19-957385-1.

⁴⁰⁷ Datorită similitudinii funcționale a acestora, în scopurile prezentei secțiuni, noi utilizăm ambele lexeme „executarea” și „plata” ca fiind sinonime.

⁴⁰⁸ Pregătit de Study Group on a European Civil Code și Research Group on EC Private Law (Acquis Group) bazat în parte pe versiunea revizuită a Principiilor Dreptului European al Contractelor. Von Bar, Ch., Clive, E. și Schulte-Nölke, H. și alții. European law publishers GmbH 2009. ISBN 978-3-86653-097-3

⁴⁰⁹ A se vedea Bonell, M. J., Peleggi, R. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts and Draft Common Frame of Reference: a Synoptical Table. *Unidroit Law Review*, 2009, NS – vol. XIV, 440. ISSN 1124-3694.

Distincția pare să fie în corespundere cu diferențele notate în prevederile din alte articole, în mod special cele privind aplicarea dobânzii la obligații nemonetare. Astfel, art. 7.4.9 din PICC stabilește dobândă pentru întârzierea executării obligațiilor monetare, iar art. 7.4.10 prevede dobândă pentru neexecutarea obligațiilor nemonetare. Art. III.-3:708 din DCFR conține o prevedere corespondentă privind acumularea dobânzii pentru neexecutarea obligațiilor monetare, dar nu este o prevedere corespondentă pentru aplicarea dobânzii în caz de neexecutare a obligațiilor nemonetare. Aparent, nu este un motiv de „politică” particular pentru diferența dintre PICC și DCFR în acest context.⁴¹⁰

Totodată, s-a afirmat că articolul 6.1.13 din PICC prevede că articolul 6.1.12 poate fi aplicat numai cu adaptările corespunzătoare și aceasta, de exemplu, de regulă exclude aplicarea propoziției a doua în art. 6.1.12 alin. (1), după cum cheltuielile și dobânda cu greu cândva se acumulează în altă formă decât banii.⁴¹¹ Deși dobânda rar poate apărea în altă formă decât cea pecuniară, trebuie de făcut, totuși, distincție între calcularea dobânzii în formă pecuniară și dobânda aplicabilă obligațiilor monetare și nemonetare. De exemplu, art. 2168 din Codul civil român prevede că dobânda într-un contract de împrumut poate fi exprimată în bani sau în alte prestație ca echivalent al folosirii capitalului. Această abordare este tradițională în legislația română.⁴¹² Prin implementarea reformei Codului civil al Republicii Moldova, dobânda, în particular cea de întârziere, este recunoscută ca fiind aplicabilă atât obligațiilor pecuniare (art. 942 din Codul civil), cât și celor nepecuniare (art. 944 din Codul civil). Ținând cont de toate circumstanțele, a treia distincție subzistă în aplicarea regulii speciale de imputație asupra obligațiilor monetare în PICC și DCFR și asupra obligațiilor nemonetare doar în PICC.

A patra distincție constă în prevederile alin. (5) al art. III.-2:110 din DCFR, care stabilește dreptul creditorului să facă imputația asupra cheltuielilor, dobânzii și capitalului diferit decât **ordinea** din regula specială. O prevedere similară nu există în art. 6.1.12 din PICC. Posibil aceasta este doar o diferență tehnică, dar noi credem că efectuarea imputației mai întâi asupra capitalului aduce în vizor un aspect practic și important cu privire la faptul că obligațiile accesorii, de exemplu dobânda, pot fi considerate stinse în baza principiului *accessorium sequitur principale*. Ca rezultat, debitorul ar putea interpreta că imputația creditorului cu privire la capital stinge obligația debitorului de a plăti dobândă sau orice alt accesoriu. Sub aspect comparativ, aceasta ar avea loc

⁴¹⁰ A se vedea Bonell, M. J., Peleggi, R., *op. cit.*, pp. 447 și 531.

⁴¹¹ A se vedea Yesim, A. *Commentary on UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts* (Stefan Vogenauer, ed. a 2-a, Oxford University Press, 2015), p. 788.

⁴¹² A se vedea, de exemplu, art.3 din Decretul din 5 mai 1938 pentru stabilirea dobânzii și înlăturarea cametei. Pentru o descriere detaliată a istoricului și aplicarea dobânzii în legislația civilă română a se vedea Dumitru Maria. Regimul juridic al dobânzii moratorii. În: *Universul Juridic*, 2010, pp. 37–48. ISBN 978-973-127-367-9.

conform art. 965 alin. (2) din Codul civil al Republicii Moldova, care corespunde cu redacția anterioară a art. 642 alin. (2), care prevede: „Dacă obligația este stinsă, debitorul nu este obligat să plătească dobânda și penalitățile ori să repare prejudiciul.”⁴¹³ Se pare că aceste aspecte practice au fost luate în considerare de către Grupul de lucru la elaborarea prevederilor relevante din PICC: „(...) the debtor would have an interest in paying off the capital as the interest would decline, whereas the creditor would have an interest in the debtor paying off the interest due. This reflection was of course based on the assumption that there was no compound interest, in which case it would not matter which were paid off first, capital or interest”.⁴¹⁴ În practică, este probabil că debitorul ar profita de imputația diferită pentru a argumenta reducerea datoriei. Totuși, rezultă că, în conformitate cu PICC, imputația diferită făcută de către creditor va avea nevoie de acordul debitorului, ceea ce este diferit de prevederea din DCFR. Discuțiile în cadrul lucrărilor de pregătire a PICC s-au referit și la aspectul imputației dobânzii capitalizate (exprimate la fel ca dobândă la dobândă sau anatocism).

Urmează să evidențiem că diferența în continuare va fi relevantă, deoarece diferite abordări restrictive de politică publică la nivel național pot avea impact asupra abordărilor practice de aplicare a dobânzii capitalizate⁴¹⁵ și, astfel, asupra sumei totale finale care urmează să fie plătită de debitor atunci când creditorul impută mai întâi capitalul. De exemplu, conform regulilor relevante din România (art. 1489 din Codul civil) și Federația Rusă (art. 395 alin. (5) și (6) din Codul civil) dobânda la dobândă poate fi convenită de către părți, dar este supusă anumitor limite. La fel și Codul civil al Republicii Moldova permite capitalizarea dobânzilor prin art. 943 alin. (2), însă interzice capitalizarea dobânzii de întârziere și a penalităților.

A cincea deosebire poate fi observată în regula din art. III.-2:110 alin. (3) din DCFR, care, suplimentar la criteriul „nescadentă” (*not due*) și „nelitigioasă” (*undisputed*), se referă și la „**ilegal**” (*illegal*). Noi nu am identificat un motiv particular pentru această distincție. Totodată, este probabil că acest aspect a fost abordat în cadrul discuțiilor Grupului de lucru asupra PICC. La acel moment, Grupul de lucru a examinat proiectul regulilor PECL, care conțineau referință la criteriul „ilegal”.⁴¹⁶ Totuși, în versiunea finală, acest criteriu nu apare în conținutul art. 6.1.12 din PICC.

⁴¹³ A se vedea Țonova, I. *Comentariul Codului civil al Republicii Moldova. Efectele Stingerii Obligațiilor*, art. 642, vol. II, a 2-a ediție. Chișinău: Editura „ARC”, 2006, pp. 187–88. ISBN 9975-61-408-6.

⁴¹⁴ A se vedea Unidroit PC Misc 11, 1987, p. 21.

⁴¹⁵ A se vedea comentariul oficial la art. 7.4.10 PICC (n 1).

⁴¹⁶ A se vedea Unidroit PC Misc 11, 1987, p. 21.

3.6.2. Imputația plăților în lumina reformelor codurilor civile în Republica Moldova, România și Federația Rusă

Urmează de notat că toate trei jurisdicții au parcurs sau sunt în proces de reformare a codurilor lor civile. Noul Cod civil din România a fost adoptat în 2009 și a intrat în vigoare la 1 octombrie 2011.⁴¹⁷ Noul Cod civil a înlocuit vechiul Cod civil (1864), care a fost puternic influențat de Codul civil francez (1804).⁴¹⁸ Trăsătura principală a noului Cod civil constă în abrogarea codificării dualiste a dreptului privat. Sistemul monist, *inter alia*, a integrat o nouă abordare în sfera obligațiilor (Cartea V) prin abrogarea clasificării: relații civile și relații comerciale. În schimb, noul concept de „profesionist” este un criteriu de distincție dintre relațiile civile și comerciale, precum și în adaptarea calificărilor privind formarea contractelor, integrarea clauzelor standard etc. Un număr mare de contracte, anterior prevăzute în Codul comercial, acum sunt transpuse în noul Cod civil, de exemplu: comision, agenție, transport, report, contracte bancare etc., inclusiv unele varietăți ale contractelor.⁴¹⁹

Modelul care a servit drept bază pentru noul Cod civil român a fost Codul civil al provinciei Quebec din Canada (1991), dar și alte sisteme naționale au avut impact: regulile naționale din Franța, Luxemburg, Elveția și sistemul anglo-saxon.⁴²⁰

La elaborarea prevederilor privind obligațiile, o atenție deosebită a fost acordată regulilor din PICC și PECL.⁴²¹ Am notat aceasta în special în legătură cu prevederile referitoare la imputația plăților.

Codul civil din Rusia⁴²² a fost modificat semnificativ ca rezultat al reformei dintre anii 2012 și 2015. Reforma a fost precedată de Decretul Prezidențial privind îmbunătățirea Codului civil al Federației Ruse.⁴²³ Ca urmare a Decretului Prezidențial, a fost dezvoltată o Concepție pentru

⁴¹⁷ Noul Cod civil al României a fost aprobat prin Legea nr. 287/2009 din 25 iunie 2009. În: *Monitorul Oficial al României* nr.511 din 24 iulie 2009. Legea de punere în aplicare a Codului civil nr. 71/2011 a fost publicată în *Monitorul Oficial al României* nr.409 din 10 iunie 2011.

⁴¹⁸ A se vedea Baiaș F.A., în Baiaș F.A., Chelaru, E., Constantinovici, R., Macovei, I. *Noul Cod civil. Comentariu pe articole. Cuvânt-înainte*. București: Editura C.H. Beck, 2012, p. XXI. ISBN 978-606-18-0414-6.

⁴¹⁹ Pentru descrierea generală a noului Cod civil român a se vedea „Expunere de motive”, disponibil pe site-ul Camerei Deputaților din România [online] [cit. 2.09.2020].

Disponibil <http://www.cdep.ro/proiecte/2009/300/00/5/em305.pdf>.

⁴²⁰ A se vedea Uliescu, M. *Cuvânt-înainte în Noul Cod civil. Comentarii*, a 2-a ed. București: Editura „Universul Juridic”, 2011, pp. 9–10. ISBN 978-973-127-518-5.

⁴²¹ Baiaș, F. A., *op. cit.*, p. XXI.

⁴²² După căderea Uniunii Sovietice, noul Cod civil al Federației Ruse a fost adoptat treptat și acum are patru părți.

⁴²³ Указ Президента Российской Федерации о совершенствовании Гражданского кодекса Российской Федерации No. 1108 din 18.07.2008 [online] [cit. 12.12.2017]. Disponibil: <http://kremlin.ru/acts/bank/27787>

reformarea Codului civil rus.⁴²⁴ Mai târziu, în anii 2010-2011, a fost elaborat un proiect de modificare a Codului civil rus, care a fost depus la Adunarea Federală (Федеральное Собрание) în 2012 și a fost aprobat de către Duma de Stat (Государственная Дума) a Federației Ruse în prima sesiune la 27 aprilie 2012. Reforma a fost orientată preponderent spre următoarele trei direcții: (1) îmbunătățirea cadrului legal civil privind dreptul de proprietate; (2) ajustarea cadrului legal privind persoanele juridice; (3) integrarea practicii judiciare acumulate până acum (în special în domeniul regulilor privind obligațiile).⁴²⁵ La 30 decembrie 2012 a fost adoptată Legea Federală nr. 302 cu privire la modificarea capitolelor 1–4 din prima parte a Codului civil rus. Modificări suplimentare au fost aduse în anii 2014-2015. Etapa finală a acestei părți din reformă a fost completată prin Legea nr. 42 din 8 martie 2015 cu privire la modificarea părții întâi a Codului civil rus, care a intrat în vigoare la 1 iunie 2015.⁴²⁶ Această lege a introdus noul articol 319.1 cu privire la imputația executării obligațiilor. Totuși, reforma a continuat și a fost urmată de multe alte modificări.^{427 428}

Inițiativa de efectuare a revizuirii fundamentale a Codului civil din Republica Moldova⁴²⁹ a început în 2013. Ca urmare a lucrărilor Conferinței Internaționale din 19 septembrie 2013, dedicate împlinirii a 10 ani de la intrarea în vigoare a Codului civil, Ministerul Justiției al Republicii Moldova a creat un Grup de lucru pentru reformarea Codului civil. Sursele principale de inspirație pentru revizuirii și amendamente au fost DCFR, BGB german, Codul civil francez, Codul civil italian, Codul civil olandez, legile în domeniul dreptului privat din Estonia, codurile civile noi din Republica Cehă (2014), Ungaria (2014), Argentina (2015), România (2011), Federația Rusă (după cum a fost reformat în perioada 2012-2015), legislația UE privind dreptul

⁴²⁴ Концепция развития гражданского законодательства Российской Федерации одобрена решением Совета при Президенте РФ по кодификации и совершенствованию гражданского законодательства от 07.10.2009 [online] [citat 12.12.2017]. Disponibil: <http://base.garant.ru/12176781/>.

⁴²⁵ А се vedea Суханов, Е.А. *Проблемы Реформирования Гражданского Кодекса России, ч I Проблемы кодификации гражданского законодательства*. Москва: Статут, 2013. p. 3-46. ISBN 978-5-8354-0931-0.

⁴²⁶ Pentru o privire despre principalele modificări propuse și introduce în Codul civil rus а се vedea Витрянский, В. Основные изменения и дополнения, предлагаемые к внесению в часть первую Гражданского кодекса РФ. În: *Хозяйство и право*, nr.7, iulie 2012, p. 3. ISSN 0134-2398; Витрянский, В. Общие положения об обязательствах и договорах: новеллы Гражданского кодекса РФ. În: *Хозяйство и право*, nr.5, mai 2015, p. 3. ISSN 0134-2398.

⁴²⁷ А се vedea informația de la cel de-al doilea Forum dedicat reformei Codului civil rus, desfășurat la 20 septembrie 2017 [online] [citat 19.12.2017].

Disponibil:

https://zakon.ru/blog/2017/09/22/v_moskve_proshel_ii_vserossijskij_yuridicheskij_forum_po_reforme_grazhdanskogo_zakonodatelstva.

⁴²⁸ Vezi analiza privind pașii reformei Codului civil rus 2013-2018, precum și 2019-2020 [online] [citat 4.04.2020]. Disponibil: <http://base.garant.ru/5762325/>.

⁴²⁹ Codul civil moldovenesc a fost adoptat prin Legea nr.1107/2002 și a intrat în vigoare la 12 iunie 2003. Noul Cod a înlocuit integral Codul civil vechi al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești (1964).

privat și protecția consumatorului, precum și proiectul de Regulament al Parlamentului european și al Consiliului privind legislația europeană comună în materie de vânzare (CESL). Prevederile privind obligațiile (Cartea a III-a) au fost inspirate și din Convenția privind contractele de vânzare internațională de mărfuri din 1980 (CISG) și PICC (2010).⁴³⁰ Modificările au intrat în vigoare la 1 martie 2019. Noua redacție conține o abordare diferită și cu privire la regulile de imputație a plăților, inspirate preponderent din art. III.-2:110 din DCFR.

Privire generală asupra regulilor de imputație a executării în Moldova, România și Rusia⁴³¹

În Codul civil al Republicii Moldova, imputația plăților este reglementată în art. 875 „Imputația executării”, prevedere inspirată din DCFR și PICC. Anterior, reglementarea era prevăzută în art. 586 „Prioritatea plăților efectuate de debitor”. Codul civil vechi al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești (1964) nu a conținut prevederi corespondente cu privire la imputația plăților. În redacția veche au existat unele inconsistențe terminologice. Acestea, în principal, erau cauzate de utilizarea nepotrivită a termenului „suma”, care, în mod obișnuit, se referă la obligații monetare, în schimb restul textului utiliza termenul respectiv în contextul oricărei obligații de același fel.⁴³² Pe scurt, obiectul de reglementare poate fi prezentat astfel: prevederile alin. (1)-(3) al art. 586 din redacția veche a Codului civil se aplicau oricăror obligații similare, iar ale alin. (4) al aceluiași articol se aplicau doar obligațiilor monetare. În redacția actuală, prevederile alin. (1)-(5) ale art. 875 sunt aplicabile tuturor obligațiilor similare, iar ale alin. (6) al aceluiași articol este consacrat doar obligațiilor pecuniare.

Codul civil român dedică o secțiune separată imputației plăților, în special art. 1506–1509. Acesta conținea prevederi cu privire la imputația plăților în art. 1110–1113, care par să fi reprodus prevederi corespondente ale art. 1253–1256 din Codul civil francez. S-a determinat că prevederile

⁴³⁰ Proiectul de modificare a Codului civil este disponibil pe site-ul Ministerului Justiției [online] [cit. 2.09.2020].

Disponibil:

http://justice.gov.md/public/files/transparenta_in_procesul_decizional/coordonare/2017/aprilie/proiect_de_amendare_cod_civil_si_cadru_conex_26.04.2017_r.pdf, precum și nota informativă la proiect care explică motivele reformei Codului civil și a cadrului conex [online] [cit. 2.09.2020].

Disponibil:

http://justice.gov.md/public/files/transparenta_in_procesul_decizional/coordonare/2017/aprilie/Nota_informativ_proiect_amendare_Cod_civil_XXXXXX.pdf.

⁴³¹ Deși am încercat să identificăm legile și practica judiciară potrivite din toate trei jurisdicții, opinăm că cercetarea noastră poate avea detalii nedescoperite din cauza accesului limitat la practica juridică din România și Rusia.

⁴³² Palamarciuc, Vl. *Particularitățile juridice a obligațiilor pecuniare*. Materialele Conferinței Internaționale Științifico-Practică, Codul civil al Republicii Moldova – 10 Ani, Realizări Rezerve și Perspective. Chișinău: CEP USM, 2015, pp. 296–297. ISBN 978-9975-71-643-7.

vechi corespundeau regulilor din art. 6.1.12 din PICC.⁴³³ Totuși, conținutul noilor prevederi au îmbunătățit structura regulilor și au ajustat terminologia la practica contemporană, aducându-le în corespundere cu PICC și DCFR.

În Federația Rusă, până la implementarea reformei recente a Codului civil, nu existau reguli privind imputația obligațiilor similare. Art. 319 din Codul civil este dedicat imputației plăților doar pentru obligațiile monetare. Actualmente, noul art. 319.1, după cum a intrat în vigoare la 1 iunie 2015, stabilește cadrul pentru imputația tuturor obligațiilor similare. Pe parcursul activității asupra reformei Codului civil rus, lipsa regulilor generale privind imputația a fost recunoscută drept o lacună.

Noile prevederi au fost inspirate din regulile naționale privind contractul de furnizare. În acest sens, concepția de dezvoltare a legislației civile ruse indică: „Для восполнения пробела общих положений об исполнении обязательств следует определить порядок зачисления исполненного, когда возможно исполнение в счет нескольких однородных обязательств. Следует установить в ГК необходимые правила, изъяв соответствующее регулирование из норм, посвященных договору поставки. Эти диспозитивные правила должны иметь в основе следующие положения.”⁴³⁴ În legislația rusă, conform contractului de furnizare, vânzătorul este obligat să transmită bunuri la timp cumpărătorului. Particularitatea principală a acestui contract este că ambele părți acționează ca parte a activității lor de afaceri, excluzând orice operațiuni efectuate pentru scop personal, familial, casnic sau orice altă necesitate similară.⁴³⁵

Regulile cu privire la imputație pentru contractul de furnizare sunt consacrate în art. 522 din Codul civil rus. Alin. (1) și (2) ale acestui articol stabilesc alegerea imputației de către vânzător și cumpărător în funcție de cine este debitorul obligației. Alin. (3) prevede criteriul legal subsecvent comun de imputare, și anume, în primul rând, obligațiile care sunt scadente și apoi distribuția proporțională. Nu mai există alte criterii stabilite în acest articol care să reglementeze imputația în contractul de furnizare. În trecut, din cauza lipsei regulilor generale, instanțele rusești aplicau aceste prevederi prin analogia legii altor situații.⁴³⁶ După introducerea regulilor generale în art. 319.1, instanțele vor începe aplicarea noilor prevederi. Totuși, din cauza inadvertențelor din noile reguli și din explicațiile oferite de instanțele superioare, există un anumit nivel de

⁴³³Vartolomei, R. *Regimul juridic al plăților transfrontaliere în cadrul Uniunii Europene*. București: Editura „Universul Juridic”, 2008, pp. 28–30. ISBN 978-973-127-087-6.

⁴³⁴ Концепция развития гражданского законодательства Российской Федерации от 07.10.2009, s 2.5.

⁴³⁵ A se vedea Codul civil al Federației Ruse, art. 506.

⁴³⁶ Карапетов А.Г. et. al. *Договорное и обязательственное право (общая часть): постатейный комментарий к статьям 307-453 Гражданского кодекса Российской Федерации*. Москва: Статут, 2017, p 150. ISBN 978-5-8354-1325-6.

imprevizibilitate cu privire la aplicarea lor. Mai multe detalii cu privire la aceste neajunsuri vor fi expuse mai jos.

3.6.3. Analiza comparativă cu privire la criteriile de aplicare a imputației plății.

Imputația făcută de către debitor

Similar cu PICC și DCFR, toate trei jurisdicții stabilesc regula generală că debitorul este în drept să indice obligația asupra căreia el intenționează să aplice executarea. Prevederea aplicabilă în Republica Moldova este stabilită în art. 875 alin. (1) din Codul civil. O particularitate a Codului civil rus constă în faptul că permite debitorului să indice imputația imediat după executare (*без промедления после исполнения*) și nu doar înainte de executare (art. 319.1 alin. (1) din Codul civil rus).

O prevedere specială din Codul civil român stabilește că debitorul nu poate imputa plata unei obligații care nu a devenit scadentă cu preferință unei obligații care este scadentă, cu excepția când a fost convenit că debitorul este în drept să facă plata anticipată (art. 1507 alin. (2) din Codul civil român). La fel, legea românească stipulează că, în caz de plată prin transfer, debitorul este obligat să indice imputația în ordinul de plată (art. 1507 alin. (3) din Codul civil român). În Codul civil vechi nu erau prevederi corespondente cu privire la plata prin transfer.

Imputația făcută de către creditor⁴³⁷

Legislația românească prevede dreptul creditorului să impute executarea, dacă debitorul nu a făcut-o, ceea ce este în corespundere cu prevederile PICC și DCFR. Există o particularitate în legea românească care stabilește că, atunci când remite debitorului o chitanță liberatorie, creditorul este dator să facă imputația prin acea chitanță (art. 1508 alin. (3) din Codul civil român). Codul civil al Federației Ruse nu conține reguli privind imputația făcută de către creditor. În redacția veche a Codului civil din Republica Moldova, art. 586 nu prevedea posibilitatea ca imputația să fie făcută de creditor. În redacția actuală a art. 875 alin. (2) din Codul civil modificat, acest drept al creditorului este prevăzut.⁴³⁸ Astfel, dacă debitorul nu face indicația imputării plății, creditorul poate imputa, într-un termen rezonabil, și prin notificarea debitorului, executarea asupra uneia sau, după caz, mai multor obligații, la alegere.

⁴³⁷ De menționat că imputația făcută de creditor a fost un aspect dezbătut în contradictoriu de Grupul de lucru asupra PICC. A se vedea Unidroit PC Misc – 14, 88.

⁴³⁸ Pentru comentarii relevante privind propunerile de modificare a Codului civil al Republicii Moldova privind imputația plăților a se vedea Palamarcu, Vl. *Particularitățile juridice a obligațiilor pecuniare, Materialele Conferinței Internaționale Științifico-Practică, Codul Civil al Republicii Moldova – 10 Ani, Realizări Rezerve și Perspective*. Chișinău: CEP USM 2015.

Imputația legală. Comentarii generale

Toate trei jurisdicții conțin prevederi cu privire la imputația legală, care se aplică când imputația nu a fost făcută de către debitor sau creditor, după caz. Remarcabil, criteriile și ordinea lor de aplicare sunt diferite în jurisdicțiile examinate. Regulile din România sunt similare cu cele din PICC și DCFR. În Moldova, până la reforma Codului civil, criteriile corespundeau parțial cu PICC și DCFR. O diferență, de exemplu, era că ordinea de aplicare a criteriilor privind garanția și împovărarea erau inversate. Astfel, conform legislației anterioare din Moldova, o obligație care era mai împovărătoare pentru debitor și nu era garantată urma să fie satisfăcută înainte de obligația garantată. Conform PICC și DCFR, soluția ar fi diferită.

Altă diferență a constat în faptul că nu era reglementat criteriul de vechime în legislația moldovenească și, astfel, imputația se aplica proporțional tuturor obligațiilor fără aplicarea criteriului de vechime. Redacția actuală a art. 875 din Codul civil implementează toate patru criterii, similar prevederilor din PICC și DCFR.

Cadrul legal din Rusia implică mai multe particularități. În primul rând, urmează de subliniat că intenția inițială a autorilor proiectului privind transpunerea prevederilor art. 522 din Codul civil rus a fost implementată asimetric. Astfel, conform regulilor din contractul de furnizare, imputația este reglementată de două criterii, în următoarea ordine: scadența și proporționalitate. Totuși, în art. 319.1 din Codul civil rus criteriile sunt diferite, iar ordinea de aplicare este neclară. De exemplu, alin. (2) prevede criteriul de garanție, iar alin. (3) – criteriul de scadență și proporționalitate. Nu este clar care dintre criterii urmează să se aplice primul. De exemplu, aplicarea imputației în primul rând unei obligații garantate, care nu este încă scadentă, cu preferință unei obligații scadente, ar fi conceptual problematică. Această abordare aleatorie sugerează că a existat o eroare în scrierea prevederilor. Curtea Supremă a Federației Ruse a explicat că regula privind criteriul garanției urmează să se aplice numai în cazurile în care toate obligațiile au devenit scadente sau în care toate obligațiile nu au devenit scadente.⁴³⁹ O astfel de explicație, care încearcă să amelioreze discrepanțele practice, oferă o abordare unică. După cum menționează unii autori, deși Curtea Supremă a Federației Ruse încearcă să ofere o anumită explicație și elimină inconsistențele, multe probleme încă pot să apară în practică din cauza diferitor interpretări ale faptului că reglementarea criteriilor de imputație poate să fie implementate incoerent și să se

⁴³⁹ Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 22 ноября 2016 г., № 54, о некоторых вопросах применения общих положений Гражданского Кодекса Российской Федерации об обязательствах и их исполнении, рст. 40.

detașeze de la abordarea din PICC și DCFR.⁴⁴⁰ Cercetarea de către autorul tezei a prevederilor menționate, structurate în baza ordinii criteriilor din PICC și DCFR, este prezentată în continuare, însoțită de comentarii asupra particularităților relevante ale regulilor din fiecare jurisdicție.

Scadența

În redacția anterioară, art. 586 alin. (1) propoziția a doua din Codul civil al Republicii Moldova stabilea scadența în calitate de prim criteriu legal, ceea ce este în corespundere cu PICC și DCFR. Câteva distincții, totuși, existau, deoarece regula moldovenească se referea doar la obligația care a ajuns la scadența prima, dar nu se referea și la alternativa privind obligația care va deveni scadentă prima. Această distincție ridică întrebarea generală dacă debitorul este în drept să execute o obligație înainte ca aceasta să devină scadentă. Similar prevederii art. 6.1.5 din PICC⁴⁴¹, art. 575 alin. (2) propoziția a doua și a treia stipulau: „Debitorul însă poate executa obligația înainte de termen dacă creditorul nu are niciun motiv temeinic pentru a refuza executarea. În cazul în care respinge executarea anticipată, creditorul este obligat să-l informeze imediat în acest sens pe debitor și să ia toate măsurile necesare pentru a evita prejudicierea lui.” Adaptarea corespunzătoare a acestei prevederi putea duce la soluții similare celor stabilite în PICC și DCFR, astfel substituind lipsa referinței la obligația care devine scadentă prima în Codul civil moldovenesc.

În redacția actuală a art. 875 alin. (4) lit. a) din Codul civil, scadența rămâne în calitate de prim criteriu legal, iar textul se extinde nu doar asupra obligației deja scadente, dar și asupra obligației care a ajuns prima la scadență, ultima specificație oferă cadru normativ pentru imputarea și a obligațiilor încă neajunse la scadență. Totuși, în contextul executării anticipate a obligațiilor, urmează să fie aplicabile regula din art. 861 alin. (3) din Codul civil, care este corespondentă cu regula din redacția anterioară, citată mai sus.

Conform art. 1509 alin. (1) lit. a) din Codul civil român, imputația va afecta obligația care este scadentă sau care va deveni scadentă prima. Ținând cont de prevederea corespondentă privind plata anticipată din art. 1496 alin. (1) și (2) din Codul civil român, obligația care nu este încă scadentă va putea fi considerată imputată dacă părțile nu au convenit contrariul ori dacă aceasta nu rezultă din natura contractului sau din împrejurările în care a fost încheiat ori dacă creditorul are un interes legitim ca plata să fie făcută la scadență. Textul prevederii art. 1496 alin. (1) și (2) din Codul civil român este următorul: „(1) Debitorul este liber să execute obligația chiar înaintea

⁴⁴⁰Капанетов, А.Г. et.al., p. 154.

⁴⁴¹Pentru comentarii privind aplicarea art. 6.1.5 din PICC în relație cu art.6.1.12.(3)(a) din PICC a se vedea Yesim, A., *op. cit.*, p. 784.

scadenței dacă părțile nu au convenit contrariul ori dacă aceasta nu rezultă din natura contractului sau din împrejurările în care a fost încheiat. (2) Cu toate acestea, creditorul poate refuza executarea anticipată dacă are un interes legitim ca plata să fie făcută la scadență.”

Conform art. 319.1 alin. (3) din Codului civil rus, criteriul scadenței include ambele alternative: obligația care este scadentă și care va fi scadentă prima. Mai există o situație suplimentară: în cazul în care obligația nu are un termen determinat pentru executare, imputația se aplică mai întâi obligației care a apărut prima. Această regulă pare să fie similară cu prevederea art. 6.1.12 alin. (3) lit. (d) din PICC și art. III.-2:110 alin. (4) lit. (d) din DCFR. Totuși, abordarea acesteia este distinctă din cauza aplicării în contextul criteriului scadenței și este limitată doar la obligațiile pentru care perioada de executare nu este determinată.⁴⁴² Astfel de abordare nu se regăsește în PICC și DCFR.⁴⁴³

Adițional, anumite inconsistențe sunt determinate de explicațiile Curții Supreme a Federației Ruse, care prevăd că art. 319.1 alin. (3) urmează să se aplice numai când toate obligațiile au o garanție sau când niciuna dintre obligații nu are garanție. Această abordare condiționată se detașează de regulile PICC și DCFR. Cu privire la alt aspect asociat, jurisprudența rusească a dezvoltat o abordare particulară în cazul obligațiilor pentru care a expirat termenul de prescripție. Este menționat că, în conformitate cu art. 199 alin. (3) din Codul civil rus, imputația operată prin lege nu poate fi aplicată unei obligații prescrise. În astfel de cazuri executarea urmează să stingă obligațiile neprescrise conform prevederilor art. 319.1 alin. (2) și (3) din Codul civil rus, aplicat în mod corespunzător.⁴⁴⁴

În viziunea noastră această explicație afectează conținutul art. 199 alin. (3) din Codul civil rus,⁴⁴⁵ deoarece această prevedere blochează doar acțiunile unilaterale ale creditorilor, de exemplu compensarea, în exercitarea drepturilor lor cu privire la obligațiile prescrise, dar nu acoperă cazul când faptul juridic este în afara controlului creditorului, cum ar fi imputația legală.

⁴⁴² Regulile privind obligațiile pentru care termenul de executare nu este determinat sunt reglementate în art. 314 alin. (2) din Codul civil rus (Срок исполнения обязательства).

⁴⁴³ Карапетов, А.Г. et.al., op. cit., pp. 153–154.

⁴⁴⁴ Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 22 ноября 2016 г., № 54, п. 41

⁴⁴⁵ Art. 199 alin. (3) prevede: «Односторонние действия, направленные на осуществление права зачет, безакцептное списание денежных средств, обращение взыскания на заложенное имущество во внесудебном порядке и т.п., срок исковой давности для защиты которого истек, не допускаются.»

Garanția

Criteriul garanției referitor la imputația executării este consacrat în art. 875 alin. (4) lit. b) din Codul civil și era reglementat în art. 586 alin. (2) din Codul civil în redacția veche. În Codul civil român criteriul de garanție este reglementat în art. 1509 lit. b). Ambele prevederi corespund cu prevederile din PICC și DCFR. Regulile se referă nu doar la obligațiile garantate, dar implementează și echivalentul expresiei „least security” (cele mai puține garanții). Aceasta înseamnă că prevederea relevantă urmează a fi interpretată în lumina poverii economice,⁴⁴⁶ conform căreia diferite garanții sunt gradate diferit, de exemplu diferite perioade de prescripție extinctivă aplicabile diferitor obligații.⁴⁴⁷

Criteriul garanției este reglementat în art. 319.1 alin. (2) din Codul civil rus. Partea relevantă a prevederii stipulează: „(...) исполнение засчитывается в пользу обязательств, по которым кредитор не имеет обеспечения”. Conținutul expresiei nu este similar cu „(...)the obligation the creditor has least security” (*obligația pentru care creditorul are garanția cea mai redusă*). Astfel, prevederea face distincție doar între obligațiile garantate și negarantate și nu oferă o gradație a formelor de garanții pe care poate să le aibă creditorul la dispoziție.⁴⁴⁸ Aceasta e o altă particularitate a legislației rusești și, într-o anumită măsură, se detașează de abordarea din PICC și DCFR.

Onerozitatea (împovărarea)

Regula cu privire la obligația cea mai împovărătoare pentru debitor este stabilită în art. 875 alin. (4) lit. c), iar anterior era prevăzută în art. 586 alin. (2) din Codul civil, și corespunde cu PICC și DCFR. După cum am menționat mai sus, particularitatea prevederii constă în plasarea acestui criteriu în calitate de al doilea criteriu, dar nu al treilea, precum apare în PICC și DCFR. Această abordare (schimbul de poziție cu criteriul garanției) favorizează interesele debitorului. Criteriul de împovărare în Codul civil român, prevăzut în art. 1509 lit. c) este în corespundere cu PICC și DCFR. Codul civil rus nu conține prevederi corespondente privind imputația bazată pe criteriul de onerozitate.

Vechimea

⁴⁴⁶ A se vedea Von Bar, Ch., Clive, E. et.al., *op. cit.*, p. 756.

⁴⁴⁷ A se vedea Yesim, A., *op. cit.*, p. 784.

⁴⁴⁸ A se vedea Карапетов, А.Г. et.al., *op. cit.*, pp. 152–153.

În Codul civil al Republicii Moldova criteriul vechimii este reglementat în art. 875 alin. (4) lit. d) similar prevederilor din art. 6.1.12 alin. (3) lit. (d) din PICC și art. III.-2:110 alin. (4) lit. (d) din DCFR. Anterior acest criteriu nu a fost consfințit în Codul civil. Cadrul juridic din România prevede criteriul vechimii în art. 1509 alin. (1) lit. d)⁴⁴⁹ și corespunde cu prevederile din PICC și DCFR. Conform Codului civil din Rusia nu există prevedere corespondentă criteriului de vechime a obligației. Prevederea din art. 319.1 alin. (3) din Codul civil rus referitoare la obligația pentru al cărei termen de executare nu are termen determinat este cam ambiguă. Urmează să fie notat că, în acest caz, referința la data apariției obligației nu este un criteriu de imputație. Acesta este mai curând o caracteristică a obligației pentru care perioada de executare nu este determinată și, astfel, nu justifică aplicarea criteriului vechimii în scopuri de imputație.

Proporționalitatea

În Codul civil al Republicii Moldova, criteriul proporționalității este reglementat în art. 875 alin. (5), care prevede că „dacă nu se aplică niciunul dintre criteriile prevăzute la alin. (4), executarea se impută asupra tuturor obligațiilor proporțional, sub rezerva dispozițiilor alin. (6)”. Prevederea corespunde cu art. 6.1.12 alin. (3) ultima propoziție din PICC și art. III. – 2:110 alin. (4) ultima propoziție din DCFR. Până la reforma Codului civil, o prevedere corespondentă se conținea în art. 586 alin (3). În Codul civil din România această prevedere este consacrată în art. 1509 alin. (1) lit. e), ceea ce este în corespundere cu prevederea corespondentă din PICC și DCFR. Codul civil din Rusia stabilește criteriul proporționalității în ultima propoziție a art. 319.1 alin. (3). Din cauza inadvertențelor evidențiate mai sus, putem aprecia că prevederile din Codul civil rus nu pot fi considerate în totalitate în corespundere cu PICC și DCFR.

Regula specială privind imputația cheltuielilor, dobânzii și capitalului

Obligațiile monetare sunt supuse regulilor particulare datorită naturii banilor.⁴⁵⁰ Orice regulă privind imputația cheltuielilor, dobânzii și capitalului, probabil, derivă din reglementarea obligațiilor monetare. Această regulă va fi indicată ca „regula specială privind imputația plății”. Această regulă specială poate fi observată în art. I 6.1.12 alin. (1) și art. 6.1.13 din PICC, dar, la fel, și prin analiza comparativă cu prevederea corespondentă din art. III. – 2:110 alin. (5) din

⁴⁴⁹Pentru comentarii relevante, a se vedea Baiaș, F.A. et.al., *Noul Cod civil. Comentariu pe articole*. C.H.Beck, 2012), p. 1590-1591. ISBN 978-606-18-0414-6.

⁴⁵⁰ Profesorul Jean-Pierre Tosi și-a expus opinia că: „La distinction des obligations en nature et des obligations de somme d’argent est apte à fonder à elle seule le système des obligations, à la place de celle habituellement retenue entre obligations de donner, faire et ne pas faire.” A se vedea Pignarre, L.F. *Les obligations en nature et de somme d’argent en droit privé*. Paris: L.G.D.J. 2010. Preface. ISBN 978-2-275-03574-1 . ISSN 0520-0261.

DCFR. Mai sus am evidențiat diferențele dintre PICC și DCFR referitoare la aplicarea regulii speciale privind imputația plății asupra obligațiilor monetare și nemonetare. Constatările noastre arată că nu există o abordare uniformă la nivel național în cele trei jurisdicții. Rezumând, în Moldova și Federația Rusă regula specială privind imputația plății se aplică doar obligațiilor monetare. Totuși, în România, prevederea corespondentă se aplică ambelor obligații – monetare și nemonetare. Mai jos am propus o scurtă analiză a particularităților în aplicarea regulii speciale privind imputația plății în fiecare jurisdicție.

Regula corespondentă în Moldova este stipulată în art. 875 alin. (6) și stabilește: „În cazul obligației pecuniare, indiferent de imputația indicată de debitor, plata efectuată de către debitor se va imputa, în primul rând, cheltuielilor, în al doilea rând, dobânzii și altor prestații și, la urmă, sumei de bază (capitalului), dacă creditorul nu face o imputație diferită.” Până la reforma Codului civil, o regulă parțial similară se conținea în art. 586 alin. (4) din Codul civil. Prevederea citată corespunde cu reglementările din PICC și DCFR. Dorim să atragem atenția că Plenul Curții Supreme de Justiție din Moldova a oferit o explicație⁴⁵¹ care nu era convergentă cu textul legii, și urmează a fi privită critic inclusiv în contextul redacției actuale. Astfel, Curtea Supremă a explicat: „Dacă la creditul bancar (sau împrumutul pecuniar), la apariția situației în care debitorul se află în întârziere și achită suma în rate, banii vor merge mai întâi pentru stingerea penalității, a dobânzii, apoi a datoriei, atunci, în cazul întârzierii în executarea obligației pecuniare nerezultate din credit (pentru recuperarea prejudiciului adus prin folosirea mijloacelor financiare străine), penalitatea sau dobânda se va achita după stingerea datoriei de bază.” Această explicație nu este convingătoare, deoarece ea induce o abordare contradictorie fără vreo bază legală. Atât prevederea anterioară din art. 586 alin. (4) din Codul civil, cât și redacția actuală a art. 875 alin. (6) nu face distincție între contract de credit, împrumut bănesc și alte obligații monetare. Nu există altă regulă care ar permite Curții Supreme să ajungă la o astfel de concluzie. Noi am criticat această abordare și am propus să fie modificată explicația Curții Supreme.⁴⁵² Susținem în continuare necesitatea acestei modificări.

În România o prevedere corespondentă se conține în art. 1509 alin. (2) din Codul civil și stabilește că în toate cazurile plata se va imputa mai întâi asupra cheltuielilor de judecată și executare, apoi asupra ratelor, dobânzilor și penalităților, în ordinea cronologică a scadenței

⁴⁵¹ Hotărârea Explicativă a Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 9 din 24 decembrie 2010, pct. 23 [online] [citat 20.12.2017]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=137.

⁴⁵² Palamarciuc, V. (conducător științific – Sergiu Băieșu). *Reglementarea juridică a obligațiilor pecuniare*. Rezumatele tezelor de master 2011-2013, 2012-2014. Chișinău: CEP USM, 2015, pp. 241–242. ISBN 978-9975-71-650-5.

acestora, și, în final, asupra capitalului, dacă părțile nu convin altfel. Cu excepția unor diferențe tehnice minore, regula este în corespundere cu PICC și DCFR. După cum am menționat mai sus, această prevedere se aplică oricărei obligații similare, monetare și nemonetare, inclusiv imputația corespunzătoare a dobânzii la obligații nemonetare.⁴⁵³ Deoarece în Codul civil al Republicii Moldova a fost introdusă posibilitatea aplicării dobânzii de întârziere și obligațiilor nepecuniare, inspirate inclusiv din legislația României, considerăm, de *lege ferenda*, ar fi util de completat reglementarea existență cu posibilitatea aplicării prevederilor art. 875 alin. (6) din Codul civil și obligațiilor nepecuniare. În acest context, ar putea fi introdus alin. (7) cu următorul cuprins: „prevederea din alin. (6) se aplică cu adaptările necesare și obligațiilor nepecuniare”. O astfel de tehnică ar fi în corespundere cu abordarea art. 6.1.13 din PICC, care prevede: „Article 6.1.12 applies with appropriate adaptations to the imputation of performance of non-monetary obligations.”

În Federația Rusă regula specială privind imputația este reglementată în art. 319 din Codul civil. Această regulă stabilește că, în cazul în care suma plătită nu este suficientă să stingă obligația integral, astfel de sumă urmează, în primul rând, să satisfacă cheltuielile creditorului suportate pentru primirea plății, urmată de dobândă și, la final, de capitalul datoriei. Această prevedere este în corespundere cu PICC și DCFR, fiind foarte similară cu prevederile corespondente din Moldova și România. Totuși, există o distincție în faptul că instanțele rusești au dezvoltat o jurisprudență în aplicarea imputației asupra dobânzii contractuale și celei legale. În timp ce, conform art. 6.1.12 din PICC, dobânda poate fi, fie de natură contractuală, fie de natură legală,⁴⁵⁴ conform jurisprudenței rusești, dobânda legală pentru întârzierea plății obligației monetare⁴⁵⁵ nu cade sub incidența regulii speciale privind imputația plății. Curtea Constituțională a Federației Ruse și Plenul Curții Supreme de Justiție a Federației Ruse au explicat că art. 319 din Codul civil nu se aplică imputației pretențiilor care se califică în calitate de prejudiciu pentru neexecutarea obligațiilor pecuniare. Aceasta înseamnă că dobânda de întârziere prevăzută în art. 395 din Codul civil rus intitulat „Răspunderea pentru neexecutarea obligației monetare” (*Ответственность за неисполнение денежного обязательства*) nu cade sub incidența regulilor imputației prevăzute

⁴⁵³ Pentru comentarii relevante referitoare la aplicarea regulilor privind imputația plății în Codul civil român a se vedea Pop, L., Popa, I.F., Vidu, S. I. *Curs de drept civil: obligațiile*. București: Editura „Universul Juridic”, 2015, pp. 533–535. ISBN 978-606-673-560-5.

⁴⁵⁴ Vezi Yesim, A., *op. cit.*, p. 782.

⁴⁵⁵ Pentru o privire comparativă referitoare la dobânda de întârziere pentru neexecutarea la timp a obligațiilor monetare cu referințe particulare la CESL, DCFR, PICC, Directiva privind întârzierea plăților 2011/7/EU și unele legi civile naționale a se vedea Zimmermann, R. *Interest for Delay in Payment of Money, English and European Perspective on Contract and Commercial Law. Essays in honor of Hugh Beale*. Gullifer, L., Vogenauer, S. et.al., Hart Publishing, 2014, p. 319-349. ISBN 9781509912971.

în art. 319 din Codul civil. Curtea Constituțională în particular a statuat: „Как по своему буквальному смыслу, так и в системе норм действующего гражданского законодательства данное положение регламентирует лишь очередность погашения требований по денежному обязательству и не регулирует очередность погашения требований, связанных с реализацией гражданско-правовой ответственности за неисполнение или ненадлежащее исполнение обязательств.”⁴⁵⁶ Plenul Curții Supreme de Justiție a Federației Ruse suplimentar a clarificat că termenul „dobândă” (procente), după cum este utilizat în art. 319 din Codul civil rus, se referă la dobânda în calitate de folosință pentru banii străini. Totodată, dobânda care constituie mijloc de răspundere civilă, de exemplu cum este cea prevăzută în art. 395 din Cod civil rus, nu se referă la dobânda indicată în art. 319 și urmează să fie stinsă după executarea capitalului”.⁴⁵⁷

Părțile sunt în drept să schimbe ordinea imputației, dar acest drept se aplică doar prin prisma art. 319 din Codul civil rus, ceea ce înseamnă că părțile nu pot schimba modul imputației dobânzii de întârziere asupra obligațiilor monetare stipulat în art. 395 din Codul civil rus.⁴⁵⁸ La fel, Curtea Supremă a Arbitrajului din Federația Rusă a explicat că acordul dintre părți cu privire la imputația dobânzii de întârziere, cu prioritate față de alte componente ale obligației monetare, cum este prevăzut în art. 319 din Codul civil rus, urmează a fi considerat nul. Suplimentar, la poziția Curții Constituționale și Curții Supreme, Curtea Supremă de Arbitraj a evidențiat că debitorul poate să aleagă să plătească dobânda de întârziere separat, înainte sau după plata obligației monetare prevăzută în art. 319 din Codul civil.⁴⁵⁹

Prevederile și practica judiciară cu privire la art. 395 din Codul civil este un aspect pe larg dezbătut, iar opiniile cu privire la natura juridică și aplicarea corespunzătoare a acestui articol sunt divergente.⁴⁶⁰ Amendamentele operate la art. 395 din Codul civil, ca parte a reformei recente, au generat discuții suplimentare cu privire la subiectul dobânzii de întârziere.⁴⁶¹

⁴⁵⁶ Определение Конституционного Суда Российской Федерации N 854-О-О от 21 июня 2011 г., [online], pct. 2(3), [citat 12.12.2017]. Disponibil <http://www.consultant.ru>.

⁴⁵⁷ Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 22 ноября 2016 г. N 54, [online] pct. 37 (1) [citat 12.12.2017]. Disponibil: <http://www.consultant.ru>.

⁴⁵⁸ Ibidem, pct. 37(3) [citat 12.12.2017]. Disponibil: <http://www.consultant.ru>.

⁴⁵⁹ Информационное Письмо Президиума Высшего Арбитражного Суда Российской Федерации от 20 октября 2010 г. № 141 о некоторых вопросах применения положений статьи 319 Гражданского Кодекса Российской Федерации, [online]. pct. 2(3)-(4) [citat 12.12.2017]. Disponibil: <http://www.consultant.ru>.

⁴⁶⁰ А se vedea Рожкова, М. Внедоговорное обязательство по уплате процентов за пользование чужими денежными средствами. În: *Хозяйство и право*, 2005, nr.9, september, 105. ISSN 0134-2398; Гаврилов, Э. О неустойке и процентах за неисполнение денежного обязательства после принятия изменений в Общую часть обязательственного права. În: *Хозяйство и право*, 2015, nr.6, june, 3. ISSN 0134-2398.

⁴⁶¹ А se vedea Гаврилов, Э., p. 3.

3.7. Nominalismul monetar

După cum putem observa, obiectul obligației pecuniare sunt banii exprimați în semne monetare care au circulație legală în cadrul unui sistem monetar. În relațiile sociale, în cadrul cărora în calitate de obiect tot mai mult apar banii, este important de a determina conținutul și quantumul obligației care urmează a fi executată. La determinarea quantumului obligației pecuniare se impune principiul juridic al nominalismului monetar. De fapt, nominalismul monetar poate fi calificat ca o categorie nu doar juridică, ci și economică, și politică. Din perspectivă juridică acesta are mai mult o funcție tehnică atașabilă banilor și obligațiilor pecuniare.⁴⁶²

Savigny desemna valoarea nominală ca fiind valoarea atașată fiecărei monede conform voinței autorului său (*Savigny bezeichnet als Nennwert den „Wert, welcher jedem Geldstück, nach der Absicht seines Urhebers, beizulegen ist”*). El recunoștea că prin nominalismul tehnic semnele monetare sunt o ficțiune a banilor reali,⁴⁶³ avându-se în vedere metale prețioase în calitate de bani reali, deci relevând o concepție metalistică. Însă, la acea etapă, principiul nominalismului pentru obligații pecuniare încă nu era formulat (definitiv), fiind formulat abia în demersurile ulterioare.⁴⁶⁴ Cuvântul „nominalism” semnifică faptul că ceea ce definește moneda este numele său (de ex.: euro, lira sterlină, dinarul etc.), nu puterea sa de cumpărare reală. El implică faptul că valoarea unei monede este fixată de către stat.⁴⁶⁵ Conform acestui principiu, în obligațiile pecuniare puterea de plată a banilor rămâne neschimbată, chiar dacă puterea lor de cumpărare s-a schimbat de la data nașterii obligațiilor până la data scadenței, debitorul fiind dator numai cu suma nominalizată în convenție, iar creditorul fiind îndatorat a primi această sumă. Nominalismul monetar a absolutizat valoarea nominală a banilor și a ignorat valoarea reală a acestora, exprimată în puterea lor de cumpărare.⁴⁶⁶

Referindu-ne la apariția sa istorică, aparent, principiul nominalismului nu își găsește o consacrare certă în dreptul roman, textele sale nefiind concludive. În literatura de specialitate se menționează că, prin interpretările glosatorilor și, ulterior, postglosatorilor, s-a creat distincția juridică între valoarea intrinsecă (*bonitas intrinseca*) și valoarea extrinsecă (*bonitas extrinseca*), i.e. valoarea metalică a banilor, și a fost pusă la baza achitării obligațiilor monetare. Deși ideile canoniștilor erau orientate în aceeași direcție, o direcție decisivă a fost pusă după publicarea în

⁴⁶² A se vedea Von Staudingers, J., Schmidt, K., *op. cit.*, D 19, D 21, pp. 158–159.

⁴⁶³ Von Staudingers, J., Schmidt, K. *op. cit.*, D 25 bb), p. 161.

⁴⁶⁴ Von Staudingers, J. Schmidt K. *op. cit.*, D 25 bb), p.161.

⁴⁶⁵ Malaurie, Ph., Aynes, L., Stoffel-Munck, Ph., *op. cit.*, p. 638.

⁴⁶⁶ Corhan, A., judecător la Curtea de Apel Timișoara. *Repararea prejudiciului prin echivalent bănesc*. București: Editura „Lumina Lex”, 1999, p. 93. ISBN 973-588-091-1.

1546 a *Tractatus contractuum et usurarum* a lui Carolus Molinaeus (Dumoulin). În lucrarea sa, el a interpretat decizia lui Paulus prin cuvintele *Quantitas, id est valor impositus*, care a constituit fundamentul principiului nominalistic după cum este cunoscut acum.⁴⁶⁷

Dacă unitățile monetare în care se exprimă obligația își mențin stabilitatea în decursul perioadei de valabilitate a obligației, părțile contractului, practic, nu confruntă dificultăți la determinarea extinderii obligației. Însă, în cazul în care, în perioada dintre nașterii obligației și momentul stingerii ei, unitățile monetare în care se exprimă această obligație și-au schimbat capacitatea de plată în urma deprecierii sau aprecierii, apare o problemă de o însemnătate teoretică și practică: se schimbă oare cantitativ obligația, adică care este obiectul material al prestației – transmiterea anumitei cantități de unități monetare sau a anumitei „capacități de cumpărare”? În aceste circumstanțe ca soluție legală a problemei vine principiul nominalismului.⁴⁶⁸ Justificarea implicațiilor nominalismului monetar este unul dintre factorii care determină caracterul misterios al naturii juridice a banilor. Fiind creat în calitate de principiu juridic, acesta a permis (validează) atât eliminarea valorii intrinseci a banilor, cât și dematerializarea ulterioară a acestora. Problema valorii banilor este permanent atașată conceptului de bani, căci banii oglindesc valoarea bunurilor și serviciilor și orice implicație a banilor ridică întrebarea dacă contravaloarea acestora este sau ar fi corespunzătoare valorii prestației căreia se echivalează. Una dintre justificările literaturii de specialitate privind principiul nominalismului monetar face referință la intenția (prezumată) a părților cu privire la cadrul juridic relevant atunci când contractează obligațiile pecuniare,⁴⁶⁹ ele fiind, totodată, libere, în limitele normelor imperative, să modifice efectele nominalismului monetar prin ajustarea sumei. Pe de altă parte, nominalismul poate fi privit ca o formă de încredere socială, similară caracteristicii de confidență intersubiectivă atașabilă banilor, descrisă mai sus. Ar fi atât de intersubiectivă încât literatura de specialitate evidențiază că nominalismul prin sine însuși este un principiu juridic obiectiv (*ein objektivrechtliches Prinzip*),⁴⁷⁰ generalizat empiric din situația factuală normală.⁴⁷¹ Atunci când se pune problema valorii banilor, conceptual s-ar dori ca prestația în bani să fie echivalentă cu contraprestația și, intuitiv, se impune mecanismul echilibrului și/sau echității contractuale. Însă, echilibrul și echitatea contractuală nu presupun o abordare egalitaristă a valorii prestațiilor. Or, libertatea contractuală este principiul fundamental în raporturile contractuale, iar estimarea și asumarea riscurilor de către fiecare din părți este o prezumție care le incumbă și face parte din

⁴⁶⁷ Mann, F. A., *op. cit.*, pp. 87–88.

⁴⁶⁸ Vasluian, G., Velicev, A., *op. cit.*, pp. 49–50.

⁴⁶⁹ A se vedea Mann, F. A., *op. cit.*, p. 85.

⁴⁷⁰ A se vedea Von Staudingers, J., Schmidt, K., *op. cit.*, D 31, p. 165.

⁴⁷¹ Mann, F.A., *op. cit.*, p. 84.

mersul curent al relațiilor economice, dar și conștientizarea efectelor cadrului legal (consensul normativ al părților).

Într-o speță referitoare la un caz care a avut loc în fața Curții de Arbitraj Internațional pe lângă Camera de Comerț Internațională (ICC) a apărut problema privind valuta și implicit valoarea prestației rezultată din desfacerea contractului. În speță se explică că, în caz de lipsă a unei clauze valutare speciale, consensul implicit sau normativ al părților este aplicabil. În acest sens, urmează a fi considerat principiul nominalismului. Acest principiu presupune că, în absența unei prevederi specifice în contract, fiecare debitor urmează să execute obligația monetară la valoarea nominală. Principiul nominalismului este principiul general al dreptului transnațional, fiind consfințit și în art. 6.1.9 alin. (3) din Principiile Contractelor Comerciale Internaționale UNIDROIT. În consecință, tribunalele arbitrale internaționale sunt foarte reticente să intervină în contract pe motiv de inflație sau depreciere monetară în lipsa unei clauze specifice de depreciere valutară.⁴⁷²

Efectele nominalismului monetar pot afecta semnificativ echilibrul contractual, în special prin factori imprevizibili părților unui raport. Unul din astfel de fenomene îl reprezintă situația când statul intervine cu politici de devalorizare a banilor, cum ar fi alterarea valorii intrinseci sau introducerea unui nou raport între valuta nouă și cea veche. Însă, în acest caz, revenim la fundamentul juridic al ficțiunii banilor și marja foarte largă de apreciere care o are statul în determinarea politicilor monetare.⁴⁷³ Un exponent expresiv al principiului nominalismului monetar poate fi observat în postulatul „marca este egală cu marca”, sau „euro este egal cu euro”⁴⁷⁴ sau „leul este egal cu leul”.

În sistemul englez, problema a fost abordată detaliat într-o speță apărută în fața instanțelor din Marea Britanie (cauza Brett vs Gilbert (1605)) ca urmare a modificărilor normative operate prin Proclamația regală din 20 mai 1601. În litigiul examinat s-a pus problema privind moneda de plată ce trebuia utilizată la achitarea datoriei. Contextul istoric relevă că, la momentul când obligația a fost contractată, moneda oficială de plată era alta decât cea la momentul executării obligației. Problema părților în litigiu a constat în faptul că nu dorea creditorul să recepționeze noua liră irlandeză, ci avea încredere în moneda mai veche, care avea o valoare intrinsecă mai mare și, respectiv, o valoare economică mai stabilă. În final, instanța a dat câștig de cauză

⁴⁷² Arbitral Award of ICC International Court of Arbitration – Brussels 8240. ICC International Court of Arbitration Bulletin, vol. 10, no. 2, Fall 1999, 60-62; rezumat [online] [cit. 26.08.2019]. Disponibil: <http://www.unilex.info/case.cfm?pid=2&do=case&id=629&step=FullText>.

⁴⁷³ A se vedea capitolul privind teoria ficțiunii juridice a banilor și comentariile de mai jos în lumina practicii CEDO.

⁴⁷⁴ A se vedea Staudingers, S.O., *op. cit.* Vorbem zu §§ 244-248, C 22, p. 191.

debitorului care a oferit moneda de circulație mai nouă, astfel confirmând **principiul nominalismului monetar**⁴⁷⁵ și că „lira este egală cu lira”.

În legislația Republicii Moldova reflecția acestui postulat îl identificăm în prevederea din art. 479 alin. (1) din Codul civil: „Moneda națională, leul, constituie un mijloc legal de plată, obligatoriu pentru recepționare conform valorii nominale pe întreg teritoriul Republicii Moldova.” O regulă specială, în cadrul contractului de împrumut, care reflectă principiul nominalismului,⁴⁷⁶ este consacrată în art. 1247 alin. (3) din Codul civil și stabilește: „În cazul în care a împrumutat o sumă de bani, împrumutatul are obligația de a restitui suma nominală primită fără a ține cont de variațiile valorii banilor.” Deși vulnerabil în fața realităților economice, aforismul nominalistic presupune că neschimbarea denumirii banilor semnifică și neschimbarea puterii de plată a banilor.⁴⁷⁷ Acesta poate fi calificat drept nucleul funcționării tehnice a nominalismului monetar.

Așadar, abordarea tehnică a puterii de plată a banilor se regăsește în regimul juridic al executării obligațiilor pecuniare, conform căruia debitorul este eliberat de obligație dacă transmite suma nominală datorată. În literatura germană se evidențiază că așa-numitul principiu al obligației sumei de bani (*das Prinzip der Geldsummensschuld*)⁴⁷⁸ este oglindirea nominalismului tehnic, iar nominalismul tehnic, la rândul său, este oglindirea funcției banilor.⁴⁷⁹ Abordarea tehnică a nominalismului are la bază mutațiile care au avut loc asupra banilor pe parcursul istoriei. Interesant de observat că înlăturarea cerinței privind cântărirea banilor a adus cu sine fraude ale persoanelor private, manifestate prin micșorarea greutateii metalului prețios din care erau confecționați banii, însă valoarea nominală rămânând aceeași.⁴⁸⁰ Modificarea greutateii monedelor era considerată infracțiune care atenta la puterea suveranului. Pe de altă parte, în Evul Mediu se observă practica

⁴⁷⁵ Pentru detalii a se vedea Fox, D. Case of Mixt Monies: Confirming Nominalism in the common law of monetary obligations. În: *Legal Studies Research Paper*. University of Cambridge. Faculty of Law. Paper No. 11/2011. [online]. Februarie 2011 [cit. 11.05.2016]. Disponibil: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1763741##.

⁴⁷⁶ Pentru o selecție de jurisprudență în practica românească, bazată pe prevederile Codului civil din 1864, a se vedea Stoica, L. C. *Împrumutul, comodatul și creditul bancar. Practică judiciară*. București: Editura Hamangiu, 2010, pp. 43–49. ISBN 978-606-522-352-3

⁴⁷⁷ Лунц, Л. А., *op.cit.*, p. 171.

⁴⁷⁸ „Obligația sumei de bani” (*Geldsummensschuld*) urmează a fi distinsă de conceptul „obligația valorică de bani” (*Geldwertschuld*). Ultima este orientată nu spre sumă, ci spre acoperirea unei valori. Caracteristicile speciale ale acesteia fiind, pe de o parte, dinamizarea automată a sa și, pe de altă parte, neutralitatea valutară. S-a mai opinat că o pretenție bazată pe obligația valorică de bani (*Geldwertanspruch*) nu este purtătoare de dobândă. A se vedea Von Staudingers, J., Schmidt, K., *op. cit.*, C 17, p. 106.

⁴⁷⁹ Von Staudingers, J., Schmidt, Karsten, *op. cit.*, D 29, p. 164.

⁴⁸⁰ S-a menționat că în perioada secolelor XIII–XIV banii din argint au fost alterați, ceea ce a dus la convenția ca în afacerile majore prestațiile să se efectueze în piese de aur. A se vedea Nussbaum, A. *Clause-or dans les contrats internationaux*. Recueil des cours, 1933 – I, Bordeaux, Imprimeries Delmas, Chapon, Gounouilhau, 18.080, 1934, p. 561.

suveranului de a micșora greutatea monedelor, fără a le modifica valoarea extrinsecă.⁴⁸¹ Aceasta fiind prima etapă a mutației banilor în implementarea nominalismului.

Începând cu secolul al XVI-lea, a doua modalitate a mutației, mult mai subtilă, a fost utilizarea monedei de cont care nu mai era în circulație. Moneda de cont era utilizată la fixarea prețurilor, dar plata se efectua în monede reale.⁴⁸² Manipulările monetare au devenit un remediu cvasifiscal obișnuit pentru suveran, ele fiind și un important mijloc de colectare indirectă a bogăției în rândul populației.⁴⁸³

Nominalismul se aplică și, indiferent dacă contractul este guvernat de legea din țara care interesează, datoriile devin exprimate în noua monedă, deoarece vechea monedă a încetat să existe oriunde, nu doar la nivel local, și astfel *lex monetae* și legăturile respective ale acesteia urmează a fi aplicate universal.⁴⁸⁴

Frederick Alexander Mann evidențiază următoarele aspecte particulare ale principiului nominalismului.⁴⁸⁵

(a) Simpla schimbare a valorii unității de cont străine, cât de serioasă această ar fi, este irelevantă sau, cu alte cuvinte, nominalismul pune riscul deprecierei pe creditor și riscul aprecierii (sau revalorizării) pe debitor și nicio parte nu poate fi ascultată să se plângă despre pierderile neașteptate.

(b) Nu există loc de a evita nominalismul prin abandonarea *lex monetae* pe motiv că legile monetare au, fără îndoială, caracter de drept public, a căror aplicare se menționează că ar fi de restricționare teritorială, sau pentru atribuirea caracterului confiscator pierderilor creditorului, sau prin invocarea politicii publice împotriva debitorului care se bazează pe deprecierea monedei sau a creditorului care se bazează pe aprecierea acesteia.

(c) Nu poate exista nicio întrebare privind imposibilitatea de a efectua plata în valută străină. În caz de stingere a unui sistem monetar, moneda nouă care o schimbă pe cea veche va deveni suma plătită.

(d) Nu contează dacă locul de plată este în interiorul sau în afara țării a cărei *lex monetae* se aplică. Locul plății nu poate schimba mijlocul de plată selectat.

⁴⁸¹ Exemplu marcant de micșorare a valorii monedelor este evidențiat cu referire la regele Filip Frumosul (Philip le Bel, 1285-1315). Cu privire la acest exemplu și altele din istoria franceză a se vedea Nussbaum, A. *Clause-or dans les contrats internationaux*. Recueil des cours, 1933, p. 591 și urm.

⁴⁸² Libchaber, R., *op. cit.*, p. 217 și autorii citați în notele de subsol, în special Bloch, M. *Esquisse d'une histoire monétaire de l'Europe*, Armand Colin, 1954.

⁴⁸³ Vezi Libchaber, R., *op. cit.*, pp. 218-219.

⁴⁸⁴ Mann, F.A., *op. cit.*, p. 262.

⁴⁸⁵ Mann, F.A., *op. cit.*, pp. 272-274.

(e) În final, ceea ce, conform *lex monetae*, este *legal tender* își menține această calitate până la demonetizare, indiferent de restricțiile referitoare la utilizarea acesteia, precum ar fi interdicțiile de export sau import al acesteia din sau în țara unde a fost emisă.⁴⁸⁶

Aspectul legat de valorizarea sau, mai curând, de devalorizarea banilor a fost supus examinării și prin prisma protecției proprietății în jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului. Situația caracteristică spațiului postsovietic, inclusiv Republicii Moldova, a determinat schimbarea banilor din ruble sovietice în monedă națională, cum ar fi leul moldovenesc. Populația a fost și continuă să fie afectată de efectul devalorizării banilor. De exemplu, prin Decretul Președintelui Republicii Moldova cu privire la introducerea monedei naționale în Republica Moldova nr. 200/1993 a fost instituită reforma monetară prin care semnele bănești, monedele metalice și banii de pe conturi puse în circulație de Banca de Stat a U.R.S.S. și Banca Centrală a Federației Ruse în anii 1961–1992 au fost schimbate în lei moldovenești, începând cu 2 decembrie 1993, ora 18.00, la cursul de schimb 1 leu contra 1000 cupoane (ruble).⁴⁸⁷ Perioada reformei monetare a fost acompaniată de eroziunea valorii banilor,⁴⁸⁸ dar însăși reforma monetară operată este un exponent al devalorizării banilor.

Totuși, trebuie să subliniem că, deși în cadrul unor reforme monetare echivalarea monedei vechi cu cea nouă a suferit abordări excesive, uneori statele revin cu politici de revalorizare a banilor.⁴⁸⁹

Eroziunea valorii banilor ridică problema respectării de către stat a drepturilor patrimoniale ale deținătorilor banilor. În mai multe spețe apărute în fața Curții Europene pentru Drepturile Omului, deținătorii de conturi de depozite bancare au reclamat statul pentru restituirea sumelor depozitate care nu aveau aceeași putere de cumpărare, fapt care ar încălca dreptul la protecția

⁴⁸⁶ Credem că aici trebuie să subliniem importanța referinței autorului doar la restricțiile ce se referă la moneda statului care impune restricții. Or, în caz de restricții asupra unei valute străine, concluzia ar putea fi diferită.

⁴⁸⁷ Totodată, statul a intervenit și cu unele măsuri de indexare a sumelor depuse de către cetățeni deținute în conturile Băncii de Economii, și anume în raport de 1 rublă: 1 leu pentru prima mie de ruble, iar suma care depășește una mie lei în raport de 2.5 ruble la 1 leu. A se vedea detalii în Legea nr. 1530/2002 privind indexarea depunerilor bănești ale cetățenilor în Banca de Economii. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.174-176, art. 1337.

⁴⁸⁸ Cu titlu de exemplu normativ a se vedea Legea nr. 824/1991 privind indexarea veniturilor bănești ale populației

⁴⁸⁹ De exemplu, în Germania, la începutul anilor 1920 marca germană a fost devalorizată prin stabilirea ratei de 1 miliard de mărci egală cu 1 reichsmark. În relația contractuală practica Germană a oferit o soluție de revalorizare a datoriei, poate aproximativ la 2.500 de reichsmark. Aparent, recunoașterea legislației și practicii de revalorizare în Germania a fost contradictorie în instanțele din jurisdicții, de exemplu cele engleze nu o recunoșteau, motivul principal fiind că revalorizarea în Germania se referea la anumite obligații, dar nu la întreaga reformă monetară. Pe de altă parte, de exemplu, în Elveția revalorizarea datoriilor în mărci a fost permisă, chiar dacă însuși contractul nu era guvernat de legea germană, dar pentru aceasta instanțele din Elveția au aplicat unele principii ale echității din Codul civil elvețian. Se mai menționează că în Franța, ca urmare a reformelor monetare, revalorizarea niciodată nu a fost admisă, principiul nominalismului fiind aplicat cu strictețe. Pentru detalii a se vedea Mann, F.A., *op. cit.*, pp. 276–283.

proprietății stipulat în Articolul 1 al Protocolului 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Ca răspuns la această problemă, Curtea Europeană a explicat că „o obligație generală a statelor de a menține puterea de cumpărare a sumelor depozitate în bănci sau instituții financiare prin indexare sistematică nu poate fi dedusă din Articolul 1 al Primului Protocol”⁴⁹⁰ și statele au o marjă foarte largă de apreciere în determinarea politicilor economice (și sociale), ceea ce include și reformele monetare, în special în situații de amploare, cum ar fi succesiunea statelor.⁴⁹¹ Așadar, prin optica Articolului 1 al Protocolului 1 din CEDO, operarea nominalismului monetar, ca formă a politicilor monetare a statului, este validabil din perspectiva marjei de apreciere atribuite statului.⁴⁹²

Din comentariile de mai sus putem observa că nominalismul monetar este un principiu juridic, care facilitează caracterul formal al operării mecanismului obligațiilor civile. Totodată, este subliniat rolul nominalismului și în calitate de instrument al stabilității valutare.⁴⁹³ Însă fundamentul și justificarea sa sunt puse la îndoială atunci când efectul său economic creează stare de inechitate față de partea a cărei contraprestație nu este afectată de aceeași devalorizare ca și în cazul banilor.

În acest context, nominalismului monetar i se opune abordarea bazată pe valoare sau crearea de mecanisme de eliminare sau mitigare a efectelor nominalismului monetar, domeniu pe care îl propunem să-l examinăm pe scurt în continuare.

3.8. Măsurile de excludere a efectelor nominalismului monetar

3.8.1. Datoria de valoare

După cum am observat, conținutul principiului nominalismului derivă din reglementări care stabilesc că în cazul obligației pecuniare valoarea nominală este decisivă. Ca opoziție acestei abordări intervine **teoria valorismului**, bazată pe valoarea de curs, valoarea de piață, în special pe puterea de cumpărare a banilor.⁴⁹⁴ Totodată, deprecierea monetară constituie o realitate a zilelor

⁴⁹⁰ A se vedea cauzele *X. vs the Federal Republic of Germany*. Cererea nr. 8724/79, Decizia Comisiei din 6 martie 1980, Decisions and Reports 20, p. 226; *Boyajyan vs Armenia*. Cererea nr. 38003/04; 22.06.2011, CEDO 2011, par. 55; *Dolneanu c. Moldova*, Cererea nr. 17211/03, Hotărârea din 13.11.2007, par. 31; *Appolonov vs Russia* (dec.), no. 67578/01, 29 August 2002, ECHR 2002, *Gayduk and Others vs Ukraine* (dec.), no. 45526/99, 2 July 2002, ECHR 2002; *Rudzinska vs Poland* (dec.), no. 45223/99, 7 September 1999, ECHR 1999-VI.

⁴⁹¹ A se vedea cauza *Alisic et autre c. Bosnie-Herzegovine, Croatie, Serbie, Slovenie et Ex-Republique Yougoslave de Macedoine*, Requête No. 60642/08, par. 106-107.

⁴⁹² O situație particulară legată de întârzierea plății compensațiilor afectate de inflație, a se vedea cauzele *Akkus vs Turkey*, par. 29; *Aka v. Turkey*, 49, unde Curtea a explicat: „Abnormally lengthy delays in the payment of compensation for expropriation in the context of hyperinflation led to increased financial loss for the person whose land has been expropriated, placing him in a position of uncertainty.”

⁴⁹³ A se vedea *Von Staudingers, J., Schmidt, K., op cit.*, D 194, pp. 259–260.

⁴⁹⁴ *Von Staudingers, J., Schmidt, K. op. cit.*, D 30, p. 164.

noastre. J. Carbonnier considera, de altfel, referindu-se la fenomenul complex și general al inflației și devalorizării monetare, că de la codificare niciun alt eveniment nu a exercitat o acțiune atât de bulversantă asupra dreptului patrimonial.⁴⁹⁵

Nominalismul face ca riscul deprecierei monetare să fie suportat de către creditorul de sume de bani,⁴⁹⁶ iar cel al aprecierii monetare de către debitor. Datoria de valoare, unul dintre mijloacele cele mai adecvate de înlăturare a efectelor deprecierei monetare, desemnează, așa cum plastic și sugestiv rezultă chiar din denumirea sa, obligația centrată în jurul unei valori. În cazurile în care în raporturile civile intervin restituirea prin echivalent sau repararea, întinderea în bani a obligației este determinată la un moment cât mai apropiat de cel al plății efective, de valoarea obiectului (în natură, inițial) al obligației.⁴⁹⁷

Referindu-se la principiul nominalismului monetar, Remy Libchaber îl abordează din perspectiva componentelor care formează conceptul banilor – unitatea de valoare și unitatea de plată. El explică că principala diferență rezidă în incidența lor cu deprecierea monetară. Nominalismul se referă, în ceea ce ține de unitatea de plată, la natura lucrurilor: este necesar de a restitui identic numărul unităților de plată care au fost recepționate; o majorare a numărului acestora, pentru a ține cont de diminuarea valorii fiecărei unități, ar presupune – în afara unei clauze contractuale – recursul legiuitorului la un element corectiv, de exemplu un indice de preț; o astfel de politică ar putea fi oportună, dar ar denatura substanța obligației. În schimb, după părerea lui Remy Libchaber, datoriile exprimate în unități de valoare sunt natural indexate asupra bunurilor și serviciilor procurate; în considerarea lor procedeul datoriei de valoare este legitim și merită să fie generalizat. Doar considerentele practice, în special de simplitate, ar putea duce la respingerea acesteia.⁴⁹⁸

Datoria de valoare, o noțiune pragmatică, s-a adaptat cameleonice legilor juridice și economice succesive. Multiplele ei fațete îi oferă, mai degrabă, un caracter funcțional decât unul teoretic încheiat. Aflată în căutarea unui fundament, ea oscilează între interpretare economică și solidarism contractual, putând însă apărea ca o simplă ficțiune juridică. De fapt, datoria de valoare întârzie evaluarea creanței, „temporizează data estimării creanței pentru a-i conferi «actualitate»

⁴⁹⁵ Roșioru, F.. Accepțiunea clasică asupra naturii juridice a datoriilor de valoare. În: *Revista Română de Drept al Afacerilor*. Nr. 5, 2005, p. 37. ISSN 1583-493X. Tot acolo a se vedea notele de subsol; Carbonnier, J. *Droit civil. Les Biens*. Paris, Presses Universitaires de France, 1956, p. 33.

⁴⁹⁶ Malaurie, Ph., Aynes, L., Stoffel-Munck, Ph., *op. cit.*, p. 638.

⁴⁹⁷ Roșioru, F. *Datoriile de valoare* (rezumatul tezei de doctorat), [online], 2011, p. 9 [cit. 10.07.2019]. Disponibil: https://doctorat.ubbcluj.ro/sustinerea_publica/rezumat/2011/drept/rosioru_felicia_catalina_ro.pdf.

⁴⁹⁸ Mayer, P., *op. cit.*

și «integralitate» sub aspectul acoperirii efective a datoriei sau a prejudiciului. Ea nu este o ficțiune juridică, ci un mijloc tehnic, admisibil și necesar pentru a înlătura nominalismul monetar”.⁴⁹⁹

Problema devalorizării banilor a iscat multe discuții în știința economică modernă, iar subiectul ajustării puterii de cumpărare fluctuante a unității de cont este una dintre temele remarcabile printre economiști.⁵⁰⁰ Sub aspect juridic, elementul funcțional economic al valorii banilor este tratat prin prisma teoriei valorismului. Se menționează că cea mai remarcabilă încercare în acest sens a fost efectuată de către Eckstein, care, în comun cu alți reprezentanți ai acestei școli de gândire, în mod extins, se bazează pe intenția părților să protejeze „valoarea economică” și care dezvoltă un sistem al valorizării care urmează a fi aplicat oricând banii își pierd „stabilitatea relativă a valorii”. Astfel, teoria valorismului pune accent pe valoarea economică a banilor, valoare care urmează a fi ajustată în funcție de fluctuațiile valorii bunurilor, inflație⁵⁰¹ etc.

În opinia lui Frederick Alexander Mann, legea monetară, totuși, nu poate să atragă nicio atenție la valoarea funcțională a banilor sau să accepte orice teorie valoristică bazată pe aceasta.⁵⁰² Pe scurt, explică Mann, **teoria economică** nu furnizează juristului mijloace de încredere privind cauzele de modificare a valorii banilor, în general, și a inflației, în particular, care ar putea fi luate în considerare pentru scopuri juridice. Al doilea raționament, care împiedică juristul să permită ca extinderea obligației monetare să fie determinată prin valoarea funcțională a banilor, rezidă în faptul că economiștii nu pot sau la un anumit nivel nu furnizează juristului metode potrivite pentru a măsura schimbările valorilor monetare.⁵⁰³ Am evidențiat că validitatea principiului nominalismului a fost permanent contestată, însă este un principiu aplicabil obiectiv și rezultă din practică.⁵⁰⁴ În acest context, a fost asumat că valorismul este incompatibil cu interesul public. Principiul obligației sumei de bani (*das Prinzip der Geldsummensschuld*) a apărut ca drept nescris, acesta fiind o creatură a obiceiului juridic (*Gewohnheitsrecht*). Însă, în viziunea unor autori, acesta nu are la bază acordul părților, astfel nominalismul nu urmează a fi aplicat doar în obligațiile

⁴⁹⁹ Roșioru, F., *op. cit.*, p. 15.

⁵⁰⁰ Mann, F. A., pp. 81-82.

⁵⁰¹ Cu privire la definirea inflației și altor informații macroeconomice, cum ar fi încrederea economică (*La croissance economique*), rata de schimb (*Le taux de change*), ratele dobânzii (*Les taux d'interet*) a se vedea Karyotis, C. *L'essentiel de la Bourse et des marches de capitaux*. Ed. 4, Gualinoediteur, Lextenso editions, 2014, p. 71-73, ISBN 978-2-297-04017-4.

⁵⁰² Mann, F. A., p. 82. Totuși, Mann admite că este interesant și chiar atractiv criticismul lui Eckstein asupra fondării teoretice a nominalismului conceptualizat. Astfel, este într-adevăr surprinzător că nominalismul nu trebuie să aibă caracterul de *ius cogens* și trebuie să permită părților să devieze de la principiu, stipulând clauze protective (a se vedea notele de subsol din lucrarea lui Mann, F. A., p. 82).

⁵⁰³ Mann, F. A., *op. cit.*, p. 83.

⁵⁰⁴ Von Staudingers, J., Schmidt, K. *op. cit.*, D 31, p. 165.

pecuniare izvorâte din contract. Această rejecție a valorismului arată că acesta nu poate fi aplicat tuturor obligațiilor pecuniare, în special celor care au la bază principiul obligației sumei de bani.⁵⁰⁵

Alți autori, însă, consideră că orice obligație pecuniară este (urmează a fi considerată) o datorie de valoare (*Wertschuld*).⁵⁰⁶

Datoria de valoare desemnează acea obligație a cărei mărime sau întindere este stabilită la valoarea unui bun sau a unor bunuri, exprimată într-o sumă de bani, sumă care este supusă oricând modificării sau recalculării în situațiile în care nu mai reprezintă acea valoare din cauza fluctuațiilor monetare.⁵⁰⁷

Profesorul I. Albu definește datoriile de valoare ca fiind „obligațiile al căror obiect îl constituie valori exprimate în sume de bani, sume însă care sunt supuse modificării atunci când ele nu mai exprimă acele valori din cauza fluctuațiilor monetare”.⁵⁰⁸

Așadar, datoriile de valoare urmează regimul juridic al obligațiilor pecuniare, dar mai puțin suportarea efectelor deprecierei monetare.⁵⁰⁹

Noțiunea sau categoria „datoriilor de valoare” a fost creată de doctrina germană (*Wertschuld*)⁵¹⁰ și, apoi, preluată și dezvoltată de doctrina franceză, cu scopul ca acestea să fie puse la adăpost de consecințele deprecierei monetare care intervin uneori până la momentul plății.⁵¹¹ Totuși, urmează să observăm că în literatura germană se operează cu mai multe expresii, cum ar fi „Geldsummenschuld” (datoria unei sume de bani), „Geldwertschuld” (datoria de valoare a unei sume de bani), „Wertschuld” (datoria de valoare).⁵¹²

Din observațiile noastre, în literatura franceză și cea română se utilizează doar termenii „datorie de valoare,, („*dette de valeur*”) și „obligație pecuniară” (*dette de somme d'argent*). Aparent, *Wertschuld* ar fi o categorie de gen, iar *Geldwertschuld* o varietate a acesteia. Însă

⁵⁰⁵ Von Staudingers, J., Schmidt, K. *op. cit.*, D 31, D 32, p. 167. Contextul principiului „das Prinzip der Geldsummenschuld” a fost dezvăluit mai sus, în cadrul secțiunii dedicate principiului nominalismului.

⁵⁰⁶ Von Staudingers, J., Schmidt, K., *op. cit.*, D 31, D 32 p. 167, D 42, p. 172, se face referință la autori precum Kress, Enneccerus, Lehmann.

⁵⁰⁷ A se vedea Pop, L. Câteva considerații generale referitoare la categoria datoriilor de valoare.: În *Dreptul*, nr.9, București, 2002, p.66. ISSN 1018-0435.

⁵⁰⁸ Albu, I. *Drept civil. Introducere în studiul obligațiilor*. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1984, p.120; citat de la Roșioru, F. Natura juridică a datoriilor de valoare. În: *Revista de Drept Privat*, anul III, nr.3, Chișinău: Editura „Cartdidact”, 2003, note de subsol, p. 33. ISSN 1811-1149.

⁵⁰⁹ Roșioru, F. Natura juridică a datoriilor de valoare. În: *Revista de Drept Privat*, anul III, nr.4, Chișinău: Editura „Cartdidact”, 2003, note de subsol, p. 6. ISSN 1811-1149.

⁵¹⁰ „Datoria de valoare” este o noțiune de origine germanică (*Wertschuld*, prin opoziție cu *Geldschuld*) care se referă la regimul monetar contemporan al restituirilor și reparațiilor: valoarea obligației este calculată după valoarea unui bun pentru a o face să scape de deprecierea monetară. A se vedea Malaurie, Ph., Aynes, L., Stoffel-Munck, Ph., *op. cit.*, p. 646.

⁵¹¹ Pop, L. Câteva considerații generale referitoare la categoria datoriilor de valoare. În: *Dreptul*, nr. 9, 2002, p. 66. București, 2002. ISSN 1018-0435.

⁵¹² A se vedea Von Staudingers, J., Schmidt K., *op. cit.*, D 32, p. 167.

cercetarea noastră ne conduce la concluzia că Wertschuld este mai curând o caracteristică a Geldwertschuld, decât un concept de sine stătător.⁵¹³ Aceasta poate fi observat și în definițiile „datoriei de valoare” propuse mai sus, care, preponderent, fac referire la obligație pecuniară în calitate de echivalent al valorii unei prestații nepecuniare. După cum putem observa, „datoria de valoare” este un concept care operează în contrabalansă cu principiul nominalismului. Totodată, expresia de Geldsummenschuld operează în contextul în care este aplicabil principiul nominalismului (*Nennwertprinzip*).

Hibridă după natura sa, „datoria de valoare” își prezintă originalitatea de a fi ambele: prin obiectul său, obligație în natură, dar care se execută ca o obligație pecuniară. Între formarea datoriei de valoare și executarea sa monetară este necesară o etapă intermediară: convertirea valorii încorporate într-un obiect în anumit număr de unități monetare.⁵¹⁴

La rândul lor, unitățile de plată nu au o valoare, însă încorporează o anumită putere de a stinge datoria exprimată în unități de valoare,⁵¹⁵ unități de valoare care compun conceptul abstract al banilor. Așadar, în acest proces de transformare, înainte de executarea lor, datoriile de valoare se vor lichida, iar rezultatul acestei lichidări va fi transformarea obiectului obligației într-un anumit număr de unități de valoare.⁵¹⁶

Datoria de valoare se poate manifesta atât în raporturi contractuale, cât și în cele delictuale. În raporturi contractuale un exemplu al datoriei de valoare este obligația de întreținere în cadrul contractului de înstrăinare a bunului, cu condiția întreținerii pe viață. Așadar, art. 1213 alin. (1) din Codul civil prevede: „În baza contractului de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață, o parte (beneficiarul întreținerii) se obligă să dea celeilalte părți (dobânditor) în proprietate un bun imobil sau mobil, iar dobânditorul se obligă să asigure beneficiarului întreținere în natură – locuință, hrană, îngrijire și ajutorul necesar pe timpul cât va trăi, precum și înmormântare.” Totodată, art. 1216 alin. (1) din Codul civil stabilește că, în cazul neexecutării de către dobânditor a obligației de întreținere, beneficiarul întreținerii poate cere stabilirea obligației de întreținere prin efectuarea unor plăți periodice în bani.

⁵¹³ Mai mult decât atât, într-un dicționar explicativ de specialitate juridică german, am identificat că explicația la cuvântul „Geldschuld” este sinonimă cu „Geldwertschuld”. A se vedea http://www.jura-basic.de/aufruf.php?file=&pp=&art=6&find=t_1097xyxGeldschuld (vizitat la 18.08.2020). Un alt dicționar explicativ juridic german, la fel, arată dependența noțiunii *Wertschuld* de *Geldschuld*, *Wertschuld* fiind o caracteristică a unor obligații pecuniare. A se vedea noțiunile „Wertschuld” și „Geldschuld” în *Köbler, G.: Juristisches Wörterbuch*. 2004/14., neubearb. Aufl. – München: Vahlen, 2003 (Vahlen-Studienreihe Jura) 2003 Verlag Franz Vahlen GmbH, München [citat 1.09.2020]. Disponibil: <file:///C:/Users/vladimir.palamarciuc/Downloads/K%C3%B6bler%20Juristisches%20W%C3%B6rterbuch-1.pdf>

⁵¹⁴ Pierre-Francois (G-L). La notion de dette de valeur en droit civil. Essai d'une théorie. Préface de Raynaud P. *Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence*, 1975, pp. 41, 237 și urm., citat de Libchaber, R., *op. cit.*, p. 181.

⁵¹⁵ Libchaber, R., *op. cit.*, p. 206.

⁵¹⁶ Pierre-Francois (G-L), *op. cit.*, p. 237, citat de Libchaber, R., *op. cit.*, p. 206.

În acest caz, reieșind din esența obligației, beneficiarul va putea solicita echivalentul necesităților de locuință, hrană, îngrijire la valoarea actuală reieșind din cheltuielile necesare a fi suportate, indiferent de data încheierii contractului, precum și cheltuielile suportate de dobânditor pentru asigurarea condițiilor de întreținere până la neexecutare.

Exemplul menționat reflectă o situație care este reglementată de lege și ne permite evidențierea unei datorii de valoare prin interpretare.

Totuși, în mare parte, reglementarea raporturilor contractuale nu permite aplicarea conceptului de datorie de valoare. De exemplu, în cadrul unui contract de prestare a serviciilor contra sumei de 5.000 lei, a cărei achitare urmează a fi efectuată după prestarea serviciilor, valoarea sumei datorate la scadență, în cele mai dese cazuri, va fi diferită de valoarea ei la data contractării.

Să analizăm alt exemplu: A i-a împrumutat lui B, cu titlu gratuit, o sumă de 10.000 lei la 1 ianuarie 2018, pe un termen de un an. La 1 ianuarie 2019, B îi întoarce lui A suma împrumutată. Ținând cont de raportul anual al Băncii Naționale a Moldovei pentru anul 2018,⁵¹⁷ indicele inflației anuale a fost de 3,0%. Prin urmare puterea de cumpărare a 10.000 lei la data scadenței obligației este mai mică decât la acordarea împrumutului. Totuși, se consideră că B a executat în modul corespunzător obligația de restituire a împrumutului și nu mai este dator lui A.

În ceea ce privește raporturile delictuale, datoria de valoare se poate manifesta atunci când persoanei i s-a cauzat un prejudiciu material. De exemplu, a fost distrus un bun. Costul bunului la momentul distrugerii era de 1.000 de lei, dar la momentul pronunțării hotărârii judecătorești acesta costa 1.200 de lei. Pornind de la conceptul „datoriei de valoare”, suma care o datorează debitorul este de 1.200 de lei.

În situația cauzării unui prejudiciu, rezultat atât din raporturile contractuale, cât și delictuale, conceptul de datorie de valoare poate fi utilizat ca mijloc de stabilire a cuantumului pentru repararea prejudiciului, în sens că repararea prejudiciului, exprimat în bani, urmează a fi făcută la valoarea reală a acestuia, indiferent de fluctuațiile monetare.

Exemplele menționate ne permit să înțelegem ce anume este datoria de valoare. Creanța nu are drept obiect niciun lucru, nici bani, ci o valoare, aceea a prestației sau a prejudiciului. Creanța nu este constituită din bani propriu-ziși. Banii nu sunt aici *in obligatione*, ci *in*

⁵¹⁷ A se vedea Raportul anual al Băncii Naționale a Moldovei pentru anul 2018, [online], p. 22 [cit. 19.09.2019]. Disponibil: https://www.bnm.md/files/RA_2018_ro.pdf.

solutione.⁵¹⁸ Teoretic, cadrul legal ne permite să identificăm posibilități pentru ambele teorii, cea a nominalismului și cea a valorismului, în funcție de raportul juridic.⁵¹⁹

3.8.2. Clauza de aur și clauzele valutare

Mentținerea valorii unei obligații poate avea loc prin prevederi contractuale. Istoria acestor clauze a evoluat împreună cu istoria inflației și a valutei. De la începutul anilor '20 ai secolului trecut și aproximativ până la mijlocul anilor '30 erau răspândite clauze de protecție a valorii prestației prin clauze valutare, clauze de aur.⁵²⁰

De la originea banilor până în secolul al XIX-lea oamenii au recunoscut aurul pentru toți banii sau aproape toți. Aurul și metalele prețioase erau identificate ca un ideal monetar. Stabilitatea remarcabilă a aurului în materia monetară explică de ce acesta era confundat o perioadă lungă de timp cu banii și de ce această asimilare a devenit imposibilă prin accelerarea brutală a dezvoltării formelor monetare în secolul XX.⁵²¹ În cazul Statelor Unite ale Americii, standardul de management de aur a devenit una dintre legile naționale și internaționale.⁵²²

Autorul german Arthur Nussbaum a definit clauza de aur (*clause d'or*) ca fiind un acord dintre părți, conform căruia debitorul se obligă să plătească piese de aur sau să transmită o sumă de bani corespunzătoare valorii unei cantități de aur determinate. În acea perioadă astfel de clauze erau foarte răspândite datorită faptului că aurul era metalul cel mai prețios care se afla, în mod uzual, în circuitul comercial, precum și materialul cel mai prețios din care era făcută moneda.⁵²³ Din definiția de mai sus, dar și din literatura juridică pot fi reținute două tipuri de clauze de aur, clauza de plată în piese de aur (*Goldmunzklausel, clausolo corso oro*) și clauza de plată a unei sume echivalente cu valoarea de aur (*Goldwertklausel, clausolo valore oro*).⁵²⁴

Totodată, modalitatea de exprimare a clauzelor valutare a fost diferită pe parcursul istoriei. Așadar, în perioada mai veche prestația se exprima cu referire la o anumită cantitate de aur, dar în perioada modernă acestea se exprimau prin referință la moneda națională în aur a unui stat, cum ar fi „1000 de franci de aur”, „1000 de dolari de aur”, „1000 de mărci de aur” etc., ceea ce semnifica referința la unitatea monetară a unui sistem național determinat. Aceste clauze au avut scopul

⁵¹⁸ A se vedea Malaurie, Ph., Aynes, L., Stoffel-Munck, Ph., *op. cit.*, p. 646.

⁵¹⁹ În context, în literatura de specialitate cândva chiar s-a opinat că ambele teorii, cea a nominalismului și cea a valorismului sunt corecte în limitele sale. A se vedea Kessler, F., *op. cit.*

⁵²⁰ Von Staudingers, J., Schmidt, K., *op. cit.*, D 165, p. 244.

⁵²¹ Libchaber, R., *op. cit.*, p. 390.

⁵²² A se vedea Nussbaum, A., *op. cit.*, p. 123.

⁵²³ A se vedea Nussbaum, A., *Clause-or dans les contrats internationaux*, Recueil des cours, 1933 – I, Bordeaux, Imprimeries Delmas, Chapon, Gounouilhou, 18.080, 1934, p. 559.

⁵²⁴ *Ibidem*, p. 562.

principal de a evita deprecierea monedei fiduciare.⁵²⁵ Totodată, pot fi observate unele riscuri legate de ineficiența sau invalidarea clauzelor de aur prin prisma evoluțiilor istorice și politicilor monetare a statelor înainte și după Primul Război Mondial, în special a practicilor de introducere a cursului forțat al biletelor bancare.⁵²⁶

Un Studiu al UNIDROIT este dedicat clauzelor de aur în convențiile internaționale, cum ar fi cele de transport internațional, unde răspunderea civilă este legată de un standard de aur, în contextul problemelor apărute ca urmare a crizei monetare în perioada anilor 1960–1970 (*Gold clauses in international conventions. Problems raised by the present monetary crisis*).⁵²⁷ Structura acelor clauze este legată de o unitate de cont, corelată cu un standard de aur, cum ar fi francul Poincare de 65.5 mg de aur,⁵²⁸ francul Germinal de 10/31 g de aur, unitatea EMA (*European Monetary Agreement*) 0,88867088 g de aur.⁵²⁹ Prin Acordul Bretton Woods a fost stabilită o paritate virtuală a valurilor cu aurul, care nu crea dificultăți datorită caracterului unison al prețului aurului cu cel de pe piață. Însă în 1968, după o izbucnire de procurări speculative a aurului pe piață, guvernatorii la 7 bănci centrale, care formau așa-numitul „Gold Pool” (fond comun de aur), și anume Belgia, Republica Federală Germană, Italia, Olanda, Elveția, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii, au convenit, la 17 martie 1968, în Washington, că băncile nu vor mai cumpăra și nu vor vinde aur pe piață deschisă. S-a convenit că procurările vor avea loc doar între băncile centrale, la rata de paritate a aurului stabilită cu dolarul american (35 de dolari pentru o uncie de aur fin), iar alte state au aderat la acest acord.⁵³⁰

După aceste evoluții, care au determinat și diferența între prețul a aurului pe piață și rata oficială, a fost pusă problema privind rata convertirii ce urmează a fi aplicată. Problema s-a aprofundat mai mult după ce, în anul 1971, Statele Unite ale Americii au declarat abandonarea parității dolarului american cu aurul. În acest sens, prevederile Acordului Bretton Woods au devenit ambigue și, de fapt, greu de aplicat.⁵³¹

⁵²⁵ *Ibidem*, p. 561.

⁵²⁶ Pentru diverse exemple istorice de invalidare a clauzelor de aur ca rezultat al adoptării unor legi speciale de a introduce cursului forțat al bancnotelor bancare și alte aspecte practice asociate eficienței sau ineficienței clauzelor de aur, a se vedea a se vedea Nussbaum, A., *op. cit.*, p. 618 și urm.

⁵²⁷ U.D.P. 1973 – Etude LVII – Doc. 1/rev. *Gold clauses in international conventions. Problems raised by the present monetary crisis*. Paper prepared by Mr Italo Arcari, Referendar on behalf of the Secretariat of UNIDROIT.

⁵²⁸ De exemplu art. 22 pct. 4) din Convenția pentru unificarea unor reguli de transport aerian internațional din 12.10.1929, ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 766/1996. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr.19, art.205, prevede: „Sumele indicate mai sus sunt considerate ca raportându-se la francul francez, format din 65 1/2 miligrame aur, cu titlul de 900/1000 aur fin. Ele vor putea fi convertite în fiecare monedă națională în cifre rotunde.”

⁵²⁹ U.D.P. 1973 – Etude LVII – Doc. 1/rev., p. 3.

⁵³⁰ U.D.P. 1973 – Etude LVII – Doc. 1/rev., pp. 4-5.

⁵³¹ U.D.P. 1973 – Etude LVII – Doc. 1/rev., pp. 6-7.

Fondul Monetar Internațional a venit cu o soluție temporară, prin care a oferit posibilitatea statelor să introducă rate centrale (*central rates*), care, nu neapărat, urmau să fie legate direct cu aurul, ci și cu DST sau cu valutele altor state-membre, inclusiv cu dolarul american.⁵³²

Evoluțiile monedei naționale legate de paritatea cu aurul a creat fluctuații monetare și, aparent, abordări diferite cu privire la modul de aplicare a prevederilor clauzelor de aur în practică. Una dintre recomandările Studiului UNIDROIT, pentru acea etapă, a fost ca instanțele naționale să privească esența clauzelor de aur și să urmeze ratele parității oficiale, în acest sens fiind referită în calitate de exemplu și o decizie a Curții Supreme de Justiție din Olanda din 14 aprilie 1972.⁵³³

Considerăm că era o recomandare corectă, deși era foarte dificil de a da o apreciere juridică în acele circumstanțe. Totodată, într-o publicație a Fondului Monetar Internațional s-a precizat că toate convențiile în care există referință la paritatea cu aurul, cum ar fi referința la franc, urmează a fi corelate cu Drepturile Speciale de Tragere (DST). Chiar dacă un tratat nu este modificat să înlocuiască unitatea de aur cu Drepturile Speciale de Tragere (DST),⁵³⁴ experiența Uniunii Poștale internaționale arată că aceasta poate fi posibil de efectuat în scopuri practice.⁵³⁵ Deoarece DST este mecanismul care a înlocuit paritatea banilor cu aurul, o astfel de abordare pare să fie corectă. Totuși, în unele situații, când legea expres face referință la un standard de aur, cum ar fi art. 22 din Convenția privind transportul aerian internațional,⁵³⁶ urmează a fi aplicat acel standard.

În dreptul contractual, clauzele valutare⁵³⁷ sunt practicate preponderent în relațiile comerciale internaționale, dar se întâlnesc frecvent și în contracte încheiate la nivel național.⁵³⁸

⁵³² U.D.P. 1973 – Etude LVII – Doc. 1/rev., p. 9.

⁵³³ U.D.P. 1973 – Etude LVII – Doc. 1/rev., p.19.

⁵³⁴ „Drepturi speciale de tragere” (DST) reprezintă un bun de rezervă internațională (*international reserve asset*), creat de Fondul Monetar Internațional în 1969, în contextul fixării sistemului de schimb monetar. DST este constituit dintr-un coș de valute străine, valute stabilite o dată la 5 ani, care îndeplinesc criteriile stabilite de FMI și vin să înlocuiască standardul de convertire a valutelor în aur, conceput inițial prin acordul Bretton Woods. Pentru detalii a se vedea pagina FMI [online] [citat 21.08.2020]. Disponibil: <https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2016/08/01/14/51/Special-Drawing-Right-SDR>.

⁵³⁵ Gold, J. *SDRs, Currencies, and Gold, Seventh Survey of New Legal Developments*. International Monetary Fund, Washington, D.C., 1987, ISSN 0538-8759, Reprinted December, 1992, p.100.

⁵³⁶ Convenția pentru unificarea unor reguli privitoare la transportul aerian internațional, semnată la Varșovia la 12 octombrie 1929 și Protocolul privind modificarea Convenției pentru unificarea unor reguli privitoare la transportul aerian internațional, semnată la Haga la 28 septembrie 1955, ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 766/1996. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr.19, art. 205.

⁵³⁷ Cu privire la critica unei decizii a Curții de Apel din Franța de aplicare incorectă a clauzei valutare în contractul de asigurare în contextul reformei monetare de trecere de la francul francez la euro a se vedea Kleiner, C. *Contrat d'assurance. – Euro. – Droit monétaire. – Monnaie de compte de la police d'assurance. – Vrai et faux conflit de monnaies*. În: *Journal du droit international* (Clunet), no. 1, Janvier 2012, 3. ISSN 0021-8170. În acest context, cu privire la plata în moneda care și-a pierdut cursul legal în literatura italiană a se vedea Gabrielli, E. *Commentario del Codice Civile*. Articolul 1278, CEDAM UTET Giuridica, 2013, p. 17 și urm. ISBN 978-88-598-0856-5.

⁵³⁸ În jurisprudența franceză s-a pus problema de validitate a clauzelor valutare privind moneda străină încheiate printr-un contract intern cu un bancher. Problema a fost ridicată din perspectiva clauzelor abuzive. A se vedea Danos, F. La

În practică, inclusiv cea din Republica Moldova, părțile pot stabili diverse valute de cont și de plată, precum și introducerea prevederilor privind coșurile valutare, destinate să elimine, cel puțin parțial, efectele neașteptate ale nominalismului monetar. În sursele de specialitate s-a evidențiat că astfel de clauze sunt cunoscute și sub denumirea de „clauza – valoarea monedei străine”, care presupune ca obligația să fie fixată într-o monedă străină, de exemplu în euro, însă îndeplinirea acesteia ar urma să aibă loc în moneda națională, cum ar fi leul. Totuși, principiul nominalismului va continua să fie aplicabil în raport cu moneda de cont, care determină întinderea datoriei.⁵³⁹

Din perspectivă istorică, ca urmare a abrogării parității monedei cu aurul, în relațiile comerciale internaționale și practica judiciară au apărut dispute cu privire la modul de soluționare a problemelor legate de fluctuațiile monetare. Dispariția sistemului de paritate a determinat diverse implicații juridice, inclusiv din optica dreptului privat. În dreptul anglo-saxon începeau să opereze diverse doctrine juridice, hardshipul, clauzele protective, în contextul fluctuațiilor valutare, reflectate și în motivarea hotărârilor judecătorești.⁵⁴⁰ S-a observat că în practica judiciară situațiile legate de aplicarea valutei străine în executarea obligațiilor se divizau în două abordări principale: hotărârea judecătorească poate fi exprimată doar în monedă națională sau pot fi emise cu indicarea valutei aplicabile corespunzător relației dintre părți. Iar altă problemă era legată de cursul valutar care urma să fie aplicat, cel de la data când este înaintată pretenția sau când este emisă hotărârea judecătorească.⁵⁴¹

Pentru astfel de situații, în legislația Republicii Moldova, conform art. 243 din Codul de procedură civilă,⁵⁴² instanța judecătorească, pronunțând hotărârea de încasare a unei sume de bani, consemnează în dispozitiv, cu cifre și litere, suma și moneda în care se percepe. Prevederea respectivă nu dă răspuns în ce monedă, națională sau străină, urmează să fie indicat în dispozitivul hotărârii judecătorești. În aceste condiții, instanța de judecată urmează să se conducă de legislația privind reglementările valutare și să indice moneda conform regulilor respective, fie în valută străină, dacă acest fapt este permis de lege și prevăzut în acordul părților, fie în monedă națională, dacă plata în monedă străină este interzisă.

validité de la clause valeur-monnaie étrangère dans un contrat de prêt interne conclu par un banquier. În: *Revue de Droit bancaire et financier*, nr. 3, mai 2017, etude 15. ISSN 1620-9435.

⁵³⁹ Bârsan, C. Principiul nominalismului monetar și impreviziunea în contractul de împrumut de consumație având ca obiect o sumă de bani: o asociere ireconciliabilă? În: *Revista Română de Drept Privat*, nr. 5, 2014. ISBN 1843-264601405.

⁵⁴⁰ A se vedea Gold, J., *op. cit.*, p. 103.

⁵⁴¹ A se vedea Gold, J., *op. cit.*, p. 102.

⁵⁴² Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225/2003. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr.285-294, art. 436.

3.8.3. *Ajustarea contractului în caz de schimbare excepțională a circumstanțelor*

Contextul principiului nominalismului ridică problema dacă deprecierea valorii banilor poate fi ajustată prin aplicarea **regulilor teoriei ajustării contractului**, întâlnite în literatura engleză sub denumirea de „theory of frustration”.⁵⁴³ În legislația Republicii Moldova, corespondentul acestei teorii este reglementat în art. 1083 din Codul civil și reglementează posibilitatea ajustării contractului în caz de schimbare excepțională a circumstanțelor. Dispozițiile art. 1083 din Codul civil sunt inspirate din prevederile art. III.–1:110 din DCFR și art. 6.2.1 și 6.2.3 din Principiile UNIDROIT. Într-un comentariu la PICC s-a evidențiat că, prin proiectul din 1984 al PICC la actualul art. 6.1.9, care reglementează moneda de plată, a fost exclusă expresia care consacră principiul nominalistic,⁵⁴⁴ astfel lăsând textul PICC fără răspuns la întrebările legate de aplicabilitatea **teoriei hardshipului** în raport cu fluctuațiile valutare extreme. Însă din prevederile art. 6.2.1 din PICC poate fi dedus că părțile unei obligații în valută străină păstrează povara riscului fluctuațiilor monetare în cazul lipsei unor prevederi contrare în contract. Doar cazurile excepționale, unde echilibrul dintre executările părților este fundamental distrus, principiul hardshipului este aplicabil.⁵⁴⁵ Totuși, trebuie să subliniem că PICC se referă la prestațiile rezultate din relațiile comerciale internaționale, iar înseși lucrările pregătitoare ale PICC arată că în dreptul național aplicabilitatea principiului nominalismului ar putea fi justificată.⁵⁴⁶ Această abordare poziționează problema compatibilității la nivel național al principiului nominalismului cu teoria hardshipului sau impreviziunii. Din comentariul citat am putea deduce că, datorită reglementării naționale a principiului nominalismului monetar, teoria hardshipului nu ar fi aplicabilă față de obligațiile pecuniare în caz de fluctuații monetare. În acest context, problema ar putea fi rezolvată la nivel național prin interpretarea modului de intersectare a hardshipului cu nominalismul monetar, de exemplu prin determinarea caracterului general și special al unei instituții față de alta și a limitelor de aplicare a fiecăreia dintre ele. În calitate de argument în favoarea nominalismului monetar ar putea servi fundamentul că acesta urmărește un scop care nu este pur juridic, ci și de politică economică și valutară, ceea ce, din punctul de vedere al interesului public, ar prevala asupra scopurilor echilibrului contractual. Pe de altă parte, premisele de interes

⁵⁴³ A se vedea Mann, F. A., *op. cit.*, p. 111.

⁵⁴⁴ Textul prevederii din proiect era următorul: „fulfilment of an obligation to pay a sum of money takes place by the payment of the nominal amount due in the agreed currency” (*executarea unei obligații de a plăti suma de bani se efectuează prin plata sumei nominale în valuta convenită*).

⁵⁴⁵ Yesim, A., *op. cit.*, p. 773.

⁵⁴⁶ Vezi Yesim, A., *op. cit.*, p. 773, note din subsol referința la (1986) PC – Misc 8, p.13, unde se prevede că justificarea principiului nominalismului poate fi înaintată doar la nivel național.

public al nominalismului monetar nu ar trebui să aibă implicații dezechilibrate față de un raport juridic civil, care se dezvoltă între persoane private, iar echilibrul contractual, fiind unul dintre obiectivele de reglementare a hardshipului, urmează să producă efecte între părțile contractante.⁵⁴⁷

Nu dorim să fim categorici cu privire la caracterul exclusiv al acestor instituții. Nominalismul este un principiu juridic specific obligațiilor pecuniare, iar exemplele de mai sus arată cât de largă ar putea fi discrepanța valorii prestațiilor rezultate din deprecierile valutare, situații în care principiul nominalismului își păstrează aplicabilitatea. Însă, probabil, ar fi o extremă juridică să interpretăm că nominalismul exclude aplicabilitatea teoriei impreviziunii/hardshipului în raport cu obligațiile pecuniare, deși utilitatea practică și interesul public al nominalismului demonstrează tocmai inversul. Conceptual, considerăm că nominalismul nu exclude aplicabilitatea teoriei impreviziunii, însă datorită naturii specifice a obligațiilor pecuniare, testul de revalorizare devine unul foarte complex, circumstanțial și excepțional. Părțile unui raport contractual ar putea dezvolta argumente pragmatice în ambele direcții. Însă, după natura sa, nominalismul creează o prezumție puternică, aproape absolută, în defavoarea ajustării contractuale.

Totodată, subliniem că în unele situații prevalența nominalismului este consacrată direct de legiuitor și în astfel de situații aplicabilitatea teoriei hardshipului poate fi considerată exclusă prin intenția legiuitorului. Un astfel de exemplu ar fi prevederea din art. 1247 alin. (3) din Codul civil, care consacră expres caracterul nominal al obligației bănești ce urmează să fie restituit de către împrumutat, fără a se ține cont de variațiile valorii banilor, astfel valorismul contractual nu este aplicabil chiar și în caz de fluctuații ce creează un dezechilibru semnificativ între prestațiile părților contractului.⁵⁴⁸

⁵⁴⁷ Cu titlu de exemplu paralel pare interesantă o decizie a Curții de Casație Franceze din 7 iulie 1920, în care instanța s-a expus asupra clauzei de plată în piese de aur. Circumstanțele speței arată că o companie de asigurări a fost obligată să achite plata în piese de aur, în timp ce legislația franceză (printr-o lege din 12 august 1870 și, ulterior, prin altă lege din 1914) instituia cursul forțat al bancnotelor (*cours force des billets*) emise de Banca Franceză, care era aplicabil și față de obligațiile afectate de cauzele de aur. Curtea a explicat că anume cursul forțat al biletelor bancare se bazează pe interes național și nu se opune intrării aurului în țară. Prin urmare, obligația companiei de asigurări străine de achitare în piese de aur urmează a fi respectată. Decizia a fost criticată, deoarece a creat o abordare diferită față de partea contractantă în funcție dacă este național francez sau străin. Pentru detalii a se vedea Nussbaum, A. *Clause-or dans les contrats internationaux*, Recueil des cours, 1933 – I, Bordeaux, Imprimeries Delmas, Chapon, Gounouilhou, 18.080., 1934, pp. 593–595.

⁵⁴⁸ Cu titlu de analiză comparativă în legislația României a compatibilității nominalismului monetar cu normele impreviziunii, atât sub auspiciile Codului civil din 1864, cât și ale noului Cod civil din 2009, a se vedea Bârsan, C. Principiul nominalismului monetar și impreviziunea în contractul de împrumut de consumație având ca obiect o sumă de bani: o asociere ireconciliabilă? În: *Revista Română de Drept Privat*, nr. 5, 2014. ISBN 1843-264601405.

4. EFECTELE SPECIFICE ALE OBLIGAȚIILOR PECUNIARE

4.1. Introducere cu privire la efectele obligațiilor pecuniare

Toate obligațiile juridice, prin esența lor, sunt generatoare de efecte juridice. În acest sens, obligațiile pecuniare nu reprezintă o excepție, însă denotă unele trăsături specifice și uneori chiar influențează crearea normativă a regimului obligațiilor nepecuniare. Astfel, din observațiile noastre putem identifica mai multe direcții prin care obligațiile pecuniare își manifestă efectele specifice. Acestea pot fi configurate la determinarea calificării unor instituții juridice (starea de insolabilitate), instituirea unor proceduri specifice în funcție de obiectul obligației pecuniare (exercitarea dreptului de gaj asupra banilor sau mijloacelor bănești din conturi), efecte legate de natura obligației pecuniare purtătoare de dobândă sau cele care rezultă din neexecutarea obligațiilor pecuniare, cum ar fi calcularea dobânzii de întârziere.

Evidențierea diverselor exemple ce determină specificul efectelor obligațiilor pecuniare are ca obiectiv reliefaarea aspectului de creare a dreptului rezultat din natura banilor. Așadar, fenomenul banilor este și un factor creator de norme juridice, iar unele aspecte specifice ale acestui impact îl putem identifica în efectele juridice pe care le generează obligațiile pecuniare. Particularizarea acestor efecte își găsește explicația nu doar prin prisma instituției obligațiilor civile, ci rezultă și din însuși efectul pe care îl are obiectul banilor asupra reglementărilor juridice. Prezența obligației pecuniare este esențială la determinarea calificării raporturilor contractuale. Cu titlu de exemplu, conform art.1111 alin. (1) din Codul civil, prețul trebuie să fie exprimat în bani. Exprimarea „prețului” prin altă prestație va determina calificarea raportului contractual altfel decât sub auspiciile regimului contractului de vânzare-cumpărare, de exemplu sub formă de contract de schimb. În unele situații legea expres impune obligația de plată doar prin mijloace bănești. De exemplu art. 32 alin. (3) din Legea privind piața de capital stabilește: „La achiziționarea valorilor mobiliare ca urmare a cererilor de retragere obligatorie și a cererilor de achiziționare obligatorie, ofertantul folosește ca mijloc de plată doar mijloace bănești.” Alt exemplu găsim în Legea privind societățile pe acțiuni, unde art. 16 alin. (7) prevede că: „obligațiunile se plătesc numai cu mijloace bănești”. În aceste cazuri legea condiționează validitatea raportului juridic de prezența contraprestației în bani.

Evoluția reglementărilor normative arată că regimul obligațiilor pecuniare se extinde gradual și asupra obligațiilor nepecuniare. Această evoluție poate fi considerată un efect al reglementării obligațiilor pecuniare, aspect care scoate în evidență instituția banilor și obligațiilor pecuniare la nivel normativ. Cel mai recent exemplu de reglementare normativă la nivel național

este transpunerea parțială a regimului dobânzilor aplicabil obligațiilor pecuniare asupra obligațiilor nepecuniare.

În secțiunile ce urmează ne propunem o examinare succintă a efectelor juridice specifice generate de obligațiile pecuniare și, respectiv, o incursiune relevantă în unele instituții civile generate și direct legate de instituția obligațiilor pecuniare.

4.2. Dobânda ca efect al obligației pecuniare

4.2.1. Generalități despre dobândă

Dobânda este o instituție strâns legată de fenomenul banilor, manifestată atât economic, cât și juridic. Dobânda, probabil, poate fi considerată exponentul intuitiv al fenomenului și funcționării banilor, în special în economiile dezvoltate. Înțelegerea modului de funcționare a dobânzilor în obligațiile pecuniare predispune de a aluneca în fenomenul banilor propriu-zis, dobânda fiind un element esențial în determinarea valorii banilor.⁵⁴⁹

Pe parcursul dezvoltării istorice, dobânda a fost unul dintre exponenții de caracterizare a relațiilor sociale în diferite state. Au existat perioade când dobânda a fost interzisă, fiind invocate diferite temeiuri de ordin religios, economic, social etc. De exemplu, efectul dobânzii în cadrul obligațiilor pecuniare a fost criticat de școala filosofilor scolastici, care, în mod ferm, susțineau că banii sunt, în principal, o măsură convențională a valorii. Fundamentul argumentului lor a fost că banii sunt un lucru steril, incapabil de creștere naturală prin sporirea în dobânzi și incapabil să aibă o valoare de schimb care s-ar diferi de la valoarea sa nominală stabilită prin lege sau convenție. Acesta a fost unul dintre argumentele-cheie contra legalității împrumutului cu dobândă.⁵⁵⁰

Viața economică în Evul Mediu se caracteriza prin regula, venită din dreptul canonic, care interzicea aplicarea dobânzii. Aceasta a fost abandonată abia în perioada modernă, când a fost înlocuită cu o politică de impunere a ratelor maxime pentru a combate exploatarea împrumutaților. Ratele erau diferite de la oraș la oraș și de la regiune la regiune, dar, începând din secolul al XVII-lea, dobânda legală de cinci procente a fost stabilită prin legislația imperială și a fost acceptată pe

⁵⁴⁹ Procesul de cunoaștere a unor instituții, fenomene generale pornește, deseori, de la cunoașterea derivatelor acestora. Așa a fost și experiența autorului. Cercetările premergătoare prezentei lucrări, inițiate încă din anii de studenție, au fost dedicate dobânzii legale, care, gradual, au escaladat spre analiza juridică a banilor, ca un concept general și generator al instituției dobânzii.

⁵⁵⁰ A se vedea Noonan, J.T. *The Scholastic Analysis of Usury*. Harvard University Press, Cambridge Mass., 1957, pp. 51–53., citat de Fox, David. *The Case of Mixt Monies: Confirming Nominalism in the Common Law of Monetary Obligations*, University of Cambridge Faculty of Law, Paper No. 11/2011, [online]. February 2011, p. 20 [citat 11.05.2016]. Disponibil: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1763741##.

larg. În Codul civil german, de exemplu, rata a fost fixată la patru procente, însă pentru relațiile comerciale rata a fost stabilită de cinci procente.⁵⁵¹ Cu timpul, aceste rate fixe au obținut mai multă flexibilitate, în special prin introducerea ratei de referință, determinate de banca centrală, ținându-se cont de evoluția pieței. La nivelul Uniunii Europene, prin cele două directive privind plățile întârziate,⁵⁵² care promovează și o cultură a plăților prompte, această marjă a ratei de referințe, la fel, este implementată în prevederile relevante.⁵⁵³

În practica juridică a Republicii Moldova, în special în ultimele decenii, aplicarea dobânzii a fost și continuă să fie un domeniu foarte prezent în disputele civile, înregistrându-se o confruntare a argumentelor de ordine publică, a normelor imperative, pe de o parte, și libertatea contractuală, cerințele economiei de piață, pe de altă parte. O anumită influență asupra practicii și gândirii juridice moldovenești au avut, se pare, tendințele și explicațiile din practica și legislația rusă. În perioada ultimului deceniu, Curtea Supremă de Justiție a emis mai multe opinii și hotărâri explicative cu privire la aplicarea prevederilor privind dobânda la obligațiile pecuniare.⁵⁵⁴

În viziunea noastră, în lumina cadrului normativ nou și a interpretărilor din prezenta teză este recomandabil ca Curtea Supremă de Justiție să elaboreze o nouă hotărâre explicativă, care să fie dedicată nu doar dobânzilor și penalității, ci să cuprindă regimul juridic al obligațiilor civile pecuniare la general. Între timp a evoluat și legislația privind creditarea consumatorilor,⁵⁵⁵ coroborată cu regimul clauzelor abuzive,⁵⁵⁶ care demonstrează un impact asupra instituției dobânzii. În continuare, inclusiv prin reforma Codului civil, au fost introduse noi reguli privind aplicarea și calcularea dobânzilor. Așadar, dobânda este o instituție prezentă și foarte pragmatică

⁵⁵¹ Zimmerman, R. *Interest for Delay in Payment of Money, publicat în English and European Perspectives on Contract and Commercial Law, Essays in Honour of Hugh Beale*, edited by Louise Gullifer and Stefan Vogenauer, Hart Publishing, 2014, p. 321. ISBN 9781509912971.

⁵⁵² Directiva 2000/35/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 29 iunie 2000 privind combaterea întârzierii efectuării plăților în cazul tranzacțiilor comerciale, *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* L 200/35 din 8.08.2000 și Directiva 2011/7/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 februarie 2011 privind combaterea întârzierii în efectuarea plăților în tranzacțiile comerciale (reformare) publicată în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* L48 din 23.02.2011

⁵⁵³ Zimmerman, R. *Interest for Delay in Payment of Money, op. cit.*, p. 322.

⁵⁵⁴ A se vedea Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 9 din 24.12.2010 privind aplicarea de către instanțele judecătorești a legislației ce reglementează modalitățile de reparare a prejudiciului cauzat prin întârziere sau executare necorespunzătoare a obligațiilor pecuniare, cu excepția celor izvorâte din contractul de credit bancar sau împrumut [online] [cit. 12.12.2017]. Disponibil: www.csj.md. Recomandarea Curții Supreme de Justiție nr.95 din 6 decembrie 2016 cu privire la aplicarea dispozițiilor legale ce vizează contractul de credit/împrumut, încheiat cu organizațiile de microfinanțare [online] [cit. 12.12.2017]. Disponibil: www.csj.md.

⁵⁵⁵ A se vedea Legea nr. 202/2013 privind contractele de credit pentru consumatori. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr.191-197, art. 619.

⁵⁵⁶ Legea nr. 256/2011 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii (abrogată). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.38-41, art. 115. Ulterior, prevederi relevante au fost transpuse în conținutul Codului civil, și anume în capitolul V, Cartea a III-a.

în experiența Republicii Moldova, fapt care trezește interes științific și profesional de a o înțelege și pentru a o corobora cu instituțiile juridice care o intersectează.

Dobânda este o instituție juridică care apare în diferite forme, în funcție de izvor, natura juridică a relației sociale, funcțiile, esența și scopul pe care le întruchipează. S-a observat că schimbarea permanentă de optică religioasă, socială, legislativă asupra dobânzii este vinovată, în mare parte, de varietățile dobânzilor existente astăzi, dar și de confuzia care se face între ele pe tărâmul jurisprudențial și doctrinar.⁵⁵⁷ Diverse interdicții asociate cu aplicarea dobânzii, în special a dobânzii remuneratorii, a motivat crearea unor mecanisme cu efect paralel, cum ar fi repararea prejudiciului (daune–interese), compensarea venitului ratat, stabilirea unui termen scurt pentru restituirea împrumutului cu aplicarea dobânzii de întârziere (moratorii), care, în esență, deghizau efectele dobânzii remuneratorii și altele.⁵⁵⁸

În sens uzual, prin dobândă se înțelege suma de bani care se plătește (de obicei, în procente) pentru un împrumut bănesc.⁵⁵⁹

Termenul dobândă provine din verbul *a dobândi*, care, la rândul său, își are originea în vechiul cuvânt de origine slavă *dobyti*, *az dobada*, care semnifica *a primi*, *a obține*. Inițial, dobânda produsă de o sumă de bani era desemnată prin utilizarea termenului de *foenus* sau, mai des, *usura*. Dreptul roman nu distingea în mod formal între dobânzi: orice sumă plătită peste capital, calculată sub forma unei rate și proporțională cu timpul, constituia *usura*. Cuvântul are aceeași rădăcină cu termenul *qu'usus*, ceea ce sugerează ideea de folosire, de utilizare a banilor.⁵⁶⁰ Totodată, din perspectiva terminologică, *usure* poate avea și o conotație de dobândă excesivă.⁵⁶¹ Dobânda mai este definită ca profit asigurat de o sumă de bani (capital) care a fost împrumutată sau este datorată în temeiul unui alt contract etc. Dobânda intră în categoria fructelor civile.⁵⁶²

În obligațiile bănești, dobânda⁵⁶³ constă într-o sumă de bani care se determină printr-un procent la acel capital pe o anumită perioadă de timp. Dobânda este și suma de bani reprezentând

⁵⁵⁷ Dumitru, M. *Regimul juridic al dobânzii moratorii*. București: Editura „Universul Juridic”, 2010, p. 28. ISBN 978-973-127-367-9.

⁵⁵⁸ Vezi Dumitru, M., *op. cit.*, p. 30.

⁵⁵⁹ *Dicționar explicativ al limbii române*. Ediția a II-a, București: Editura Univers Enciclopedic, 1998, p. 312. ISBN 978-973-9243-29-2.

⁵⁶⁰ Dumitru, M., *op. cit.*, pp. 34–35.

⁵⁶¹ Jean Carbonnier definea „l'usure est l'interet excessif, stipule du debiteur d'un capital.” A se vedea Piedelievre, S. *Usure*. În: *Répertoire Dalloz Droit commercial*, juin, 2012. ISSN 0034-1835.

⁵⁶² Mureșan, M. *Dicționar de drept civil*. Cluj-Napoca: Editura „Cordial-Lex”, 2009, p. 246.

⁵⁶³ Pentru o privire scurtă despre dobânda legală pentru obligații bănești a se vedea Boroș, G., Stănciulescu, L. *Instituții de Drept Civil în reglementarea noului cod civil*. București: Editura Hamangiu, 2012, pp. 510–512. ISBN 978-606-522-554-1.

despăgubirile (daunele-interese moratorii) pentru prejudiciul cauzat creditorului prin întârzierea în executarea unei obligații bănești.⁵⁶⁴

În România din perioada interbelică, prin Decretul-lege din 5 mai 1938 pentru stabilirea dobânzilor și înlăturarea cametei,⁵⁶⁵ în articolul 3, s-a încercat să se reglementeze noțiunea legală a dobânzii, care prevedea că: „Prin dobândă se înțelege nu numai sumele plătite în bani, dar și orice alte prestațiuni sub orice titlu sau denumire, la care debitorul se obligă drept echivalent al folosinței capitalului socotit în numerar.”

La fel, dobânda este definită ca orice sumă de bani datorată peste creanța principală, indiferent cu ce titlu, cu condiția de a fi determinată în funcție de mărimea capitalului și durata întârzierii sau a punerii la dispoziție a fondurilor. Această definiție reflectă atât dobânda produsă de o creanță la termen – contraprestația folosirii banilor pe o anumită perioadă – , cât și dobânda generată de întârzierea în plata unei creanțe scadente.⁵⁶⁶

Legislația Republicii Moldova nu oferă o definiție a dobânzii. După operarea reformei Codului civil, o tentativă de a defini dobânda poate fi identificată în prevederile contractului de împrumut, și anume ale art. 1244 alin. (4): „În sensul prezentului articol, prin dobândă se înțelege atât sumele socotite în bani cu acest titlu, cât și alte prestații, sub orice titlu sau denumire, la care împrumutatul se obligă drept preț al utilizării împrumutului.” Această prevedere vine în concordanță cu intenția legiuitorului din art. 944 din Codul civil, prin care s-a introdus dobânda de întârziere aplicată obligațiilor nepecuniare. Deși trebuie să evidențiem că și anterior în cadrul contractului de împrumut putea fi stabilită dobânda la obligații nepecuniare, deoarece obiectul contractului sunt nu doar banii, ci și bunuri fungibile, altele decât banii. Totuși, literatura de specialitate națională și practica judiciară, probabil, din lipsă de text legislativ expres, a scos în evidență doar forma cea mai răspândită a dobânzii, anume cea aplicată împrumutului de bani. Prevederea din art. 1244 alin. (4) din Codul civil este inspirată și oglindește textul din legislația română, și anume din art. 2168 din Cod civil roman, dedicat, la fel, contractului de împrumut. S-a observat că textul de lege pare să consacre o definiție a dobânzii, însă nu poate fi considerat o veritabilă definiție, ci mai curând stabilește formele sub care poate fi întâlnită dobânda. O definiție a dobânzii s-ar construi în jurul a trei parametri: capital, timp și rata dobânzii.⁵⁶⁷ Astfel, o definiție cu caracter general a dobânzii a fost exprimată ca „suma de bani cuvenită creditorului pentru

⁵⁶⁴ Băcanu, I. *Regimul juridic al dobânzilor*. București: Editura „Lumina Lex”, 2000, pp.16–17. ISBN 973-588-251-5.

⁵⁶⁵ Decretul-lege publicat în *Monitorul Oficial al României* nr.102 din 5 mai 1938.

⁵⁶⁶ Dumitru, M., *op. cit.*, p. 32.

⁵⁶⁷ Vezi Dumitru, Maria, *op. cit.*, pp. 37-40.

privarea de folosirea unui capital, sumă care se calculează ca o cotă procentuală aplicată capitalului datorat”.⁵⁶⁸ În completarea acestei definiții, ținând cont de intenția legiuitorului, s-ar potrivi, probabil, să subliniem că dobânda reprezintă orice prestație, determinată sau determinabilă procentual, datorată creditorului pentru privarea folosirii unui capital o anumită perioadă de timp.⁵⁶⁹

4.2.2. Clasificarea dobânzilor

Pentru o mai bună înțelegere a dobânzii este relevantă prezentarea clasificărilor acesteia. Deși criterii de clasificare pot fi mai multe, vom limita analiza noastră la câteva pe care le considerăm cele mai apropiate de efectele obligațiilor pecuniare și mai aplicative în cadrul juridic din Moldova.

Așadar, după caracterul prestației pe care îl denotă dobânda, în legislația Republicii Moldova, poate fi identificată în calitate de prestație compensatorie reglementată, în principal, prin prevederile art. 874 din Codul civil, cu referință la obligațiile pecuniare purtătoare de dobândă. După caracterul de prestație penalizatoare, în art. 942 din Codul civil este consacrată dobânda de întârziere aplicabilă obligațiilor pecuniare, având scop de a disciplina debitorul în executarea obligației, precum și de a repara prejudiciul și a sancționa debitorul pentru neexecutarea la termen a obligației sale. Componentele clasice ale dobânzii de întârziere, care s-au configurat pe parcursul evoluției, sunt dobânda compensatorie și o componentă procentuală penalizatoare.

Așadar, urmează să se facă distincție între esența dobânzii prevăzute în art. 874 și cea de la art. 942 din Codul civil.⁵⁷⁰ Astfel, în timp ce dobânda prevăzută în art. 874 din Codul civil are o natură compensatorie și constituie o remunerație pentru folosirea capitalului, dobânda prevăzută în art. 942 din Codul civil, pe lângă caracterul compensatoriu, presupune și un caracter de sancțiune și se aplică doar pentru perioada în care debitorul se află în întârziere, adică atunci când este încălcată executarea în termen a obligației. La aplicarea art. 874 nu există încălcare sau tardivitate în executarea obligației. De asemenea, se impune de a fi remarcat faptul că dobânda

⁵⁶⁸ Vezi Dumitru, M., *op. cit.*, p. 48.

⁵⁶⁹ În literatura italiană poate fi notată determinarea caracteristicilor dobânzii, și anume omogenitatea (*l'omogeneita*), periodicitatea (*la periodicità*), proporționalitatea (*la proporzionalità*), determinabilitatea (*la determinabilità*) și accesorieta (*l'accessorieta*). A se vedea Garafalo, L. *Obbligazioni Pecuniarie. Struttura e Disciplina dei Debiti din Valuta*. CEDAM, L.E.G.O. S.p.A., Lavis (TN), Copyright Wolters Kluwer Italia, 2012, p. 304 și urm. ISBN 978-88-13-31699-0.

⁵⁷⁰ Cu titlu de referință de practică judiciară română a acestei distincții vezi *Revista Română de Drept al Afacerilor*, nr.3, 2006 (mai-iunie). Daunele-interese compensatorii. Daunele-interese moratorii. Diferențieri. Consimțământ special. Contract în formă simplificată. Penalități de întârziere. Inexistența clauzei penale. (Î.C.C.J., secția comercială, decizia nr.1143 din 18 februarie 2005), p.125. ISSN 1583-493X.

prevăzută în art. 874 se aplică doar pentru obligațiile care, conform legii sau contractului, sunt purtătoare de dobândă, iar dobânda prevăzută în art. 942 se aplică tuturor obligațiilor pecuniare neexecutate în termen.⁵⁷¹

Până la operarea reformei Codului civil, dobânda legală, în legislația Republicii Moldova, era legată preponderent de conceptul de obligație pecuniară. De fapt, conexiunea dobânzii cu esența obligației pecuniare rămâne să fie punctul de legătură pentru determinarea semnificației dobânzii. Aceasta fiind o materie de calificare nu doar juridică, ci și economico-financiară. Cuantumul dobânzii compensatorii stabilit în art. 874 din Codul civil este determinat prin rata de bază a Băncii Naționale a Moldovei aplicabilă pentru un semestru, respectiv prin aplicarea ratei în vigoare la 1 ianuarie și la 1 iulie a anului respectiv. Până la intrarea în vigoare a reformei Codului civil se practica rata de bază a Băncii Naționale a Moldovei în vigoare pentru fiecare zi de întârziere. Practica de a utiliza rata de bază semestrial a fost preluată în baza practicii deja statuate în cadrul juridic al Uniunii Europene și diverse instrumente de reguli model existente la nivel european și internațional.

Ca o chestiune de aplicare a noilor prevederi în timp, rata de bază stabilită de Banca Națională a Moldovei la 1 ianuarie 2019 se va aplica situațiilor juridice în curs de realizare începând cu 1 martie 2019, iar situațiilor juridice până la 1 martie 2019 li se va aplica rata dobânzii calculată conform principiului ratei dobânzii determinată pentru fiecare zi. În practică, această precizare poate avea interes, în special, la determinarea dobânzii de întârziere calculate pentru situațiile juridice în curs de realizare, care cuprind atât perioada înainte de 1 martie 2019, cât și de după 1 martie 2019.

Prevederile art. 874 din Codul civil se aplică în măsura în care legea sau contractul nu stabilesc o dobândă diferită. Ca exemplu de situație în care legea stipulează că obligația este purtătoare de dobândă și se aplică rata de bază a Băncii Naționale a Moldovei putem menționa vânzarea drepturilor litigioase, cu referire la care art.1154 alin. (1) stipulează că: „în cazul în care un drept litigios a fost vândut, cel de la care se reclamă este eliberat dacă plătește cumpărătorului (...) dobânda pentru preț (...)”. În contractul de mandat, art. 1493 alin. (2) propoziția a doua prevede: „Dacă folosește pentru sine banii pe care trebuie să-i remită mandantului ori să-i utilizeze în favoarea acestuia, mandatarul va datora dobânzi din momentul cheltuirii banilor.” În cazul contractului de împrumut, conform art. 1242 alin. (3) din Codul civil, „până la proba contrară, împrumutul care are ca obiect o sumă de bani se prezumă a fi cu titlu oneros, cu excepția

⁵⁷¹ A se vedea Crețu I. *Dispoziții generale cu privire la executarea obligațiilor*. Cartea III, art.585, în *Comentariul Codului civil al Republicii Moldova*, vol. II, ed. a II-a. Chișinău: Editura ARC, 2006, pp.109–110. ISBN 9975-61-408-6.

cazului în care ambele părți sunt persoane fizice care nu au calitatea de profesionist”. Astfel, atunci când contractul de împrumut se prezumă oneros, dar părțile nu au stabilit valoarea dobânzii, va fi aplicată dobânda prevăzută în art. 874 din Codul civil. În acest ultim exemplu, observăm specificul obligației purtătoare de dobândă, determinat anume de caracterul pecuniar al obligației de împrumut, nu și față de împrumutul altor bunuri fungibile.

În plan comparativ prevederi similare putem evidenția în art. 2020 din Codul civil român, care prevede că „mandatarul datorează dobânzi pentru sumele întrebuințate în folosul său începând din ziua întrebuințării, iar pentru cele care a rămas dator, din ziua în care a fost pus în întârziere”. Un alt exemplu se conține în art. 735 alin. (2) din Codul civil român, care prevede că „atunci când sarcinile și cheltuielile proprietarului au fost suportate de uzufructuar, nudul proprietar este obligat la rambursarea acestora, iar când uzufructul este cu titlu oneros, nudul proprietar datorează acestuia și dobânda legală”.

Prin lege sau prin acordul părților poate fi stabilită o altă rată a dobânzii remuneratorii decât cea prevăzută în art. 874 din Codul civil. În practica națională, dobânda remuneratorie, în special prin optica contractului de împrumut, a acumulat o bogată jurisprudență națională, pe alocuri contradictorie, privind stabilirea cuantumului dobânzii remuneratorii. Acest fapt era legat, în principal, de expresia normativă conform căreia „părțile pot prevedea și plata unei dobânzi, care trebuie să se afle într-o relație rezonabilă cu rata de bază a Băncii Naționale a Moldovei”. Condiția „relație rezonabilă” a acumulat diverse interpretări în practica judiciară, atât din perspectiva cuantumului relației rezonabile, cât a validității totale sau parțiale a clauzei contractuale care depășea acea relație rezonabilă.

În modificările operate prin reforma Codului civil, problemele menționate au fost abordate prin prevederi noi. Astfel, s-a stabilit un criteriu mai precis al cuantumului dobânzii la contractul de împrumut. Așadar, art. 1244 alin. (1) din Codul civil stabilește că „părțile pot prevedea și plata unei dobânzi, a cărei rată anuală nu poate depăși dublul ratei de referință CHIBOR înregistrată în ziua bancară anterioară datei în care părțile au stipulat rata dobânzii”, iar „rata de referință CHIBOR este rata calculată în modul stabilit de Banca Națională a Moldovei, în baza cotațiilor orientative/ferme ale băncilor contribuții pentru plasarea mijloacelor bănești în lei moldovenești la alte bănci, pe termen de 12 luni”. Legea nu dispune ca rata de referință CHIBOR să fie publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, însă aceasta poate fi identificată pe site-ul Băncii Naționale a Moldovei – www.bnm.md. În continuare, prin lege s-a rezolvat problema privind nulitatea prevederii care depășește această limită, și anume prin dispoziția art. 1244 alin. (3), care dispune că rata dobânzii prin care se încalcă dispozițiile alin.(1) se reduce de drept până la rata

maximă permisă conform alin. (1). Așadar, legea precizează caracterul nulității parțiale a clauzei din contract. Prin urmare, instanța de judecată, în cazul în care constată depășirea limitei stabilite în art.1244 alin. (1) din Codul civil, va constata nulitatea absolută parțială a clauzei contractuale în partea ce depășește acea limită. Precizăm caracterul nulității absolute, deoarece din conținutul normei rezultă că aceasta are caracter imperativ. Deducem această concluzie din propoziția a doua a art. 1244 alin. (3), care prevede că „orice clauză contrară este nulă”, fiind o nulitate expresă, precum și din expresia „se reduce de drept”, care arată un efect imperativ al normei.

Legea vine și cu o distincție de regim la stabilirea dobânzilor în funcție de subiecții participanți la raportul contractual. Așadar, unul dintre scopurile reformei prevederilor a fost liberalizarea pieței pe dobânda în contractele de împrumut în sectorul nebancar.

Astfel, art. 1244 alin. (2) stabilește că interdicția prevăzută în alin. (1) nu se aplică dobânzilor percepute sau plătite de către Ministerul Finanțelor, Banca Națională a Moldovei, băncile comerciale, asociațiile de economii și împrumut, organizațiile de creditare nebancară, precum și în alte cazuri prevăzute de lege. Această excepție a fost inserată în contextul practicii contradictorii privind relația rezonabilă a dobânzii, conform regimului anterior. Astfel, în redacția veche, art. 869 din Codul civil prevedea o regulă specială pentru dobânda în contractul de împrumut: „În baza contractului de împrumut, părțile pot prevedea și plata unei dobânzi, care trebuie să se afle într-o relație rezonabilă cu rata de bază a Băncii Naționale a Moldovei.” Alin.(2) al aceluiași articol prevedea că „înțelegerea asupra dobânzii prin care se încalcă dispoziția alin.(1) este nulă”.

Aceste prevederi au creat o dispută teoretică și practică între juriștii din Republica Moldova și instanțele de judecată menite să aplice prevederile în caz de litigii.⁵⁷²

În practica judiciară se stabilea că limita relației rezonabile a dobânzii cu rata de bază urmează să fie aproximativ de 2-3%.⁵⁷³ Printr-o recomandare, Curtea Supremă de Justiție, cu referință la sectorul financiar nebancar, a subliniat că prevederile care instituie nulitatea încălcării relației rezonabile a dobânzii cu rata de bază stabilită de Banca Națională a Moldovei și acompaniată de practica judiciară deficientă pot prejudicia dezvoltarea relațiilor în acest sector financiar din economia națională. În final s-a concluzionat că relația rezonabilă pentru acest sector

⁵⁷² Pentru referințe și analiză teoretico-practică referitor la dobânda în contractul de împrumut a se vedea Cimil, D. *Calificarea raporturilor contractuale*. Studiu monographic. Chișinău: Editura Grafema Libris, 2013, pp. 181–201. ISBN 978-9975-52-130-7.

⁵⁷³ Cu privire la disproporționalitatea relației rezonabile a se vedea Decizia Colegiului civil și de contencios administrativ a Curții Supreme de Justiție, dosarul nr.2ra-104/11 din 12 ianuarie 2011. Decizia Colegiului civil și de contencios administrativ a Curții Supreme de Justiție, dosarul nr. 2ra-949/08 din 16 iulie 2008.

financiar urmează a fi calculată în funcție de mai mulți indicatori, cum ar fi costul creditului, cheltuielile creditorului, profitul creditorului.⁵⁷⁴

Deseori instanțele de judecată anulau rata dobânzii la nivelul ratei de bază a Băncii Naționale a Moldovei, fără a ține cont de relația rezonabilă a dobânzii.⁵⁷⁵ O astfel de practică este defectuoasă. Acesta era unul dintre motive care a determinat ca în redacția actuală a art. 1244 alin. (3) să fie prevăzut că rata dobânzii care depășește limita legală se reduce până la suma maximă permisă de lege.

4.2.3. Dobânda de întârziere ca efect al neexecutării obligației pecuniare

Dobânda de întârziere este o varietate a dobânzii, aplicabilă în situația în care obligația pecuniară nu se execută la termen. În literatura de specialitate dobânda de întârziere mai este denumită dobânda moratorie.⁵⁷⁶ În legislația Republicii Moldova, sediul principal al materiei privind dobânda de întârziere este consacrat în art. 942 din Codul civil, care corespunde redacției anterioare a art. 619. Regimul și natura juridică a dobânzii de întârziere este disputabilă în literatura de specialitate. Aceasta poate fi privită ca o formă de a compensa utilizarea banilor unui terț, o formă de reparare a prejudiciului, o sancțiune pentru neexecutarea obligației, astfel având caracter penalizator. S-a remarcat că în literatura dedicată legislației rusești pot fi identificate mai multe opinii cu privire la natura juridică a procentelor plătite în caz de întârziere a executării obligației pecuniare. După cum poate fi observat din unele explicații din secțiunea dedicată imputației plăților, prevederile și practica judiciară cu privire la art. 395 din Codul civil este un aspect pe larg dezbătut, iar opiniile cu privire la natura juridică și aplicarea corespunzătoare a acestui articol sunt divergente.⁵⁷⁷ Amendamentele operate la art. 395 din Codul civil, ca parte a reformei recente, au generat discuții suplimentare cu privire la subiectul dobânzii de întârziere.⁵⁷⁸ Exemplul legislației

⁵⁷⁴ Recomandarea Curții Supreme de Justiție nr. 95 din 6.12.2016 [online], p. 4 [citat 2.09.2020]. Disponibil http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=144.

⁵⁷⁵ A se vedea Decizia Colegiului civil și de contencios administrativ a Curții Supreme de Justiție, dosarul nr.2ra-104/11 din 12 ianuarie 2011. Decizia Colegiului civil și de contencios administrativ a Curții Supreme de Justiție, dosarul nr. 2ra-949/08 din 16 iulie 2008.

⁵⁷⁶ A se vedea Dumitru, M., *op. cit.*, în denumirea operei.

⁵⁷⁷ A se vedea analiza relevantă la Брагинский, М.И., Витрянский, В.В. *Договорное право. Общие положения*. Издание второе. Москва: Статут, 2005, pp.682–683 și urm. ISBN 5-8354-0016-0; Рожкова М., *Внедоговорное обязательство по уплате процентов за пользование чужими денежными средствами*, *Хозяйство и право*, nr.9, septembrie 2005, p. 105. ISSN 0134-2398; Гаврилов, Э. О неустойке и процентах за неисполнение денежного обязательства после принятия изменений в Общую часть обязательственного права. În: *Хозяйство и право*, nr.6, iunie, 2015, p. 3. ISSN 0134-2398; Добрачѣв, Д. В. *Денежные обязательства: тенденции развития доктрины и судебной практики*. Инфотропик Медия, 2015, p. 104 și urm. ISBN 978-5-9998-00206-4.

⁵⁷⁸ A se vedea Гаврилов, Э., p. 3.

și practicii rusești este relevant, deoarece, aparent, a influențat unele practici și argumentele operate în aplicarea prevederilor relevante în Republica Moldova. Acest fapt este observabil, în special, la aplicarea prevederilor de cumulare a dobânzii de întârziere și a penalității pentru neexecutarea la timp a obligației pecuniare.

Până la 1 martie 2019 practica judiciară și literatura de specialitate⁵⁷⁹ erau înclinate să diferențieze „dobânda de întârziere” de „penalitate” ca instituții juridice și, în cazul în care părțile, prin contract, stabileau penalitatea de întârziere la executarea obligației pecuniare, putea fi încasată și dobânda de întârziere. Prin Legea de modernizare a Codului civil au fost operate modificări conceptuale cu privire la aplicarea acestor instituții. În mod special, dobânda de întârziere, reglementată în art. 942 din Codul civil, în coroborare cu prevederile art. 947 alin. (3) din Codul civil, se consideră o formă a clauzei penale. Art. 947 alin. (3) prevede că „penalitatea poate fi stipulată (...), inclusiv sub forma unei dobânzi de întârziere”, iar art. 942 alin. (4) dispune că „în cazul în care s-a stipulat o clauză penală, creditorul poate să ceară, la alegere, fie dobânda de întârziere calculată conform dispozițiilor prezentului articol, fie penalitatea pentru întârziere”⁵⁸⁰

Scopul modificărilor Codului civil a fost să atribuie dobânzii de întârziere regimul juridic de penalitate, legală sau contractuală. În acest context, a fost unificat și termenul de prescripție extinctivă: termenul special de 6 luni aplicabil penalității a fost majorat la 3 ani, similar celui aplicabil dobânzii de întârziere.

Modificările operate în Codul civil implică precizarea chestiunilor de drept tranzitoriu, în special de aplicare în timp a noilor reglementări. Astfel, pornind de la prevederile art. 7 alin. (5) din Codul civil nou, termenul de prescripție de 3 ani, fiind termen mai lung, se va aplica la calcularea penalităților al căror termen de 6 luni nu a expirat la 1 martie 2019. De exemplu, dacă termenul de 6 luni, conform prevederilor anterioare, a început să curgă la 6 septembrie 2018 și urma să expire la 5 martie 2019, atunci termenul nu expiră, ci se prelungește până la 5 septembrie 2021.

Contextul reglementărilor cu privire la termenele de plată reliefează tot mai mult importanța dobânzii de întârziere. Acest fapt poate fi observat și prin tendințele de reglementare

⁵⁷⁹ A se vedea Palamarciuc, Vl., Volcinschi, V. Dobânda legală în legislația Republicii Moldova. În: *Revista Națională de Drept*, nr.7-8, Chișinău, 2010, pp.114–115 și sursele citate acolo. ISSN 1811-0770; Palamarciuc, Vl. Dobânda de întârziere și penalitatea – modalități de reparare a prejudiciului cauzat prin neexecutarea obligației pecuniare. În: *Revista Națională de Drept*, 2011, nr.6-7, p. 88. ISSN 1811-0770; Palamarciuc, Vl. Dobânda legală. Aspecte comparative. În: *Jurnalul de studii juridice*. Publicație a Facultății de Drept din cadrul Universității „Petre Andrei” din Iași. Editura Lumen, 2011, p. 181-193. ISSN 1841-6195. ISSN online 2067-8509

⁵⁸⁰ Precizări relevante ale prevederilor actuale au fost propuse inclusiv de autor în procesul de elaborare a tezei de doctorat, prin scrisoarea adresată Ministerului Justiției al Republicii Moldova „*Propuneri de completare a proiectului de modificare al Codului civil*”, înregistrată la 26 mai 2017.

în Directiva 2011/7/UE cu privire la combaterea întârzierii în efectuarea plăților în tranzacțiile comerciale, ale cărei reguli au fost transpuse parțial în art. 862 din Codul civil. Efectuarea plății de către debitor ar trebui să fie considerată întârziată, în scopul stabilirii dreptului de a percepe dobânzi pentru efectuarea cu întârziere a plăților, în cazul în care creditorul nu are la dispoziție suma datorată la scadență, cu condiția să-și fi îndeplinit obligațiile contractuale și legale. Totodată, de notat că, în cazul întârzierii în efectuarea plăților, normele legale permit creditorului să perceapă dobânzi pentru efectuarea cu întârziere a plăților fără a fi necesară o notificare prealabilă referitoare la neîndeplinirea obligațiilor contractuale sau o altă notificare similară care să reamintească debitorului obligația sa de a efectua plata.⁵⁸¹ Așadar, dobânda de întârziere curge din momentul scadenței obligației, nefiind necesară vreo notificare a debitorului despre întârziere. Lipsa necesității unei notificări este o abordare recunoscută și în instrumentele-model în dreptul contractelor la nivel internațional și european, cum ar fi articolul 78 CISG, PECL 9:508(1), PICC 7.4.9(1) și DCFR 111.-3:708(1).⁵⁸²

Cu privire la cumularea dobânzii de întârziere și a penalității de întârziere,⁵⁸³ după cum am observat până în data de 1 martie 2019, creditorul, conform regimului juridic și practicii existente, putea să solicite încasarea atât a dobânzii de întârziere, cât și a penalității. Pornind de la prevederile actuale, începând cu 1 martie 2019, creditorul este îndreptățit la încasarea fie a penalității, fie a dobânzii de întârziere. Art. 39 din Legea de punere în aplicare a Codului civil stabilește expres că prevederile art.942-945 din Codul civil se aplică, începând cu 1 martie 2019, și obligațiilor izvorâte din contractele încheiate înainte de 1 martie 2019 sau din alte temeuri survenite înainte de 1 martie 2019. Subliniem că această prevedere este o regulă specială, care derogă de la prevederea art. 7 alin. (4) din Codul civil aplicabilă situațiilor contractuale în curs de realizare.

În continuare urmează să clarificăm că modificările operate la Codul civil nu exclud posibilitatea aplicării prevederilor art. 949 alin. (2) din Codul civil privind penalitatea punitivă, repararea prejudiciului peste penalitate. Așadar, prin lege sau prin contract, poate fi instituită

⁵⁸¹ Vezi Directiva 2011/7/UE, Preambul (16) și (17).

⁵⁸² Zimmermann, R., *Interest for Delay in Payment of Money, publicat în English and European Perspectives on Contract and Commercial Law, Essays in Honour of Hugh Beale*, edited by Louise Gullifer and Stefan Vogenauer, Hart Publishing, 2014, p. 339 și comentariul din nota de subsol 115. ISBN 9781509912971.

⁵⁸³ Pentru practica judiciară română privind stabilirea cuantumului penalității și dobânzii de întârziere vezi Stoica C.L. *Împrumutul, comodatul și creditul bancar. Practică judiciară*. București: Editura Hamangiu, 2010, pp. 39–41. ISBN 978-606-522-352-3; *Revista Română de Drept al Afacerilor*, nr.5, 2006 (septembrie-octombrie) „Clauză penală moratoria excesivă. Abuz. Dezechilibru vădit între obligațiile părților. Nulitate absolută (Î.C.C.J., secția comercială, decizia nr.98 din 17 ianuarie 2006)”, p. 135. ISSN 1583-493X; *Revista Română de Drept al Afacerilor*, nr.4, 2006 (iulie-august) *Clauză penală. Penalități de întârziere. Depășirea cuantumului sumei asupra căreia sunt calculate. Cenzurarea de către instanță. Convenția părților* (Î.C.C.J., secția comercială, decizia nr.671 din 16 februarie 2006), pp.80–81. ISSN 1583-493X; *Revista Română de Drept al Afacerilor*, nr.3, 2007, *Contract de vânzare-cumpărare. Eșalonarea plății. Penalități de întârziere* (Î.C.C.J., secția comercială, decizia nr.2168 din 14 iunie 2006)”, pp.88–90. ISSN 1583-493X.

obligăția debitorului de a plăti atât dobânda de întârziere, destinată să acopere prejudiciul, cât și o clauză penală punitivă, care să se aplice peste repararea prejudiciului. Caracterul punitiv al clauzei penale urmează să rezulte expres din prevederile contractuale sau din lege. Totodată, pornind de la prevederile art. 942 alin. (6) din Codul civil, în caz de cumulare a dobânzii de întârziere cu penalitatea (punitivă) de întârziere, dacă clauza este în detrimentul consumatorului, o astfel de clauză va fi afectată de nulitate absolută, deoarece ar contraveni normei art. 942 alin. (4) din Codul civil, care dispune că, la alegere, creditorul poate să ceară fie penalitatea de întârziere, fie dobânda de întârziere.

Cuantumul dobânzii de întârziere este determinat prin aplicarea componentei de dobândă remuneratorie plus 5 sau 9 puncte procentuale, determinate în funcție dacă este în raport cu consumatorul, situație când se aplică 5 puncte procentuale, sau nu este consumator, situație când se aplică 9 puncte procentuale. Acest regim a existat în redacția anterioară a Codului civil (art. 619) și a fost inclus în redacția actuală a Codului civil (art. 942). Cu privire la componenta dobânzii remuneratorii ca parte constitutivă a dobânzii de întârziere, urmează să specificăm că în redacția anterioară legea făcea referință doar la dobânda remuneratorie legală (art. 585). Conform redacției actuale (art. 942 alin. (2), propoziția a doua) creditorul poate substitui componenta legală a dobânzii remuneratorii stabilite în art. 874 din Codul civil cu aplicarea dobânzii remuneratorii stabilite în contract. Astfel, de exemplu, la data de 10 ianuarie 2020 rata de bază stabilită de Banca Națională a Moldovei era de 5,5%, iar părțile au stabilit în contract dobânda remuneratorie de 10%. În acest caz, creditorul este în drept să înlocuiască rata de 5,5% și să calculeze dobânda de întârziere prin aplicarea ratei de 10%, plus 5 sau, respectiv, 9 puncte procentuale pe perioada de întârziere a debitorului.

Art. 942 alin. (5) din Codul civil prevede că pe perioada în care suma de bani nu este plătită la scadență cu justificare, debitorul datorează doar dobânda de întârziere la rata prevăzută în art. 874. Debitorul consumator nu datorează asemenea dobândă de întârziere. La interpretarea acestei prevederi se va ține cont, în special, de situațiile care justifică neexecutarea, reglementate în art. 903 din Codul civil. Acest articol stabilește că, în afară de alte cazuri prevăzute de lege, neexecutarea obligației este justificată în măsura în care debitorul demonstrează una dintre următoarele circumstanțe:

a) ea se datorează unui impediment prevăzut la art. 904;⁵⁸⁴

⁵⁸⁴ Urmează să subliniem că, prin reforma Codului civil, a fost introdus conceptul „impediment”, care justifică neexecutarea. Normele sunt inspirate din DCFR (Articolul III. – 3:104), dar există și în Convenția privind vânzarea internațională a mărfurilor de la Viena din 1980. După scopul și funcțiile sale, noua prevedere înlocuiește conceptul de forță majoră și caz fortuit, dar calibrează și o perspectivă diferită, cu mai multă povară pe latura subiectivă privind posibilitatea de-a invoca impedimentul în afara controlului.

b) creditorul a cauzat neexecutarea obligației debitorului, inclusiv prin întârziere sau prin faptul că debitorul a suspendat executarea obligației în temeiul art. 914.

Așadar, în măsura în care debitorul poate justifica neexecutarea prin unul dintre cazurile prevăzute în art. 903 din Codul civil, debitorul este obligat să achite doar dobânda la rata de bază stabilită prin art. 874 din Codul civil. Această regulă vine să consacre, *inter alia*, următoarele două premise: (a) obligația pecuniară pierde din valoare din cauza inflației, calibrată prin rata de bază a Băncii Naționale a Moldovei;⁵⁸⁵ (b) creditorul are dreptul la garanții minime de a fi protejat de riscul de pierdere a valorii banilor pe perioada de întârziere a debitorului. Această garanție este determinată sub forma dobânzii remuneratorii legale aplicabile obligațiilor purtătoare de dobândă.

Totodată, regula specială de drept consumerist, consacrată în art. 942 alin. (2) propoziția a doua, stabilește că, în cazul în care neexecutarea este justificată, debitorul consumator nu este obligat să achite dobânda de întârziere în mărimea prevăzută în art. 874 din Codul civil.

În contextul dobânzilor de întârziere, în contractele cu consumatorii merită de evidențiat și reglementarea privind clauzele abuzive din art. 1077 pct. 6), care stabilește că sunt considerate abuzive clauzele care nu au fost negociate individual și au ca obiect sau efect solicitarea de la consumatorul care nu și-a executat obligația fără justificare a unei penalități disproporționate în raport cu prejudiciul cauzat prin neexecutarea obligațiilor contractuale. Discuțiile profesionale asupra acestei prevederi ridică unele întrebări cu privire la temeiurile și modul de operare a nulității. Principalul aspect problematic legat de caracterul disproporționat al penalității se poate rezuma la întrebarea: „Ce anume urmează a fi considerat nul?” În acest context, la interpretarea și aplicarea acestei prevederi considerăm important de a ține cont de următoarele aspecte:

- obiect al clauzei abuzive îl constituie anume caracterul disproporționat al penalității în raport cu prejudiciul cauzat prin neexecutarea obligațiilor contractuale, nu și existența penalității ca atare. Deci, în această ipoteză este operabilă nulitatea parțială a unei clauze contractuale;

- legislația stabilește anumite prezumții cu privire la prejudiciul cauzat în caz de neexecutare la timp a obligației pecuniare, și anume prin prisma dobânzii de întârziere, în calitate de penalitate legală, stabilită în art. 942 din Codul civil. Așadar, în caz de constatare a caracterului disproporționat al penalității, instanța de judecată anulează partea din penalitate ținând cont de prezumțiile legale existente privind cauzarea prejudiciului. Acest argument nu favorizează anularea penalității până la nivelul dobânzii de întârziere legale, ci instanța urmează să determine

⁵⁸⁵ Asigurarea și menținerea stabilității prețurilor este unul dintre obiectivele principale ale politicii monetare realizate de Banca Națională a Moldovei. Acest obiectiv este abordat prin intermediul stabilirii ratei de bază, care reprezintă rata de referință pentru principalele operațiuni de politică monetară pe termen scurt. Rata de bază este un instrument de politică monetară ce calibrează menținerea nivelului inflației, ultima fiind calculată, în principal, în baza indicilor prețurilor de consum.

în fiecare caz coraportul de proporționalitate. Astfel, în funcție de probele prezentate de părți și administrate în proces, instanța va stabili cuantumul penalității ținând cont de testul proporționalității în raport cu prejudiciul cauzat, dar și de prezumțiile legale instituite prin prisma instituției dobânzii de întârziere.

Prevederile referitor la dobânda de întârziere aplicabile obligațiilor pecuniare au inspirat legiuitorul să instituie reguli similare situațiilor de întârziere în executarea obligațiilor nepecuniare. Noile reglementări se conțin în art. 944 din Codul civil, însă includ și unele distincții față de regimul constituit pentru obligații pecuniare.

4.2.4. Anatocismul și capitalizarea

Prevederile legate de anatocism au fost parțial modificate prin reforma Codului civil. Regula generală este că dobânzile sau, după caz, penalitățile se calculează doar asupra sumei de bază (capitalului). Însă s-a introdus o regulă nouă, conform căreia, dobânzile, avându-se în vedere dobânda remuneratorie, se poate capitaliza după scadența de 12 luni. Capitalizarea urmează să fie prevăzută expres prin acordul părților. Această regulă este parțial inspirată din prevederea art. 8 alin. (2) al Ordonanței nr. 13/2011 din România.⁵⁸⁶ Subliniem că este inspirată parțial, deoarece ipoteza prevederii românești stabilește o altă modalitate de calculare atunci când se referă la perioada de un an. Așadar, conform prevederii românești „dobânzile se pot capitaliza și pot produce dobânzi în temeiul unei convenții speciale încheiate în acest sens, după scadența lor, dar numai pentru dobânzi datorate pe cel puțin un an”. Observăm că în ipoteza acestei prevederi convenția dintre părți poate fi încheiată după scadența dobânzilor, iar perioada care include dobânzile scadente să fie pentru cel puțin un an. Așadar, conform prevederii românești, după scadența dobânzilor pentru o perioadă de un an, părțile pot stabili capitalizarea acelor dobânzi. Pe de altă parte, în ipoteza prevederii art. 943 alin. (2) din Codul civil al Republicii Moldova, pentru a se putea capitaliza, dobânda trebuie să fie scadentă cel puțin 12 luni. De exemplu, dobânda scadentă la data de 1 aprilie 2019 poate fi capitalizată la 1 aprilie 2020. Așadar, modalitatea de calcul va fi diferită față de cea instituită de legiuitorul românesc. Conform reglementării din Moldova, în exemplul de mai sus, o dobândă scadentă la 2 martie 2020 nu va putea fi capitalizată la 1 aprilie 2020, soluție care ar fi posibilă conform reglementării din România. O altă distincție

⁵⁸⁶ Ordonanța nr. 13/2011 privind dobânda legală remuneratorie și penalizatoare pentru obligații bănești, precum și pentru reglementarea unor măsuri financiar-fiscale în domeniul bancar. În *Monitorul Oficial al României*. Partea I, nr. 607 din 29 august 2011.

constă în faptul că legiuitorul românesc oferă posibilitatea încheierii acordului cu privire la capitalizarea dobânzilor doar după scadența dobânzilor pentru o perioadă de cel puțin un an. Însă legiuitorul din Moldova nu instituie o restricție similară, astfel părțile pot conveni asupra capitalizării dobânzii atât înainte, cât și după scadența acesteia.

În art. 943 alin. (3) din Codul civil este instituită regula că dobânda de întârziere sau, după caz, penalitatea nu se poate capitaliza. Prevederea corespunde cu vechea reglementare din art. 619 alin. (4) din Codul civil. De notat că orice derogare de la regulile anatocismului și capitalizării instituite în art. 943 din Codul civil este lovită de nulitate absolută. Totuși, art. 943 alin. (4) propoziția a doua stabilește posibilitatea de derogare pentru contractul de cont curent sau de depozit ori alt cont de plăți. În viziunea noastră, o astfel de derogare este justificată, preponderent, datorită mecanismului de funcționare a banilor deținut de către instituțiile financiare, în special bănci, și utilizarea lichidităților deponenților în operațiunile de creditare.

Reglementările art. 943 din Codul civil privind anatocismul și capitalizarea sunt, după scopul său, aplicabile doar obligațiilor pecuniare. Această concluzie poate fi dedusă, în special, din indicarea expresă a „obligației pecuniare” în alin.(1) al art. 943 din Codul civil. În acest context, apare întrebarea dacă art. 943 din Codul civil este incident și situațiilor de calculare a dobânzilor aplicabile obligațiilor nepecuniare. În acest caz, cel care interpretează poate construi argumente că doar alin. (1) al art. 943 este aplicabil exclusiv obligațiilor pecuniare, iar celelalte prevederi acoperă atât obligațiile pecuniare, cât și cele nepecuniare. Pe de altă parte, pot fi construite argumente bazate pe analogia legii, precum și pe scopul general al reglementării anatocismului și capitalizării. Totuși, pornind de la tehnica legislativă utilizată privind ordinea art.943, și anume plasarea acestuia după articolul dedicat dobânzii de întârziere aplicate obligației pecuniare, precum și de la referința specială la obligații pecuniare în conținutul articolului, considerăm că scopul reglementării este dedicat doar obligațiilor pecuniare, aceasta fiind și o particularitate a regimului juridic care le distinge de obligațiile nepecuniare.

4.2.5. Coraportul dintre dobândă și obligația principală

Pentru determinarea corelației dintre dobânda de întârziere și obligația principală (capitalul), urmează să facem unele precizări cu privire la ceea ce este principal și ce este accesoriu. Așadar, art. 467 alin. (1) din Codul civil prevede că bunul destinat în mod permanent întrebuințării economice unui alt bun (principal) și legat de acesta prin destinație comună este un bun accesoriu,

atât timp cât satisface această întrebuintare. Prin „bun”,⁵⁸⁷ conform art. 455 alin. (1) din Codul civil, urmează să înțelegem toate lucrurile susceptibile apropierii individuale sau colective și drepturile patrimoniale. Din categoria drepturilor patrimoniale fac parte cele reale și de creanță. Dobânda de întârziere face parte din categoria drepturilor de creanță.

Noțiunea de drept accesoriu o găsim în art. 475 alin. (1) din Codul civil, care prevede că „drept accesoriu este dreptul legat astfel de un alt drept, încât fără acesta nu poate exista”. Așadar, dreptul accesoriu se caracterizează prin faptul că el nu are o existență de sine stătătoare, existența lui depinzând de existența unui alt drept principal.⁵⁸⁸

Natura juridică a dobânzii este legată de obligația principală. Deși acest lucru nu rezultă expres din prevederile legale, considerăm că dobânda este un drept de creanță accesoriu. *Per a contrario*, fără o obligație de a plăti capitalul sau suma de bază nu poate fi concepută existența unei dobânzi. Așadar, una dintre condițiile esențiale pentru calcularea dobânzii remuneratorii și a dobânzii de întârziere sau penalității este existența unei obligații pecuniare de bază.

În susținerea poziției că dobânda este un accesoriu al capitalului, evidențiem și câteva exemple normative, care permit consolidarea poziției noastre. Așadar, conform art. 965 alin. (2) din Codul civil, dacă obligația este stinsă, debitorul nu este obligat să plătească dobândă și penalitățile ori să repare prejudiciul. La fel, este incidentă prezumția operată în art. 967 alin. (6), conform căreia, dacă creditorul a eliberat chitanță privind plata datoriei de bază, se prezumă că au fost achitate și dobânzile, și cheltuielile.

Un alt exemplu poate fi dedus din situația când termenul de prescripție extinctivă al obligației principale a expirat, determinând încetarea existenței obligației în forma sa perfectă, prin urmare și obligația de plată a dobânzii de întârziere la fel va fi prescrisă. În acest sens, art. 408 (redacția anterioară art. 283) din Codul civil prevede că odată cu dreptul principal se prescrie și dreptul la prestațiile suplimentare legate de dreptul principal, chiar atunci când termenul de prescripție special pentru acest drept nu a început să curgă. În unison cu poziția autorilor,

⁵⁸⁷ Referitor la noțiunea „bun” a se vedea: Băieșu, S., Roșca, N. *Drept civil. Partea Generală. Persoana fizică. Persoana Juridică*, vol. I. Chișinău: Editura Cartier Juridic, 2004, pp. 92–93. ISBN 9975-79-306-1; Băieșu, S., Roșca, N. *Drept civil. Partea Generală. Persoana fizică. Persoana Juridică*. Ediția a V-a, Î.S.F.E.P. „Tipografia Centrală”, 2014, p. 81 și urm. ISBN 978-9975-53-306-5. Boroi, G. *Drept civil. Partea Generală. Persoanele*. București: Editura ALLBeck, 2001, pp. 71–72. ISBN 973-655-117-2; Costin, N. Mircea, Costin, C. Mircea. *Dicționar de drept civil*. București: Editura: Lumina Lex, 1997, p. 113; Derșidan, E. *Dicționar de termeni juridici*. București: Editura Proteus, 2005, p. 53. ISBN 973-85836-7-5; Pitulescu, I., Derșidan, E., Abraham, P., Ranete, I. *Dicționar de termeni juridici uzuali explicativ-practic*. Editura Național, p. 63. ISBN 973-97767-3-6.

⁵⁸⁸ Sergiu, B. *Comentariul la articolul 300, Codul civil al Republicii Moldova*. Comentariu art. 1-511, Cartea a doua. Drepturile Reale., Titlul I. Patrimoniul. Chișinău: Editura „Tipografia Centrală”, 2006, p. 573. ISBN 078-9975-78-465-8 / ISBN 978-9975-78-466-5.

evidențiem și o precizare terminologică conținută în comentariul la Codul civil⁵⁸⁹ a redacției acestei prevederi. Astfel, autorul a pus semn de egalitate între obligații suplimentare și cele accesorii. Prin urmare, putem concluziona că prevederea este aplicabilă dobânzilor privite ca accesoriu al sumei principale, ceea ce confirmă și opinia autorilor exprimată mai sus.

Totuși, urmează să menționăm că exercitarea dreptului la acțiune privind încasarea sumei de bani (obligația principală) nu exclude posibilitatea înaintării unei cereri separate privind încasarea dobânzii de întârziere. O astfel de acțiune poate fi înaintată atât timp cât nu a fost executată obligația de bază. Dacă obligația principală a fost stinsă, dreptul de a pretinde dobânzi la fel urmează a fi considerat stins în virtutea normelor citate mai sus. Cu titlu de referință comparativă, evidențiem că și jurisprudența română a determinat că dreptul la dobânzi este un drept accesoriu creanței principale, iar stingerea dreptului la acțiune privind creanța principală determină, în consecință, stingerea dreptului la acțiune privind dobânzile, potrivit adagiului *accessorium sequitur principale*.⁵⁹⁰

4.3. Alte efecte specifice ale obligațiilor pecuniare

4.3.1. Cheltuieli de recuperare a creanțelor pecuniare ale profesionistului

Prin reforma Codului civil a fost introdusă o regulă nouă, inspirată din Directiva 2011/7/UE, cu privire la cheltuielile legate de recuperarea creanțelor pecuniare. Noile reglementări se conțin în art. 945 din Codul civil și stabilesc o despăgubire minimă, echivalentul în lei a 20 de euro, pe care o poate solicita creditorul profesionist de la un debitor profesionist sau autoritate publică. Condițiile de aplicare a acestei prevederi presupun ca obligația să fie pecuniară și să fie întrunite condițiile de plată ale dobânzii de întârziere conform art. 942 din Codul civil. Regula nu se aplică în relația cu consumatorii sau în relații la care nu participă profesioniștii. Introducerea noilor reglementări urmărește scopul de a transpune prevederile Directivei 2011/7/UE, al cărei obiectiv, *inter alia*, este să descurajeze debitorii de la practicile de întârziere la efectuarea plăților. În plan comparativ, conform art. 6 din Directiva 2011/7/UE, despăgubirea este stabilită în sumă minimă de 40 de euro. Introducerea acestei reguli pune problema dacă poate fi cerută plata altor despăgubiri. Deoarece scopul prevederii este să stabilească doar o garanție legală minimă pentru despăgubirea cheltuielilor de recuperare a sumelor restante, părțile pot conveni, prin contract,

⁵⁸⁹ Crețul, V. *Codul civil al Republicii Moldova. Comentariu art.1-511*. Cartea Întii. Dispoziții Generale, Titlul IV. Termenele, art.283. Chișinău: Editura „Tipografia Centrală”. 2006, p. 554. ISBN 9975-61-407-8.

⁵⁹⁰ *Dobânzi. Prescripția dreptului la acțiune. Prescripția dreptului de a cere executarea silită*. (Î.C.C.J.), secția comercială, decizia nr.1792 din 23 mai 2006. În: *Revista Română de Drept al Afacerilor*, nr. 3, 2007, p. 93. ISSN 1583-493X.

despăgubiri mai mari. Totodată, creditorul are dreptul să solicite despăgubiri mai mari dacă le probează, de exemplu pentru cheltuielile de contractare a serviciilor de avocat. Dreptul de a cere despăgubiri se aplică și în cazul în care obligația pecuniară întârziată este doar o rată din suma totală, datorată conform unui grafic de plată. O problemă poate apărea în cazul în care creditorul întreprinde aceeași sau aceleași acțiuni îndreptate spre recuperarea mai multor rate. Ar fi acesta îndreptățit să solicite plata despăgubirii pentru fiecare rată sau nu? Considerăm că în acest caz norma urmează a fi interpretată în sensul că pentru recuperarea oricărei rate poate fi cerută suma minimă a despăgubirii, indiferent de faptul că recuperarea este efectuată concomitent prin aceleași acțiuni ale creditorului. Or scopul normei este să stabilească o prezumție și garanție minimă de acoperire a costurilor pentru creditor, inclusiv pentru fiecare rată datorată. Reiterăm că art. 945 din Codul civil reprezintă o particularitate de regim juridic dedicat exclusiv obligațiilor pecuniare, mai precis în caz de neexecutare a obligațiilor pecuniare.

4.3.2. Exercițarea dreptului de gaj asupra mijloacelor bănești

Gajul este o garanție reală în al cărei temei creditorul gajist poate urmări bunul gajat având prioritate la satisfacerea creanței garantate față de alți creditori, inclusiv față de stat.⁵⁹¹

Operarea tradițională a gajului presupune că este interzisă transmiterea bunului gajat direct în proprietate creditorului în caz de neexecutare a obligației garantate. În acest sens, art. 684 alin. (7) din Codul civil stabilește nulitatea clauzei prin care creditorul gajist devine proprietarul obiectului gajului în cazul neexecutării sau executării necorespunzătoare a obligației garantate prin gaj. Totodată, în cazul mijloacelor bănești,⁵⁹² legiuitorul a instituit o excepție de la această regulă, consacrată în alin. (8) din același articol, care prevede că regula nu se aplică în cazul respectării concomitente a următoarelor condiții: (i) obiect al gajului îl constituie moneda națională sau valuta străină, cu excepția monedelor metalice jubiliare și comemorative (inclusiv a celor ce conțin metale prețioase); (ii) moneda în care urmează a fi executată obligația garantată nu diferă de moneda mijloacelor bănești asupra căroră dreptul a fost gajat. În acest caz, creditorul gajist devine titular al dreptului privind mijloacele bănești ce constituie obiectul gajului în condițiile prevăzute în art. 750 din Codul civil. Considerăm însă că există și o coliziune normativă a acestor prevederi cu prevederea din art. 676 alin. (8) din Codul civil, care limitează obiectul gajului la mijloacele

⁵⁹¹ Cu privire la conceptul gajului a se vedea Tabuncic, T. *Gajul ca mijloc de garantare a executării obligațiilor*. Editura Concordia, 2006, p. 11 și urm. ISBN 973-7955-81-1.

⁵⁹² Cu privire la discuția privind particularitățile gajului asupra mijloacelor bănești în legislația Federației Ruse a se vedea Анциферов, О. К вопросу о залоге денежных средств на счете. În: *Хозяйство и право*, nr.3, martie 2007, p. 85. ISSN 0134-2398; Белая, О. Особенности залога денежных средств как отдельного вида имущественных прав. În: *Хозяйство и право*, nr.3, martie, 2007, p. 90. ISSN 0134-2398.

bănești în monedă națională și în valută străină: a) aflate și care vor intra în conturi bancare, prin gaj fără depozitare; și b) sub formă de monede metalice jubiliare și comemorative, inclusiv cele ce conțin metale prețioase, prin gaj cu depozitare (amanet).

Coliziunea normativă constă, în special, în prevederea din art. 676 alin. (8) lit. a) și art. 684 alin. (8) prima ipoteză. Așadar, art. 676 alin. (8) lit. a) prevede o limită a obiectului gajului, și anume referindu-se doar la mijloacele bănești din conturi bancare, iar ipoteza din art. 684 alin. (8) din Codul civil permite de a include în obiectul gajului și numerarul în moneda națională sau valută străină. Considerăm că ipoteza din art. 684 alin. (8) este mai corectă în raport cu obiectul gajului, iar de *lege ferenda* conținutul art. 676 alin. (8) urmează a fi completat cu prevederea că și mijloacele de plată în numerar pot constitui obiect al gajului. În acest sens, propunem următorul cuprins noii litere c): „c) mijloacele de plată în numerar (gaj cu depozitare și fără depozitare)”.

Însă, în continuare apare o altă coliziune, deja din prevederile art. 684 alin. (8) și art. 750 din Codul civil. În acest sens, atragem atenția că art. 750, reglementând exercitarea gajului, se referă doar la mijloace bănești în conturi bancare, însă, după cum am observat, ipoteza normei art. 684 alin. (8) acoperă, în calitate de obiect al gajului, moneda națională sau valuta străină, fără a distinge dintre mijloacele bănești în numerar sau de pe conturi bancare. În acest context, apare problema de aplicabilitate a art. 750 față de mijloacele bănești în numerar. Considerăm că, în redacția actuală, referința la art. 750 urmează a fi privită ca regulă specială, aplicabilă anume pentru mijloace bănești din conturile bancare, nu și față de mijloacele de plată în numerar. Totodată, apare întrebarea dacă mijloacele de plată în numerar pot fi obiect al gajului sau nu. În viziunea noastră, acestea pot fi obiect al gajului reieșind din prevederea generală a art. 684 alin. (8) din Codul civil. În continuare, ne confruntăm cu problema lipsei mecanismului de exercitare a gajului asupra mijloacelor bănești în numerar. Legislația nu prevede expres o modalitate de exercitare a gajului asupra mijloacelor bănești în numerar, unul dintre motive, probabil, este faptul că textul normelor este gândit preponderent pentru gajul mijloacelor bănești din conturile bancare. În lipsă de norme legale ar putea fi aplicate normele generale de exercitare a gajului sau, prin analogie, să fie aplicate regulile existente privind exercitarea gajului asupra mijloacelor bănești din conturi bancare sau cu privire la exercitarea gajului asupra drepturilor patrimoniale. Totuși, de *lege ferenda*, considerăm că prevederile art. 750 din Codul civil urmează a fi completate cu literele c) și d), care să conțină reguli de exercitare a gajului asupra mijloacelor bănești în numerar. Astfel, propunem noii prevederi cu următorul cuprins:

„c) să preia în proprietate mijloacele bănești în numerar ale debitorului gajist deținute de către creditorul gajist în contul obligației garantate;

d) să ceară debitorului gajist sau terțului deținător al mijloacelor bănești în numerar gajate să le transmită creditorului gajist în proprietate în contul executării obligației garantate.”

În continuare, de *lege ferenda*, prevederile art.750 alin. (2) din Codul civil urmează a fi completate cu expresii care să se refere nu doar la mijloacele bănești din conturi, ci și asupra mijloacelor bănești în numerar. Astfel, urmează a fi introdusă expresia „sau mijloacele bănești în numerar” după cuvintele „mijloacele bănești în contul bancar”.

Regulile speciale cu privire la gajul asupra mijloacelor bănești în conturi bancare au fost introduse, inițial, în Legea cu privire la gaj, prin completarea cu art. 66^{1,593} modificări intrate în vigoare la 25 mai 2012. Prin reforma Codului civil, Legea cu privire la gaj a fost abrogată, iar normele relevante au fost integrate, parțial, în textul Codului civil. Totodată, urmează să precizăm că gajul asupra mijloacelor bănești din conturile bancare face parte din categoria gajului asupra bunurilor corporale, acesta fiind un regim mai general, dar la fel aplicabil gajului asupra mijloacelor bănești din conturile bancare. Totodată, prevederile art. 699 din Codul civil sunt speciale și stabilesc unele particularități cu privire la gajul asupra mijloacelor bănești din conturi bancare. De notat că, în calitate de conturi pe care sunt înregistrate mijloacele bănești ca obiect al gajului, poate fi orice cont bancar, cont curent, de depozit sau altele. Alin. (1) al art. 699 din Codul civil stabilește două modalități de constituire a gajului: (1) prin înregistrare în registrul garanțiilor reale mobiliare; și (2) prin dobândirea controlului asupra conturilor bancare. A doua modalitate a fost instituită prin reforma intrată în vigoare la 25 mai 2012, iar prevederile au fost transpuse în conținutul Codului civil. În principiu, există două situații, rezultate din statutul creditorului, când creditorul poate obține controlul asupra mijloacelor bănești din conturi, și anume atunci când: a) creditorul gajist este banca în care este deschis contul – din momentul încheierii contractului de gaj; sau b) debitorul gajist, creditorul gajist și banca în care este deschis contul convin în scris prin contractul de control că banca va executa instrucțiunile creditorului gajist privind dispunerea de mijloacele bănești din cont, indiferent de consimțământul debitorului gajist – din momentul încheierii contractului de control.

Cu privire la procedura de exercitare a gajului mijloacelor din contul bancar, aceasta este stabilită în art.750 din Codul civil. Așadar, creditorul gajist care a transmis avizul de executare în conformitate cu dispozițiile art.752 alin. (1) este în drept:

a) să debiteze contul cu suma mijloacelor bănești gajate, în limita sumei obligației garantate, și să îndrepte sumele debitate la stingerea obligației garantate – în cazul în care

⁵⁹³ Legea nr. 33/2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 99-102, art. 330.

creditorul gajist este și banca la care sunt deschise conturile debitorului gajist afectate de gaj (ipoteza din art. 699 alin. (2) lit. a) din Codul civil); sau

(b) să ceară băncii să debiteze contul cu suma mijloacelor bănești gajate, în limita sumei obligației garantate, și să o plătească creditorului gajist, care o va îndrepta la stingerea obligației garantate – în cazul în care creditorul gajist este o altă persoană decât banca unde sunt deschise conturile și a fost încheiat un contract de control (ipoteza din art. 699 alin. (2) lit. b) din Codul civil).

Pornind de la art. 750 alin. (2) din Codul civil, în cazul în care moneda obligației garantate și moneda mijloacelor bănești în contul bancar sunt diferite, banca sau altă persoană, în calitate de creditor gajist, are dreptul să efectueze schimbul valutar al mijloacelor bănești primite în moneda obligației garantate, cu stingerea sumei echivalente obligației garantate la cursul oficial al Băncii Naționale a Moldovei, la data debitării contului. Totodată, ținând cont de caracterul dispozitiv al normei, evidențiem că, prin contract, părțile ar putea să stabilească și o altă modalitate de determinare a cursului la data debitării contului afectat de gaj, de exemplu cursul comercial al unei bănci sau prin determinarea cursului de schimb în contract. O astfel de concluzie rezultă din aplicarea coroborată a prevederilor cu art. 873 alin. (2) și (3) din Codul civil, care permite părților, prin contract, să determine rata cursului valutar, altul decât cel oficial.

O altă particularitate în cadrul instituției gajului constă în specificul obligațiilor pecuniare în care, obiect al gajului, apar drepturile patrimoniale, și anume o creanță bănească. Astfel, art. 698 din Codul civil stabilește că în calitate de obiect al gajului drepturilor patrimoniale poate fi și o creanță bănească.

În continuare, art. 751 din Codul civil prezintă o distincție între exercitarea dreptului de gaj asupra creanței bănești, pe de o parte, și asupra altei obligații patrimoniale, pe de altă parte. Prin avizul de exercitare a gajului, creditorul gajist al unei obligații bănești are dreptul să ceară debitorului obligației gajate să achite obligația bănească direct creditorului gajist. Prin obținerea plății de la debitorul debitorului gajist, creditorul gajist are obligația de a îndrepta încasările obținute la stingerea obligației garantate.

Debitorul obligației gajate va executa obligația pecuniară conform instrucțiunilor creditorului gajist doar după primirea avizului de exercitare a gajului, sub sancțiunea plății despăgubirilor. De notat că gajul asupra creanței bănești, în calitate de gaj asupra drepturilor patrimoniale, permite creditorului gajist de a exercita gajul și asupra garanțiilor creanței bănești gajate, cum ar fi o garanție personală sau reală, dacă contractul de gaj nu prevede altfel.

4.3.3. Particularitățile cesiunii obligațiilor pecuniare

Particularitățile regimului obligațiilor pecuniare se evidențiază și în cadrul operațiunii de cesiune a creanței. Deoarece în practică cesiunea obligațiilor pecuniare se întâmplă foarte des, este important de evidențiat aspectele specifice stabilite prin lege. Astfel, art. 825 alin. (1) din Codul civil prevede că creanța pecuniară poate fi cesionată în parte. Prin această normă se instituie și o prezumție a caracterului divizibil al creanței pecuniare. Pe de altă parte, în cazul creanței nepecuniare, aceasta poate fi cesionată doar dacă obligația este divizibilă sub sancțiunea nulității absolute. În viziunea noastră, această regulă stabilește corect particularitatea față de obligația pecuniară, deoarece o astfel de obligație, după natura sa, este divizibilă. Însă, dacă părțile au un interes ca o astfel de obligație să nu fie cesionată parțial, atunci, prin contract, pot stabili o astfel de condiție și efectele nerespectării acesteia.

O altă particularitate a cesionării creanțelor pecuniare constă în exceptarea acestora de la unele efecte privind clauzele de necesibilitate. Astfel, art. 826 alin.(4) lit. c) din Codul civil stabilește că atunci când creanța este pecuniară (și s-a născut în schimbul furnizării bunurilor, executării lucrărilor sau prestării serviciilor), care a fost cesionată contrar unei clauze de necesibilitate, debitorul nu se poate libera prin plata efectuată către cedent, debitorul fiind obligat să achite către cesionar. În această prevedere apare problema identificării limitelor de aplicabilitate asupra raporturilor contractuale ale acestei prevederi. Or contractele întotdeauna vor avea o prestație sub formă de furnizare de bunuri, executare de lucrări sau servicii. Prin urmare, putem concluziona că excepția va fi aplicabilă în toate cazurile de raporturi contractuale. La fel, va fi aplicabilă și în caz de alte raporturi cvasicontractuale, când există sau a existat o contraprestație, cum ar fi în caz de gestiune de afaceri, îmbogățire fără justă cauză. Totodată, în caz de raporturi delictuale, deoarece nu există o contraprestație, considerăm că excepția nu urmează a fi aplicată.

În art. 830 din Codul civil, intitulat „Efectul cesiunii asupra locului de executare”, identificăm și alte particularități. Astfel, în cazul cesiunii creanței pecuniare care trebuie satisfăcută la un anumit loc, cesionarul poate să ceară ca plata să fie efectuată în orice alt loc dacă aceasta se face fără numerar, dar trebuie să-l despăgubească pe debitor pentru orice costuri suplimentare pe care acesta le suportă din motivul modificării locului de plată. În cazul plății în numerar, considerăm că, în virtutea caracterului portabil al obligației pecuniare, obligația urmează a fi executată la sediul sau domiciliul cesionarului, dacă în contract nu s-a stabilit altfel. Cesionarul, totuși, urmează să suporte costurile de modificare a locului de plată, dacă există. Pe de altă parte, în cazul cesiunii creanței nepecuniare care urmează a fi executată la un anumit loc, cesionarul nu poate cere executarea la un alt loc.

4.3.4. Corelația dintre obligațiile pecuniare și procesul de insolabilitate

În conformitate cu prevederile art. 2 din Legea insolabilității,⁵⁹⁴ insolabilitatea este definită ca „situație financiară a debitorului caracterizată prin incapacitatea de a își onora obligațiile de plată”, iar incapacitatea de plată este definită ca „situație financiară a debitorului caracterizată prin incapacitatea lui de a își executa obligațiile pecuniare scadente, inclusiv obligațiile fiscale”. Incapacitatea de plată constituie și temeiul general pentru intentarea procesului de insolabilitate, conform art. 10 alin.(2) din lege, temeiul special fiind starea de supraîndatorare. Deci, dacă debitorul nu poate plăti obligația pecuniară, aceasta poate servi temei pentru declararea debitorului ca fiind insolabil. Iar conform modificărilor recente la Legea insolabilității,⁵⁹⁵ a fost instituită o prezumție, și anume că incapacitatea de plată este prezumată în cazul în care debitorul este în întârziere de plată mai mult de 60 de zile.

Pornind de la faptul că această modificare se referă doar la incapacitatea de plată, putem concluziona că neexecutarea la timp doar a obligațiilor pecuniare, pe o perioadă mai lungă de 60 de zile, constituie obiectul acestei reglementări, nefiind aplicabil față de obligațiile nepecuniare. Practica judiciară națională deja pune în aplicare aceste prezumții de neachitare la timp a obligațiilor pecuniare în argumentarea soluțiilor de intentare a proceselor de insolabilitate,⁵⁹⁶ inclusiv fiind aplicabile și unele particularități în cazul determinării insolabilității companiilor de asigurări.⁵⁹⁷

Prin Decizia Curții Constituționale din 21 noiembrie 2019⁵⁹⁸ a fost examinată sesizarea privind excepția de neconstituționalitate a cuvântului „pecuniare”, conținut în definiția noțiunii „incapacitate de plată” din art. 2 din Legea insolabilității.

⁵⁹⁴ Legea insolabilității nr. 149/2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 193-197, art. 663. Data intrării în vigoare 14.03.2013. În mod tradițional, insolvența a fost definită ca o încetare de plăți, adică situația în care debitorul nu mai poate face față pasivului cu activul disponibil. În engleză insolabilitatea este desemnată prin cuvântul „insolvency”, în spaniolă se zice „insolencia”, în franceză se folosește „insolabilite”, în italiană „insolvenza”, în germană „insolvenz”. A se vedea Atanasiu, A. G. *Bankruptcy (en.), Insolvency (en.), Deconfiture (fr.)*. Concepte Juridice de Business. În *Revista Română de Drept al Afacerilor*, nr. 6 (August). București: Wolters Kluwer, 2009, p. 61. ISSN 1583-493X.

⁵⁹⁵ Legea nr. 141/2020 pentru modificarea Legii insolabilității nr.149/2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr.205-211, art. 456.

⁵⁹⁶ A se vedea, de exemplu, Hotărârea Judecătorei Chișinău din 28 octombrie 2020 în dosarul nr.2i-294/20, Hotărârea Judecătorei Chișinău din 8 octombrie 2020 în dosarul nr. 2i-241/20.

⁵⁹⁷ Pentru aplicabilitatea corelației de insolabilitate și obligații pecuniare cu particularități în domeniul asigurărilor a se vedea Hotărârea Judecătorei Chișinău din 27 octombrie 2020 în dosarul Dosar nr.2i-406/20.

⁵⁹⁸ Decizia Curții Constituționale de inadmisibilitate nr. 122 din 21.11.2019 a Sesizării nr.181g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a cuvântului „pecuniare” din definiția noțiunii „incapacitate de plată” din articolul 2 al Legii insolabilității nr.149/2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr.388-392, art.219.

În aprecierea Curții se explică că, pentru a determina dacă debitorul este insolubil și pentru a porni procedurile judiciare stabilite, instanța trebuie să stabilească incapacitatea lui de plată, adică: 1) dacă debitorul are datorii pecuniare (bănești) ajunse la scadență; și 2) dacă lipsesc sau sunt insuficiente mijloacele bănești pentru a plăti și a stinge aceste datorii. La determinarea capacității de plată a debitorului, instanța nu va avea în vedere obligațiile care trebuie executate în natură (revendicarea unui bun, înlăturarea unui obstacol etc.), precum nici valoarea bunurilor corporale și incorporale deținute sau creanțele pe care le are față de terți. Legislatorul a stabilit cert că, pentru a constata incapacitatea de plată a debitorului, are importanță doar existența obligațiilor pecuniare (datoriilor bănești) neachitate și dacă debitorul până în acest moment nu a găsit alte modalități de stingere a obligațiilor pecuniare, în privința lui se aplică procedurile reglementate în Legea insolabilității, în scopul achitării forțate a acestor datorii. În caz contrar, s-ar provoca o incapacitate de plată în lanț, afectând și creditorii debitorului insolubil.

Concluzia pe care o putem deduce din prevederile legale este următoarea: neplata obligației pecuniare stă la baza calificativului de incapacitate de plată, ultima constituind temeiul general al stării de insolabilitate a unui debitor.

Contextul insolabilității se intersectează cu regimul obligațiilor pecuniare nu doar prin determinarea stării de insolabilitate, ci și prin existența unor reglementări speciale instituite prin lege, care stabilesc regimul obligațiilor pecuniare.

Astfel, Legea insolabilității utilizează conceptul „moratoriu”, pe care îl definește ca fiind „amânare pe un anumit termen a îndeplinirii obligațiilor pecuniare de către debitor”. Deci, moratoriul, în acest caz, este aplicabil exclusiv obligațiilor pecuniare. În acest context, art. 184 alin. (1) din Legea insolabilității stipulează: „Odată cu aplicarea de către instanța de insolabilitate a procedurii de restructurare, se instituie imediat moratoriu asupra executării silite a obligațiilor pecuniare ale creditorilor existente la data aplicării procedurii de restructurare, (...)”⁵⁹⁹ Legătura dintre conceptul de moratoriu și obligațiile pecuniare în procesul de insolabilitate se justifică și datorită conexiunii conceptului obligației pecuniare cu procesul de insolabilitate.

Un alt element particular legat de obligațiile pecuniare se conține în reglementarea cesiunii creanțelor pecuniare (art. 126 alin. (14) și (15) din legea menționată). Astfel, respectând anumite condiții, administratorul insolabilității/lichidatorul este în drept să vândă drepturile litigioase sau creanțele pecuniare certe ale debitorului prin licitație cu strigare sau prin negocieri directe. Legea permite reducerea prețului creanței pecuniare în anumite limite. Inițial, prețul creanțelor pecuniare

⁵⁹⁹ Regula generală cu privire la interzicerea și amânarea executării individuale a obligațiilor și moratoriul temporar în cadrul procesului de insolabilității pentru creditorii garantați se conține în art.81 din Legea insolabilității nr.149/2012.

nu va fi mai mic de 50% din valoarea lor de bilanț, iar la licitația repetată prețul poate fi redus până la 30% din valoarea contabilă. Totodată, la organizarea licitației repetate, creditorii beneficiază de dreptul de a prelua drepturile litigioase și/sau creanțele pecuniare certe în contul stingerii creanțelor lor validate. De notat că în cazul în care, în termen de 90 de zile, drepturile litigioase și/sau creanțele pecuniare nu se vor adjudeca la licitație sau nu se vor vinde prin negocieri directe, sau dacă există pericolul depășirii termenului de prescripție extensiv, lichidatorul va proceda la realizarea și la urmărirea lor silită prin instanță de judecată și/sau prin judecată arbitrală, sau prin alte organe abilitate în modul prevăzut de lege.

Dreptul de proprietate asupra drepturilor litigioase și/sau asupra creanțelor pecuniare certe se transferă cumpărătorului în baza unui contract de vânzare-cumpărare sau a unui contract de cesiune a creanței semnat de administratorul insolvenței/lichidatorul și numai după achitarea integrală a prețului convenit prin licitație sau prin negocieri directe, achitare care urmează a fi efectuată în cel mult 30 de zile de la data încheierii contractului.

Atragem atenția că legiuitorul utilizează noțiunea „creanță pecuniară certă”. Teoria generală a dreptului nu cunoaște clasificarea drept cert–drept incert”⁶⁰⁰ Nu sunt clare nici condițiile în care o creanță pecuniară ar putea fi calificată drept „certă”. Putem să presupunem că o astfel de creanță ar fi cea recunoscută printr-o hotărâre judecătorească definitivă și/sau titlu executoriu asupra creanței, pentru a se acorda o certitudine în existența acesteia.

Dar din prevederile evidențiate, legiuitorul nu se referă exclusiv la o astfel de creanță, deoarece se referă inclusiv la creanțe pecuniare pe care administratorul insolvenței/lichidatorul ar putea să le urmărească în instanță de judecată și/sau prin judecată arbitrală, sau prin alte organe abilitate în modul prevăzut de lege. Așadar, prevederea se referă la o creanță pecuniară certă care poate exista și înainte de intentarea acțiunii în instanța de judecată. Or o pretenție întotdeauna poate fi contestată, iar în acest caz nu poate avea calitatea de creanță pecuniară certă. Expresia „alte organe abilitate în modul stabilit de lege” se poate referi și la executorii judecătorești sau chiar la instanța de insolvență sau la administratorul de insolvență atunci când creanța a fost validată în cadrul unui alt proces de insolvență.

Cu titlu de clarificare științifică, în viziunea noastră, doar o creanță pecuniară confirmată printr-o hotărâre judecătorească definitivă sau alt organ jurisdicțional (care se bucură de *res judicata*) și/sau prin titlu executoriu poate fi considerată creanță pecuniară certă.

⁶⁰⁰ Golub, S. *Dreptul litigios. Cartea III. Art.800. În Comentariul Codului civil al Republicii Moldova*. Vol. II, ed. a II-a. Chișinău: Editura Arc, 2006, p. 422. ISBN 9975-61-408-6.

Situațiile și explicațiile de mai sus relevă **conexiunea dintre regimul obligațiilor pecuniare și procedura de insolabilitate**. Această legătură nu este una pur tehnico-juridică, ci rezultă din esența următoarelor concepte: bani, obligație pecuniară, incapacitate de plată, insolabilitate, concepte care nu se limitează la noțiunile legale, ci se integrează prin fapte și fenomene economice. În acest sens, considerăm actual să evidențiem că în perioada crizei în sănătate publică legată de răspândirea infecției COVID-19 și/sau a măsurilor de prevenire și combatere a infecției COVID-19, starea financiară a diverselor companii a fost afectată prin factori de diferită natură, cum ar fi restricțiile de a desfășura activitatea impuse de autorități, schimbarea circumstanțelor în lanțul economic de distribuție, scăderea cererii la produse, servicii, lipsa de lichidități etc. Dificultățile economice impun aplicarea prevederilor art. 14 din Legea insolabilității, și anume obligația debitorilor de a înainta o cerere introductivă pe parcursul a 30 zile de la apariția temeiului de insolabilitate. Nedepunerea în termen a cererii introductive de către reprezentantul legal al debitorului creează temei pentru atragerea acestuia la răspundere contravențională, prevăzută în art. 288 din Codul contravențional, precum și la răspunderea subsidiară pentru obligațiile debitorului apărute după expirarea termenului pentru depunerea cererii introductive.

Deoarece obligațiile impuse de legislație pot provoca administratorii companiilor a căror activitate este temporar în dificultate să înainteze cereri introductive pentru a evita răspunderea stabilită de lege, mai multe state din Uniunea Europeană, cum ar fi Germania,⁶⁰¹ Estonia, Letonia, au întreprins măsuri legislative în contextul potențialelor proceduri de insolabilitate, care au drept scop suspendarea termenului de depunerea a cererii introductive, oferirea posibilității debitorului de a restructura datoriile prin negocieri cu principalii creditori, de a beneficia de măsurile financiare și economice de susținere oferite de stat, de creditare din partea instituțiilor financiare, precum și restricționarea cererilor introductive din partea creditorilor pentru o anumită perioadă de timp. Evidențiem acest exemplu deoarece este un exponent al situației când dificultățile de executare a obligațiilor pecuniare impun măsuri legislative care exceptează de la regimul legal. În Republica Moldova, în perioada stării de urgență, s-au purtat discuții cu privire la necesitatea adoptării unor norme care să implementeze practicile europene evidențiate, însă nu au fost adoptate. Unele efecte similare, legate de suspendarea executărilor silite au fost, totuși, introduse

⁶⁰¹ Pagina oficială a Ministerului Federal al Justiției și Protecției Consumatorului (*Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz*) [online] [citat 2.05.2020]. Disponibil: https://www.bmfv.de/DE/Themen/FokusThemen/Corona/Insolvenzantrag/Corona_Insolvenzantrag_node.html?fbclid=IwAR0wK2XOa0L9gBfYT_A1dCzGbo41cXz-3MMA-AVeIpt1wPscX7qCYI6Hhds.

prin modificările⁶⁰² recente ale art. 219 din Legea insolvenței, în contextul negocierii debitorului cu creditorii pentru aplicarea unei proceduri de restructurare accelerată.

⁶⁰² Introduse prin Legea nr. 141/2020 pentru modificarea Legii insolvenței nr.149/2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr.205-211, art. 456.

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI PRINCIPALE

1. Analiza și evidențierea cercetărilor juridice cu privire la instituția banilor arată că, în știința dreptului, în special a dreptului privat, banii nu reprezintă o instituție juridică de cercetare clasică, care ar fi avut o istorie științifică similară altor instituții de drept civil. Teoriile juridice asupra banilor au fost construite, în principal, începând cu secolul XX. Iar teoria juridică a banilor în dreptul privat este și mai recentă, fiind încă în construcție, demersurile științifice cu privire la aceasta apar începând cu sfârșitul secolului XX și continuă să apară până în prezent. Prezenta lucrare oferă posibilitatea de a dezvolta noi demersuri științifico-juridice cu privire la bani. (p.42)

2. Examinarea teoriilor juridice generale cu privire la bani relevă existența a două teorii juridice principale, și anume teoria statală a banilor și teoria socială a banilor. Cadrul conceptual al teoriei statale a banilor determină prevalența în literatura de specialitate și impune configurarea teoriei juridice în baza argumentelor stabilite în această teorie. (p. 46 și urm)

3. Conceptualizarea banilor din perspectiva dreptului privat, raportată la caracterul inter- și intradisciplinar al instituției banilor, a contribuit la elaborarea de către autor a unei noi teorii juridice – **Teoria ficțiunii juridice a banilor în dreptul privat**. Această teorie direcționează calificarea banilor, ca obiect al relațiilor juridice civile, drept ficțiune juridică, înzestrată cu interes economic. Teoria ficțiunii juridice a banilor în dreptul privat poate servi drept argumentare pentru introducerea modificărilor în legislația civilă și determină noi direcții de cercetare și analiză. (p. 56 și urm)

4. Problematizarea calificării juridice a banilor a condus la propunere de *lege ferenda*. pentru completarea articolului 479 din Codul civil cu alineatul (3) cu următorul cuprins: „(3) Mijloacelor bănești de plată în numerar li se aplică regulile cu privire la lucruri, iar mijloacelor bănești de pe conturi li se aplică regulile cu privire la drepturi patrimoniale.” (p. 65)

5. Conceptualizarea obligației pecuniare determină necesitatea clarificării teoretice și practice a accepțiunii acesteia prin prisma dreptului național. Astfel, în viziunea autorilor, obligația pecuniară este orice obligație a debitorului de a transmite creditorului o sumă de bani, indiferent dacă a fost de natură pecuniară de la origine sau a fost transformată în obligație pecuniară ulterior. Definirea obligației pecuniare configurează regimul efectelor aplicabile acesteia conform cadrului normativ. (p. 75)

6. Modificările Codului civil intrate în vigoare la 1 martie 2019 au instituit unele reglementări noi cu privire la regimul obligațiilor pecuniare, și anume cu privire la metoda de plată, moneda de plată, imputația plăților, termenul de executare a obligației pecuniare, aplicarea dobânzilor și a penalității la executarea obligațiilor pecuniare. Noile reglementări și modificări

transpun, preponderent, prevederile regulilor-model ale Principiilor UNIDROIT, DCFR și ale Cadrului juridic al Uniunii Europene. (p. 76, 79 și urm, 85)

7. Formularea demersurilor științifice în perioada cercetării asupra temei tezei de doctorat au contribuit la redacția unor prevederi din Codul civil (art. 872, 873, 875, 942 și 947), intrate în vigoare la 1 martie 2019, ceea ce asigură tezei valoare aplicativă. (p. 85, 113, 126, 183)

8. Fundamentarea științifică a plății ca fapt juridic o delimitează de calificativul de act juridic. Delimitarea acestui regim legal al plății va permite punerea în aplicarea binemeritată a unor prevederi din Codul civil aparent „uitate”, al căror obiect de reglementare este stingerea obligațiilor, în special art. 967 din Codul civil, precum și reconsiderarea argumentelor juridice puse la baza soluțiilor practice legate de probarea plății, problemă apărută constant în fața instanțelor naționale și a practicienilor în drept. (p. 83-84)

9. Prin interpretarea cadrului legislativ național, autorul propune clasificarea obligațiilor pecuniare în funcție de generare sau nu a dobânzii. Ca rezultat al acestui criteriu, obligațiile pecuniare se clasifică în purtătoare de dobândă și în cele nepurtătoare de dobândă. Aplicând acest criteriu, prin prisma prevederilor art. 874 din Codul civil, se determină că obligațiile pecuniare nu sunt purtătoare de dobândă, cu excepția cazului în care legea sau contractul prevede altfel. (p. 77)

10. Analiza cadrului normativ până la reforma Codului civil, intrată în vigoare la 1 martie 2019, determină că legislația civilă nu conținea prevederi generale cu privire la metoda de executare a obligației pecuniare. Noile reglementări ale art. 872 din Codul civil instituie un astfel de regim și oferă aplicabilitate mai multor situații cu privire la efectuarea plății în numerar sau prin transfer, momentul când se consideră executată obligație prin transfer etc. (p.90-91)

11. Introducerea prevederii din ultima propoziție a art. 873 alin. (4) din Codul civil al Republicii Moldova poate constitui exemplu pentru modificarea regulilor-model ale art. 6.1.9 alin. (4) din PICC și art. III.2:109 alin. (3) din DCFR, precum și pentru legislația civilă a altor state, și anume prin introducerea unui termen de decădere rezonabil, care să limiteze dreptul creditorului de a pretinde diferența de curs după primirea plății. (p. 127)

12. Prin prisma adoptării cadrului normativ nou și a interpretării acestuia propuse în teză, recomandăm Curții Supreme de Justiție să elaboreze o nouă hotărâre explicativă, care să fie dedicată nu doar dobânzilor și penalității, ci să cuprindă și regimul juridic al obligațiilor civile pecuniare în general. (p. 8)

13. Până la adoptarea unei hotărâri explicative a Curții Supreme de Justiție menționate în punctul de mai sus, se propune modificarea explicației conținute în pct.23 din Hotărârea nr.9 din 24.12.2010 a Plenului Curții Supreme de Justiție, prin care să fie stabilit că nu doar la achitarea

creditului, ci la executarea oricărei obligații pecuniare cu sumele plătite de către debitor, în cazul în care sunt insuficiente pentru acoperirea integrală a datoriei scadente, se acoperă, în primul rând, cheltuielile de judecată, iar mai apoi dobânzile și alte obligații de plată și, la urmă, obligația principală (capitalul). (p. 152)

14. Adoptarea în Codul civil al Republicii Moldova a posibilității de aplicare a dobânzii de întârziere obligațiilor nepecuniare impune completarea reglementării existente cu posibilitatea aplicării prevederilor art. 875 alin. (6) din Codul civil și obligațiilor nepecuniare. În acest context, ar putea fi introdus alin. (7), care să prevadă că „prevederea din alin.(6) se aplică cu adaptările necesare și obligațiilor nepecuniare”, similar tehnicii operate în art. 6.1.13 din Principiile UNIDROIT. (p. 153)

15. Evidențierea regimului gajului asupra banilor și mijloacelor bănești a determinat propunerea de *lege ferenda*, după cum urmează:

15.1. art. 676 alin. (8) din Codul civil să fie completat cu lit. c) cu următorul cuprins: „mijloacele de plată în numerar (gaj cu depozitare și fără depozitare)”; (p. 192)

15.2. art. 750 alin. (1) să fie completat cu literele c) și d) cu următorul cuprins:

„c) să preia în proprietate mijloacele bănești în numerar ale debitorului gajist deținute de către creditorul gajist în contul obligației garantate;

d) să ceară debitorului gajist sau terțului deținător al mijloacelor bănești în numerar gajate să le transmită creditorului gajist în proprietate în contul executării obligației garantate” (p. 193)

15.3. prevederile art.750 alin. (2) să fie completate cu textul „sau mijloacele bănești în numerar”, după cuvintele „mijloacele bănești în contul bancar” . (p. 193)

BIBLIOGRAFIE

Literatură de specialitate

Literatură în limba română

1. ATANASIU, Ana Gabriela. Bankruptcy (en.), Insolvency (en.), Deconfiture (fr.). Concepte Juridice de Business. În: *Revista Română de Drept al Afacerilor*, nr. 6, august. București: Editura Wolters Kluwer, 2009, p. 61. ISSN 1583-493X.
2. BAIAS, Flavius-Antoniou et.al. *Noul Cod Civil. Comentariu pe articole*. București: Editura C.H.Beck, 2012, pp. 1590-1591. ISBN 978-606-18-0414-6.
3. BĂCANU, Ion. *Regimul juridic al dobânzilor*. București: Editura „Lumina Lex”, 2000, pp.16-17. ISBN 973-588-251-5.
4. BĂIEȘU, Sergiu, BĂIEȘU, Aurel, CEBOTARI, Valentina, CREȚU, Ion, VOLCINSCHI, Victor. *Drept civil. Drepturile reale. Teoria generală a obligațiilor*. Vol. II. Chișinău: Cartier juridic, 2005, p. 263 și urm. ISBN 9975-79-344-4
5. BĂIEȘU, Sergiu, MÎȚU, Gheorghe, CAZAC, Octavian et al. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*. Chișinău: Î.S. F.E. – P. „Tipografia centrală”, 2016. p.11 și urm. ISBN 978-9975-53-458-1.
6. BĂIEȘU, Sergiu, ROȘCA, Nicolae. *Drept civil. Partea generală. Persoana fizică. Persoana Juridică*. Vol. I. Chișinău: Editura „Cartier Juridic”, 2004. ISBN 9975-79-306-1.
7. BĂIEȘU, Sergiu. *Comentariul la articolul 300, Codul civil al Republicii Moldova*. Comentariul art.1-511, Cartea a doua. *Drepturile Reale*, Titlul I. *Patrimoniul*. Chișinău: Editura „Tipografia Centrală”, 2006, p. 573. ISBN 078-9975-78-465-8/ISBN 978-9975-78-466-5.
8. BÂRSAN, Corneliu. *Principiul nominalismului monetar și impreviziunea în contractul de împrumut de consumație având ca obiect o sumă de bani: o asociere ireconciliabilă?* În: *Revista Română de Drept Privat*, nr. 5, 2014. ISBN 1843-264601405.
9. BOROI, Gabriel, STĂNCIULESCU, Liviu. *Instituții de drept civil în reglementarea noului cod civil*. București: Editura „Hamangiu”, 2012, pp.510-512. ISBN 978-606-522-554-1.
10. BOROI, Gabriel. *Drept civil. Partea generală. Persoanele*. București: Editura ALLBeck, 2001, pp.71-72. ISBN 973-655-117-2.
11. BURAC, Victor. *Drept bancar*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2001, p. 214 și urm. ISBN 9975-78-088-1.

12. CIMIL, Dorin. *Calificarea raporturilor contractuale*. Studiu monografic. Chișinău: Editura „Grafema Libris”, 2013, pp. 181-201. ISBN 978-9975-52-130-7.
13. COCOȘ, Ștefan. *Drept roman*. București: Editura ALL Beck, 2000, pp. 209-210. ISBN 973-655-044-3.
14. CORHAN, Adriana. *Repararea prejudiciului prin echivalent bănesc*. București: Editura „Lumina Lex”, 1999, p. 93. ISBN 973-588-091-1.
15. COSTIN, N. Mircea, COSTIN, C. Mircea. *Dicționar de drept civil*. București: Editura: „Lumina Lex”, 1997, p. 113.
16. CREȚU, Ion. *Dispoziții generale cu privire la executarea obligațiilor*. Cartea III, art. 585, în *Comentariul Codului civil al Republicii Moldova*, vol. II, ed. a II-a. Chișinău: Editura „ARC”, 2006, pp.109-110. ISBN 9975-61-408-6.
17. CREȚUL, Vasile. *Codul civil al Republicii Moldova. Comentariu art.1-511. Cartea întâi. Dispoziții Generale, Titlul IV. Termenele, art. 283*. Chișinău: Editura „Tipografia Centrală”, 2006, p. 554. ISBN 9975-61-407-8.
18. DERȘIDAN, Emil. *Dicționar de termeni juridici*. București: Editura „Proteus”, 2005, p. 53. ISBN 973-85836-7-5.
19. *Dicționar explicativ al limbii române*. București: Editura „Univers Enciclopedic”, ed. a II-a, 1998, p.312. ISBN 978-973-9243-29-2.
20. DUMITRU, Maria. *Regimul juridic al dobânzii moratorii*. București: Editura „Universul Juridic”, 2010, pp. 37-48, ISBN 978-973-127-367-9.
21. HAMANGIU, Constantin, ROSETTI-BĂLĂNESCU, Ion, BĂICOIANU, Alexandru. *Tratat de drept civil român*. București: Editura ALL, 1998, pp. 315-318. ISBN/ISSN: 973-655-215-2.
22. GOLUB, Sergiu. *Dispoziții comune privind obligațiile*. Cartea III, art. 512-517. În *Comentariul Codului civil al Republicii Moldova*, Vol. II, ed. a II-a. Chișinău: Editura „Arc”, 2006, pp. 43-51. ISBN 9975-61-408-6.
23. GOLUB, Sergiu. *Dreptul litigios*. Cartea III. Art.800. În *Comentariul Codului civil al Republicii Moldova*. Vol. II, ed. a II-a, Chișinău, Editura „Arc”, 2006, p. 422. ISBN 9975-61-408-6.
24. HANGA, Vladimir. *Drept privat roman*. București: E.D.P., 1977, p. 345.
25. MALAURIE, Philippe, AYNES, Laurent, STOFFEL-MUNCK, Philippe. *Drept civil. Obligațiile*. Ediția a 3-a. Traducerea.: Dănișor, Diana. București: Editura „Wolters Kluwer”, 2009, p. 636 și notele din subsol citate. ISBN 978-973-1911-62-5.

26. MARX, Karl Heinrich. *Capitalul: critica economiei politice*. Vol. I, Cartea I. Traducerea: Agoutin, Carmen. Suceava: Editura Alexandria Publishing House, 2009, p. 136. ISBN 978-606-92038-0-4, ISBN 978-606-92038-1-1.
27. MOLCUȚ, Emil. *Drept privat roman*. București: Universul Juridic, 2006, pp.175-180, ISBN 978-973-127-637-3.
28. MOLCUȚ, Emil, OANCEA, Dan. *Drept roman*. București: Casa de Editură și Presă „Șansa” SRL, 1994.
29. MOLDOVANU, Dumitru. *Curs de teorie economică*. Chișinău: Editura ARC, 2006, pp. 243-244, ISBN 978-9975-61-099-5.
30. MUREȘAN, Mircea. *Dicționar de drept civil*. Cluj-Napoca: Editura „Cordial-Lex”, 2009, p. 246. ISBN 978-973-9480-56-7
31. **PALAMARCIUC, Vladimir**. *Bunul Digital – Inovația și dilemele juridice în reforma Codului civil din Republica Moldova*. [citat 11.10.2019]. Disponibil: <https://juridicemoldova.md>.
32. **PALAMARCIUC, Vladimir**. Dobânda de întârziere și penalitatea – modalități de reparare a prejudiciului cauzat prin neexecutarea obligației pecuniare. În: *Revista Națională de Drept*, 2011, nr. 6-7, p. 88. ISSN 1811-0770.
33. **PALAMARCIUC, Vladimir**. Dobânda legală. Aspecte comparative. În: *Jurnalul de studii juridice*. Publicație a Facultății de Drept din cadrul Universității „Petre Andrei” din Iași. Editura Lumen, 2011, pp. 181-193. ISSN 1841-6195. ISSN online 2067-8509
34. **PALAMARCIUC, Vladimir**. *Particularitățile juridice ale obligațiilor pecuniare*. Materialele Conferinței Internaționale Științifico-Practică, Codul Civil al Republicii Moldova – 10 Ani, Realizări Rezerve și Perspective. Chișinău: CEP USM, 2015, pp. 296-297. ISBN 978-9975-71-643-7.
35. **PALAMARCIUC, Vladimir**. *Principiul Nominalismului Monetar – Fundament Juridic al Valorii Economice a Obligației Pecuniare*. Rezumatele lucrărilor Conferinței naționale cu participare internațională „Integrare prin Cercetare și Inovare” din 28-29 septembrie 2016 organizată cu prilejul aniversării a 70 ani de la fondarea USM. Chișinău: CEP USM.
36. **PALAMARCIUC, Vladimir**. *Reglementarea juridică a obligațiilor pecuniare*. Rezumatele tezelor de master 2011-2013, 2012-2014. Chișinău: CEP USM, 2015, pp. 241-242. ISBN 978-9975-71-650-5.
37. BĂIEȘU, Sergiu, **PALAMARCIUC, Vladimir**, *Analiza modificărilor în executarea obligațiilor pecuniare, introduse în Codul civil al republicii Moldova*. În: *Revista Națională de Drept*, Nr. 10-12 (240-242), anul 21 (2020), p. 37-46. ISSN 1811-0770. E-ISSN 2587-411X.

38. **PALAMARCIUC, Vladimir.** *Teoria ficțiunii juridice a banilor în dreptul privat.* Conferința internațională științifico-practică „Dezvoltări recente în dreptul obligațiilor”. Chișinău, 4-5 octombrie 2018. Chișinău: CEP USM, 2020. ISBN 978-9975-149-89-1.
39. **PALAMARCIUC, Vladimir.** VOLCINSCHI, Victor. Dobânda legală în legislația Republicii Moldova. În: *Revista Națională de Drept*, nr.7-8, Chișinău, 2010, pp.114-115 și sursele citate acolo. ISSN 1811-0770.
40. PITULESCU, Ion, DERȘIDAN, Emil, ABRAHAM, Pavel, RANETE, Ion. *Dicționar de termeni juridici uzuali explicativ-practic.* Editura Național, p. 63. ISBN 973-97767-3-6.
41. POP, Liviu. Câteva considerații generale referitoare la categoria datoriilor de valoare. În: *Dreptul*, nr. 9, 2002, p. 66. București, 2002. ISSN 1018-0435.
42. POP, Liviu. *Tratat de drept civil. Obligațiile.* Vol. I. București: Editura C. H. Beck, 2006, p. 3 și urm. ISBN: 973-655-956-4.
43. POP, Liviu, POPA, Ionuț-Florin, VIDU, Stelian Ioan. *Curs de drept civil: obligațiile.* București: Editura „Universul Juridic”, 2015, pp. 533-535. ISBN 978-606-673-560-5.
44. RICARDO, David. *Prețul aurului.* Trei contribuții publicate în Morning Chronicle, 1809. În: RICARDO, David. *Opere alese.* Vol. II. Chișinău: Editura „Universitas”, 1993, pp. 7-12 și urm. ISBN 5-362-00989-3
45. ROȘIORU, Felicia. Accepțiunea clasică asupra naturii juridice a datoriilor de valoare. În: *Revista Română de Drept al Afacerilor*, nr.5, 2005. ISSN 1583-493X.
46. ROȘIORU, Felicia. Datoriile de valoare (rezumatul tezei de doctorat), [online. Disponibil:https://doctorat.ubbcluj.ro/sustinerea_publica/rezumate/2011/drept/rosioru_felicia_cat_alina_ro.pdf] 2011, p. 9 [citat 10.07.2019].
47. ROȘIORU, Felicia. *Natura juridică a datoriilor de valoare.* În: *Revista de Drept Privat*, anul III, nr.4. Chișinău: Editura „Cartdidact”, 2003, note de subsol. ISSN 1811-1149.
48. ROȘIORU, Felicia. *Natura juridică a datoriilor de valoare.* În: *Revista de Drept Privat*, anul III, nr.3. Chișinău: Editura „Cartdidact”, 2003, note de subsol, p. 33. ISSN 1811-1149.
49. STĂTESCU, Constantin, BÎRSAN, Corneliu. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor.* București: Editura ALL Educațional, 1998, pp.3-5.
50. STĂTESCU, Constantin, BÂRSAN, Corneliu. *Tratat de drept civil. Teoria generală a obligațiilor.* București: Editura Academiei, 1981.
51. STOICA, Luminița Cristina. *Împrumutul, comodatul și creditul bancar. Practică judiciară.* București: Editura „Hamangiu”, 2010, pp. 43-49, ISBN 978-606-522-352-3.

52. ȚONOVĂ, Irina. *Comentariul Codului civil al Republicii Moldova. Efectele stingerii obligațiilor, articolul 642*. Vol. II, ed. a 2-a. Chișinău: Editura „Arc”, 2006, pp. 187-188. ISBN 9975-61-408-6.
53. UMANEȚ, Valeriu. *Economie politică*. Chișinău: CE USM, 2001, p. 53.
54. URS, R. Iosif, ANGHENI, Smaranda. *Drept civil. Drepturile reale. Teoria generală a obligațiilor civile*. Vol. II. București: Editura Oscar Print, 1998, pp. 177-191.
55. ULIESCU, Marilena. *Noul Cod civil. Cuvânt-înainte. Comentarii*. Ed. a 2-a. București: Editura „Universul Juridic”, 2011. 9-10. ISBN 978-973-127-518-5.
56. VARTOLOMEI, Răzvan. *Regimul juridic al plăților transfrontaliere în cadrul Uniunii Europene*. București: Editura „Universul Juridic”, 2008, pp.23-24. ISBN 978-973-127-087-6.
57. VASLUIAN, Ghenadie, VELICEV, Andrei. *Bani și obligații pecuniare: unele aspecte în accepțiunea noului cod civil al RM*. În: *Revista Națională de Drept*, nr.11(38), 2003, p. 49. ISSN 1811-0770.
58. VOLCINSCHI, Victor, COJOCARI, Eugenia. *Drept privat roman*, Chișinău: Editura „Business-Elita”, 2006, pp.104-106.
59. TABUNCIC, Tatiana. *Gajul ca mijloc de garantare a executării obligațiilor*. Brașov: Editura Concordia, 2006, p. 11 și urm. ISBN 973-7955-81-1.
60. MOTICA Radu, BERCEA Lucian. *Banii în Codul civil român*. [online] [citat 24.05.2021]Disponibil:<https://drept.ucv.ro/RSJ/images/articole/2006/RSJ1/0104MoticaBercea.pdf>
61. *Revista Română de Drept al Afacerilor*, nr.5, 2006 (septembrie-octombrie) „Clauză penală moratoria excesivă. Abuz. Dezechilibru vădit între obligațiile părților. Nulitate absolută (Î.C.C.J., secția comercială, decizia nr.98 din 17 ianuarie 2006)”, p. 135. ISSN 1583-493X;
62. *Revista Română de Drept al Afacerilor*, nr.4, 2006, iulie-august. *Clauză penală. Penalități de întârzie. Depășirea cuantumului sumei asupra căreia sunt calculate. Cenzurarea de către instanță. Convenția părților* (Î.C.C.J., secția comercială, decizia nr.671 din 16 februarie 2006), pp. 80-81. ISSN 1583-493X.
63. *Revista Română de Drept al Afacerilor*, nr.3, 2007. *Contract de vânzare-cumpărare. Eșalonarea plății. Penalități de întârziere* (Î.C.C.J., secția comercială, decizia nr.2168 din 14 iunie 2006), pp.88-90. ISSN 1583-493X.
64. *Revista Română de Drept al Afacerilor*, nr. 3, 2007. *Dobânzi. Prescripția dreptului la acțiune. Prescripția dreptului de a cere executarea silită*. (Î.C.C.J., secția comercială, decizia nr.1792 din 23 mai 2006), p. 93. ISSN 1583-493X.

Literatură în limba rusă

65. АНЦИФЕРОВ, О. К вопросу о залоге денежных средств на счете. În: *Хозяйство и право*, №3, март, 2007, с. 85. ISSN 0134-2398.
66. БОРИСОВА, Ю. С. *Влияние нормы валютного законодательства на внешнеэкономические сделки*. Гражданское право на современном этапе: Сб. статей, посвящ. памяти О.Е. Кутафина. Москва: МГЮА, 2014, с. 19–20.
67. БАШКАТОВ, М.Л. *Современная теория денег с точки зрения классической германской догматики: генезис и современные вызовы*. *Гражданское право: современные проблемы науки, законодательства, практики*. Сборник статей к юбилею доктора юридических наук, профессора Евгения Алексеевича Суханова. Москва: Статут, 2018, с. 43, 45. ISBN 978-5-8354-1447-5.
68. БЕЛАЯ, О. Особенности залога денежных средств как отдельного вида имущественных прав. În: *Хозяйство и право*, №3, март, 2007, с. 90. ISSN 0134-2398.
69. БРАГИНСКИЙ, М.И., ВИТРЯНСКИЙ, В.В. *Договорное право. Общие положения*. Издание второе. Москва: Статут, 2005, с. 682-683. ISBN 5-8354-0016-0.
70. ВИТРЯНСКИЙ, В. Общие положения об обязательствах и договорах: новеллы Гражданского кодекса РФ. În: *Хозяйство и право*, №5, май, 2015, с. 3. ISSN 0134-2398.
71. ВИТРЯНСКИЙ, В. Основные изменения и дополнения, предлагаемые к внесению в часть первую Гражданского кодекса РФ. În: *Хозяйство и право*, №7, июль, 2012, с. 3. ISSN 0134-2398.
72. ГАВРИЛОВ, Э. О неустойке и процентах за неисполнение денежного обязательства после принятия изменений в Общую часть обязательственного права. În: *Хозяйство и право* [2015], №6, июнь, 3. ISSN 0134-2398.
73. ГРИШАЕВ, С. Деньги как объект гражданских прав: изменения в законодательстве. În: *Хозяйство и право*, №2 (445), февраль, 2014, с. 59–63. ISSN 0134-2398.
74. ДОБРАЧЁВ, Д. В. *Денежные обязательства: тенденции развития доктрины и судебной практики*. Инфотропик Медия, 2015, с. 104 и сл. ISBN 978-5-9998-00206-4.
75. Калинин, Ю.П. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук „*Деньги (валюта) как объект гражданских правоотношений*”. Москва, 2016, с. 32-33.

76. КАРАПЕТОВ, А.Г. et.al. *Договорное и обязательственное право (общая часть): постатейный комментарий к статьям 307-453 Гражданского кодекса Российской Федерации*. Москва: Статут, 2017, с. 150. ISBN 978-5-8354-1325-6 .
77. ЛАВРОВ, Д. Г. *Денежные обязательства в российском гражданском праве*. Юридический центр Пресс, 2001, с. 38 и сл. ISBN 5-94201-011-0.
78. ЛУНЦ, Л. А. *Деньги и денежные обязательства в гражданском праве (1927)*. Москва: Статут, 1999. ISBN 5-8354-0012-8.
79. НЕРУШ, И. *Влияние денежного обязательства на causa договора как критерий деления денежных обязательств* [citat 22.10.2019]. Disponibil: <http://www.lawmix.ru/comm/2552>.
80. РОЖКОВА, М. Внедоговорное обязательство по уплате процентов за пользование чужими денежными средствами. În: *Хозяйство и право*, №9, 2005, сентябрь, с. 105. ISSN 0134-2398.
81. СИДОРОВ, Н. В. К вопросу о правовой природе безналичных денег. În: *Гражданское право*, № 11, 2012, с. 13–19.
82. СУХАНОВ, Е.А. *Проблемы Реформирования Гражданского Кодекса России, Проблемы кодификации гражданского законодательства*. Москва: Статут, 2013, с. 3-46. ISBN 978-5-8354-0931-0.
83. Танимов, О. *Теория юридических фикций*. Москва: Проспект, 2017, с. 14. ISBN 978-5-392-23710-4.

Literatură în limba engleză

84. Aristotle. *Nicomachean Ethics*. Tradus în limba engleză de W. D. Ross, Batoche Books, Kitchener, 1999, vol. 5, p. 80 [citat 1.08.2020]. Disponibil: <https://socialsciences.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/aristotle/Ethics.pdf>.
85. BĂIEȘU, Sergiu, PALAMARCIUC, Vladimir. *Evolution in field of civil justice in the region. Perspective of the Republic of Moldova*. Collective Work provisionally entitled „Non-Recognized States in the Post-Soviet Region under International Trade Law, Private International Law and International Civil Procedure”. În: Publisher Springer Nature Switzerland, (în curs de publicare).
86. BONELL, Michael Joachim, PELEGGI, Roberta. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts and Draft Common Frame of Reference: a Synoptical Table. În: *Unidroit Law Review*, 2009. NS – Vol. XIV, 440. ISSN 1124-3694.

87. BLAIR, William QC. Interference of Public Law in the Performance of International Monetary Obligations. În: *International Monetary Law. Issues for the New Millennium*. ed. Mario Giovanoli, Oxford University Press, 2000, pp. 401-402. ISBN 0-19-829923-0.
88. BRODERMANN, Eckart J. *UNIDROIT Principles of International Commercial Contract. An Article-by-Article Commentary*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, Germany. 2018, p. 158-159. ISBN 978-3-8487-4812-9.
89. DE VAUPLANE, Hubert. La blockchain défiera-t-elle la règle ? În: *Revue de Droit bancaire et financier*, n° 6, Novembre, 2016, prat. 7., Lexis Nexis. ISSN 1620-9435. FOX, David. *Monetary Obligations and the Fragmentation of the Sterling Monetary Union*. Legal Studies Research, Paper Series, University of Cambridge, Paper No. 71/2014 [citat 2.09.2020]. Disponibil: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2539544.
90. EVAN, Charles. *The Legal Aspects of Money, by Frederick Alexander Mann*. Indiana Law Journal, vol. 32, nr. 1, articolul 10, 1956, p.117-123. ISSN 0019-6665 [citat 15.05.2020]. Disponibil: <http://www.repository.law.indiana.edu/ilj/vol32/iss1/10>.
91. FOX, David. *Case of Mixt Monies: Confirming Nominalism in the common law of monetary obligations*. Legal Studies Research Paper. University of Cambridge. Faculty of Law. Paper No. 11/2011 [online]. Februarie, 2011 [citat 11.05.2016]. Disponibil: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1763741##.
92. FOX, David. *Property Rights in Money*. Oxford University Press, 2008, p. 38 și urm. ISBN 978-0-19-829945-5.
93. FOX David, ERNST, Wolfgang, VELDE, R. François. *Money in the Western Legal Tradition: Middle Ages to Bretton Woods, Chapter I, Monetary History between Law and Economics*. Oxford University Press, 2016, p. 9. ISBN 9780198704744.
94. FOX, David, ERNST, Wolfgang, WRAY, L. Randall. *Money in the Western Legal Tradition: Middle Ages to Bretton Woods, capitolul 29 From the State Theory of Money to Modern Money*. Oxford University Press, 2016, pp.1-3. ISBN 9780198704744.
95. GOLD, Joseph. *SDRs, Currencies, and Gold, Seventh Survey of New Legal Developments*. International Monetary Fund, Washington, D.C., 1987, ISSN 0538-8759, Reprinted December 1992, p.100.
96. HARARI, Yuval Noah. *Money*. Vintage Minis, 2018, pp. 25-26. ISBN 9781784874025.
97. KESSLER, Friedrich. Book Review: *Money in the Law* (1940). Faculty Scholarship Series. Paper 2713 Disponibil:

https://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3710&context=fss_papers.

98. KNAPP, Georg Friedrich. *The State Theory of Money*. London: Macmillan & Company Limited, St. Martin's Street, 1924 [citat 1.08.2020]. Disponibil: <http://socserv2.socsci.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/knapp/StateTheoryMoney.pdf>.

99. MANN, Frederick Alexander. *The Legal Aspect of Money*. Fourth Edition. Oxford University Press, 1982, pp. 17–18. ISBN 0-19-825367-2.

100. NEAL, Larry. *A Concise History of International Finance*. Cambridge University Press, 2015, p. 241 și urm. ISBN 978-1-107-03417-4.

101. NUSSBAUM, Arthur. *Money in the law. National and International. A Comparative Study in the Borderline of Law and Economics*. Foundation Press. Inc. Brooklyn, 1950, pp. 8–9.

102. ORRELL, David. *Quantum Economics. The New Science of Money*. Icon Books Ltd, Omnibus Business Center, 2019, p. 245. ISBN 978-178578-508-5.

103. **PALAMARCIUC, Vladimir**. *Imputation of performance: comparative view under Unidroit Principles of International Commercial Contracts, Draft Common Frame of Reference and Civil Codes of Moldova, Romania and the Russian Federation*, Uniform Law Review, Volume 23, Issue 3-4, December 2018, pp. 487–505. ISSN 1124-3694.

104. *Principles of European Contract Law* [online] [citat 2.12.2017]. Disponibil: https://www.trans-lex.org/400200/_/pecl/. Documentul este inclus în TransLex cu permisiunea amabilă a dl. Ole Lando.

105. SCHELHAAS, Harriet. *Commentary on the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts (PICC)*. Ed. a II-a, Editat de Stefan Vogenauer. Oxford University Press, 2015, pp. 884–885. ISBN 978-0-19-870262-7.

106. TAPSCOTT, Don, TAPSCOTT, Alex, *Blockchain Revolution. How the technology behind Bitcoin is changing money, business and the world*. Penguin Random House LLC, 2016. ISBN 9781101980132.

107. *UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2016*, publicat de UNIDROIT, Roma, Antica Tipografia, 2017. ISBN 978-88-8644937-3.

108. UNIDROIT Principles on International Commercial Contract, 2016. [online] [citat 20.12.2017]. Disponibil: <http://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroit-principles-2016>.

109. VANDEZANDE, Niels. *Virtual Currencies: A Legal Framework*. Intersentia Ltd, 2018, p.170–171. ISBN 978-1-78068-675-2, ISBN 978-1-78068-696-7 (pdf).

110. VON BAR, Christian, CLIVE, Eric et.al. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Commom Frame of Reference (DCFR) Full Edition*. Vol. I. Pregătit de Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group). Oxford University Press, 2010, p. 824. ISBN 978-0-19-957385-1.

111. VON BAR, Christian, CLIVE, Eric. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Commom Frame of Reference (DCFR) Full Edition*. Vol. I. Pregătit de Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), Oxford University Press, 2010, p. 720. ISBN 978-0-19-957385-1.

112. VON BAR, Christian, Clive, Eric et.al., *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Commom Frame of Reference (DCFR)*. Vol. I. Full Edition, Oxford University Press, 2010, p. 753-759. ISBN 978-0-19-957385-1.

113. VON MISES, Ludwig. *The Theory of Money and Credit*. Yale University Press, 1953, p. 69. ISBN: 978-1-933550-55-8.

WILLIAM Jonathan, CRIBB, Joe, ERRINGTON, Elizabeth et. al. *Money. A History*. British Museum Press, 1997, p. 168 și urm. ISBN 0-7141-0886-3 (cased). ISBN 0-7141-0885-5 (paperback).

114. YEOH, Peter. Regulatory issues in blockchain technology. În: *Journal of Financial Regulation and Compliance*. Vol. 25, nr. 2, Emerald Publishing Limited, pp. 196–208. ISSN 1358-1988.

115. YESIM, Atamer. *Commentary on UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*. Stefan Vogenauer, ed. a 2-a, Oxford University Press, 2015. 787-788. ISBN 9781509912971.

116. ZIMMERMANN, Reinhard. *Interest for Delay in Payment of Money, English and European Perspective on Contract and Commercial Law. Essays in honor of Hugh Beale*. Luise Gullifer, Stefan Vogenauer et. al. Hart Publishing, 2014, pp. 319–349. ISBN 9781509912971.

Literatura în limba franceză

117. ALEVEQUE, Christophe, GLEIN, Vincent. *On marche sur la dette*. Edition de La Martiniere, 2016, p 49. ISBN 978-2-7578-5751-9.

118. BOLLEE, Sylvain. La monnaie dans les relations privées internationales. În: *Journal du droit international*. Clunet no. 4, Octobre 2010, biblio. 17. ISSN 0021-8170.

119. CHENEDE, Francois. *Le nouveau droit des contrats et des obligations*. Edition Dalloz, 2016, pp.188-189, ISBN 978-2-247-16146-1.
120. DANOS, Frédéric. La validité de la clause valeur-monnaie étrangère dans un contrat de prêt interne conclu par un banquier. În: *Revue de Droit bancaire et financier*, no. 3, mai 2017, etude 15. ISSN 1620-9435.
121. GIBIRILA, Deen. *Aval. Répertoire Dalloz Droit commercial*, janvier 2014. ISSN 0034-1835.
122. GIBIRILA, Deen. *Carte de Paiement. Répertoire Dalloz Droit commercial*, mars 2012, ISSN 0034-1835.
123. GIBIRILA, Deed. *Lettre de Change. Répertoire Dalloz Droit commercial*, 2011. ISSN 0034-1835.
124. GRIZIOTTI, Benvenuto. *L'evolution monetaire dans le monde depuis la guerre de 1914*. Requeil des Cours. Librairie Recueil Sirey, Tome 49 de la Collection, 1934.
125. GIBIRILA, Deen. *Carte de paiement. Répertoire Dalloz Droit commercial*, mars, 2012. ISSN 0034-1835.
126. KARYOTIS, Catherine. *L'essentiel de la Banque*. Edition 4. Gualino editeur, 2017, p. 36, ISBN 978-2-297-06488-0. Vezi și KARYOTIS, Catherine. *L'essentiel de la Bourse et des marches de capitaux*. Edition 4, Gualino editeur, Lextenso editions, 2014, p. 103. ISBN 978-2-297-04017-4.
127. KARYOTIS, Catherine. *L'essentiel de la Bourse et des marches de capitaux*, edition 4, Gualinoediteur, Lextenso editions, 2014, pp. 71-73. ISBN 978-2-297-04017-4.
128. KLEINER, Caroline. Contrat d'assurance. – Euro. – Droit monétaire. – Monnaie de compte de la police d'assurance. – Vrai et faux conflit de monnaies. În: *Journal du droit international (Clunet)* no. 1, Janvier, 2012, 3. ISSN 0021-8170.
129. LIBCHABER, Remy. *Recherches sur la monnaie en droit prive*. Paris: Librairie Generale de droit et de jurisprudence (LGDJ), 1992, p. 16. ISBN 2-275-00564.1, ISSN 0520-0261.
130. MARIS, Bernard. *Lettre ourverte aux gourous de l'economie qui nous prennent pour des imbeciles*. Edition Albin Michel SA, 1999; Edition du Seuil, november, 2003, pour la preface, pp. 111 și 120. ISBN 978-2-02-059106-5.
131. MALAURIE, Philippe. *Le Droit Monetaire dans les Relations Privees Internationales*. Recueil des course. Collected courses of the Hague Academy of international law, 1978. Tome 160 de la collection. Samson Sijthoff, 1979, pp. 305-307. ISBN 90-286-0759-5.

132. MATHEY, Nicolas. La nature juridique des monnaies alternatives à l'épreuve du paiement. În: *Revue de Droit bancaire et financier*, n° 6, Novembre 2016, dossier 41, Lexis Nexis SA. ISSN 1620-9435.

133. MAYER, Pierre în lucrarea lui LIBCHABER, Remy. *Recherches sur la monnaie en droit prive*. Librairie Generale de droit et de jurisprudence (LGDJ), Paris, 1992, Preface. ISBN 2-275-00564.1, ISSN 0520-0261.

134. NUSSBAUM, Arthur. *Clause-or dans les contrats internationaux*. Recueil des cours, 1933 – I, Bordeaux, Imprimeries Delmas, Chapon, Gounouilhou, 18.080, 1934, pp. 561–562.

135. PIEDELIEVRE, Stephane. *Usure*. Répertoire Dalloz Droit commercial, juin, 2012. ISSN 0034-1835.

136. PIGNARRE, Louis-Frédéric. *Les obligations en nature et de somme d'argent en droit prive*. Paris: L.G.D.J. 2010. ISBN 978-2-275-03574-1, ISSN 0520-0261.

137. PIGNARRE, Louis-Frédéric. *Les obligations en nature et de somme d'argent en droit prive*, Paris: L.G.D.J, 2010. Preface. ISBN 978-2-275-03574-1. ISSN 0520-0261.

138. POULON, Frederic. *La Pensee Monetaire*. Editura Dunod, 2016, p. 27. ISBN 978-2-10-074570-8.

139. SIGUOIRT, Laurent. *La Preuve Du Paiement Des Obligations Monetaire*. LGDJ, Lextenso editions, Paris, 2010. ISBN 978-2-275-03520-8, ISSN 0520-0261.

140. SILIADIN, Jonas. *Comprendre la banque et son environnement en zone euro*. RB Edition, 2016. ISBN 9782863257814.

141. STOUFFLET, Jean. La notion de moyen de paiement dans la loi bancaire de 1984. L'arrêt de la Cour de Versailles du 10 juin 1999 sur les chèques-cadeaux. În: *Revue de Droit bancaire et financier*, n. 2, Mars, 2000, étude 100009. ISSN 1620-9435.

142. TOSI, Jean-Pierre, în lucrarea lui Louis-Frédéric Pignarre *Les obligations en nature et de somme d'argent en droit prive*. Paris: L.G.D.J. 2010. Preface. ISBN 978-2-275-03574-1. ISSN 0520-0261.

143. WERY, Etienne. *Facture, monnaie et la paiement electroniques. Aspects juridique*. Edition du Juris-Classeur, 2003, p. 107 și urm. ISBN 2-7111-3515-2.

Literatura în limba italiană

144. ASCARELLI, Tullio et. al. *Comentario del Codice Civile*. Cartea a patra *Delle Obligazioni, Obbligazioni Pecuniarie*, Art. 1277-1284. Nicola Zanichelli Editore Soc. Ed. del Foro Italiano, 1959, p. 71 și urm.

145. FARENGA, Luigi. *La Moneta Bancaria*. G. Giappichelli Editore – Torino, 1997, pp. 19-27 și urm. ISBN 88-348-6163-9.
146. GABRIELLI, Enrico. *Commentario del Codice Civile*. Articolul 1278, CEDAM UTET Giuridica, 2013, p.17 și urm. ISBN 978-88-598-0856-5.
147. GARAFALO, Luigi. *Obbligazioni Pecuniarie. Struttura e Disciplina dei Debiti din Valuta*. CEDAM, L.E.G.O. S.p.A., Lavis (TN), Copyright Wolters Kluwer Italia, 2012, p. 304 și urm. ISBN 978-88-13-31699-0.
148. INZITARI, Bruno. *Comentario del Codice Civile, Cartea a patra – Delle Obbligazioni, Obbligazioni Pecuniarie, Art. 1277-1284*. Zanichelli Editore, 2011, p. 139. ISBN 8808165906.
149. LEMME, Guiliano. *Moneta Scriturale e Moneta Elettronica*. G. Giappichelli Editore, Torino, 2003, p.16. ISBN 88-348-3385-6.

Literatura în limba germană

150. HERGER, Nils. *Wie Funktionieren Zentralbanken, Geld und Währungspolitik verstehen*. Capitolul 3 „Geld als Schmiermittel der Wirtschaft”. Springer Fachmedien Wiesbaden, 2016, p. 55. ISBN 978-3-658-07875-1.
151. KÖBLER, Gerhard: *Juristisches Wörterbuch*. 2004/14., neubearb. Aufl. – München: Vahlen, 2003 (Vahlen-Studienreihe Jura) 2003 Verlag Franz Vahlen GmbH, München [citat 1.09.2020]. Disponibil: <file:///C:/Users/vladimir.palamarciuc/Downloads/K%C3%B6bler%20Juristisches%20W%C3%B6rterbuch-1.pdf>
152. SCHREDER, Tim. *Das neue Geld, Bitcoin, Kryptowährungen und Blockchain verständlich erklärt*. Piper Verlag, 2018, p. 20, 60, 68 și urm. ISBN 978-3-492-30746-8.
153. VON STAUDINGERS, Julius, OMLOR, Sebastian. *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen*. Buch 2. Recht der Schuldverhältnisse §§ 244-248; PrKG (Geldrecht), Neubearbeitung 2016 von Sebastian Omlor, Vorbem zu §§ 244-248. ISBN 978-3-8059-1059-0.
154. VON STAUDINGERS, Julius, SCHMIDT, Karsten. *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. Zweites Buch Recht der Schuldverhältnisse §§ 244-248 (Geldrecht)*. Dreizehnte Bearbeitung, 1997, von BLASCHCZOK, Andreas, SCHMIDT, Karsten, Vorbem zu §§ 244, D 2, D 27, pp. 150, 163. ISBN 3-8059-0784-2.

Acte normative

Republica Moldova

155. Legea nr. 824/1991 privind indexarea veniturilor bănești ale populației.
156. Legea nr. 845/1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi. În: *Monitorul Parlamentului Republicii Moldova*, 1994, nr. 2, art. 33.
157. Lege nr. 1232/1992 cu privire la bani a Republicii Moldova. În: *Monitorul Parlamentului Republicii Moldova*, 1993, nr. 3, art. 51.
158. Constituția Republicii Moldova. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.78, art.140.
159. Codul fiscal nr. 1163/1997. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, ediție specială din 8 august 1997.
160. Codul civil al Republicii Moldova nr.1107/2002. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr.66-75, art. 132.
161. Legea nr. 1530/2002 privind indexarea depunerilor bănești ale cetățenilor în Banca de Economii. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.174-176, art.1337.
162. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225/2003. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr.285-294, art.436.
163. Codul de executare al Republicii Moldova nr. 443/2004. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr.214-220, art. 704.
164. Legea nr. 62/2008 privind reglementarea valutară. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.423-429, art. 859.
165. Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218/2008. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr.78-84, art.100 din 17.03.2017.
166. Legea nr. 231/2010 cu privire la comerțul interior. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 265-276, art. 681.
167. Legea nr. 256/2011 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii (abrogată). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.38-41, art.115.
168. Legea nr. 267/2011 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 13-14, art. 32.
169. Legea nr. 202/2013 privind contractele de credit pentru consumatori. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr.191-197, art. 619.
170. Legea nr. 114/2012 cu privire la serviciile de plată și moneda electronică. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.193-197, art. 661.

171. Legea insolvenței nr. 149/2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 193-197, art.663.
172. Legea nr. 33/2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 99-102, art. 330.
173. Legea nr. 246/2018 privind procedura notarială. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr.30-37, art. 89.
174. Legea nr. 141/2020 pentru modificarea Legii insolvenței nr.149/2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 205-211, art. 456.
175. Convenția pentru unificarea unor reguli privitoare la transportul aerian internațional, ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 766/1996. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr.19, art.205.
176. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova privind declararea stării de urgență nr. 55 din 17 martie 2020. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr.86, art.96.
177. Hotărârea Băncii Naționale a Moldovei nr. 20 din 22 decembrie 2016 cu privire la punerea în circulație ca mijloc de plată și în scop numismatic a unor monede comemorative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 478-490, art. 2326.
178. Hotărârea Băncii Naționale a Moldovei nr. 29 din 13 februarie 2018 cu privire la aprobarea Regulamentului privind condițiile și modul de efectuare a operațiunilor valutare. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr.68-76, art. 343.
179. Planul Strategic al Băncii Naționale a Moldovei pentru anii 2013-2017 [citat 2.09.2020]. Disponibil: https://www.bnm.md/files/Planul%20Strategic%20al%20BNM%20pentru%20anii%202013-2017_1.pdf.
180. Decizia Curții Constituționale de inadmisibilitate nr. 122 din 21.11.2019 a sesizării nr.181g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a cuvântului „pecuniare” din definiția noțiunii „incapacitate de plată” din articolul 2 al Legii insolvenței nr.149 din 29 iunie 2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr.388-392/219 din 27.12.2019.
181. Hotărârea Comisiei Naționale Extraordinare pentru Sănătate Publică nr. 7 din 13 martie 2020 privind evoluția situației epidemiologice a infecției COVID-19 [online] [citat 1.09.2020]. Disponibil: https://gov.md/sites/default/files/dispozitia_cse_nr.7.pdf.

Uniunea Europeană

182. Directiva Consiliului din 22 decembrie 1986 de apropiere a actelor cu putere de lege și a actelor administrative ale statelor membre privind creditul de consum [citată 2.09.2020]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:01987L0102-20100512&from=EN>.

183. Directiva 2000/46/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 18 septembrie 2000 privind inițierea, exercitarea și supravegherea prudențială a activității instituțiilor de bani electronici [citată 2.09.2020]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000L0046&from=EN>.

184. Directiva nr.2009/110/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 septembrie 2009 privind accesul la activitate, desfășurarea și supravegherea prudențială a activității instituțiilor emitente de monedă electronică, de modificare a Directivelor 2005/60/CE și 2006/48/CE și de abrogare a Directivei 2000/46/CE, publicată în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* L 267 din 10 octombrie 2009 [citată 2.09.2020]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:02009L0110-20180113&from=EN>.

185. Directiva 2011/7/EU din 16 februarie 2011 a Parlamentului European și a Consiliului privind combaterea întârzierii în efectuarea plăților în tranzacțiile comerciale [citată 2.09.2020]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0007&from=EN>.

186. Directiva UE 2015/2366 a Parlamentului European și a Consiliului din 25 noiembrie 2015 privind serviciile de plată în cadrul pieței interne, de modificare a Directivelor 2002/65/CE, 2009/110/CE și 2013/36/UE și a Regulamentului (UE) nr. 1093/2010, și de abrogare a Directivei 2007/64/CE [citată 2.09.2020]. Disponibil <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:02015L2366-20151223&from=EN>.

Consiliul Europei

187. European Convention on the Place of Payment of Money Liabilities, Basel, 16.05.1972 [citată 2.09.2020]. Disponibil: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/075/signatures?p_auth=Em5SLgms.

România

188. Decretul-lege publicat în Monitorul Oficial al României nr.102 din 5 mai 1938 [online] [citat 2.09.2020]. Disponibil: http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.http_act_text?id=67731.

189. Noul Cod civil al României intrat în vigoare pe 01.10.2011 conform Legii nr.71/2011 pentru punerea în aplicare a Codului civil. În: *Monitorul Oficial al României* nr.511 din 24 iulie 2009 [online]. [citat 1.10.2017].Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/175630>.

190. Ordonanța nr. 13/2011 privind dobânda legală remuneratorie și penalizatoare pentru obligații bănești, precum și pentru reglementarea unor măsuri financiar-fiscale în domeniul bancar. În: *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 607 din 29 august 2011.

191. Legea nr. 209/2019 privind serviciile de plată și pentru modificarea unor acte normative. În: *Monitorul Oficial al României* nr. 913 din 13 noiembrie 2019.

192. Legea nr. 210/2019 privind activitatea de emitere de monedă electronică. În: *Monitorul Oficial al României* nr. 914 din 13 noiembrie 2019.

Federația Rusă

193. Указ Президента Российской Федерации о совершенствовании Гражданского кодекса Российской Федерации No. 1108 din 18.07.2008 [online] [citat 12.12.2017]. Disponibil: <http://kremlin.ru/acts/bank/27787>

194. Концепция развития гражданского законодательства Российской Федерации одобрена решением Совета при Президенте РФ по кодификации и совершенствованию гражданского законодательства от 07.10.2009 [online] [citat 12.12.2017]. Disponibil: <http://base.garant.ru/12176781/>

195. Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 22 ноября 2016 г. N 54 о некоторых вопросах применения общих положений Гражданского Кодекса Российской Федерации об обязательствах и их исполнении, пст. 40.

196. Определение Конституционного Суда Российской Федерации N 854-О-О от 21 июня 2011 г., [online]. пст. 2(3) [citat 12.12.2017]. Disponibil <http://www.consultant.ru>

197. Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 22 ноября 2016 г. N 54, [online] пст. 37 (1) [citat 12.12.2017]. Disponibil: <http://www.consultant.ru>.

198. Информационное Письмо Президиума Высшего Арбитражного Суда Российской Федерации от 20 октября 2010 г. N 141 о некоторых вопросах применения положений статьи 319 Гражданского Кодекса Российской Федерации, [online]. pct. 2(3)-(4) [citat 12.12.2017]. Disponibil: <http://www.consultant.ru>

Franța

199. Republique Francaise, Ordonnance no. 2016-131 du 10 février 2016 portant réforme du droit des contrats, du régime général et de la preuve des obligations [citat 2.09.2020].Disponibil:<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000032004939&categorieLien=id>

Germania

200. Codul Civil German (BGB). Civil Code in the version promulgated on 2 January 2002 (Federal Law Gazette [*Bundesgesetzblatt*] I page 42, 2909; 2003 I page 738), last amended by Article 4 para. 5 of the Act of 1 October 2013 (Federal Law Gazette I page 3719) [citat. 4.04.2020]. Disponibil: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p0809

Statele Unite ale Americii

201. Uniform Law commission. *Fiduciary Access to Digital Assets Act, Revised*. [citat 2.09.2020]. Disponibil:<https://my.uniformlaws.org/committees/community-home/librarydocuments?communitykey=f7237fc4-74c2-4728-81c6-b39a91ecdf22&tab=librarydocuments>

Practica judiciară

Curtea Europeană pentru Drepturile Omului (CEDO). Decizii, hotărâri, ghiduri de aplicare

202. Guide on Article 1 of Protocol No. 1 to the European Convention on Human Rights. Protection of Property [citat 2.03.2020].

Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_1_Protocol_1_ENG.pdf.

203. Boyajyan v. Armenia, nr. 38003/04, 22 March 2011, par. 42, 55.

204. Dolneanu c. Moldova, nr 17211/03, 13 noiembrie 2007, par. 31.

205. Depalle v. France, nr. 34044/02, [GC], 29 March 2010, par. 62.

206. Anheuser-Busch Inc. v. Portugal, nr. 73049/01, [GC], 11 January 2007, par. 63.

207. Öneri Yıldız v. Turkey, nr. 48939/99, [GC], 30 November 2004, par. 124.
208. Broniowski v. Poland, nr. 31443/96, [GC], 29 September 2005, par. 129.
209. Beyeler v. Italy, nr. 33202/96, [GC], 5 January 2005, par. 100.
210. Iatridis v. Greece, nr. 31107/96, [GC], 25 March 1999, par. 54.
211. X. v. the Federal Republic of Germany, nr. 8724/79, Decizia Comisiei din 6 martie 1980, Decisions and Reports 20, p. 226.
212. Appolonov v. Russia, nr. 67578/01, 29 August 2002.
213. Gayduk and Others v. Ukraine, no. 45526/99, 2 July 2002.
214. Rudzinska v. Poland, no. 45223/99, 7 September 1999.
215. Alisic et autre c. Bosnie-Herzegovine, Croatie, Serbie, Slovenie et Ex-Republique Yougoslave de Macedoine, Requête No. 60642/08, par. 106-107.
216. Akkus v. Turkey, nr. 10443/08, 3 November 2011, par. 29.

Hotărâri și acte ale instanțelor judecătorești din Republica Moldova

217. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.9 din 24.12.2010 privind aplicarea de către instanțele judecătorești a legislației ce reglementează modalitățile de reparare a prejudiciului cauzat prin întârziere sau executare necorespunzătoare a obligațiilor pecuniare, cu excepția celor izvorâte din contractul de credit bancar sau împrumut [online] [cit. 12.12.2017]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=137.

218. Recomandarea Curții Supreme de Justiție nr.95 din 6.12.2016 cu privire la aplicarea dispozițiilor legale ce vizează contractul de credit/împrumut, încheiat cu organizațiile de microfinanțare [online], p. 4 [cit. 12.12.2017]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=144.

219. Decizia Colegiului civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție, dosarul nr.2ra-104/11 din 12 ianuarie 2011.

220. Decizia Colegiului civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție, dosarul nr. 2ra-949/08 din 16 iulie 2008.

221. Decizia Colegiului civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție, dosarul nr.2ra-104/11 din 12 ianuarie 2011.

222. Decizia Colegiului civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție, dosarul nr. 2ra-949/08 din 16 iulie 2008.

223. Hotărârea Judecătoriei Chișinău din 28 octombrie 2020 în dosarul nr.2i-294/20.

224. Hotărârea Judecătoriei Chișinău din 8 octombrie 2020 în dosarul nr. 2i-241/20.

225. Hotărârea Judecătoriei Chișinău din 27 octombrie 2020 în dosarul Dosar nr.2i-406/20.

Hotărâri ale instanțelor judecătorești și arbitrale străine și internaționale

226. Hotărârea emisă de Curtea Regională Administrativă din Dnipropetrovsk, Ucraina la data de 21.06.2010 pe dosarul numărul 2-a-10084/09/0470. Sumarul speței preluat de pe pagina UNILEX. [citat 2.09.2020]. Disponibil: <http://www.unilex.info/case.cfm?pid=2&do=case&id=1706&step=Abstract>.

227. Decizia Curții Economice a Comunității Statelor Independente (CSI) 3-06-1998, dosarul nr. 01-1/6/97 [online] [citat 2.09.2020]. Disponibil: <http://www.unilex.info/case.cfm?pid=2&do=case&id=1385&step=Abstract>.

228. Arbitral Award of ICC International Court of Arbitration – Brussels 8240. ICC International Court of Arbitration Bulletin, Vol. 10, No. 2, Fall 1999, 60-62; rezumat [online] [citat 26.08.2019]. Disponibil: <http://www.unilex.info/case.cfm?pid=2&do=case&id=629&step=FullText>.

Alte surse

229. UNIDROIT 1981 – Etude LXVII – Doc. 1, Cartes de crédit. Note préliminaire de droit comparé (préparé par Mlle Loretta Malintoppi, assistant scientifique associé), p. 5.

230. UNIDROIT. Working Group for the preparation of Principles for International Commercial Contracts. Report on the meeting held in Rome from 14 to 17 April 1986, prepared by the Secretariat of UNIDROIT – Rome, April 1986 [citat 15.10.2017]. Disponibil: <http://www.unidroit.org/english/documents/1986/study50/s-50-misc09-e.pdf>, p. 8.

231. UNIDROIT. P.C. – Misc. 11 - Working Group for the preparation of Principles for International Commercial Contracts. Report on the meeting held in Rome from 20 to 23 May 1987, prepared by the Secretariat of UNIDROIT – Rome, July 1987, p. 6.

232. UNIDROIT P.C. – Misc. 5 – Roma, decembrie 1983, p. 14. [online] [citat 20.12.2017]. Disponibil: <https://www.unidroit.org/unidroit-principles-2016/preparatory-work>.

233. UNIDROIT. U.D.P. 1973 – Etude LVII – Doc. 1/rev. *Gold clauses in international conventions. Problems raised by the present monetary crisis*. Paper prepared by Mr Italo Arcari, Referendar on behalf of the Secretariat of UNIDROIT.

234. Dicționar explicativ on-line, „morfic” semnifică: 1. Referitor la formă; 2. De formă; 3. Al formei [citat 7.10.2019]. Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/morfic>.

235. Dicționarul on-line „Cambridge Dictionary”
<http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/debt> [citat 22.09.2017].
236. Dicționar explicativ de specialitate juridică german, explicația la cuvântul „Geldschuld” sinonimă cu „Geldwertschuld” [online] [citat 18.08.2020]. Disponibil: http://www.jura-basic.de/aufuf.php?file=&pp=&art=6&find=t_1097yxyGeldschuld.
237. **PALAMARCIUC, Vladimir.** *Scrisoarea cu propuneri de modificare a proiectului Codului Civil.* Înregistrată la Ministerul Justiției al Republicii Moldova din 26.05.2017.
238. Campania națională pentru promovarea plăților fără numerar [citat 2.09.2020]. Disponibil: <https://www.bnm.md/ro/content/campania-nationala-privind-promovarea-platilor-fara-numerar>.
239. Pagină web cu termeni juridici în limba germană. „Geldschuld” [online] [citat 18.08.2020]. Disponibil: http://www.jura-basic.de/aufuf.php?file=&pp=&art=6&find=t_814yxyGeldschuld.
240. Raportul privind bunurile cryptate a Autorității Bancare Europene din 9 ianuarie 2019. [citat 2.09.2020]. Disponibil: <https://eba.europa.eu/eba-reports-on-crypto-assets>.
241. Raportul Băncii Naționale din Moldova cu privire la rezultatele monitorizării (oversight) infrastructurii pieței financiare [citat 30.12.2019]. Disponibil: <https://www.bnm.md/ro/content/raportul-cu-privire-la-rezultatele-monitorizarii-oversight-infrastructurii-pietei-financiare>.
242. Pagina companiei „Dinersclub” [online] [citat 2.09.2020]. Disponibil: <https://www.dinersclub.com/>.
243. Anunțul Băncii Naționale din Moldova din 16.03.2020 privind organizarea și desfășurarea consultării publice a proiectului Legii de modificare a unor acte legislative (în contextul transunerii prevederilor Directivei nr. 2015/2366 – PSD2) [online] [citat 2.09.2020]. Disponibil: <http://bnm.md/ro/content/anunt-privind-organizarea-si-desfasurarea-consultarii-publice-proiectului-legii-de>.
244. Raportul anual al Băncii Naționale a Moldovei pentru 2018, [online], p. 22 [citat 19.09.2019]. Disponibil: https://www.bnm.md/files/RA_2018_ro.pdf.
245. Pagina web a Camerei Deputaților din România [online]. Expunere de motive, noul Cod civil [citat 2.09.2020]. Disponibil: <http://www.cdep.ro/proiecte/2009/300/00/5/em305.pdf>.
246. Pagina web a Fondului Monetar Internațional [online] [citat 21.08.2020]. Disponibil: <https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2016/08/01/14/51/Special-Drawing-Right-SDR>.
247. Pagina web oficială a Băncii Naționale din Moldova www.bnm.md.

248. Pagina oficială a Ministerului Germaniei a Justiției și de Protecție a Consumatorului (Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz) [online] [citat 2.05.2020]. Disponibil: https://www.bmfv.de/DE/Themen/FokusThemen/Corona/Insolvenzantrag/Corona_Insolvenzantrag_node.html?fbclid=IwAR0wK2XOaOL9gBfYT_A1dCzGbo41cXz-3MMA-AVElpt1wPscX7qCYI6Hhds.

249. Informația de la cel de-al doilea forum dedicate reformei codului civil rus petrecut la 20 septembrie 2017 [online] [citat 19.12.2017]. Disponibil: https://zakon.ru/blog/2017/09/22/v_moskve_proshel_ii_vserossijskij_yuridicheskij_forum_po_reforme_grazhdanskogo_zakonodatelstva.

250. Informația privind pașii reformei Codului civil rus 2013-2018, precum și 2019-2020 [online] [citat 4.04.2020]. Disponibil: <http://base.garant.ru/5762325/>.

251. Proiectul de modificare a Codului civil este disponibil pe site-ul Ministerului Justiției Republicii Moldova [online] [citat 2.09.2020]. Disponibil: http://justice.gov.md/public/files/transparenta_in_procesul_decizional/coordonare/2017/aprilie/proiect_de_amendare_cod_civil_si_cadru_conex_26.04.2017_r.pdf.

252. Nota informativă la proiectul de modificare a Codului civil care explică motivele reformei codului civil și a cadrului conex [online] [citat 2.09.2020]. Disponibil: http://justice.gov.md/public/files/transparenta_in_procesul_decizional/coordonare/2017/aprilie/Nota_informativ_proiect_amendare_Cod_civil_xxxxxxx.pdf.

CURRICULUM VITAE

1. **Nume și prenume:** Palamarciuc Vladimir

2. **Cetățenie:** Republica Moldova

3. **Studii:**

Licență: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept, perioada 9.2007 - 6.2011, specialitatea "Drept", calificarea „licențiat în drept”.

Masterat: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept, Departamentul de Drept Privat, perioada 9.2011 – 1.2013, specialitatea "Drept civil", calificarea "Master în drept civil"

Doctorat: Universitatea de Stat din Moldova, Școala doctorală „Științe juridice”, perioada 1.2016 – 12.2020, Specialitatea 553.01 „Drept civil”

4. **Stagii:**

Absolvent al stagiului de cercetare *în cadrul Institutului pentru Dreptul Europei de Est (Institute for Est European Law) din cadrul Facultății de Drept a Universității Christian-Albrechts Universität zu Kiel, Germania, în perioada 11 iulie 2018 – 11 septembrie 2018*

Absolvent al Stagiului de Cercetare la „Institutul Internațional pentru Unificarea Dreptului Privat (UNIDROIT)”. Tematica cercetării „Particularitățile Juridice a Obligațiilor Pecuniare”. Perioada de cercetare: 4 septembrie – 13 octombrie 2017.

Absolvent al Programului de Stagiul Legislativ în cadrul unei Instituții de Drept din SUA („Legislative/Professional Fellows Program”) finanțat de Departamentul de Stat al Statelor Unite ale Americii. Stagiul profesional în cadrul Baroului Statului New Mexico. Perioada: 01 octombrie – 10 noiembrie 2013.

5. **Domenii de interes științific:**

Teoria obligațiilor în dreptul civil; Protecția proprietății; Insolvabilitate; Organizarea profesiei de avocat ; Etica profesiilor juridice.

6. **Participări la manifestări științifice:**

Conferința Internațională Bienală organizată de Facultatea de Drept din cadrul Universității de Vest din Timișoara, Ediția a XIII-a, 6-7 noiembrie 2020. Titlul comunicării: Reforma dobânzii în legislația Republicii Moldova. Între particularități naționale și inspirație Europeană.

Conferința națională cu participare internațională „Integrare prin Cercetare și Inovare”, 2018. Titlul comunicării: Plata Obligației Monetare – Fapt sau Act Juridic ?

Conferința Internațională Științifico-Practică „Dezvoltări Recente în Dreptul Obligațiilor”, Chișinău, 4-5 octombrie 2018. Titlul comunicării: Teoria Juridică a Banilor în Dreptul Privat

Conferința Internațională „The Legal Position of Non-Recognized (or Partly Recognized) States in the Post-Soviet Space Under International Trade Law and in Private International Law and International Civil Litigation”, 11-14 iulie 2018, Bordesgholm și Kiel (Germania). Titlul comunicării: Developments in the field of civil justice – Moldovan perspective.

Conferință Științifică Națională cu participare internațională „Integrare prin Cercetare și Inovare”, USM, Chișinău, 9-10 noiembrie 2017. Titlul comunicării: Reguli de executare a obligațiilor pecuniare – Propuneri de Modificare a Codului Civil al Republicii Moldova

Conferința cu participare internațională de lansare a Proiectului Juridice Moldova, Chișinău, 12 mai 2017. Titlul comunicării: Contractul Nenumit – Modalitate a Libertății de Exprimare Profesională a Juristului în Contract

Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin Cercetare și Inovare”, organizat de Universitatea de Stat din Moldova, 28-29 septembrie 2016. Titlul comunicării: Principiul nominalismului monetar – fundament juridic al valorii economice a obligației pecuniare

7. **Lucrări științifice și științifico-metodice publicate:**

15 articole și materiale ale comunicărilor științifice. Cele mai recente:

Analiza modificărilor în executarea obligațiilor pecuniare, introduse în Codul civil al Republicii Moldova. În: Revista Națională de Drept, Nr. 10-12 (240-242), anul 21 (2020), p. 37-46. ISSN 1811-0770. E-ISSN 2587-411X. Co-autor: Sergiu BĂIEȘU.

Mijloacele de plată a obligațiilor pecuniare în dreptul civil: moneda fiduciară, scripturală și electronica. În: Revista Națională de Drept, Nr. 10-12 (240-242), anul 21 (2020), p. 140-149. ISSN 1811-0770. E-ISSN 2587-411X.

Evolution in field of civil justice in the region. Perspective of the Republic of Moldova. Collective Work provisionally entitled „Non-Recognized States in the Post-Soviet Region under International Trade Law, Private International Law and International Civil Procedure”. În: Publisher Springer Nature Switzerland, (în curs de publicare). Co-autor: BĂIEȘU, Sergiu.

Imputation of performance: comparative view under Unidroit Principles of International Commercial Contracts, Draft Common Frame of Reference and Civil Codes of Moldova, Romania and the Russian Federation, Uniform Law Review, Volume 23, Issue 3-4, December 2018, pp. 487–505.

Teoria ficțiunii juridice a banilor în dreptul privat. Conferința internațională științifico-practică „Dezvoltări recente în dreptul obligațiilor”. Chișinău, 4-5 octombrie 2018. Chișinău: CEP USM, 2020.

1 Studiu pentru Ministerul Justiției al Republicii Moldova privind criteriile de accesare în profesia de avocat pentru implementarea pct.3.2.4 din Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei de Reformare a Sectorului Justiției 2011-2016

1 Ghid profesional: „*Stagiul Profesional în Avocatură în Republica Moldova. Ghidul avocatului stagiar*”, Chișinău, 2013, Editura Sirius, 64 pag. (coordonator al ediției și coautor)

8. **Cunoașterea limbilor:**

Limba	Citit	Vorbit	Scris
Româna	Maternă	Maternă	Maternă
Rusa	Maternă	Maternă	Maternă
Engleza	C1	C1	C1
Franceza	B2	B1	B1
Germana	B1	B1	A2
Italiana	B2	B1	B1

9. **Date de contact de serviciu:**

Adresa: Strada Pușkin 47/1-5A, Chișinău.

Tel: (022) 21 20 31

Email: palamarciuc.vladimir@gmail.com